

KÜNHÜ'L-AHBÂR'IN TEZKİRE KISMI METİN

[2003.4.15]

Yıldırım Bâyezid Dönemi Şairleri (1389-1402)

VE MİN ŞU'ARÂ'İ Fİ-AVÂNİHİ

SÜLEYMÂN ÇELEBİ :

Hafl olmaya ki 'Osmân Han ve Orhan Han ve Sultân Murâd Han zamânlarında şu'arâ'dan kimse zühûr itdügi ma'lûm degüldür. Mücerred sâde nazma kâdir ba'zı varsağı-güylar zühûrî bile igen şöhet bulmamışdur. Zirâ ol zamânda sükkân'ı mülk'i Rûm ekseriyâ güzât'ı Etrâk ü Tatar idügi ma'lûm ve sâ'ir ehâl'i merzbûm ise evlâd'ı kefereden zühûr eylemiş bir bölük sâde-levh idükleri mefhûm olmağın içlerinden şi'r-şinâsları bile ma'dûm idi. Nazma râğbları hûd şafahât'ı rûzgârdan bi'l-külliyye mektûm idi. Aña binâ'en şâ'ir nâmına bir ferd yoğ idi. Tâ Bâyezid Han zamânına gelince ve Timur Hanla ba'zı şu'arâ'yı 'Acem ve Nevâi lisânınuñ zurefâsı mülk'i Rûma dâhil olınca şâhib-mağlaş kimse var idügi ma'lûm degüldi. Ammâ bunlar zamânında ba'zı kimesne peydâ oldı. Pes bu zümreden biri Süleymân Çelebi cenâblarıdur ki Yıldırım Bâyezid Hanuñ zamân'ı şihhatinde (Ü.33a) Divân'ı Hümâyûn imâmı idi. Ba'dehu Yıldırım Hanuñ Burusada ihyâ itdügi câmi'üñ muhtedâ'yı hümâmı oldı. Ol târihde râğbet'i eş'âr diyâr-ı 'Acemde idi. (Hk.82a) Ve bâzâr'ı Rûmiyânda es'âr'ı eş'âra çendân râğbet ü kıymet yoğ idi. Ammâ mezbûr Süleymân Çelebi merzbûm'ı Rûmuñ yalnız yügrigi olmağla Süleymân iken Süleymânlık iderdi. Zâhiri olan şâhib-serirün hûsn'i iltifâtına muķârin olmağla Hâķânî gibi kâmrânlık iderdi. Hikmet'i Hudâ ol târihde bir tâcir'i 'Acem Monlâ Latîfi kavlince kürsi-nişin bir vâ'iz'i muhterem ⁵⁻¹ (I) لا نفرق بين احد من رسله naşş'ı şerîfi tefsîrinden dem ururken ma'nâ'yı şerîfini vech'i âhere tahvîl eyler ya'nî ki ⁵⁻² (II) تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض naşş'ı kerîminden ğaflet ider. Ve Hazret'i 'İsâyı server'i enbiyâdan tatîl eyler. Burusa halkınuñ 'aķâ'idine ihtilâl virüp nice felsefiyyât söyler. Mezbûr Süleymân Çelebi nazm idüp

Beyt :

Ölmeyüp 'İsâ göge bulduğı yol
Ümmetinden olmağičün idi olğdur

beytini bedihe nazm itmiş kibâr ü şigâr pesend'i bî-şümâr itmegin Mevlid'i Nebî te'lîfini kendüye lâzım kılmış. El-haķ bir kitâb'ı müsteṭâb itmişdür ki lisân'ı kaleminden beyâz'ı raķama gelmesi bir sâ'at'i sa'îdde vukû' bulup belki ekser'i kevâkibüñ burc'ı şerefde ittifâķına râst gelüp aşâr'ı nuḥûsetden müberrâ zamânda gelmişdür ki sâl-be-sâl nice biñ mecâlis'i vâcibü'l-iclâlde okınur. El-haķ mü'essir edâlar ile nazm eylemişdür. Nice Mevlid'i Nebî'i manzûm daḥi var iken birisi ne ele alınur ve ne kimsenüñ gözine dokunur. Güyâ ki ta'lim'i ruh'ı kudsî ile söylemişdür. Ve mezbûr Süleymân Çelebinüñ Şeyḥ Maḥmûd nâm ceddi egerçi ki şi'r ile külli iştihâr bulmamış ve bir mağlaş ihtiyâr ile ebyâtını tedvîne râğbet kılmamış. (Hk.82b) Lâkin aşrı halkınuñ zebân'ı vukû'una göre câ-be-câ ebyât u maṭâlî' nazmına iķdâm ider imiş. Muḥarrîk râst geldükde temâm ğazel daḥi söyler imiş. Merḥûm Süleymân Paşa bin Orhan Ğâzi ki Rûmili mülkini açan ve Gelibolu câniblerindeki leb'i deryâyı ğarķ'ı hûn eyleyüp kanlar saķan evvelâ anlardur ve mezâr'ı şerîfi Gelibolıya nişf menzîl karîb olan Bolayırdâ vâķı'dur şallar düzüp aşḥâb'ı cihâdla Rûmiline geçdükde mezbûr Şeyḥ Maḥmûd tehniye-i ğazâ hizmetini edâ eyleyüp şehzâde-i cihâd-iķtidâra (F.37a) bir du'â-nâme yazup içinde bu maṭla'ı hûsn'i edâ ile mü'eddâ kılmış.

Beyt

Velāyet gösterüp halka şuya seccāde şalmışsın
Yağasın (K.42a) Rūmilinüñ dest-i taqvāyile almışsın

MEVLÂNÂ NİYÂZÎ :

Burusevidür. Kudemā'yı şu'arā'yı Rūm olan Aḥmedî ve Şeyhî ve Aḥmed Paşa bunların peyrevîdür. Ba'zılar kavline Karamanîdür ki Yıldırım Han devrinde zühür itmiş ekser-i evkâtını anların medâyhında mürûr itmiş zamânına göre şa'ir-i sâhîr ve ebnâ'yı cinsine göre merd-i nâzım-ı mâhir idi. Egerçi Fârisî ve Türkî mükemmel divânı var imiş. Timur Han fitnesinde zâyî olup gitmekle mün'adimü'l-âsâr imiş. Hattâ bu iki beyt-i hoş-edâları sultân-ı mumâileyhe ithâf itdüğü Fârisî kaşîdesinden hüveydâ ve ekser-i kaşâ'id-i Aḥmed Paşa huşûşâ La'l ve Âfitâb ve Şikâr ve Âb redîf olan ferâ'id-i bî-hemtâ Monlâ Niyâzî semtini tetebbu'la mü'eddâdur diyu Monlâ Laṭîfî yazmış. Üstâd-ı kadîm idüğine şehâdet itmişdür. Ol iki beyt bunlardır.

Beyt

5_3

بیلدرم خان بایزید الوقت
حامي الملك وماهي الا عدا
تو تهمن تنی سکندر در
تو سکندر دری و دارارا

Ve min eş'ârîhî:

Zülfün gicesinde başuma gün toğa bir gün
Taḥkîk ise ger nükte-i ⁵⁻⁴ (II) اللیلة حبلى

Diger:

Ebrûsı nice hâcib ola hüsni bâğına
Almış iki ḥarâmîyi iki kucağına

Süleymân Şâh Dönemi Şâirleri (1402-1411)

VE MİN ŞU'ARÂ'İ Fİ 'AŞRÎHÎ

AḤMEDÎ :

Meḥarû'n-nâzımın eşherü'l-müteḳaddimîn Mevlânâ Aḥmedî tayyeballâhü serâhu ki İskender-nâme mü'ellifi ve yigirmi dört cildle ol sâde nazmuñ şa'ir u (Hk.91a) muşannifidür. 'Ulûm-ı ma'kûl ü menkûlde fâyık ve 'ilm-ı uşûl u fîrû'da envâ'ı i'zâz ü ikrâmla imtiyâz bulmağa lâyıḳ bir lâ'übâlî 'âlim ü kâmil ve maṭbû'ı tıbbâ'ı ekser-i ehl-i fezâil idi. Evâ'il taleb ü seyâḥatle diyâr-ı Arabda 'ulemâdan Monlâ Fenârî gibi dânâ ve fuḫalâ'yı eṭibbâdan Şifâ mü'ellifi Hâcî Paşa ile şirket üzre okırlar. Ve Mısr vilâyetine varup Şeyḫ Ekmelü'd-dîn huzûrında (K.46a)taḥşîl-i 'ilm-i kemâle küşş kılurlar. Ol esnâlarda bir abdâl bunlara keşf-i aḫvâl ve 'arz-ı kemâl ile rumûz-ı

istikbāl idüp Monlā Fenariye sen şem‘i rūşenā gibi encümen-i ‘ulemāya nūr-etzā ve iktibās‘ı envār‘ı faziletle beyne'l-fuzālā hilāl‘i çarh gibi engüşt-nümā olursun. Ve Hācī Paşaya sen ‘ilm‘i şerif‘i tıbbā iştigāl ve ol edā‘ı mücezele tab‘uñ şifā-sāz‘ı erbāb‘ı kemāl idüp ol fende şöhret‘i kāmile ile ‘izz ü nāz ve hikmet‘i şāmile ile kemā yenbağī imtiyāz bulursun. Ve Monlā Aḥmediye sen tazıy‘i evkāt ve tettebbu‘‘ı nazm‘ı ebyāt idüp ‘inde‘ş-şu‘arā‘ Aḥmedī‘i gāzel-serā diyü añlırsın dimiş idi. Fī nefsi‘l-emr her biri didügi gibi vuḳū‘ bulmuş idi. Ma‘a hāzā Aḥmedinüñ nazm‘ı bī-hayālātı ve taşavvuf u taşarrufdan ḥālī kelimātı huşūşā mufaşşal ü muṭavvel mesneviyyātı ve ḥalāvet ü selāsetden müberrā ‘ibārātı tazıy‘i evkātına belki taşdı‘i eşrāf u sādātına ‘illet‘i müstakile olmuş idi. Ammā muḥāveresi şi‘r-güyluğına gālib ve meclis‘i şohbetine mülük u ekābir hemvāre ṭālīb ü rāğīb olmağla bir gün cihāngir‘i memāliksitān Emīr Timur‘ı Gürgān ile ḥammāma girürler. Ve ol maḳūle ḥalvet‘i ḥāş içinde perī-rūlar müzākeresin kılurlar. (F.41a) Bu semen-ber cevān bu mıkḍār sīm ü zere erzān ve bu Yūsuf-liḳā dil-sitān mizān‘ı ḳadr ü ḳıymetde andan girān diyü muṭāyebe ḥininde Emīr‘i mumāileyh‘i nāmdār kendü bahāsından daḥi istiṣār idünce Monlā‘ı nādiredān senüñ bizā‘atüñ zāhir ü ‘iyān ve ḳıymetüñ (Hk.91b) seksen aḳça ile vāziḥ u beyāndur didügi gibi ol şehriyar‘ı ‘ālem-muṭāf tarīḳ‘i ‘adaletden inhıraf itmeyüp benüm ḳıymetümden ‘özü‘i şāf eyledüñ. Çak başdan miyānumdaki peştemāl seksen aḳçaya alınduğı vāḳı‘i ḥāl iken ḡabn‘ı fāhiş tarīḳasını mūcib söz söyledüñ buyurdı. Ol daḥi benüm naḳd‘i taḳḍirüm hemān miyānuñdaki peştemāl içündür. Yohsa sen bir metā‘ı kem-bahā ve ḳadr ü ḳıymete degmedügin hüveydādur diyü (H.43b) zarāfete yüz urdı. Ma‘a hāzā kelāmı dutāh ve Emīr Timur incinüp ḡazaba geldügi taḳḍirce te‘vīl ü tedārüke bī-iştibāh olup fi‘l-vāḳı‘ saña bahā yetişmez ve ḳadr u ḳıymetine kūnūz‘ı ḥafıyye pişin olsa yitmez dise olurdı. Ve ol şi‘r‘i dīfirüñ ser-pençe‘i ḡazabından ḥalāşa dermān bulurdı. Hālā ki incinmedi ḥazz itdi ve ol bahā bahānesine in‘ām u iḥsān tarīḳına gitdi. El-ḳıssa mezbūr Aḥmedī şā‘ir‘i sāde-güy ve mesnevī tarzında bahr‘ı ṭabī‘atı bir aḳar cüydur. Ve İskender-nāmesinde mezkūr u meştūr olan ebyātdan bu nazm‘ı meşhūr irādı her cihet ile ḳātı‘ı güft ü güydur.

Der-Sıfat‘ı Hazān

İ‘tidālinden ‘udül itdi hevā
Gitdi gülden berg ü bülbül den nevā

Lāle vü gülden mu‘arrā oldı bāğ
Bülbülüñ ‘işretgehini tıtdı zāğ

Ḥār-püştüñ ḥār şaḳlar cānımı
Tirliḡi döker semūrun kanımı

El-ḥaḳ ol kitābında bu maḳūle ebyāt ḡāyetle nā-yābdur. Feammā sādesi bī-ḥadd ü bī-ḥisābdur.

Nazm

Fıkr eyle mebde‘üñ nireden niredür me‘ād ⁵⁻⁵ (I)
Hem geldigüñden işbu maḳāma nedür murād

Bu maṭla‘ daḥi divānındandır diyü Mevlānā Latīfī tezkiresinde yazmışdır. Ve ‘ilm‘i tıbdan Mesā‘il‘i Ḳānūn‘ı Şıfāyı Türkī nazm ile kitāb eyledügin daḥi beyān eylemişdür. Sivas vilāyetinden idüğine şübhe yokdur. Sehī Beg ḳavlince (Hk.92a) Cemşid ü Ḥurşid adlı bir manzūm kitābı daḥi vardır. Süleymān Şāha şunup cevā‘iz‘i seniyyesin almışdır.

MEVLĀNA ḤAMZAVİ:

Sābıḳu‘z-zıkrüñ birāderidür. Mezbūr Süleymān Şāh bin Bāyezid Ḥanuñ muşāḥibi eyyām‘ı ‘ıyş u ‘işret ve hengām‘ı nüş‘ı meserretde ser-vakt‘ı ḥāşı ḥizmetinüñ rāğībı idi. Ma‘a hāzā Aḥmedī daḥi dāḥil‘i meclis‘i ḥāş idi.

Hattâ Şeyhoğlu demekle meşhûr Monlâ Şeyhî'nün hemşirezâdesi diyu mezkûr Cemâlî nâm dâ'î'î senâkâr ve âtiyyede mezkûr olacak Âhmed-i Dâ'î her zamânda mahrem-i harem olan havâş idiler. Gâh ü bî-gâh ki bezm-i (Ü.37a) hâş'ı sultânide pervîn gibi cem'iyet (K.46b) idüp gâh benâtü'n-na'ş misâl ve gâh mîzân'ı felek-tîmsâl ma'tbû' u mevzûn kelimât'ı sıhr'ı hâlâl söyleşürlerdi. Cevâ'iz-i seniyyesin dâmen dâmen alıp avuç avuç verilen sîm ü zere kanâ'at itmezlerdi. Ve bî'l-cümle Hamzâvî Hamza kıssasınun yigirmi dört mücelledde nazm u nesrle cem'ine himmet itmiş idi. Hattâ bu te'lîfiden sonra Hamzâvî mahlasını ihtiyâr kılmış idi. Birâderi Aḥmed daḥî şevke gelüp İskender-nâmeyle küşîş ve yigirmi dört mücelledde cem'ine verziş itmiş idi. Ammâ 'ulûm'ı ma'ârifine söz yoḡ idi. Nazmı sâde olduḡı gibi levḥ-i zihni nûkûş'ı fûnûndan sâde degûl idi. Sâbıkan Monlâ Fenârî ve Şifâ mü'ellifi Hâcî Paşa'yı merhûm ile şirketen ders okıdukları ve Mısr'ı Kâhireye varup Şeyḥ Ekmelü'd-dînden telemmüz kıldukları mahallinde meşhûr olmuş idi.

MONLÂ AḤMED-İ DÂ'Î:

Bu daḥî ol devr şu'arâ'sından ve vilâyet-i Germiyânun kuzât'ı zurefâsından idi. Ma'a zâlik mezbûr Süleymân Şâhuñ nüdemâsından olup ḥaylî şöḥret bulmuş idi. Huşûşâ Ferâḥ-nâme nâm bir risâle nazm idüp rezm ü cenge müte'allîk nice teşbihât'ı rengin irâd itdüğünden ḡayrı teressül üslûbunda ba'zî münşe'âtla (Hk.92b) daḥî küllî iştiḥâr virmiş idi. Bu beyt Ferâḥ-nâmesindendir diyu Mevlânâ 'Âşık yazmışdur.

Beyt

Eger dilden gelen elden geleydi
Gedâlar kalmayup sultân olaydı

(F.41b) Ve Laṭîfî bu ma'tla'ı irâd itmişdür.

Beyt

Gözüm hiç gördüğün var mı be-ḥaḡḡ'ı sûre-i Ṭâhâ
Benüm yârüm gibi fitne benüm göñlüm gibi şeydâ

Ammâ Sehî Beg merhûm ḡayr-i mükerrer bir muḥtera' ḡarîb ḡazelini irâd eylemişdür. Tarzı ḡaylice maḡbûldür.

Ḡazel

Eyâ ḡurşîd-i meh-peyker cemâlün müşteri manzar
Ne manzar manzar'ı ṭâlî' ne ṭâlî' ṭâlî' i enver

Yüzüñdür âyet-i rahmet özüñdür maḡzar'ı kudret
Ne kudret kudret-i şani' ne şâni' şâni' i ekber

Süleymân sîreti sende Sikender şûreti sende
Ne şûret şûret-i Yûsuf ne Yûsuf Yûsuf'ı server

(H.44a) Felek satrancımı utduñ sa'âdet mülkini tutduñ
Ne milket milket-i devlet ne devlet devlet-i Kayşer

Kapuñda kullaruñ bî-ḡad velî kemter kuluñ Aḥmed
Ne Aḥmed Aḥmed-i Dâ'î ne dâ'î dâ'î i çâker

I. Mehmed (Çelebi) Dönemi Şâirleri (1413-1421)

VE MİN ŞU‘ĀRĀ’İ FĪ ‘AHDİHĪ VE’L-BULEGĀİ FĪ ZAMĀNİ SA‘DİHĪ

MONLĀ EZHERİ :

Akşehir gibi mīve-hānede (H.63a) neşv ü nemā bulmuş ve bāğ u rāğ’ı tabī‘atı ezhār’ı hayālāt’ı renginle hāşıl olmuş şu‘arā’yı kudemādan ve Enverī ve Şeyhī ile mu‘āşır olan bulegādandır. İsmi Nūre’d-dīn olmağla Ezherī tahalluş itmiş bāğbānzādelikle şöhet virmegin şāh-sār’ı kalemi şukūte’i ma‘rifetle berg ü bār berāverde kılmış bā-ḥuşūş ber-hürdār’ı nev-bāve’i ‘ilm ü ḥikmet olup zamānınuñ zebān’ı vukū’ı üzre nazmıla semere’i fū‘ād behresin virmiş şā‘irdür. Nihāyet-i edā’yı rengin ve belāğat’ı letāfet-karīn eş‘ārına ğayr’ı kādirdür. Zamāne dānāya ihānet nā-dāna rağbet ü ri‘āyet itdügi mazmūnda (F.61a) bu ebyāt anuñdur.

Şi‘r

Müdd ile sīmi merd’i nā-dānuñ
Dānesi yok elinde dānānuñ

Nazm

Büriyāya şarılup şahrāda dītrer ney-şeker
Gel piyāzı gör ki kāt kāt arkasında cāmesi

Feammā Gel piyāzı gör ki kāt kāt-cāme’i rengin giyer dimiş olsa maṭla’ı rengin (Hk.134a) olurdu. Ḥuşūşā teşāḥatı kemā yenbağī zuhūr bulurdu.

CEMİLİ :

(Ü.53b) Türkistān şā‘irlerinden Nevāi ve rüstāyi edā meyānında söz nazm iden evşāt’ı nāsuñ māhirlere bıkır’ı mazmūnuñ cemāl’i cemilini min-vech görmüş kelām’ı mevzūnı secī‘ ve kāfiye ile encāma ırgürmüş tālīb imiş.

Nazmuhu

Olmasun ol encümen kim anda şahbā bolmaya
Bolmasun şahbā daḥi ger bir dil-ārā bolmaya

ZİHNİ :

Yıldırım Bāyezid Ḥan oğlu Sultān Meḥemmed merḥūm Kele sancağına vālī’i ‘adālet-rūsūm iken bunlar defterdārı olmuşlar. Bir mīqdār cevdet’i zihinle şöhet virmiş iken düzd’i nakd’i ma‘nā ve sārık’ı me‘āl’i mālā-ya‘nī olmakla şöhet bulmuşlar. Issı çıkmazsa bu maṭla’ı anā isnād itmişler.

Nazmuhū

Gerçi ki nigāruñ ruh’ı āli güle beñzer
‘Āşıqların nālesi de bülbüle beñzer

MEVLĀNĀ ŞEYHĪ :

Şeyh’i hānedār’ı ehl’i ‘irfān ve mürşid’i şāḥib-sulūk’ı aşḥāb’ı bedī‘ u beyān mevlidleri Kütāhiyye idügi ‘ıyān ḥuşūşā āsitān’ı vilāyeti Germiyān u kemāl’i ḥikmetdān ve ‘ahdindeki nām’ı meşhūrı Ḥakīm Sinān ve bir pīr’i

pîş-ka-dem idi ki tûmṭurāk-ı edā vādisinde gūyā ki lisānı ebkem idi. Egerçi ol zamānda cārī olan Türkī lisān gūyā ki semt-i belāğatdan hirāsān dāhil-i nazm kılınması āsān bir ġarīb lūğatle nümāyān idi ki šāhid-i ma‘nā şol ḥüsn-dār-ı dilber-i ‘Azrā-‘ızār gibi nezāket ü zerāfetden berī idi. Huşūšā libās-ı müste‘ārı mürakka‘ libāsa belki cāme-i palāsa beñzeyüp rūḥ-ı kelām-ı hünerveri zib ü (K.67b) zīnet muḥassenātından ‘ārī idi. Egerçi ki şī‘re evvel-i mertebede lāzım olan bık-r-i ma‘nā ba‘d ez ān libās-ı edā andan sonra tevriye ve isti‘āre ve ihām muḥassenātı idüğü zāhir ü hüveydā iken ol ‘aşruñ (Hk.134b) şu‘arā’sına yābudur ki ol i‘tibārāt şakīl gelürdi veya ḥüsn-i edāya kādır olmaduklarına binā‘en gūyā ki kubb-ı ‘ibārāt kendülere cemīl görinürdi. Cism-i resmīsi rūḥ-ı muşavverüñ şüret-i tılısmısı olan maḥbūbūñ leṭāfet-i ḥüsn-i cemāl ve tarāvet-i ġunc u delāli yetmez mi būriyā pāresinden libāsa giren šāhid-i tañnāzuñ mücerred müšāhadesinden ‘aşık-ı nāzır şafā-ğüster itmez mi dirler idi. Gūyā ki bir dil-sitān-ı hoş-fehmi rüstāyī kisvetiyle taḥkīr iderler idi.

Li münşiihī

Bık-r-i suḥan murād ise evvel edā gerek
Ba‘d ez külāh u cāme münakkaş ridā gerek

Niteki bu kıṭ‘amuz daḥi bu mażmūnda vākı‘dur. Aña binā‘en meḥāfil-i şu‘arā’ vü bülegāda şāyī‘dür.

Li münşiihī

Bık-r-i suḥan k‘anda edā olmaya
Bir büt-i bī-nuṭka döner ol cemād

Kubb edā bir yakışiksuz libās
Kuklaya beñzer şeref-i hüsne yād

‘İşve kabāsından olan büt-peri
Peyker-i bī-can gibi dehşet-nihād

Fī‘l-vākı‘ ol ‘aşruñ şu‘arā’sı ‘umūmen ḥüsn-i edāya muḥayyed olmazlar idi. Gerek Mevlānā Şeyḥī ve gerek Aḥmedī ve bir iki karn soñra gelen Aḥmed Paşa ve Nizāmī feşāḥat ü belāğat n’idüġin bilürlerdi. Hālā ki ‘amele getürmezler idi. Feammā Mevlānā Necāfī anlara nisbet ḥüsn-i edāya muḥayyed idi. Nihāyet nazm-ı cevāhir-nizāmı çesban olmamaġla gūyā ki leṭāfet-i lisānı bedī‘ u beyān libāsından mücerred idi. Ve bī‘l-cümle Mevlānā Şeyḥī ‘asrınñ ser-āmedi ve zamānenüñ emirü‘l-keām-ı mü‘eyyedi idi. Germiyānoġlı nāmındaki ḥākim-i rüstāyī ki suḥan cevāhirini seng u meder şanurdi. Mezbūruñ kaşā‘id u eş‘ārını fehmi itmedüġine binā‘en ri‘āyetinden (Hk.135a) ve istimā‘-ı nazmından uşanurdi. Menḳüldür ki rüstāyī evzān n’idüġini bilmez ozanlardan biri Germiyānoġlına gelmiş.

Nazm

Benüm devletlü sultānum
‘Akıbatuñ ḥayır olsun

Yidüġüñ bal ile kaymak
Yürüdüġüñ çayır olsun

ġüftesini okımış. Mır-i hoş-fehmi ki mizācına muvāfık olan mażmūn-ı ġarībī fehmi itmiş. Ol ḥar-ı dü-pāya bezl-i ‘atā kılup bir si-pā (?) baġışlamış. Henüz bir hoşça söz işitdüm fehvā ve edāsını pesend itdüm. Bizüm Şeyḥī hiç (F.61b) bilmez ne söyler medḥimüz itmek ister ammā gūyā bizi zemm eyler dimiş. Derdmend Şeyḥī işitdüġi gibi ġamından helāk olmuş. Bir ‘aşruñ ki ekābiri ‘akıbatı ‘akıbetden ve ḥayır-ı ḥayırdan seçmeye ‘izz-i ḥuzūrunda

yabane söyleyen ozanun çöyürini çayır ma' nāsına şanmağla anda kalup Şeyhünün bāğ u rāğ'ı eş'ār'ı
nüzhetgāhına geçmeye. fe lā cerem zamānına göre edāları be-gāyet münāsib imiş. Mevlānā Aḥmedī ve ğayrı
bu sebeble Türkī edāya rāğib imiş. El-kışşa şā'ir'i mezbūr nazm'ı Husrev ü Şirīnle meşhūr ve dīvān'ı ğazeliyyātı
nā-yāb u mestūr şeyhü's-şu'arā' idügi ma'rūf u mezkūrdur. Kitāb'ı mezbūrda hoş-āyende ba'zı ebyātı ve
zebān'ı vuḡu'da elfāz u 'ibārātı mütেকāsir ü mevfūrdur. Ol sebebden bir kaç beytle iktifā olındı. Ve ol kitābuñ
kaşā'idinde ser'i tevhidde bir iki beyt'i laṭife dest-res bulındı ki Husrev ü Şirīnün (Ü.54a) mükālemesine
müte'allikdür. Nice mükāleme 'ayn'ı mu'ayenesinden şudūr itmışdür.

Min nazmihī

Revān itdi telek çün cām'ı cevher
Cihānı cur'asından kıldı pür-zer

Seherden tırdı Husrev cām elinde
Şanasın cāmdur eyyām elinde

Yanında ol nigārīn'i dil-firūz (Hk.135b)
Oturmışdı gözedüp 'ışk ile rüz

Ururken germ şeftālūye dendān
Ele girdi turunc u nār'ı pistān

Tutar elde ol iki nārı muhkem (K.68a)
K'olur gül-deste gibi pīç ü derhem

Öküş zōr itdi Şirīn'i cihāngir
Ki şirūñ pençesinden çıka naḡcīr

Görün Pervizi tiz ü germ şūret
Didi merdāne şūretten zarūret

Ne bunca ben za'ife erlenürsin
Nice bir 'avrete ğayretlenürsin

Mevlānā'yı 'Āşık tezkire-i şu'arā'sında yazmışdur ki Yıldırım Bāyezīd Ḥan oğlu Sultān Mehemmed Ḥan ba'd
ez vaḡ'a'ı Timur'ı Gürgān gāh Anaṭolıdağı fītneler del'ine pūyān gāh Rūm illerindeki feterāt izālesi kaşdına
şitābān olduğı iktizā'yı 'unfuvān'ı şebāb ve istid'ā'yı keşret'i zehāb ü iyāb ile bir maraž'ı hā'ile mübtelā olmuşlar.
Ṭabīb'i hāzık tefakḡudı eşnāsında Şeyh'i derdmendi bulmışlar. Vaḡtā ki nabz'ı laṭifine el ve çeşm'i ma'lūli ile
kārūresin görür. Cevher'i mizāc'ı şehriyāriye 'arız olan maraž ifrāt'ı ğam u ğuşşadan ḡaşıl olmuş bir maraždur ki
çāresi nā-gehān bir ferah'ı tāze ve sürūr'i bī-endāze ile mümkindür. Yoksa aḡlāt'ı keşife'i muḡtelīṭ vüçüd'ı pür-
cūdlarında mütemekkindür diyup ba'zı eşribe ve ma'ācīn tedārikine mübāşeret şadedinde iken añsızun cenāb'ı
pādişāhiye bir müterriḡ u dil-ġuşā müjde ḡaberleri gelür. Nice eyyāmdan berü feth u teshiri matlūb olan ḡal'a
silk'i ḡükūmete dāḡil olduğı bildirülür. Fī nefsi'l-emr günden güne ol maraž zā'il olup zāt'ı laṭif'i şehriyāriye
'āfiyet ḡaşıl olur. Ba'dehū ol pādişāḡ'ı mülk-ārā Şeyhünün ḡazākatini begenür. (Hk.136a) Ṭabīb'i ḡaş idinüp
sekiz biñ akçe yazar Ṭoḡuzlu nām karye arpalık ṭarīḡıyla timār virülür. Timār'ı mezbūruñ eski şāḡibleri ki bu
ḡuşuşda dūrüşürler. Bir gün timārına giderken yolına inüp başına üşüp vüçüdına ḡarb üşürüp vuruşurlar. Ya'nī
ki nā-çār bir kaç yerde mecrūḡ idüp cihāt'ı sitteyi başına ṭar iderler. Ve bu sarāy'ı si pencde her neye mālīk ise
ġāret ü tālān idüp giderler. Bī-çāre Şeyh'i üftān ü ḡizān der'i devlete varur. Ve timār ucundan (H.64a) marīz ü
bīmār olduğıni 'arza kıılır. Ḥattā Ḥar-nāme nām bir manzūme ile ḡasb'i ḡālūñ bildirür. Ṭarīḡ'ı hidāyete dāll olur

kimse bulunmamağla bir dāl ziyāde idüp Hıred-nāme ile tesmiyede teğāfūl kılar. ‘Alā külli hāl ol küstāhları buldururlar ve şer‘ ile her birinüñ cezāsın virürler. Şeyhünüñ giden mā-melekini ma‘a ziyāde müretteb kılarlar. Ammā Husrev ü Şirini Sultān Murād Han ‘aşrında te’lif eylemişdür. ‘Ömri müsā‘id olmayup nā-tamām kalduğda hemşire-zādesi Cemālī bi’l-ihtimām temām itmişdür. Müellif-i Şakāyık kavline Monlā Şeyhī Ahmediden telemmüz ü telezzüz eylemişdür. Ve ‘ilm-i ma‘kūl ü menkūlū gayrilerden dahī (F.62a) görüp ‘ulūm-ı zāhireden telemmüz ü telezzüz itmişdür. Ba‘dehū kūtbu’l-eyyām Hācī Bayram hazretlerinüñ kendülerinden bi‘at eylemişler. Fūkārā libāsına girüp hırka-i fakr ve nān-ı huşk-ı fakaya kanā‘at itmişler. Egerçi ki kehhāl imiş hālā yine ‘alil-i bergeşte-ahvāl imiş. Zurefādan biri bir aqçalık kuhl alup mukābeledede bir yirine iki akçe virmiş. Ve hāzā haqq-ı kuhlūñ diyu kaşdını bildürmiş. Ya‘nī kendün ‘alil ü a‘mā ve ‘illet-i ‘ayn ile nā-bīnā iken illere kuhl şatarsuñ kendüne ‘ilāc itmede tevaqqūf idersün mazmūnını işāret itmiş. Egerçi ki Şeyhī haqqında bu miqdār tatvīl-i güttār (Hk.136b) cā‘iz degül idi. Lākin şeyhu’ş-şu‘arā’ ve Husrev ü Şirīn gibi kitābla şöhr-i bulegā olmağın bu deñlü inhā lā-be’s görüldi.

CEMĀLİ ŞEYHİZĀDE :

Merhūm Şeyhünüñ hemşirezādesi ve Germiyānoğlun nişāncısı ve defterdārı nāmında bir muşāhib-i dil-dādesi idi. Hattā Süleymān Şāh meclisine dahī bi’d-defa‘āt dāhil olmuş idi. Feammā (K.68b) Şeyhī vefāt idüp Husrev ü Şirini nā-tamām kalduğda bunlar itmām itmişdür.

Nazm

Gelün ey ‘ışk cāmın nūş idenler
Bu hikmet sözlerin gūş idenler

maḥallinden başlayup nāzım-ı evvel ü sānīsiniñ imtiyāz u nizāmını i‘lam itmişdür. Mezbūruñ ekser-i kaşā’idi mev‘iza üslubundadır. Şu‘arā-yı ‘Acem kaşidelerini tettebbu‘ idüp Monlā Senāyīnün rā’iyyesine mukābil bir kaşidesi dahi vardır. Bu ebyāt ol manzūmesindendir.

Nazm

Çün gönüldür hazine-i esrār
Taleb it ol hazineyi ey yār

Sineni rüşen eyle yokluktan
Ta saña rüşen ola her ne ki var

Nice bir hezl ü nice bir kengel
Nice bir lehv ü nice lu‘b-ı kumār

Her dem āşüfte her zamān bi-ḥoş
Her gice mürde her seher murdār

‘Ālem içinde buyise dirlik (Ü.54b)
Ölmek andan sana yeg ola hezār

Nazm-ı Hürşid ü Feraḥşād dahī bunuñdur. Merhūm Sultān Bāyezīd Han hazretlerine ithāf idüp nice ri‘āyete mukārin olmuşdur.

KEMĀL HALVETİ :

Ḳudemā'yı şu 'arā'yı Rūmdan ve Hācī Bayrām ḳuddise sırruhū fuḳarāsından olan gürūh'ı ma'lūmdandır. Aña binā'en eş'arı şūfiyāne ve cümle-i güftarı taşavvufāne vāḳı'dur. Ğazelliyātından bu iki maṭla' ḳatı şāyi'dür.

Nazm

Dōst olmaz nefse düşmān olmayan Mevlā ile
'İzz-i dünyā cem' olur mı devlet-i (Hk.137a) 'uḳbāyile

Ve lehū

Gel ey 'ārif göñül virme lenā dünyā'yı ḡaddāra
Eger şahbāz'ı vahdetsen çü kerkes ḳonma murdāra

II. Murād Dönemi Şāirleri (1421-1451)

AMMĀ ŞU'ARĀ' VE'L-FUŞEHĀ DER-ZAMĀN-I SULTĀN MURĀD ḤAN-I SĀNĪ

MONLĀ ḤĀKĪ:

Ḳaştamonıdandır. Āl-i İstendiyārdan Emīr İsmā'il zamānında gelüp ehl-i cihet maḳūlesi iken ḥüsn-i terbiyeleri ile ekser-i ḡmāya vāşıl olmuştur. Ya'nī ki ḥākīliği muḳarrer iken cevher-i mükerrem gibi beyne'l-ümerā maḳbūl tutulmuştur. Egerçi anlaruñ zamān'ı devletünde divānı meşhūr olmuş ba'dehū (F.76a) ol vilāyetler selāṭin-i āl-i 'Osmān taşarrufına düşüp mezbūrdan efşah şa'irler zuhūr itmegin ebyāt u eş'arı unutulmuş gitmiş. Şan'at'ı tecnīs-i (K.84a) tāmda bu maṭla' anuñdur.

Maṭla'

Ey murād'ı mü'min ü tersā mu'in-i merd ü zen
Ḳudretüñdür taş'ı geh mercān ü geh mermer düzen

(Hk.173a) Ol 'aşruñ vüzerāsından birine ḳaşıde şunup cā'izeye vāşıl olmaduḳda bu ḳıṭ'ayı dimişdür. Ya'nī ki seḥā vü kerem lāzime-i merziyyu's-şiyem idüğini bildürmüşdür.

Ḳıṭa

Kerem ehli maḳāmıdır bu şadır
Bu ululuk yā bi-seḥā nic'olur

Gel begüm sen vezāretüñ bāna vir
Beni medḥ eyle gör seḥā nic'olur

'AṬĀYĪ:

Vüzerādan merḥūm Hācī 'İvāz Paşanuñ oḡlıdır. Babası vefāt idükdən sonra ehl-i kemāl şāhib-ḥüsn ü cemāl bir ḥüb-rüy'ı melek-ḥışāl olmaḡın merḥūm Sultān Murād ḥarem-i muḥteremi ḥizmetine almak murād idinür. Ya'nī ki genc-i ḥüsn ü melāḥatı su'bān-ḥaşlet olan maḥbūb-dōstlar taşarrufına (Ü.67a) düşmekden şakınur. Ammā cevān'ı bi-hemtā beyne'n-nās içerü alınmak töhmetine rızā virmez. 'Aṭālgı güç alınmak maẓmūnına muḥālif idüğini bilmez. Ol vaz'ı şāḥānenüñ def'i ricāsına bir tāze ḡazel gönderür. Maḳta'ına bu edā'yı nā-mülāyım la şayşal virür.

Nazım

‘Adline şıgınur idi zulm’i zamāneden
Şimdi ‘Atāyīye güci Sultān ider dirig

Galibā ol ğazel ile kendüyi taleb ve vişālîne ‘arz’ı şūr u şağab ber-ṭaraf olmaduḡda tekrār bu beytle müzeyyel bir küşādece ğazel daḡı gönderür. Ya ‘nī siyāsete kā’il olmasını ve ol riyāsete mā’il olmamasını muşarraḡ beyān kıılır.

Nazm

Ol cānı (H.79a)yā cihānı ʔabūl it didūm dile
Cān terkin eylerin didi cān bir cihān iki

Ma'lûm oldu ki Necâti merhûm bu zemîni bulmada muhterî' degül imiş. Niteki Ahmed Paşa güneş kaşidesini bunlaruñ nazmını tettebbu'la söylemiş. Baħr'ı ğamda görmedi mihruñden aķan göz yaşın Pes neden dirmiş 'Atâyî k'oldı dūr-perver güneş Bu iki maṭla' daħi 'Atâyinüñ eş'âr'ı pesendidesindendür. (Hk.173b)

Nazm

Zāhid ihlāş ile gel secde kıl işbu şaneme
Var riyā ile heves kılma tavaf'ı Hareme

Zülli düşürür bir kıl ile sünbüli bende
Lü'lüyi kılar hurde ile dişleri bende

Mevlânâ Latîfî kavlince bunlar nâzım'ı Mevlid-i Nebî olan Süleymân Çelebinüñ küçük birâderidir. Hâlâ ki büyük haţâ itmişdür. Zirâ ki anlar Sulţân Murâd'ı qadîm devrindedür. Mâ-beynindeki sinîn'i müte'addideye tevfiķı mümkün degüldür.

FAḤḤĀRĪ :

Gâh Âlî 'Osmân medâyılıñ idüp cevâ'iz'i seniyyelerin alırmış gâh evlâd-ı Karamân evşâfın kılup iltifâtlarına mazhar olurmış. Ammâ gâyetle pür-güy olup her nesne kim 'âlem mülkinde var 'âlem'i entüsde bulmağa muqayyed imiş. Aña binâ'en ilâhiyâta müte'allık mesnevîlerine hadd u gâyet yoğ imiş.

Nazmuhū

Meger bir hāne'i ma'mūrī 'ākıl
Kılupdur cism'i insāne mümāsıl

Müşābihdür dimāğa gurfe-i dār
Dahi dehlizidür hulkum ey yār

Dür anun yine ağzıdır müretteb
İki kanat kapısıdır iki leb

Evüñ sakın başa benzetdi üstād
Yüzüñe sadr didi ehl'i bünyād

Meger gözler durur ol evde manzar

K'olur ten hānesin andan münevver

Hudā halk eyleyüpdür levh'ı mahfūz
Gönül var ādemide haḳḳa melhūz

Qalem yaratdı Yaradan cihānı
Beşerde lehçe var kıılır beyāmı

Mümāsil istesek dār'ı cināna
Nazar kıl zāt'ı insānda cenāna

EŞHERÜ'L'-UŞŞĀḲ SEYYİD NESİMİ :

Vilāyet'i Türkmāndan zuhūr eyleyen sādātdan ve nesā'im'i 'ışḳ'ı ilāhī ile zātı deryāsı cūş u hurūş eyleyen zevī's-sa'ādātdandır. İstīlāhāt'ı meşāyihde ḳurb'ı ferāyiz ıtlāk (Hk.174a) olınan berzaḥa uğramışlar. Hüseyin bin Manşūr Hallācla hem-meşreb bulunup iṣṣā'yı rāz kılmışlar. Fe lā cerem anuñ zāhiri bi-ḥasb'ı's-şer' itnā'yı vücud itmelerine bā'is oldu. Ya'nī ki emānet'i esrār'ı ḳudsiyyede olmadıkları ḥuşūş'ı menşūş 'ālem'i mülkde şehādete yitmelerine sebeb'i ḥādīs oldu. Fazlullāh Hurūfī ki vāḳıf'ı esrār'ı hurūf olan evliyā'yı güzīnūñ mezāhib'i şerīfelerini tehm itmeyüp ṭarīḳ'ı inhīrāfa meyelānla (K.84b) izhār'ı ilhād itmekle ser-menzil'i haḳīkate yitmedi. (F.76b) Anlarıñ hurūf i'tibār itdükleri şunūt'ı nūrānī zurūfı zāhirine ḥaml idüp her ḥarfūñ sebhini levh'i beşere'i insāniyyede bulmuş zu'm'ı fāsidine aḥkām'ı şer'ıyyeye medār olan Muḥaf'ı şerīfī ol yüzden ta'bīr ü temsīl itmekle ḍalālete düşmüş. Mezbūr Nesīmī daḥi ol ṭarīḳ'ı çālāk ve ol meslek'i bī-tevfīḳūñ sālīk'i bī-bākı olmağın 'ulemā'yı Haleb ḳatline fetvā virdiler. Nefs'i Halebde derisini yüzdürüp siyāsetle helāk itdurdiler. Menḳūldür ki ḳatline fetvā virüp ol 'aşrda şeyḥü'l-islām olan ḳıdve'i enām mezbūruñ izālesi lāzım idüğünde mübālağasın i'lām idüp kendüsi ve ḳanı murdārdur her ḳanğı 'uzva bir ḳatresi ṭokunsa elbette ḳat'ı vācib ü sezāvārdur diyu ellerini şalarak taṣīl iderken seyyidūñ bir ḳatre ḳanı şıçrar müftīnūñ engüşt'i sebbābesini muḥannā ider. İe lā cerem ba'z'ı mutaşavvıfından bir pīr'i pīş-ḳadem fetvāñuz mūcibince sizūñ barmağñuzu kesmek lāzım geldi dimiş. Müftī ise ben temsīl iderken işābet eyledi. Şer'an nesne lāzım gelmez diyu cevāb virmiş. Seyyid ki (Hk.174b) meydān'ı siyāsetde bu ḥālī görür bedihe bu beyti söyleyüp müftī kendü ḥūkminden (Ü.67b) ibā itdüğünü işā'at kıılır.

Beyt

Zāhidūñ yek barmağın kesseñ döner haḳdan ḳaçar
Gör bu miskīn 'aşık'ı ser-pā (H.79b) soyarlar ağlamaz

Monlā Laṭīfī ḳavlince ismi 'İmādüddīndür. Bağdād vilāyetinde Nesīm nām ḳaryeden olmağla Nesīmī maḥlaş idinmişdür. Hālā ki bu ḳavl Türkmān tā'ilesinden olmasını münāfı degüldür. Bu daḥi menḳūldür ki Kemāl Ümmī ile Seyyid-i müşārünileyh Sultān Şücā' tekyesine gelmişler. Baba sultānuñ icāzeti yoğ iken fuṣūlī bir ḳoçını boğazlayup ḥōra geçürmek ḳaşdın itmişler. Baba'yı mezbūr anlar kebīşūñ derisin yüzerken çıḳa gelür. Bilā-ruḥşat böyle küstāhlıḳlara āzürde-ḥātır olup cemālī celāle mübeddel olduğı ḥāldde Nesīmīnūñ önüne bir ustura ḳor ve Kemālūñ nazarına bir kemend 'arza kıılır. Dār'ı cihānda anlarıñ derisi yüzilüp siyāset kıılınmağı ve bunlar Manşūr gibi ber-dār olunmağı ol remz ile işāret buyurur. Monlā Laṭīfīnūñ bu ḳavli ve Sultān Murād'ı sānī 'aşrında Rūma geldi dimesi cāizdür. Lākin Şeyḥ Şiblī müridlerinden iken terk idüp Fazlullāh Hurūfīye varup irādet getürdi didüğünūñ şıḥḥati ḡayr'ı bārīzdür. Zirā ki Şeyḥ Şiblī ile Nesīmīnūñ zuhūrı mā-beyni niçe yüz sālē ḳarībdür. Murād Şiblī ṭarīḳında iken rū-gerdān oldu demek ise min-vechin te'vile ḳarībdür. Ve bi'l-cümle hasb'i ḥālīne Hudāsı vāḳıfıdır. Ehl'i şer' olanlar ⁵⁻⁶ (I) نحن نحكم بالظاهر والله أعلم بالسرائر ile a'māle mutaşarrıfıdır. Evvelā Türkī şī're şöḥret viren Seyyid-i mezbūrdur. 'Arabī vü Fārisī eş'ārı daḥi mevfūrdur. Hattā müretteb (Hk.175a) Fārisī dīvānını bu ḥaḳīr gördüm. Tevhīd ve na't'ı şerīf'i nebeviyyede

a' lā ğazellerini gözden geçürdüm ve didügi vâridâtındandır.

Nazm'ı Fârisî

5_7

طالب توحيدرا بايد قدم بر لاذن
بعدا از ان توحيد و وحت دم از الازدن
رنك وبويی از حقيقت كر بدست آوردئى
چون كل صد برك بايد خيمه بر صحرا زدن
ای نسيمي با مقلد سر حق ضايع مكن
از تجلى دم چه حاصل پيش نابينازدن

Ve yine eş'âr'ı hâkikat-şî'ârından

Kıta

5_8

روشنست اين و راست مي كويد
انكه مهروى ماه ست مي كويد
سنبلس گفت ملك حسن تر است
كچ نشست و راست مي كويد

Bolayki bu iki beyt şâhid-i hâli ola. Mahtel-i şer'i şerîfde egri oturup doğru söyleyenlerden idügi 'indallâh taḥakkuk bula. Zîrâ ki Menâkibü'l-Vâsılın nâm kitâbda Nesimî hırûfî degüldür. Nihâyet ol 'ilmüñ rumûzundan ḥaberdâr idi diyu yazılmışdur. Hâlâ ki Mevlânâ 'Âşık sitem'i zarîflık vâdisine muvâfık kelimâtla seyyid-i müşârünileyhi 'aceb taḥkîr eylemiş. Ḥaḳkındaki sırr'ı mestûr (K.85a) ḥasb-i ḥâl-i Mansûr gibi meskûk-i 'indi ekser-i cümhûr iken şem' gibi ortaya atılmış. Kendüsi sâdâtdan iken ḥaḳk'ı qarâbete ri'âyet ve nesebiyyeyi ḥimâyet itmeyüp diline gelen sözi tahrîr kılmış. Bu daḥî Türkî eş'ârındandır ki iştiḥârına binâen bu miḳdârla iktifâ olındı.

Şî'r

Gel gel ki kapdı şevk'ı cemâlün qarârımı
Fâş eyledi firâk'ı ruḥuñ ḥâl-i zârımı

Yâ Rab zamâne ḥalkına ben n'eyledüm 'aceb
Benden cefâ vü cevri ile ayırdı yârımı

Yakmış firâkuñ ey gül-i ḥandân içimde nâr

Gel gel söyündür āb-ı vişālūñle nārumı

Ey Lāta ıapucı seni ‘ayb itmezem neden (Hk.175b)
Kim görmemişsün ol şanem’i gül-‘ızārumı

Zülf ü kaşuñ şümārını gel şor Nesīmiden
Tā sen hısābını bilesin ben şümārumı

Ve lehū

Düşürmiş ‘anber’in zülfün hümāyūn gölgesin aye
Te ‘ālallāh zihī sūnbül te ‘ālallāh zihī sāye

ŞĀH HĀNDĀN :

Nesīmīnūñ karındaşıdır. Jülīde-mū laķābı ile meşhūr sālīk’i vāşıl nāmına bir ‘āşık-ı maḥrūr idi. Birāderinūñ keşf’i esrār itdüğinden ḥaberdār olduğda

Beyt

Gel bu sırrı kimseye fāş eyleme
Ḥān-ı ḥāşı ‘āmmeye aş eyleme

beytini yazup göndermiş. Ya ‘nī ki pend ü naşīḥat semtine sülūk itmiş. Seyyid’i mesfūr daḥi bu ebyātı yazup göndermiş. İhtiyār elde degül idüğüne işāret kılmış.

Nazm

Deryā’yı muḥīṭ cūşa geldi
Kevn ile mekān ḥurūşa geldi

Sırr-ı ezel oldu āşkārā
‘Āşık nice eylesün mūdārā

Yir gök arası Ḥāk oldu mutlak
Söyler def ü çeng ü ney ene’l-ḥāk

KEMĀL ÜMMĪ :

Mezbūr vilāyet’i Karamanda Lārende demekle meşhūr olan kaşabadandır. Vilāyet’i ‘Acemi seyāḥat itmiş vāşılinden çok ‘azīzler ḥizmetine yetmiş ba‘zılar ḳavlınce bu daḥi keşf’i esrār itmekle ber-dār ḳılınmış. Ebyātı dervişāne nazm-ı vāridātı babayāne bir sālīk imiş. Ekser’i kelimātı ‘ālemūñ ḥudūs ü fenāsına mūte‘allık olan ḥālāt ile vārid olmuştur. Bu ebyāt daḥi anlarındır.

Nazm

Bu ḥan içre nice can ḳondı göçdi
Bu taḥta nice sultān ḳondı göçdi

Bu dūnyā tekyesinde bir ḳonuḳsun (Ü.68a)

Ki bunda nice mihman kondı göçdi

Bulımadı ecel zehrine tiryāk
Bu şehre nice Loķman kondı göçdi

Kamusı ağlayarak geldi gitdi
Ayıt kaᅡısı ᅡandan kondı göçdi

HÜMĀMĪ :

İznik nām kaşabadan peydā olmış ve (Hk.176a) ol devr'i celilde vezir olan ᅡalil Pāşā nāmına Sî-nāme nām risāleyi Türkiye terceme kılmış ya'nî otuz nāme ki Sî-nāme dirler her biri lisān'ı 'āşıkdan ma'sūka yazılmış ve zamān'ı hicrān u firākdaki şedāyidi bildürüp zülāl'i vişāl arzūsin beyān kılmış. Miyān'ı ᅡālīb ü maᅡlūbda cārī olan mu'āmelātı nazmına koyup mü'essir kelimāt ile bildürmüş. Ve ol cümleden biri tarz'ı meşnevīde bu mektūb'ı manzūmdur ki nakl olundu.

Nāme'i manzūme

Elā ey serv-ķadd ü rāst-peyker
Mübārek ᅡal'at ü ferᅡunde aᅡter

Yanağı lāle-i bāğ'ı leᅡāfet
'İzāri verd'i gülzār'ı ᅡarāvet

Yedi iklim'i ᅡüsnüñ şehriyāri
Toķuz meydān'ı ᅡarᅡun şehsüvārı

Selāmı ᅡün nesīm'i sünbül ü gül⁵⁻⁹ (İ)
Selāmı ᅡün nidā'yı sāz'ı bülbül

Peyāmı pür-firāk'ı derd ü ᅡasret
Ki andan feyz alır mihr ü muᅡabbet

Görelen ᅡüsnüñi nūr'ı başarda
Esirüñ oldı göñlüm bir nazarda

Merᅡüm ol 'aşırdaki üstādān'ı 'Acem revişine taklīd ile bir muşanna' ᅡaşıde daᅡı nazm itmişdür. ᅡaᅡķā ki zamānına göre temām Süleymānluk itmişdür.

Nāzm

Ey Sikender-der Süleyman-saᅡvet ü Dārāb-dār
Zî-Gazanfer-fer Nerīman-rütbet ü Sührāb-dār

Ra' yetüñ su'bānı ᅡatında olur Tīmūr mūr
Medᅡinüñ gayrı şî'ārında olur eş'ar 'ār

Ve bi'l-cümle mezbūr zamānına göre eyü şā'ir idi. (K.85b)

MEVLĀNĀ ŞİRĀZĪ :

Aşhāb-ı ʔabʔdan bir sāde-gūy şāʔirdür. Ğālībā bu da Sultān Murād zamānında zāhirdür. Gülşen-i Rāz adlu bir manẓūm kitābçığı vardır. Taşavvufa müteʔallik ebyātla pesend ü taḥsīn olınmağa sezāvārdur. Ve bu şīʔr anuñ güftārındandır.

Beyt

ʔİzārında ḥaṭı mektüb-ı cāndur
Maḥabbet-nāme-i(Hk.176b) āḥir zamāndur

Bu beytüñ gölgesi düşdügi yirler
Kamu ucdan uca serv-i revāndur

MEVLĀNĀ ŞEMSİ :

Bu daḥi şehriyār-i mağfūrun-leh ʔaşrındaki şuʔarāʔdandır. Huşūşā ser-vaḫt-i ḥāşlarına dāḥil olmuştur. Ḥattā ol ḥizmetde itnā-yı vücūd itmişdür. Bu ebyāt anuñ vāridātındandır.

Nazm

Ey isteyen ʔışka nişan derd ʔāşıkuñ bürhāndur
Kāfir dimen ʔāşıklara ʔışk anlaruñ imāndur

MEVLĀNĀ ḤASAN :

Bu daḥi ol şehriyāruñ nüdemāsından ve cevāʔiz-i seniyyesine gāḥ u bī-gāḥ dest-res bulan şuʔarāʔsındandır.

Beyt

Bu gün ey dil nigāra hem-demsün
Ḥamdü-lillāḥ ki şād u ḥürremsün

MEVLĀNĀ ŞAFİ :

Burusevīdür. Üstād-ı naḫḫāş olmağın ekser-i ḥayālātı bārık ü maʔnevīdür. Ekser-i evḫāt ol (F.77b)şehriyār-ı ḥamīde-sıfat kendüye mazḥar-ı iltifāt buyurmağın küfr söyledi diyu isnādla ḥabs itdürdiler. Kimi şāhid kimi müşteki olup ḫatline saʔy-i mevfūr itdiler. Lākin şāʔir Aḥmed Paşanuñ babası Mevlānā Veliyyüddīn ḫāzī-ʔasker-i sultān-ı dīn olup Monlā Şāfi kendüye bir ḫāşide ile ʔarz-ı ḥāl itmegin maḥbesden ıtlāk olındı. Lākin nāzūk-mizāc olduğı cihetden cefā-yı ḥabs-i zindān giriftār-ı derd-i bī-dermān olmasına sebep oldı (H.80b) Kırtulduḫdan sonra çoḫluk muʔammer olmadı. Bu ebyātı mevlānā-yı müşārünileyhe gönderdügi nazmındandır.

Min nazmihī

Kār-ı baḫtum kim perişandur bu gün
Raḫmetüñle n'ola ger bulsa nizām

Bükdi serv-i ḫaddümi belden belā
Tutdı māḥ-ı devletüm ğamdan ğumām

Her ne bed fiʔl işledümse ʔāḫıbet

Aldı benden ʔālī'ı bed intikām

Gāh āteş-veş yidüm bisyār çüb
Gāh habs oldı bana cāy'ı makām

MONLĀ ʔĀ'İFĪ :

Gelibolı diyārındandır. Sālār'ı enbiyāya hem-nām ve Mehemmed ismi ile şöhre'i enām olan ehl'i güftārdandır. 'Ale'l huşuş Sultān Murāduñ gazavātını bir kitāb'ı manzūm eylemiş zamānında nev'an ʔadr ü i'tibār bulup maqbūl tutulmuş.

Nazm

Ey bād'ı şabā luṭf idüp ol hana haber vir
Bu ben ʔulmuñ ḥālını sultāna haber vir

Hem mūrça-veş olduḡumı ḥāke berāber
Ol taḥtı yüce baḥtı Süleymāna haber vir

MONLĀ NEDİMİ :

Bu daḥi ol devr şu'arā'sındandır. Hācī Bektaş'ı Velī kisvetiyle ekābire maḥrem ü nedīm olan büleḡādandır. Bu şi'ri 'acib vāḳı' olmuştur. Güyā ki bıkır'ı ma'nā gibi taşarruf itdüḡi ḡazellerindendir diyu şöhret bulmuşdur.

Nazm

Feleküñ yazdı ʔaḳ burūcında
Kim dönem ben daḥi bir ucında

Çünki bir oldı estel ü a'lā
Ehl'i dil ʔaldılar 'urūcında

Ne zekātın idem ʔama' mālūñ
Ne namāzında ne orucında

MONLĀ 'ĀRİF 'ALĪ :

Vilāyet'i Rūm ʔaşabātınuñ birindendir. Zamānında 'Ārif 'Alī diyu şöhret bulmuşdur. Evā'il'i ḥālinde erbāb'ı tımārdan idi. (Ü.68b) Sultān Murād Ḥanuñ emri ile Melik Aḥmed'i Dānişmend fütūḥātını bir manzūm kitāb eylemiş. 'Alā Beg Münşī lisān'ı Fūrs'i ʔadīm üzre yazduḡı kitābdan ḥikāyātını aḥz itmiş ve ol muḳābeledede nice cevā'iz-i seniyyeye dest-res bulmuş ba'de'l-iḥsān bi-tarīḳ'ıt te'bīd Toḳat dizdārılıḡın alup ḥuzūr u rāḥat tarīḳına sülūk itmişdür. Bu ebyāt ol kitābdaki nazmuñ güzide ebyātındandır.

Nazm

Çü şubḥ irdi belürdi gün şafaḳdan
Bezedi yir yüzün altun varaḳdan

Cihāna raḥmet āşarı saçıldı
Güneş toḡdı ʔara aḳdan seçildi

Gicenüñ zulmetini (K.86a) eyledi dūr
Ser-ā-ser dehr içini kıldı ma'mūr

Tezyl : Egerçi ki bu maḳūle ebyāt nāzımının 'adādda dāhıl olması bir yüzdendir. Lākin her pādīshāhuñ 'aşrındaki nice kere yüz bin ehād'ı nās ve evşāt'ı bî-kıyās zuhūr itdükte içlerinde beş on ehl'i nazmuñ bulunması 'alā külli ḥal güzide-i enām ve zübde-i 'avām olduklarına delıldır. Aña binā'en 'ale'l-esāmî cümleñün irādı cā'iz görülmüştür.

II. Mehmed (Fatih) Dönemi Şâirleri (1451-1481)

VE MİNE'S-ŞU'ARĀ'İ VE'L-BULEĞĀİ Fİ ZAMĀNİHİ'L-MĀDİİHİN Lİ AHLĀQ'İ'L ḤASENE Bİ 'AZMİ ŞĀNİHİ

Aḳdemü's-şu'arā' eblāḡu'l-büleḡa Veliyyü'd-dīn oğlu Aḥmed Paşa Nevverallāhu merḳadahu mādāme fihî erḳadehu. Burusevidür. Esās'ı bünyān'ı ma'rifeti ḳavā'id'i 'Arabiyye ḳavāyimi ile muḥkem ve pāy-best'i erkān'ı fazileti metin ü müstaḥkem olduğdan mā'adā üslūb'ı ḳaşıdede peyrev'i üstadān'ı müteḳaddimîn ve dūrbîn'i Selmān u Zahirü'ddīn ola. Evvelā Türkî dilde evşāf'ı ḳaşıde-güyān'ı rāsih-keḷām semtini ol bulmuşdur. Ve kân'ı gevher-nisār'ı tab'ı pāki ve 'ummān'ı dürr-i luṭf u iḥsān olan zihni derrāki la'l u gevher redif ḳaşıdelerinde gün gibi nümāyān olmuştur. Egerçi ol devrünün rüz-merre 'ibārātı ve evā'il'i 'ibārātı mülk'i Rūmuñ mu'ayyen olan işlāḥātı vādisinden çıkamayup çendān edā'yı bülende meyelān ve tūmturak'ı elfaz'ı şā'ir-pesende şarf'ı ḳudret ü tüvān eylememişdür. Huşūşā vaşl u imālede müstaḥsenāt ü selāseti muḥill olan 'acib ü ḡarib elfaz'ı işbā' u imtidādla itāleden ḥalāş idemeyüp lisān'ı Türkî ki ḥadd'i zātında ṣaḳıl ve feşāḥat ü belāḡati her cihetle nādîr ü ḳalıldır. Dā'imā zebān'ı Fārisideki güftār'ı şehd-āsārla ḳarışdurup ve ahyānen lisān'ı 'Arabide olan 'ibārāt'ı sükker-bārla alışdurup şîr ü sükker-vār imtizāc bir revāc'ı ḥikmet-dişār virüp edā'yı beligle söz nazm idememişdür. Lākin 'aşrına göre üstad'ı mücid ve ol zamān (K.164b) iktizasmıca pākize güy u silhr-āferin dinilecek muḥteri' dinmemişdür. Pederi 'ulemāye pişin ve evliyā'yı dīn zümresinden olmaḡla Sultān Meḥammed merḥūma ḳāzi-'asker'i güzīn (F.148b) olmuş kendü daḡi iltifāt'ı ḡusrevāne ile merātib ü 'ināyet'i bî-gāyāt'ı pādīshāhane ile ḳaṭ'ı riyāset'i menāşib ḳılıp bir zamān ol pādīshāh'ı bülend-iktidāra ḡace'i büzürgvār ba'dehū rütbe-i rātib'e-i vezāretle kām-bīn ü kām-kār olmuş idi. Dāhili ḡarem'i pādīshāhiye vāşil mültefit'i celile-i şehinşāhi olduğu taḳarrub'ı ḡaysiyetle mevāzi'ı töhmete ḳarīb ve mezzān'ı ṭam'ı nefsanî olan işret'i pūr işrete nesib ve taḳarrub'ı ḡilmān'ı firdevs-mekān olan iç oḡlanlarından birinün tılsım'ı genc'i nihānisini nefs'i emmāre mārı ile fetḡi lāzımu'l-hayāye belki bir küp altın bulan müflis'i nā-bekār gibi leyl ü nehār taşarruf'ı zer ü sīm ve nakd'ı bāhirü'l-intişārını ta'biye-i (?) henryān teslim eyledi diyu iftirāya mazḡar düşürdiler. Bu taḳrīb ile ihānet ü siyāset ve ḡāh Yedi Kullede ḡabs idüp Murādiyye tevliyetini virüp Burusaya gönderdiler. ḡāh belā'yı 'azl ile muḡtelül'-ahvāl ḳalup eşk'i 'āşık gibi nazardan düşürdiler. (H.153b) Pes ol kesr'i nefs ḡālinde ki Emir Sultān evḳāfına mütevvelli idi. Ve şadr'ı şadāret gibi mertebeden düşmekle ḳalb'i ḡamnāk ve dide-i nemnākı gibi tezkiye-i nefs idüp ḳanā'at ü inzivā mezzāyası ile aḡlāḳı mütecelli ve müteḡalli idi. ḡāh terk'i dünyā lāzimesini ser-āmed'i şevketine tāc'ı şadrın itmişdi. Ve ḡāh'alāḳa-i māsivā mezzākasını dalāk'ı bî-rızḳla tiḡ'ı zerrin gibi miyān'ı himmetine berk itmiş idi. 'Aḳıbet yine Sultānönî sancaḡı ile kām-bīn olup eyyām'ı bahār u ḡazānda şehri Burusanuñ bāḡ u rāḡında ve hengām'ı germā vü tābistānında Keşiş Taḡı didükleri yaylaḡında büt-peykerler ile pîr'i muḡān gibi ḡusn'i mu'āmelede ānen te-ānen ol semen-berlere füyüz'ı şāmileden iken mihr'i sipihr'i saltānāt'ı Meḥammed ḡan uful ü zevāle ve āfitāb'ı Sultān Bāyezid ḡan şeref burcına taḡville derece-i kemāle yetdi. Müşārünileyhe bi-tarīḳ'ı't-te'bīd Burusa sancaḡı tevcih olup ri'āyeti vācibāt'ı dīn ü devletden bilindi. ḡıbbe-zālik Sultān ḡuseyn'i Bayḳaranuñ vezir'i müşiri ve ol 'aşr'ı bāhirü'n-naşruñ melāz'ı fūḡūl ü fuṣalā olan Mîr 'Alî Şîr ol şehriyār'ı 'ālî-himmete bir ḳaç ḡazel gönderdi. Anlar daḡi nezā'ir cihetinden tettebbu'ını merḡūm Aḡmed Paşaya emr eyledi. Ol daḡi ḳādir olduğu deñlü cevāb ve ol zeminde bir ḳaç ḡazel'i müsteṭāb (Hk.325a) nazm itdükdən sonra Mîr 'Alî Şîr Nevānün

Nazm

Ol perî peyker ki hayran bolmış ins ü cān aña
Cümle-i ‘ālem saña hayrān u men hayrān aña

maṭla‘ı (Ü.132a) muḳābilindeki şî‘rünün maḳta‘ında

Beyt

Sözde ‘uşşākı muḥayyer eyle dirseñ Aḥmede
Böyle gūyā olmağa kūyuñ gerek bōstān aña

beyti ile Nevāinüñ şeref-i vezāretle ‘uluvv-ı rütbesini ve kendinüñ kemāl-i ālām u firḳatle nokşān menziletini beyān eylemişdir. Egerçi ki mezbūr ile Necātî ḥaḳḳında zurefānuñ mubāḥaşesi ve kimi anı ve kimi bunı tercîḥ eyleyüp envā‘-ı mükābere ve mücādele itmişlerdür. Ammā Necātîniñ ğazel-gūyluḳdaki ḳudreti ve ḍarb-ı meşel cem‘indeki mahāreti ve mesfūr Aḥmed Paşanuñ izdiyad-ı ‘ilm ü ḥikmeti ve kemāl-i ‘irfān u fāzileti şöhre-i vaḳāyi‘dur. Ve merḥūm Necātîniñ ba‘z-ı eḥibbāsı siz Aḥmed Paşa ile şā‘iriyetde nicesüz didüklerinde hażman li-nefsihî bu maḳta‘la cevāb virmişdür. Kendinüñ nāmı‘İsā olmağla Aḥmed ü ‘İsā miyānındaki farkı irāde kılmışdur.

Beyt

Necātîniñ dirisinden (K.165a) ölüsi Aḥmedüñ yegdür
Ki ‘İsā göklere ağsa yine dem urur Aḥmedden

El-kıssa şā‘ir-i üstād māhir-i bâḥirü'l-icād olduğundan kimse ta‘arruza ḳādir degüldür. Divān-ı ma‘ārif-nişānında olan meṭālî‘ u ebyāt-ı zāhirü'l-bedāyi‘ ‘aded-i nücūmdan artuḳdur. Lākin bu miḳdārla iktifā ve aḥsen-i kelāmı ile rütbesine işāret ü imā kılmıdı. ‘Aşīkāne ḥālet-baḥş sözlerinde bu beyti cümleden rāciḥ bulındı.

Beyt

Var ey ṭarīk-ı ‘ışḳa nihāyet bulam diyen
Can virmek ibtidādur ana yoḳdur intihā

Ba‘dehū mezbūruñ vefātı ve ‘ālem-i beḳāya naḳl u ḥarekātı sene isnā ve tis‘amie tārīḥinde vuḳū‘ bulup müverriḥ-i nikāt-ārādan Mevlānā Eflātunzāde bu vech ile tārīḥ dimişdür.

Tārīḥ (F.149a)⁵⁻¹⁰

هذه مشكات انوار لمن

عده الرحمن من ممدوحه

فر من ادناص تلك الدار اذا

كان مشتاقا الى سبوه

قال روح القدس في تاريخه

ان في الجنات مأوا روحه

TURĀBĪ :

Kaştamonı diyārından bir taķır'ı meczûb ve meķābir miyānında yatmak kendüye bir vaz'ı mergûb idi. Eş'ārını tekye ve 'imāretler divārına yazar yürürdi. Halkla iltifātdan berü beyābānda gezmegi evlā görürdi ve seyr ü sülūkında gāyet te'ennī ile gezüp qarıncalara te'addi ve ezādan tecennüb ü ibā kaşdın iderdi. Bu beyt kendinüñ ḥasb'ı ḥālidür.

Beyt

İrdügüñ soķma dilünle yürü zenbūr gibi
Hāk'ı rāh ol ki yüzüñ yirde ola mūr gibi

SENĀYĪ :

Bu daḥi Kaştamonidendür. Mua'rrif u na't-hān olmağın Senāyī mahlaşını ihtiyar itmişdür. Gālib'ı taķvā ve ehl'ı 'ırfān imiş. Ammā şā'iriyyeti (H.154a) kılet'ı bizā'asına göre zāhir ü 'ıyān imiş. Bu maṭla' anuñdur.

Nazm

Haddüñe beñzemeseydi güle kem dirler idi
Zülfüñe beñzemesese sünbüle kem dirler idi

CĀMĪ :

Kaştamonidendür. Seyyāh'ı rüzgār sālīk'ı bī-i'tibār olup 'Acem diyārını geşt eylemiş hattā Monlā Cāmī ḥazretlerini görüp intisāb idüp şerefi ḥizmetleri ile müşerref olmuş. Ekser'ı evķātı ḥāmūşlukla geçüp fevā'id ḥāmūşlukdadur diyu az söyler bir derviş imiş. Bu maṭla' anuñdur.

Beyt

Nice bir netse uyup bir sege segbānlık idem
Yiridür taķr u fenā mülkine sulṭānlık idem

CEMĀLĪ :

Karamān diyārındandur. Ebu'l-feth'ı nāmdār nāmına Hümāy u Hümāyün nām bir kitāb nazm eyleyüp şunmuşdur. Edāları zamānına göre bed degüldür. Hālā ki nām'ı nāmisi şöhet ile mü'eyyed degüldür. Bu maṭla'lar anuñ eş'ārındandur.

Beyt

Tañlamañ her gice şem'a yandüğm pervāneyi
Komağ olmaz bir arada od ile (Hk.326a) dīvāneyi

Velehū

Lebüñ itmedi devā itdi gözün ḥasta beni
Billah ey 'İsī-nefes yā seven ölsün mi seni

Velehū

Akdı gönlüm şu gibi bir dil-berün didārma
Tūrı Mūsādan beter yandum tecelli nārma

MONLĀ HAMDĪ :

Kaştamonīdür. ‘Ulemā ve şulehā zümresinden bu hāķirūn ceddīdür diyü Monlā Laţīfī tezķiresinde yazmışdır. Müretteb dīvānı vardır meşnevī nazmında Hāmdī Çelebi meşhūr olduğu gibi bunlar da şi’riyle mezkūrdur diyü bildürmüşdür. Bu iki maţla‘ anuñ eş‘ārındandır.

Beyt

Pertevinden yüzine kimse nigāh eyleyemez
Nazara ol eşeri mihr ile māh eyleyemez

Diger

Sinemi tiğ‘ı ğam ile şerha şerha yarayın
Yaralarla yāre hālüm ‘arz ideyin varayın

Ve bi’l-cümle isġāya kābil sözleri naķl olınmışdır. Merhūm Sultān Meħemmed Hānuñ evāķir‘i eyyām‘ı saltanatında fevt olmışdır.

HAYDAR :

Seferiħişāruñ şā‘iri (Ü.132b) nāmdarı ve ol ‘aşr şehzādesi Cem Sultānuñ defterdārı belki celīs ü enīs ü ğam-güsārı idi. Hattā hengām‘ı ālām‘ı şedā‘idinde yanından ayrılmayup Firengistāndan haber‘i vefātın ve muħallefātın ol getürmüşdür. Menķūldür ki şehzāde‘i kāmķāruñ bir beyāz tūţisi var idi. Her ne ta‘līm olınsa ol maķūle ğuţfārı āşikāra dirdi. Şol zamān kim mezbūr Haydar (K.165b) Rūma ‘azīmet kıılır. Eşnā‘yı rāhda tūţıye ta‘līm idüp öġredür. Ya‘nī ki el-hūkmülillāh pāyende bād ‘ömr‘i pādişāh kelāmını söyledür. Ve beyāz iken libās‘ı mātem giyürüp zāġ‘ı siyāha döndürüp cenāb‘ı saltanata gönderür. Fe lā cerem ol murġ‘ı mu‘allem öġrendüġi kelāmı dem-be-dem söyler ve libās‘ı mātem ile nevħālarını āşikār eyler. Pes bu hāl mizāc‘ı şehriyāriye hoş gelür. Mezbūr Haydara Germiyan Qal‘asında bir a‘lā ze‘āmet virür. Hālā ki ol ri‘āyet ile müteselli olmayup bu beyti (Hk.326b) gönderür. Qabaķātini fehmi itmez.

Beyt

Āsitānuñda şehā cürm ü ġünāhum yoġ iken
Neden oldu ‘acabā ben kullı şalmaķ qal‘aya

Defterdārıġına nazār cüll‘i himmetleri yirin bulmışdır. Hālā ki eş‘ārında mahāretine ġöre ri‘āyet olınmışdır.

HARİRİ :

Burusevidür. Aħmed Paşa merhūma intisāb‘ı da‘vā idüp Resmī ile bir an hūzurunadan ayrılmayan ķarīnlerindendir. İcād‘ı kelāma ķudreti yokdır. Ammā tazmīn şūretinde (F.149b) sırķası ve tırāşı çokdır. Şāķibi çıķmazsa bu maţla‘ anuñdur.

Nazm

Serv ki ķaddūñ yolında itmese rūķın revān

Başı üzre cem' olup bülbüller itmezdi figān⁵⁻¹¹ (I)

Ve bu beyti daḥi ana isnād iderler.

Beyt

Ey murādum 'aksine devr eyleyen kec-rev felek
Şimdi gönlüm nā-murād olmak diler n'itseñ gerek

ḤAFFİ:

Edirnelidür. Bir ḥarf okımayup ehl-i ḥiref zümresinden bir ümmī (H.154b) ḥulfāf iken Ḥaffi taḥallüş itdi. Ba'z'ı lügāt ü elfāz ü 'ibārātı ehlinde işitmekle zabt idüp istimā'a kābil gazeller nazm eyledi. Ḥattā Sultān Meḥemmed Ḥan mezbūrı ki işitdi getirdüp kelimātına güş-i iltifāt tutdı. Sevād-ḥān degül iken sevdā'yı nazma düşdüğini görüp ta'accüb idüp nice in'ām u iḥsān ile ri'āyet itdi. Bu maṭla' anuñ eş'ārındandır.

Beyt

Sākin-i mey-ḥāne oldum yine şāḥib-bādeyem
Sāki mellāḥ u kādeḥler zevraḥ oldı bāde yem

ḤALİLİ:

Dişārbekirdendür. Vilāyet-i Rūma gelüp kendüsi henüz çār-ebrū cevān iken bir şūḥ'ı çārdeh-sāleye ta'aşşuk itdi. Ve anuñ vişālī ḥātıraşıyle okımaḥ yazmaḥ sevdāları kendünden gitdi. Nice rüzgār ol cefākāruñ bend-i zūlfine giritār olup şehir-i İznikde ḳaldı. Bi'l-āḥare sa'adet-i vişāl müyesser olmamaḡın vaşf'ı ḥālını nazm idüp Firāk-nāme-i Ḥalili diyu dillerde destān oldı. Bu ebyāt ol manzūmesindendir.

Nazm

Didi ey nāme-i ferḥūnde-aḥter (Hk.327a)
Çü sensin bir ḥümā'yı 'anberin-per

Birūnuñ mazhar'ı envār'ı eşvāk
Derūnuñ maḥzen-i esrār'ı uşşāk

'Aceb nuṭḳ'ı faşīḥüñ var beyānsın
Sözün i'lām idersin tercemānsın

Ḳamu āşıḳlaruñ sensin resūli
Yazup ḥurrem ḳılursun her melūli

DĀİ:

Şehr-i Ḳaşāmonıdan ḳopmıḡ mu'arrif ü mü'ezzin nāmında olan ehl-i cihāt içinde nazmıla şöḥret bulmıḡ bir du'ā-gūymıḡ. Eslāf'ı şu'arā'yı Rūm tārızında ba'zı gazeller diyüp şehrinde meşḥūr olmıḡ ve bu maṭla'ı mā-bih'i'l-iftihār idinüp ol 'aşruñ şu'arā'sına göndermiḡ.

Nazm

Đarb'ı āhum o kadar silleler ey māh gögi
Haşre dek dönse eger gitmeye bir zerre gögi

Mezbūruñ zamānında da 'vet'i cinnī iden define t̄aliblerinden bir Mağribī Kaşamonıya gelmiş. Kendinüñ namzedi olan Zühre nām bir zen'i bi-hemtāyı niķaķ idüp almış. Derdmend Dā'ı hased ü ğayz yüzinden bu beyti diyüp Mağribinüñ ehl'i beytine göndermiş.

Beyt

Mağribi imiş inanduk erüñe Zühre kadm
Ele bir genc getürdi yine bir kân deldi

DĀ'İ DİĞER :

Bunlar Burusevidür. Dā'ı'ı sâbık ile bızā'at'ı şı'riyyede gūyā ki 'ale's-seviyedür. Bu maṭla' anuñ eş'ārındandır.

Beyt

'Arızunda bād ile oynar bu zülf'i 'anberin
Şanki eyler cilverler t̄āvūs'ı firdevs'i berin

RESMİ :

Burusevidür. Merhūm şā'ir Aḥmed Paşanuñ muşāhiblerindendir. (Ü.133a) 'Aşrındaki ekābirün birine 'arz'ı ḥāl idüp (K.166a) cevā'iz'i seniyye ricāsın eyleyüp bir kuru taḥsīnle şavduķlarında bu ğazeli nazm eylemiş. Ḥālā ki ism ü resmi ile beyān itmeyüp cümle-i eḥassāya şümūlini irāde kılmış.

Nazm

Rūzgāruñ bize bu zulm'i firāvānına yūf
Varımız virmez ise dāver'i devrānına yūf

Her deninüñ dilegince döner itmez bize meyl
Be yūri bu felegūñ gerdiş'i gerdānına yūf

Dahī (Hk.327b) bu aşr ekābirlerinüñ ehl'i dile
Kuru taḥsīnler ile va'de'i iḥsānına yūf

Bu maṭla' dahī anuñdur.

Beyt

Ey çeşm ü ruḥun birle küşāde der'i fitne
Āşüb'ı cemālūñle ṭolı kişver'i fitne

ZEYNEB ḤATUN :

Laṭīfı kavlince Kaşamonıdan kopmış bir Meryem-hilkat'i 'işmet-nümün idi. Kendüsi nāķışatü'l-'aķl a 'dādında dāḥil iken kemāl ü cemāle maķrūn ve Fārisi ve Türkī dilde eş'ār'ı belāġat-etzūn bir muḥaddere'i zū-fünün idi ki divānını tertīb idüp Sultān Meḥemmede virmiş ol muķābelede cevā'iz'i seniyye ile ri'āyet olınmış. Her çend kimesnenüñ taḥt'ı taşarrufında olduġını kimse zıķr itmedi. Ya'nı ki şimdiye dek yazılan tezķirelerde murādı

mersûm degüldür. Fârisi eş‘ârından bu maṭla‘ı laṭîf anuñdur.

Nazm.

5_12

زلف توکه نیست هوادار قد بالایت

هم چو من سر پنچه رومی نه‌داندر پایت

Bu ğazel daḥi Türkî ğazeliyâtındandır. (H.155a)

Nazm

Keşf it niķābını yiri gögi münevver it
Bu ‘âlem’i ‘anâşırı firdevs’i enver it

Depret lebüñi cûşa getür havzı kevseri
‘Anber saçuñu çözü bu cihânı mu‘aṭṭar it

Ḥaṭṭuñ berât yazdı şabāya didi ki tiz
Var milket-i Ḥiṭâ ile Çini musahḥar it

Āb-ı ḥayât olmayıcak kısmet ey gönül
Bîñ yıl gerekse zulmet-i seyr-i Sikender it

(F.150a) Zeyneb ko meyli zînet-i dünyāya zen gibi
Merdâne var sâde-dil ol terk-i zînet it

SA‘DÎ :

Seferiḥşārîdür. Cem Sa‘disi diyu meşhûr olup şehzâde’i mezbûruñ nişâncısı ve yâr-ı ğārıdır. Ḥattâ Firengistāna bile gitmişdür. Eşnâ-yı meclis-i nûş-ı şarâbda tesliyyet yüzünden Cem Sultāna bu maṭla‘la ḥiṭâb itmişdür.

Beyt

Cām-ı Cem nûş eyle ey Cem bu Firengistândur
Her kuluñ başına yazılan (Hk.328a) gelür devrândur

Mezbûr Sa‘dî ğāyetde muḳaddem âdem olmağın Cem Sultân Firengistānda iken tebdil şüretde İstanbula gelmiş ve ba‘z-ı ekâbire mektûblar getürüp üleşdürmüş ve cümleden cevâb alıp gitmek şadedinde iken boğazı ele virmiş. Bir vîrâne küncinde bulunup Ğalaṭa Boğazından deryâyâ atılmış. Bu maṭla‘ anuñdur.

Beyt

Didüm Ka‘be midür kūyuñ didi bâğ-ı cinandur bu
Didüm tûbâ mîdur ḳaddüñ didi serv-i revandur bu

En güzide ğüftarı budur. Ḥattâ Necâtî nazîre diyüp şöhretine bâ‘is olmuşdur.

ŞEHİRİ ÇELEBİ :

Kaşamonîdür. Aşlında Cenderezizâde demekle meşhûr olan ehl-i kalemün cedd-i hünerveridür. Sultân Mehemmed ve Sultân Bâyezîde defterdâr olmuşlar evâ'il-i hâlinde külli mâl ü menâle mâlik ve ticâret tarîkına sâlik olmağın diyâr-ı 'Aceme varmışlar. Emti'a-i bî-hisâb ile tekrâr Rûma gelüp nice tuhaf u tefârukı Sultân Mehemmed Hana 'arz idüp haylice i'tibâr bulmuşlar. Hattâ dâniş ü ma'ârifine ve hüsni takrîr ü leţâyifine binâ'en ve zebân-ı Fâriside tekellümle meşhûr ve selîkasına göre bir miqdâr 'Arabiyyet nazm ile dahî mezkûr olmuşlar. Bu matla'ı sâde ol tâlib-i kemter-zevâdenüñdür.

Beyt

Var iken ruhsâr-ı hüsnüñ gülsitâna bakmazın
Mihr-i ruhsâruñ тұrurken âsumâna bakmazın

ŞEHİDİ :

Zümre-i ümerâdan ve Ebu'l-feth-i merhûm zamânında ragbet bulan şu'arâ'dandur. Ba'zı tezâkirde yâ ile Şehîdî yazılmışdur. Penç beyt gazeline dest-res bulmamagın tashîhine (K.166b) mecâl olmamışdur. 'Alâ külli hâl ol 'aşruñ zebân-ı vukû'ına göre şehd-i kelâmı kemâl-i lezzetde ve nazm-ı belâgat-nizâmı kemâ-yenbağî halâvetde idi. Hattâ Tevârih-i Âl-i 'Osmânı Fârisî nazm itmişdür. Şeh-nâme-i kadîm bahrini ihtiyâr idüp Mevlânâ Firdevsî-i Tûsiye (Hk.328b) öykündüğüçin mu'ammer olmayup nazmı dört bin beyte vardukda nazm-ı eyyâm-ı hayâtı maқта'ı kelâmla fayşal bulmuşdur. 'Ale'l-huşuş 'acemiyanê edâ kaşd idüp 'acemîligi ba'zı nâ-şenide edâlarından mütehaqqık olmuşdur. Ve manzûmenüñ evveli bu ebyâtla müteşaddır olmuşdur.

Nazm

5_13

بنام خداوند دارا و پاك
بر آورنده آتش و باد و خاك
خداوند جان و خداوند هوش
خداوند روزی ده و راز پوش
خداوند دور و خداوند راز
خداوند سود و خداوند ساز
از و تاب قندیل خاور فروز
از و قسمت روزی شمع روز
بر بخشیش او ندارد ستوه
كله های چرخ و كره های كوه

چو زهره الهی برارد قلم

چو زهره قلم را که کردد رقم

Egerçi ki Rûmî bir şâ'ire bu miqdâr nazm'ı Fârisî ile insâf idince lâyıķ'ı taḥsîndür. Ammâ lafz'ı Hudâvend mükerrerligi nâmını Şeh-nâme olmayup Hudâvend-nâme olmasını mûcib bir (H.155b) lafz'ı nâzik ü rengîndür. Andan mâ'adâ Türkî ebyâtı daḥi vardır. Ve bu maṭla' pesend ü taḥsîne sezâvârdur.

Beyt

Göñlümi ḳapdı zülf-i 'anber-bâr
Zâḡı gör kim hümâyı itdi şikâr

Feammâ bu ḥaḳîr ḳavlince

Beyt

Tîr-i (?) göñlüm ki ḳapdı zülf-i nigâr
Bir hümâ tut ki zâḡı itdi şikâr

dimiş olsa râcîḥdür. Zîrâ ki 'âşîḳ kendü göñlünü hümâ ve zülf-i ma'şûḳı zâḡ şüretinde hüveydâ ḳılmanuñ ḳabâḥati vâzîḥdur.

ŞÂFÎ :

Cezerî Ḳâsımî dimekle meşhûr olan vezîr-i müşîrdür ki Cezerî nâmı ile mevşûf olan feylesofuñ nazâr-kerdesi olduḳdan soñra Sultân Meḥemmed Hanuñ iltifâtına mazhar düşüp evâ'il-i ḥâlinde ḥazîne defterdârlıḡın virmiş ba'dehû vezâret rûtbe-i râtibesine lâyıḳ görmiş. 'Âḳıbet tekâ'üd tarîḳıyla Selânik sancaḡı virilüp maraḡ'ı mevtine dek anda rûzgârın geçürmüş. Ḥattâ Selânikde bir câmi' ve 'imâret ve nefs-i İstanbulda (F.150b) bir câmi'-i (Hk.329a) cennet-menzilet bünyâd eylemiş. Aḥmed Paşa ḡazellerine nezâ'ir dimege muḳayyed meşel-gûylaḡa raḡbeti mü'eyyed bir devletlü imiş. Bu ḡazel-i maṭbû' anuñ eş'ârındandır.

Nazm

Sünbülüñ her dem gül üzre târ u mâr olmaḳ neden
Nergisüñ her ḡuşede mest ü hümâr olmaḳ neden

Hûn'ı dildür dem-be-dem derd-i ḡamuñla yidigüm
Ol daḡı zülfüñ ucından zehr-i mâr olmaḳ neden

Gâḥ cefâsı ḥükm ider mülk-i dile gâḡı ḡamı
Bir ḡarâb-âbâde iki şehriyâr olmaḳ neden

Çünki mir'ât'ı cemâlünüñden göründi kâ'inât
Der-be-der mihriyle mâḡ âyinedâr olmaḳ neden

Ḥatt'ı dilber ḡibi âḡır çün gelürmüş yazılan
Şâfiyâ âyîne-i dilde ḡubâr olmaḳ neden

ŞUN'Î :

Burusalıdır. Şā'ir ü naqqāş ve 'ayyāş u qallāş bir şahs'ı evbāş idi. Feammā eş'arı lāyık'ı taḥsīn ü sabbāş degül idi. Bu maṭla' anuñdur.

Nazm

Sünbülüñden her şabāḥ bāda nişān ısmarladum
Bilürem āḥır bu sevdālarda cān ısmarladum

ADNİ :

Sultān Meḥemmed Ḥanun nazar-kerdesi ve kemāl'i iltifātına muḳārin maḳbūl ü pesendidesi olan Vezir Maḥmūd Paşadur ki keyfiyyet'i neşv ü nemāsı ve tarīk'ı menāşıbdā ḥarekāt ü i'tilāsı vüzerā taşlında mektūbdur. Ancak bu maḥalde eş'arına müte'allik olan medāyılı yazılmak maṭlūbdur. Ol tāriḥde Ḥorāsān Pādīşāhınuñ veziri Mir 'Alī Şir ve Ḥudāvendiğār'ı Rūmuñ vekil'i müşiri mezkūr Maḥmūd Paşa gibi zī-şān'ı bī-naẓir olmaḳ ḡālibā sa'ādet-i tevālī'ı kevākıbdendür ne iktizā'yı menāsib ve ne istid'ā'yı merātibdendür. Tefsir-i şerif müṭala'asma (K.167a) kādīr 'ālim ü fāzıl idügi gün gibi zāḥir ve luṭf'ı keremi ḥōd āsarından mütebādir bir vücūd'ı pür-cūd olduğdan soñra selāset-i kelimātı daḥi eş'ar'ı āb'ı ḥayātına min-vechin mā-şadaḳ u müzāḥir idi. 'Adnī taḥalluş itmişler cennet-i 'adne iştiyāk tarīḳına (Hk.329b) gitmişler. Ba'de zamānin sālik-i rāḥ'ı şehādet olup ol maṭlūblarına daḥi yetmişler. Bu maṭla' anuñdur.

Beyt

Gözüm yaşına raḥm it sürme derden
Ki merdüm-zādedür düşmiş nazardan

Diger

Bir dem eglen ey felek gönlüm sarāyın yıḳma kim
Ol perī-peyker ḥayāl'i dilde miḥmāndur henüz

Monlā 'Āşık ḳavlince şehāvet ü semāḥati Bermekilerden etzün degülse çokluk dün degül imiş. Ḥaremeyn'i şerifeynde mezahib-i erba'aya maḥşuş medāris yapmış. Ve dārül-mülk-i İstanbulda olan medresesine kendü ḥāl'i ḥayātında dānişmend olanlara ikişer düldend ve birer şūf ve birer ṭonluk ıskarlat çuḳa ve beşer yüz naḳd akçe in'āmı muḳarrer imiş. Egerçi ki resm-i pencik alınan ḡilmāndan idügi mezkūrdur. Ammā anlaruñ beyānında Alacaḥışārdan idügi mezkūrdur. Rengin inşası daḥi vār imiş. Fārisi nazmı daḥi taḥsine sezāvār imiş bu beyt zebān'ı derideki vāridātındandır.

Nazm:⁶⁻¹ (I)

رخت اه دلم نهان کنی چه عجب

کسی چه کونی نهذ شمع در دریچہء باد

Bi'l-āḥare ḡaḏab'ı sultānī ile Yedi kullede ḥabs olup ba'deḥū ḳatlı olınmışdır. Nevverallāhu rūḥaḥū

'AŞKİ :

Kevkeb-i sa'di ṭāl'ı mücerred bir sāde nazma ḳānī' edāsı bī-nemek bir şā'ir imiş. Ḥattā ol 'aşruñ şu'arāsından biri dimişdür.

Beyt

‘Aşkırıyā tālī’ine ‘ışk olsun
Gerçi (H.156a) nazmuñ köti sitāreñ iyi

Mu‘āşırlarından Fenāyī mahlaş bir sāde-gūy mezbūruñ yüz akçe ‘ulūsesine ve Sa‘dī nām şā‘irüñ otuz akçe vazīfesine reşk idüp bu beyti söylemiş.

Beyt

‘Aşkī yüz yir Sa‘dī otuz bu Fenāyīnūñ dahī
Ayda otuz günü vardur tonluğ u tīmārda

Belī gerdış’i gaddār her zamān nādāna i‘tibār ve dānā’yı nādīre’i devrān olanlara cevır ü ezā üzre idüğinde şübhe yokdur. (Hk.330a) Mezbūr ‘Āşķīnūñ ısgāya kābil degül meṭālī’ u ebyātı çokdur. Hālā ki birinūñ irādı işbāt’ı müdde‘āya tanıkdur.

Beyt

Bir gün şanemā yüregümi yaram elüñden
Tā kim göresin nice durur yaram elüñden

‘ULVİ:

Burusevidür. Huşūşā sāde-gūyān’ı selefūñ tarz’ı ğazelde peyrevیدür. Sā‘ir eş‘ārına göre bu ebyātı güzidedür. Hattā edāsı ve tūmturak’ı ellāzı pesendidedür.

Nazm

Ey sefer ‘azmin iden yār’ı Hudā yāruñ ola
Himmet’i ehl’i nazar kāfile-sālāruñ ola

Yol uran kişi hārāmī gözūñ öñüñde senüñ
Cān’ı ‘uşşāk gibi zār u giriftāruñ ola

Kirpigüñ okı ile kaħr itmege a‘dā kalbin
(F.151a) Ğamzeler nīze-keşün çeşm kemān-dārun ola

Subhānallāh kirpigüñ nāveki dimesi mümkün iken okı ile lafzında olan edā’yı rekīki ihtiyār itmesi dānişverān’ı pākīze-gūyān yanında katı ‘aybrekdür. Evşāf’ı şarāb ve ta‘rīf’i mey’i nābda bu ebyātı dahī Şeyh Nizāmīden terceme itmişdür.

Nazm

Getür sākī şarāb’ı ergavāmı
Cevān eyler o pīr’i nātūvāmı

Ki pīr oldum tenüm bir nāye döndi
Ruħ’ı zerdüm gül’i hamrāya döndi

Şifā bulur eger nūş itse hāste

Şafâ bulur içerse dil-şikeste

KÂTİBİ :

Bu daḥi Burusevîdür. Hüsni ḥaṭṭa kâdir ve fûnûnı kitâbetde mâhir ol münâsebetle vech-i mahlaşî zâhirdür. Ammâ pür-güy olup bi-şûmâr kaşâ'id u ğazeliyâtı mütebâdir şâ'ir nâmına idüğü Tezkire-i Laṭîfî de mersûm u bâḥirdür. Bu maṭla'ı meşhûr anuñdur.

Beyt

Yine ey cām'ı muşaffâ seni gördük silme
Meclisüñ revnaķısuñ dünyede art eksilme

GÜLŞENİ :

Bu bir şâ'ir-i Şaruḥanîdür. Mısrda âsûde Şeyḥ Gülşenî ḥazretleri degüldür. Ammâ bunda daḥi dervîşlik kemâlde ve teslim ü tevekkül dâireleri ḥadd-i (K.167b)i'tidâlde imiş. Taşavvuṭa müte'alliķ ba'zı maḳalâtı manzûmesi ve meşnevî tarzında nice ḥikâyâtı mersûmesi vardur ki bu ebyât anlardan intihâb (Hk.330b) olınmışdur.

Nazm

Gel vücûduñ mülki elden çıkmadın
Devr-i eyyâm ol ḥişârı yıkmadın

Sûret ü ma'nâ ikisi yâr iken
Zâd'ı âlemden elinde var iken

Ḥubb-i dünyâyı zamîrinden gider
Alasın tâ mülk-i varlıķdan ḥaber

KEMÂL-İ ZERD :

Bergama nâm kaşabadandur. Vezîr Maḥmûd Paşanuñ ğilmânına muallim olmışdur. Anlaruñ fetvinden sonra mülâzemet-i ekâbirden çekilüp Edirne kurbında Ḥâşköy nâm kıyede temekkün itmiş. Bir daḥi felege kelek ve sîmurġa sinek dimeyüp rûzgârı göze göstermemiş. Ol 'aşruñ şu'arâsına göre tarzı rengin edâsı şîrin bir şâ'ir-i şîrin-kelâm imiş. Bu maṭla'ı anuñ ḥalâvet-i ğüftârna ğüyâ dâl imiş.

Beyt

Tıfl iken söġmiş idüñ aġzuma ey yâr benüm
Daḥi aġzumdadur ol lezzet-i ğüftâr benüm

Ve lehu

Ebrûlaruñ kemânlarını yine kırdılar
Beñzer yataķlarında yatur âhû gördiler

Ķomadılar şanevberi yanuñca şalına
Ol derdmenduñ ayaġına balta urdular

Şîrîn-lebûñ hadîsini nihân u âşîkâr
Hergiz şurâhî dimedi şol denlû şordılar

LE'ÂLÎ:

Tokatlı iken vilâyet-i 'Aceme varup merd-i mûte'acem olduğı hâlde Rûma geldi. Hattâ Rûm erenlerine Monlâ Câmînûñ ve sâ'ir 'Acem ulularınıñ selâmın getürdi. El-hağ eş'âr-ı dürer-bârı muntazam u mergûb ve le'âlî-i nazm-ı âb-dârı beyne'l-buleğâ mağbûl ü mağlûbdur. Huşûşâ çokluk yâd-dâştı var imiş. Rûma geldükde 'Acem nâmıyla Ebu'l-feth meclisine dâhil olmuşlar. Ya'nî ki ol târîhde A'câm hakkında mebzûl olan luğt u kerem anuñ haqqında dañi mebzûl olmuş. (H.156b) Ammâ soñra mûte'acem idügi bilinmiş. Meclis-i şehriyârîden tarh u reddine içdâm olunmuş. Mezbûr dañi hasb-i hâlini bu vech ile nazma koyup rikâb-ı hümayûnlarına şunmuş.

Nazm

Olmak istersen i'tibâra mağal
Yâ 'Arabdan yahud 'Acemden gel

Gevhere kıymet olmaya kânda
Dür bahâsın bula mî 'ummânda

Söylenür nükte vü meşeldür bu (Hk.331a)
K'ola dâ'im çerâğ dibi karañu

Olsa âdemde ma'rifetle murâd
Ne fazîlet virürmiş ana bilâd

Taşdan şâdır oldu gerçi güher
Mu'teberdür velî niteki hüner

Rûmda kellelenmesün mi 'Acem
Buldı bu 'izzet ile çün ekrem

'Acemden her biri ki Rûma gelür
Yâ vezâret yâ sancağ aña gelür

Ve bu mağla' dañi anuñdur.

Beyt

Hâl-i la'lûñ şâh-i hindûdur şekerdür hân aña
Sebze-i hûn-ı melâhatdur hağ-ı reyhân aña

MELÎHÎ:

Tokat nevâhîsinden gelüp hâşıl olmuş ba'dehû şâ'ir Ahmed Paşaya muşâhib olup ma'ârif ü kemâlât ile şöhet bulmuş 'ayyâş-ı rûzgâr kallâş-ı küçe-i hammâr leyl ü nehâr ser-mest ü evgâr hazân u bahâr mey-âlûde ve humâr bir şâ'ir-i nâmdâr idi. Hattâ Ebu'l-feth-i kâmkârûñ meclis-i huld-iştihârına dâhil olup her zamân nedmân u muşâhabetinden mahzûz olmağın(Ü.134b) ansuz olan meclisi ta'âm-ı bî-nemek 'add iderler idi. Şîrîn sözlerini

işitdükçe ni‘met-i muşāḥabetini ⁶⁻² (I) كالمح في الطعام medḥ ve nice evşāf-ı bî-ḥicāb ile mezbûrî sitāyîş iderler idi. (F.151b) Ammā ġarābet bundadur ki her zamān belki dā‘imā ve her ān bezm-i pîr-i muġān ve bāde-i hem-rengi‘i la‘l u ergāvān zevk-i kendü vicdānında meclis-i pādîşāh-ı cihān safāsından mergûbter ve kendü gibi bir nice ‘ayyāş u qallāş ile hem-şahbā yanında dūrd nūş itmesi anlaruñ et‘ime-i sūkkeresini tenāvülden lezîz ü hoşter idi. Nice def‘a men‘ine iḳdām olındı. Muḳayyed olmayup yine mey-hānede bulındı. Bîl-āḥare māl-ı siyām esnālarında idi ki kendüye tevbe virildi. Bu kerre daḥi naḳz-ı peymān idüp peymāne nūş iderse siyāseti muḳarrer idügi bildirildi. Egerçi ki bir kaç gün şabr eyledi. Cām-ı şahbā yirine belālar çeküp cānma (K.168a) cebr eyledi. Lākin çār u nā-çār olup āḥir-i kār ḥırş-ı iştihāsı deryāsı cūş itdi. Bî-lā-naḳz-ı ‘ahd ü yemin ser-ḥoş olmaġla bir çāre tedārük itdi. Ya‘nî ki şuret-i hastalığa urup şarāb-ı nāb ile kendüye ihtikān itdüirdi. Mey-i nābuñ (Hk.331b) ölümlüsü olmaġın ol yüzden müdāvāta müsāra‘at itdi. Meger ki Hudāvendiġār cānibinden tefāḳḳud olunmuş. Melihî ne vādide gezer şarāb içmedügi muḳarrer ise ne gūne derd ü ġam yir diyu tecessüs kılınurmuş. Anı görmüşler ki Melihî-i nā-bekār ser-mest ü evġār Taḥta‘l-ḳal‘ada mā‘il-i geşt ü gūzār dilinde ⁶⁻³ (II) وامنافع للناس āyeti tekrār ḳalbinde ⁶⁻⁴ (III) واثمهما اكبر من نفعهما naşş-ı şerifi nā-būd u nā-pāyidār bir özge ruh-ı rengin peydā ḳılmış. Gūyā ki zücāc-ı cismîni bāde-i gülġün ile nümūdār ḳılmış. Egerçi ki eline ayaġ almamış ve illā ayaġ üzre tūracak ḥālî ḳalmamış. Kendüsi ise

Beyt

Āterinler şarāb-ı gül-rengi
La‘net olsun ġubār ile benge

diyüp söyler ve ḥalk-ı ‘āleme kendüyi rüsvāy ü melāmet eyler. Hemān bir ḳapucı dāmenin tūtdı ve keşān-ber-keşān sürüyerek ‘ırz-ı monlāyı cur‘a gibi topraġa (18) şaldı.

Nazm

Dāmen ālūde vü destār perişān yaḳa çāk
Seblet ü rîşî çepel cāmesi ġāyet nā-pāk

Bu tarîḳla cenāb-ı pādîşāha geldi. Zu‘munca kendüyi derdi ve devşürdi. Devām-ı devletleri du‘āsına mübāşeret ḳıldı. (H.157a) Ḥālā ki dili dolaşup murādını edā idemedi. Mest ü evġār idüğini ketme ḳādir olamadı. Felā cerem ġazab-ı şehriyārî deryāsı kemāl-i temevvüc ile zāhir oldı. Melihînüñ deryāya atılmasına fermān-ı şerifleri şādir oldı. Monlā ise eyman-ı ġulāz u şeddāda başladı. Yiri gögi bir yire getürüp çār mezheb ü çār kitāb-ı müsteḥāba sevgend ü yemin eyledi ki ‘izz-i ḥuzūr-ı şehriyārîde tevbe itdükden soñra mey-i nāb içmedüm dā‘ire-i inābetde sâbit-ḳadem olup şarāb ile tölmiş ayaġa el şunmadum. Her çend ki aġzını ḳoḳarlar şarāb rāyîhasından eser yok. Vaḳtā ki reng-i rûyma (Hk.332a) ve evza‘ma baḳarlar mest ü medhūş idüğünüñ delā‘ilî ḳatı çok. Bîl-āḥare pādîşāh-ı heft-kişver kelām-ı leyyinle ḥiṭāb eyledi. Ve toġrı söyle ne tedārük itdüğünü beyān eyle. Bu def‘a daḥi ġünāhını ‘avf eyledüm diyu buyurdi. Monlā daḥi evvelā şarāb-ı nāba tehālükini ba‘dehü ihtikān ile ḥekimāne tedārükini ‘arz itdükden soñra mizāc-ı sultāniye muvāfıḳ oldı. Cerā‘id-i cerā‘imine ḳalem-i ‘avf çekilüp maġlaṭa‘i mühlîkeden kurtıldı. El-ḳışsa ehl-i fazl idi. ‘İlm-i bedi‘ u beyānı dekāyîḳı ile bilürdi. Ve fenn-i ḥikmet ü mantıḳda daḥi ser-āmed olup ḥüsn-dār u büt-‘ayyār olan Yahūdî ḥekimzādelerine ta‘allümle geçinürdi. Ammā ücret-i ta‘lîmî aḳçaya tenezzül itmeyüp şarābuñ keskinîyle ḥaḳlaşurdi. Ġāyetde sāl-hürde pîr olmaġın dā‘ima‘aşā ile ḥareket iderdi. Ammā mest olup mey-hāneden ġam-hānesine ‘azm itdükde ‘asāsız müsāra‘at iderdi. Vechini şorduklarında bu ḳıṭ‘asını oḳırdı.

Ḳıṭ‘a

Bu Melihî iki ‘aşā götürür
Biri cismānî biri rûḥānî

Ol ki cismānīdür ağaçdandır
Ol ki rūhānī la'li rümmānī

Ve bu ebyāt dahī anuñ vāridātındandır.

Nazm

Micmer görüben sūz'i derūnum oda yandı
Şem' ağladuğum gördi yaşı kına boyandı

Ve lehū (Ü.135a)

Düşdi yine dil derdine bir taze cevānuñ
Kim âletidür cānımuñ āşübı cihānuñ

Egerçi ki Monlā Laṭīfī ve Mevlānā 'Aşık Çelebi mezbūrı monlā'yı fāyık diyu vaşf eylediler. Hattā Monlā Cāmī ile hem-sebāk olup şānāy'ı 'ı bedi'yyede nādire-i āfāk idüğini söylediler. Hālā ki bu ḥaķır taḥkīķinde 'ilm'i bedi' u beyāndaki kudreti irād olınan aḥsen-i eş'ārında olan selāsetinden ma'lūmdur. Sā'ir-i fezā'ili dahī bu kıyāsla ḥired-i ḥurdedāna (K.168b) meşrūḥ u beyāndur

^{6_5} (I)

نعوذ بالله من خذلانه- ونتوب اليه من عصيانه

MEHDİ :

Burusada peydā olmuş şā'ir-i bedi'he-gūy nāmı ile kadr u i'tilā bulmuş ya'nī ki Ebu'l-feth'i (Hk.332b) merḥūma ḳarīn ve meclis-i iltifātına yakīn olup henüz edāsı nā-puḥte vü ḥam ve güftār'ı ğarābet-nümāsı muḥtāc'ı islāḥ'ı tām iken ol sulṭān'ı keremkār maḥz'ı luṭf'ı kereminden mezbūruñ şā'ir a'dādında olmasına rızā virmiş. Ya'nī mevzūn söylemesi besdür ve andan ma'nā taleb itmek zā'id hevesdür buyurmuş. Hattā bir gün ki şehriyārī ile şikāra çıkmış. Tavḳ u ḥalḥāl ile bir ḥayderī görüp bu ebyātı nazma koymuş.

Nazm

Bir gün felegüñ taḥlī kim öterdi güm güm
Sincābī şehāb üzere gök giymiş idi ḳāḳum

Ben seyr-i çemenlerde göklerde idi geştüm
Cām ister idüm günden çarḥı şānur idüm ḥum

Nā-gāḥ kulağuma bir zemzeme yetişdi
Her yaña nazar kıldum cān göziyile gördüm

Bir ḥayderī gürz oğlan ardına kefel üzre
Zencir ile zenk asmış şān şir idi āhen-düm

Ol yār'ı perī-peyker ol yār'ı melek-manzar
Kim mişlūñ anuñ Mehdī görmedi dahī merdüm

NIŞĀNĪ :

Ḥazret-i Mevlānā'yı Rūmī neslinden vezīr-i müşīr Karamānī Meḥemmed Paşadur ki (H.157b) müderris iken faẓl u inşāsına binā'en nişāncılık manşıbı ile ri'āyet olunmağın ol taķrīb ile Nişānī taḥalluṣ idüp iştiḥār bulmuş. Ebu'l-feth-i Ġāzī cānibinden 'Acem pādişāhı Uzun Ḥasan cānibine yazılan mektūb-ı mergubu'l-üslūbı bunlar inşā itmişdür. Ḥaķķā müfid ü muḥtaşar ve belīg u feṣāḥat-güster yazup bedāyī'ı elfāẓ ile ḥaylice mahāret göstermişdür. Ḥattā mesned-i vezārete 'urūc itmesine ol mīkdār inşā'yı ma'ārif-şī'ārı bā'is olmuşdur. Şimdiki zamānda her bir şatır ol mektūba bedel kitāblar te'lif idenler zelil ü zebūn ve aç belki sedd-i ramağa muḥtāc olup alurlar. Ne ol gūne iltifāt u raġbet bulurlar ve ne bir urı taḥsine sezāvār olurlar.

Bediḥe

Faẓl ehli ḥaylī mu'teber ü kāmrān imiş
Rüşvet yoġ imiş anda zamān ol zamān imiş (Hk.333a)

Gūyā ki mezbūruñ bu beyti ehl-i dillerde ḥasb-i ḥāl imiş.

Nazm

Kā'rı baḥr-ı dilde alurdı bu dürr-i şehvār
Ey Nişānī i'tibār-ı ḥazret-i şāh olmasa

Ve bu maṭla' dahi anuñdur.

Ve lehū

Tālī'de devlet olmasa ḥizmet ne fā'ide
(F.152a) Ḥaķdan hidāyet olmasa tā'at ne fā'ide

NİZĀMĪ :

Dārü'l-mülk-i Yūnān olan Konya şehrinde toġmış şuleḥā ve fuķaḥādan Veliyyü'd-dīn nām bir vā'izüñ şulbünden raḥm-ı mādere düşüp dürr-i şehvār-ı vücūdı rişte-i eyyām u leyālīde muntazam olup kemālin bulmuş. Henüz nev-cevān ü māh-cemālī bedr-i 'ālem-i 'irfān ve kāmēt-i bā-i'tidālī bāġ u rāġ-ı ḥüsn-i behçetde serv gibi ḥırāmān ve istikāmeti ṭab'la nümāyān iken Vezīr Maḥmūd Paşa Sultān Meḥemmed merḥūma ḥüsn-i terbiyyet itmiş kemāl-i luṭfunuza arīn olursa Aḥmed Paşaya ġālib olması müyesserdür diyu söylemiş. Anlar dahi iḥzārına emr-i 'ālī gönderüp udūmüne teraķķub göstermişler. Ḥattā zātında dahi Nizāmī ve divān-ı Aḥmed Paşayı tettebbu' ılıp aşr u la'l ve güneş redif olan asīdelerine nezā'ir didi. Ve yedi tāne ġazeliyāt-ı belāġat-mü'essir nazm idüp maķşāda revān olmaķ şadedinde iken rehzen-i ecel bā-fermān-ı Hudā 'azze ve cell ol dermendüñ yolını urmuş. Ya'ni esnā'yı rāḥda fevt olup ser-menzil-i āḥirete revāne olmuş. Bu maṭālī' u ebyāt anuñ le'ālī-i vāridātındandır.

Nazm

Sākiyā sāġār-ı billūra dök ol yāķūtı
Ki tenün uvvetidür rūḥ-ı revānuñ utı

Zeķanuñ çāhı ne sāḥirdür eyā zühre-cebīn
Ki şuya iltür ü şusız getirür Hārūtı

Ḥabs-i tenden dili urtar ne revādur ki ola

Murğ-ı lāhūtī esir-i kâfes-i nāsūtī

Şivesinden haţınıñ oldı muhakkaḳ (K.169a) bu kim
Sülṣi ḥüsnünce degül ḥüsn-i haţ-ı Yâḳūtī

Kaşlaruñ yāyı firāḳıyla Nizāmī ger öle
Hasret oḳlarına şanduka ola tābūtı

Diger

Gözlerüm yaşıḡı gözler ol büt-i simin-beden (Ü.135b)
Nitekim gözler süreyyā gökde (Hk.333b) āhū-yı Huten

Ve lehū

Bil bağlayup ki katlūme kaşd ol ḥabīb ider
Nāzūk ḥayāl bağlar ü şekl-i ġarīb ider

Sā'ir ġazellerine göre bu zıkr olınan ġazeli ma'mūr u hem-vārdur. Ammā Mevlānā 'Āşık irād itdüġi ebyātı rekāketle bedidārdur. Ve bi'l-cümle ḳābil-i vücūd imiş. Zamānında ehlüñ ta'limine muḳārin olmış olsa teraḳḳisi muḳarrer ü ma'hūd imiş. On sekiz yaşıḡında vefāt itmiş. Bir nihāl-i tāze imiş ki bōstān-ı ma'ārif ü hünerde tiz bitüp tiz yetmiş. Menḳüldür ki leṭāfet-i cemālī āmāde bir melek yüzli şeyḥzāde Nizāmī merḥūm ile hem-sinn ü hem-sāl imiş. Mā-beynlerinde şive-i 'ışḳ-bāzī ḳavā'idü müstaḥkem olup ol iki cevān birbirlerine hem-ḥāl imiş. İttifāk mā-beynlerine şeker-āb düşmüş. Ağyāre meyl (H.158a) itdüġine incinüp Nizāmī ol dil-rübāyı hicv itmiş. Vālid-i müstecābü'd-da'vesi ki ol hicvi işitmiş. Nizāmī-i dermende bed-du'ā eylemiş ki bu zıkr olınacak iki beyt ol hicv-i ḳabihdendür.

Nazm

Ḳapdurmaz idi ḥalka gümüş ḥalka rumḥ ile
Şehlik nişānı olmasa ol ercümend ile

Biz ḳurı taḥta bulmazuz ağyār ḥoş geḳer
Arḳaḡda 'āc ayaklı gümüş taḥta bend ile

Bu daḡi Fārisi ebyātındandur.

Beyt.(I) ⁶⁻⁶ (I)

دلبر بکشت رفت رقیب از پی ویست
چون شادی که محنت و اندوه در بیست

NŪRĪ :

Ḳuzāt ṭā'ifesinden zū-fünūn imiş. 'İlmiyle 'āmil 'ulemā zıkr olınduḳda Nu'mān-ı s̱ānī diyu vaşf iderler imiş. Bu maṭla' anuñdur.

Beyt

Kāmet-i şimşāduña öykündüğüñ nārven
Başına üşdi vü ğavġā kıldı murġān'ı çemen

II. Bāyezid Dönemi Şairleri (1481-1512)

VE AMMĀ'Ş-ŞU'ARĀ'U VE'L-BULEĠĀÜ'L-MĀDİHÜN Lİ TİLKE'D-DEVLETİ'L-'UZMĀ

SULTĀN CEM :

Sultān Bāyezid Hanuñ birāder-i kihteridür. Bu ħakır divānına mālİK oldum. İşġāya lāyık nice ebyātını buldum ve güzide eş'arından bunları ihtiyār itdüm.

Nazm

Taşlarla döġünüp yürür āb'ı revāmı gör
Raĥm eylemez aña yine kevn ü mekāmı gör

Taġlar başında ebr'i felek ağlayup yürür
Yanınca ra'duñ itdüġi āh u fiġāmı gör

Diġer

Oldı yüzünüñ burka'ı ol zülf'i seman-sā

(I)⁶⁻⁷ (I) سبحان قدیرا جعل الليل لباسا

Merhūm Sultān Bāyezid bin Süleymān Hanla eger ser-encāmda eger nazm'ı belāġat-nizāmda bunları hem-ĥāl bulmuşuz. Ammā ser-güzeşt ü zebān'ı vukū' nazmında Şāhi merhūm bunlardan eş'ar ve anlaruñ nā-murādılıġa müte'allik olan ebyātı bunlaruñ ebyātından şā'irāne ve nāzükter idüġin (Hk.417a) taĥkik itmişüzdür. Nevverallāhü merķadehümā

SULTĀN KORKUD :

Bunlar Sultān Bāyezid merhūmuñ Sultān Selimden mihter ve Sultān Aĥmedden kihter olan oġldur. 'Ulūm'ı 'Arabiyyede şāhib-te'rif ve nazm u inşāda dahı lāyık'ı tavşif bir şehzāde-i vācibü't-ta'rif idi. Vaġtā ki vālid-i mācidi Sultān (H.198b) Aĥmede mā'il ve anları veli-'ahd itmege ķā'il olmuşdur. Mezbūr Korkud Han elem-keşide-i devrān olup ĥasb-i ĥālini bu ebyātla beyān eylemişdür.

Nazm

Tāc u ķabāyı terk idüp 'uryān olayım bir zamān (H.198b)
Ġurbetde seyrān eyleyüp mihmān olayım bir zamān

Çeng ü rebābuñ şoġbeti muṭrib temām oldı hemān
Bezm'i belāda ney gibi nālān olayım bir zamān

ĀFİTĀBİ :

Amasiyyede Sultān Bāyezid merhūma vāsiṭa-i nazm ile taķarrub kesb itdükde ba'z'ı aşĥāb'ı garaż⁶⁻⁸ (I) سبحان قدیرا جعل الليل لباسا mezbūrı nifākla iltifāt'ı şehriyāriden düşürdiler. Pirligi ĥālinde pāye-i

‘ulyādan düşmiş şeyh-i fānī gibi zir ü zeber kıldılar. Mezbūr dahī ‘arz-ı hāl ve nazm-ı ser-encām-ı mā fī’l-bāl semtinden bu gūne kaşide diyüp cenāb-ı şehriyāriye gönderüp bi’l-cümle isķāt-ı gazaba vesīle idinmişdür.

Nazm

Müjeñ firine cān atmak hedef devlet nişānidur
Velī benden gibi hākinüñ ol devlet nişānidur

Yeter düşdüm ırağ ok gibi kurbān olduğum rahm it
Ham-ı ebrūlaruñdan kim yed-i kudret nişānidur

Zamānında bu şāhuñ çek taşarruñdan elin ey çarh
Yıkarlar pīr isen göñlüñ yigitlik ‘untuvānidur.

EMİRİ :

İsm-i şerīfī Seyyid Maḥmūd aşhāb-ı nazm u nesr olan sādāt-ı refī‘u’l-d-derecātdan ma‘dūd bir vücūddur. Hattā Bāyezīd Ḥan ve Selīm Ḥan zamānlarında Nakībū’l-eşrāf olmuş zāt-ı şerīf-i pūr-cūddur. Hayli lezīz güftārı ve nazm-ı selis-ābdārı vardır. Ve bu ebyātı evşāf-ı şehriyāride nazm itmışdür ki taḥsīn-i belīga (Hk.417b) sezāvārdur.

Nazm

İki cihānı iki Bāyezīde kıldı tufeyl
Ḥudā kılop nazar-ı luḡla her birin manzūr

Birisi ‘ālem-i ma‘nāda şöhre-i āfāk
Birisi şüret-i ma‘nāda gün gibi meşhūr

Birisi mehbūḡ-ı feyz-i cenāb-ı Raḥmānī
Birisi rehber-i cumhūr-ı gāziyān-ı gāyūr

Anuñ fezā’ili Ḥaḡ faḡlı gibi nā-ma‘dūd
Bunuñ ḡaṣā’ili Ḥaḡ luḡtı gibi nā-maḡşūr

Bu virdi şer‘ esāsına şıdḡ ile aḡkām
(K.213b) O kıldı zūhd diyārını ‘ışḡ ile ma‘mūr

Şemā’ili mütenāhi degül çü her birinüñ
Gerek birisine şarḡ ola mā-hüve’l-maḡdūr

BAŞİRİ :

Vilāyet-i ‘Acemdendür. Sultān Bāyezīd zamānında Mevlānā Cāmī ve Nevā’inüñ terbiyet-nāmesiyle diyār-ı Rūma gelmişdür. El-haḡ Türki ‘ibārātı zebān-ı vuḡū‘ didükleri ıstılāḡatı ‘Acemligine göre eyü zabt itmışdür. Bu maḡla‘ anuñdur.

Maḡla‘

‘Aşıḡlarımı āh o Mesīḡā-dem öldürür

Bu ādem öldürür ki Mesîh ādem oldurur

Ve lehū

Gerçi kim dirler cihānda ‘ārife bir gül yeter
‘Ārife bir gül yeterse baña yarım gül yeter

Ve lehū

Zihî merāsımî cūduñ mürebbî-yi fuṣalā
Levāyihî himemüñ oldı feyzî ehlî huzūr

⁶⁻⁹ (I)

تاخکيا يست از نظر اهل درد رفت
چندان کرسست دیده که دریا بکردفت

Ve lehū Fārisī

⁶⁻¹⁰ (I)

روز و باران بس که کويد پناه کر دیده ام
در طريق عشق بازی کړک باران دیده ام

BEHİŞTİ :

İsmi Sināndur. Karışdırın Süleymānoğlu demekle meşhūrdur. Bir vāz‘ı nā-şāyestesi şādır olmağın vilāyet-i ‘Aceme gidüp bir zamān Mevlānā Cāmī ve Nevā‘î hizmetleriyle mübāhāt idüp ba‘de zamanin yine anlaruñ şefā‘at-nāmesiyle Rūma gelmişdi. Lisān-ı Türkıde ḥamse nāmına kitāblar dimişdi. Ve manzūm u mensūr ba‘zı resā’il (F.193a) daḥi taşnīf kılmışdı. Ḥattā ki

Nazm

Didüm hele ben cevāb-ı ḥamse
Dimedi bu dilde daḥi kimse

beyti ile (Hk.418a) tefāḥūr itmişdür. Ve şöhre-i ebnā‘ı zamān bir iki beyt-i cevāhir-feşān daḥi andan şudūr itmişdür. Ḥaḳ budur ki eyü nazm eylemişdür.

Nazm

Yār bî-pervā dirîgā(34) guşşadan ḥālüm ḥarāb
Sevmesün ‘ālemde kimse dil-ber-i ‘ālî-cenāb

Biz de inşāf idelüm yār olduğıçün n’eylesün
Zerre-i nā-çizden ‘ār itmesün mi āfītāb

TACİ :

Nişancı Ca'fer Çelebi merhūmuñ pederidür. Sultān Bāyezīd (Ü.169b) merhūm şehzāde-i zī-şān iken şehir-emīni ba'dehū defterdār ve dīvān-ı münşī olmışdır. Ammā Mevlānā 'Āşık lālāsı oldu dimekle lālalara paşa ıtlāk olunur diyenlere gūyā ki lā lā diye mu'āraza kılmışdır. Bu matla' mezbūr Tācī Begūndür.

Nazm

Göz yaşlu gönül zülf-i perişanlar içinde
Kaldum karañu gicede bāranlar içinde

TEMENNĀYİ:

Qayşeri (H.199a) kurbunda sākīn t̄ā'ife-i Kalendarıye miyānında vücūdı mūte'ayyin Laṭīfī qavline tenāsuḥi-mezheb-i zümre-i zemīme-i melāḥideye hem-meşreb bir kimesne imiş.

Min nazmihī

Ey şanem sen mazharullāhsın
Nüşḥa-i cümle kelāmullāhsın

Ve lehū

Şūfī kalendar ol küllī qazıt saçı şakālī
Sana bu bir tuzakdur gider bu kıl ü qālī

Ta'rīf-i esrārda bu Fārisī matla' dahī anuñdur.

Ve lehū

6_11 (I)

جبت الخضرا که بر کف عارفان جا کرده اند
از خیال او هزاران نکته پیدا کرده اند

SĀNĪ:

Rūmīdür. Sābıkan ḥüsn ü cemāline ve gunc u delāl ü yāl ü bāline binā'en Yūsufı Sānī lakabı ile mezkūr olmuş ba'dehū metā'ı şabī fenā buldukda Yūsufiği gidüp Sānīliği meşhūr olmuş. Bu ebyāt anuñ zāde-i ṭab'ıdır.

Nazm

Dil-rübālar dilā benüm nemdür
Nūr-i dīdem sürūrı sinemdür

Dāne dāne yüzümde kaṭre-i eşk
Sebzeler üzre şanki şebnemdür

'Ālemüñ āhırı elemdür bil
Ademüñ (K.214a) āhırı da bir demdür.

ÇĀKERİ :

Ümerādan ve ebnā'yı Abdullāh iken selīka'ı nazma sālīk olan şu'arādandur. Henüz 'unfuvān'ı şebāb hālīnde iken zamān'ı 'ömri min-vechin şitāb idüp rīş'i sefide peydā (K.214a) itdükde daḥi zamānı degüldür diyu boyayup siyāh itmişdür. Hattā bir gün şehriyār'ı cihān kendüye rīş-hande-künān niçün nūrı zulümāta tebdil idersin buyurmuşlar. Kendüsi dahi ḥāzır cevāb olup hadd'i zātında yalan söyler ve şādık şüretinde görünüp şirret ü tezvīr yüzinden baña reng eyler. Aña binā'en yüzine kara sürüp teşhīr iderin didükde mizāc'ı şehriyārīye muvāfık olmuş. Hakkında küllī 'ināyetleri taḥakkuk bulmuş. Bu ebyāt mezbūruñ nazmındandur.

Nazm

Sākī piyāle şun ki felek bī-amān imiş.
Ol daḥi dil-berüm gībi nā-mihribān imiş

Ve lehū

Derūn'ı dilden ider derd ile nāy
Cihān benden teḥi kalsa gerek vāy

CELİLİ :

Burusevidür. Şi'rde kem-bizā'a ṭarīk'ı ma'rifetde evkātını zāhirü'l-izā'a bir kimsedür. Bu maṭla' anuñdur.

Nazm

Yine bir derzi güzel sevdi gönül pāresi çok
Rište-i zülfine baḡlı yeler āvāresi çok

Monlā Laṭīfī bu minvāl üzre yazup Edirneli Celīlī Sultān Selīm Ḥan 'aşrında ve İznikī Celīlī Sultān Süleymān zamānında yazmış iken Mevlānā 'Āşık mücerred bir Celīlī yazup anı da İznikī şanup Burusevī iken 'adem'i tettebbu'ma binā'en İznikī yazdı diyu daḥl itmişdür. Hālā ki bī-vech ta'arruz itmişdür. Zira ki ḥamse nāmına meşnevīleri ve nazm'ı dil-āvīz ile şöḥreti olan Celīlī Sultān Süleymān Ḥan 'aşrındadır. Gerek Burusevī ola gerek İznikī ikisinüñ de maḥallinde gerekdür taḥkīki.

ḤASAN MU'İDİ :

Rūmīdür. Ṭarīkī 'ilme meşḡul iken fenā galebe (Hk.419a) idüp abdāl olduḡı şu'ara'yı 'aşrınıñ ma'lūmıdır. Hattā Sultān Bāyezīd 'aşrınıñ evāsıtında bir rāfi'iz'i kallāş mezbūr derdmendi ḡatl ile ḥūn-pāş kılmışdur. Reddū şadr 'ale'l-acz kā'idesinde bu ebyāt anuñdur.

Nazm

Mışr'ı ḥüsnünde ki güm kıldı gönül cān u seri
Şām'ı zülfünde imiş aldı lebūñden ḡaberi

(F.193b) Ḥaber'i firḡati gülden ki kelām itdi şabā
Bülbülüñ lāle-şıfat kana boyandı cigeri

Cigeri ḡamzen okı deldi vü dilden geçūben
Cānuma oldu revān tuymadı sinem siperi

ḤAKĪ :

Üskübîdür. Eş'arı mîkdârıncadır. Ne şakl ü bî-ma'nâ ne inceden incedür.

Nazm

Melâmet çekmezin hergiz ki hicran ber-kemâl eyler
Kemâle irse bir nesne felek anı zevâl eyler

Ammâ bu ḥakîr kavline ḥaḳ edâ bu idi.

Melâmet çekmezin ğamdan ki hicran ber-kemâl eyler
Kemâle irse bu nesne felek anı zevâl eyler

ZEKÂYÎ :

Şehzâde Sultân 'Alemsâhuñ dîvân kâtiblerinden imiş. Şâ'irliğinden ğayrı inşâyâ dahi ölçümlenürmiş. İkisi ortasında bu ebyât'ı inşâ-me'al anuñ mevzûn maḳâlindendür.

Nazm

Selâmı hem çü sîm ü sünbül ü gül
Peyâmı çün nevây'ı sâz'ı bülbül (I)⁶⁻¹² (I)

Ḳad'i mevzûn gibi şîrîn du'âlar
Ḥad'i cānan gibi rengîn senâlar

Dahi mihri gibi envâ'ı eşvâḳ
Dil ü candan nitekim mihri 'uşşâḳ

Eğerçi çü sîmden murâdı ma'lûm degüldür. İmlâsı hâlinde nazm ile ḥaḳ'ı kelâm itmişdür demekten ğayrı cevâb'ı ma'ḳûlî (H.199b) mefhûm degüldür.

ZİHNÎ :

Şehzâde Sultân Bâyezîd Ḥan ebnâ'yı kirâmından Kefe vâlisi Sultân Meḥemmedüñ (Ü.170a) defterdârı imiş. Hâlâ ki baña beytü'l-mâl ısmarlandı diyu erbâb'ı nazmuñ beytü'l-mâlımı çalmada sarıḳlaruñ sâlârı imiş. Ma'a-zâlik nazmı bî-ma'nâ taḥayyüli mālâ-ya'nî bir şahş imiş Bu maṭla'ndan ḥasb'i hâli aşḫâb'ı ḳâle rûşen olmuş. Eger şâḫibi çıkmazsa bu beyt anuñdur.

Nazm

Gerçi ki nigâruñ ruḥ'ı âlî güle benzer
'Âşıklarınuñ nâlesi de bülbüle benzer

ZÂRÎ :

Üskübîdür. Ḳoca Ḥasanzâde dimekle mezkûr ve ba'zı nâzûḳçe sözler ve maṭla'lar düşürmekle meşhûrdur.

Nazm

Kemeri koçmağa ol sîm-beri (Hk.419b) döne döne
Der-miyân itdi niçe sîm ü zeri döne döne (K.214b)

SEYFÎ :

Sinobidür. Kuzât t̄ā'ifesindendür. Sultân Bāyezîd Hân şehr-i Amāsiyyede mîr-i zî-şân iken āşinālîğ itmiş. Her kaçan ki manşib-ı kazādan 'arzı gelüp okınurmuş. Seyfinüñ yine nev-güftesi var mı diyü buyururmuş. Şotıyada haylice hayrâtı vardır. Vefâtı dahî anda vâkı'dur. Bir gün Tursun nām müzevviri tarh-ı beld için 'arz eyler. Mektüb mazmûnında bu beyti yazup nüfuzuñı farz eyler.

Beyt

Şehirlü bir müzevvirdür bu Tursun
Şehirde biz turalum yâ bu tursun

Bu ebyât dahî anuñ zâde-i tab'ındandır.

Gerçi güzel durur senüñ ey meh-liķā kaşuñ ⁶⁻¹³ (I)
Kendin egdirür kemân çekerse n'ola kaşun (?)

Degme kimesne çekmez anuñ yayı berkdür
Kati bağurlıdur senüñ ey bî-vefâ kaşun

Bildi yoluñda toğrılığum çünkü kâmetüñ
Ta'n oklarını niçün atar bana yâ kaşuñ

ŞÂMÎ :

Ümerādandır. Ya'nî Şāmloğlu diyü meşhûr olan şu'arâ-yı üdebādandır. Rûz-merre edālara mâ'il sâdece nazm söylemege kâ'il kimse imiş. Bu matla'ı meşhûr anuñdur.

Beyt

Yetmez mi temâşâ-yı nigâr el de şunarsun
Ey 'âşık-ı mihnet-zede buldukça buñarsın

ŞÂHİDÎ :

Edirnelidür. Sultân Cem merhûmuñ defterdârı olup ba'zı sâde şanâyi' u tevriyeden âzâde beyitler ile ol kapunuñ mâbihi'l-ittihârı idi. Bu iki matla' anuñdur.

Nazm

Didüm kim görmedüm cānâ gözüñ gibi güzel gözler
Didi ben dahî görmedüm senüñ gibi güzel gözler

Diger

Çeşme-i Hızr diyen cām-ı Sikender lebüñe
Yaraşur âyineden tōb dise gabgabına

ŞĀVŪRĪ :

‘İlm’i edvārdan ḥabīr ü māhir ve Necāfī Begden telemmūzi zāhir zümre’i kızātđan bir kıābil kimse imiş. Ve bu matla‘ anuñ zāde’i ṭab‘ı imiş.

Beyt

Gözlük tutarın görmege ben rŭy’ı nigārı
(Hk.420a) Dört oldu gözüm yol gözedür görmege yārı

ŞEVKĪ :

Edirneđe bir pīre-zenūñ abd’ı müşterāsı iken ṭarīķ’ı kitābete sŭlŭk itmiş. Bu ğazel mezbūruñ zāde’i ṭab‘ıdır ki şu‘arā nice nazīreler söylemişđür.

Nazm

Rā kaçınıñ mişālini itmiş müsevvede
Yazan hilāl şeklini ṭāķ’ı zebercede

Mey-ḥārenūñ du‘āsı n’ola olsa müstecāb
Her dem ḳadeḥ du‘āsın okır pīr’i mey-gede

Āşublar kıoparsa lebŭñden n’ola ḥaṭuñ
Şimdi mi oldu bāde’i nāb ūzre ‘arbede (F.194a)

Kimdür dir iseñ ey yüzi ğŭn Şevkī’i ğarīb
Bir gözi yaşlu yıldızı düşkün telek-zede

Diger

Ḥayāl’i la‘l’i can-baḥşuñla can tenden revan çıķdı
Ben ağlayayın ağlarsam özümden iki can çıķdı

Ḥaķ budur ki ‘aşrınıñ şu‘arāsına ğöre aḥsenŭl’-vücŭddur. Zīrā ki edāsında ḥaşviyāt’ı keşīresi nā-bŭddur.

ŞAFĀYĪ :

Sinobıdır. Sultān Bāyezıd Ḥan nāmına dīvān tertīb idŭp ba‘z’ı zurefānuñ nev‘an merğŭbıdır. Ḥattā kendŭsŭ merḥŭm Lıķāyīye ḥaber ğönderŭp beyne’n-nās dīvānımızuñ şöhreti nicedür diyu şordukda bu kıṭ‘ayı cevāb yazup ğöndermişđür.

Kıṭ‘a’i Lıķāyī

Sizŭñ dīvānuñuz destān olupdur
Şehirli köyli okır şöhreti var

Gözi āḥŭların vaşlıyla şimdi
Geyik destānı denlü rağbeti var (H.200a)

Ve bu ebyāt daḥi mezbūruñ eş‘arındandır.

Nazm

Gönlümü buldum anuñ zülfine tolaşmış imiş
Göz karardup kuru sevdalara ulaşmış imiş

Bi-haberler didiler leblerinüñ geldi haatı
Nazār itdüm çü şeker tengine mūr üşmiş imiş

ŞUN'İ:

Qastamonidendür. Merhūm Necāti Begūñ şakirdlerindendür. Şu'arā'yı Furs ebyātını daḡi kem tettebbu' itmemişdür. Ve zamānında ba'zı pesendide sözler söylemiş hattā Sultān Maḡmūd āsitānesinde Necāti nişāncı Tālī'i defterdār olup Şun'ī kātib-i divān bulunmuş. Mezīd-i 'ināyetleri ricāsına bu beyti (Hk.420b) söylemiş. (K.215a)

Beyt

Şun'ī kulumı tiz oñarırdı Necāti Beg
İllā n'idem ki Tali'i itmez mu'āvenet

Ve bu gāzel-i muşanna' daḡi anuñ iḡtirā'ıdur.

Nazm

Ey dōst çünki gördi cemālün 'ıyān 'uyūn
Şerḡ eylemekde oldı anı bu zebān zebūn

Ammā 'acībdür ki üstād bu edāyı iṣlāḡ itmeye.

Mıṣra' Şerḡ eylemekde oldı kemālün zebān zebūn
yegdür dimeye.

(Ü.170b) ZARİFİ:

Vidinlidür. Qābil-i şān bir şā'ır-i nev-cevān iken gitmişdür. Ve bu sözlerini ekser-i zurefā pesend itmişdür.

Nazm

Şanemā ruhlarına benzeye şanur giderek
Ki tutar mihr ü mehi iki gözi gibi telek

Gözüm öğrendi sirişk ile ki ansuz olamaz
Şudan ayrulsa bilürsin ki n'olur ḡāl-i semek

Keşti'i dil yine ḡam baḡrine toḡrıtdı dümen
Dōstum eydelüm Allāh oñara n'olsa gerek

Ne ḡünāḡ itdi Zarīfi seni sevditse begüm
Kerem it kıyma ḡarīb olana ey şāḡ dilek

ZARİFİ-İ DİĞER :

Boldandur. Haylı rüzgār-dīde seyyāh-ı bisyār-şenīde şahş imiş. Müşkil üç oldı zemīninde bu ğazel mezbūruñ ihtirā'idur.

Beyt

Kıldum ğam-ı hicr ile sefer müşkil üç oldı
Yandı dil ü cān ile ciger müşkil üç oldı

Ve bu kıt'a daḥi anuñdur.

Kıt'a

Bāğ arasında görüp dil-dārı
Kulunum didüm eyā serv-i revān

Serv-i serkeş gibi dik geldi hemān
Bīd-veş cān u ten oldı lerzān

Sīm ü zer bezlin idüp yalvarıcak
Kodı serkleşligi vü yatdı hemān

‘AMRİ :

‘Abdülkerīmoğlıdur. Husūsā ‘Abdullāhoğlı anılan zümredendür. Rūmili kâğılarındanur. Tab'ı nāzük-edā birle ğazel dimege rāğīb kimse imiş.

Nazmuhū

Katı bağırlı taş kayasın sen
Sezmezem ki gönül yapasın sen

Ve lehū

Dilber ki uyḥuya vara gelmez gözüme ḥāb
Öpsem duya mı diyü çeker cānum ıztırāb

Bundan mā'adā rüzgāruñ aḥvāl-i nā-hem-vārını (Hk.421a) beyānda bu ebyāt anuñ leṭāfet-i zihnini işbāt maḳūlesidür. Haḳ budur ki ḥūb nazm itmişdür.

Nazm

Nā-ehlūñ oldı şimdi zamān u zemīn daḥi
Bī-zevḳuñ oldı cām-ı mey ü nāzenīn daḥi

Hiç āterīde ehle nazar eylemez dirīg
İḥsān dükendi kalmadı bir āterīn daḥi

Kimse çerāğ uyarmağı yād itmez oldı hiç
Mihriñi güm ide gibi çarḥ-ı berīn daḥi

Hergiz zamāne kimse bitürmedigin görüp
Korķum budur ki sebze bitürmez zemīn daħi

Ġam u ġuşşa def‘ine kerem‘i Ĥaķķa dayanup
‘Amrī mey iç egerçi ki itdūñ yemīn daħi

‘ANDELĪBĪ :

Şehzāde Sultān Maħmūd mādihlerindendir. Bülbüle taklīd idüp neġamātla şetāretine bināen bülbü dinilmiş.
İsmi Ĥasandur. ‘Āķibet ĥüsn‘i şadādan ġayrı şarīr‘i ĥāme‘i nazm-ārā daħi izhār idüp iltifāa ķarīn olmış.

Min nazmihī

Ĥüb söyler ĥaddūñe serv‘i semen-būdūr diyen
Rāst eydür ĥaddūñe bir serv‘i dil-cūdūr diyen

(F.194b) Diger

Gördüm o gül- ‘ızārı bir bād-pāya binmiş
Ġüyā ki berg‘i güldür bād‘ı şabāya binmiş

Ekābirden birine mülāzemet idüp taleb ü aħz ve celīle‘i sedd‘i bāb itdüklerinde bu maṭla‘ daħi mezbūruñdur.

Beyt

Elūñe zer alup varsan efendi gel buyur dirler
Tehī-dest olsañ ammā kim efendiyi uyur dirler

‘AHDĪ :

Edirnelidür. Ol devrde aħkām kātiblerinden ĥuşūşā nazm u eş‘ār rāġıblarından idi. Bu maṭla‘ anuñdur.

Beyt

Ĥande varam sāye‘i serv‘i bülendüm var iken
Kime ķul olam senūñ gibi efendim var iken

FİRDEVSĪ :

(H.200b) Burusevīdür. ‘Aşırında bir miķdār tevārīh ķarışdırmış nazm u nesrī şīr ü sükker-vār alışdırmış ĥattā ba‘z‘ı akrāniyla semend‘i ṭab‘ını meydān‘ı imtihāna çıkarup yarışdırmış (K.215b) kimse imiş. Menķüldür ki Sultān Bāyezīd Ĥan emri ile Süleymān-nāme-yi nazm u nesr (Hk.421b) üzere üç yüz altmış cild kitāb itmiş ve zu‘munca ekser‘i ‘ulūmı muşṭalahātı ile edā eyleyüp cüll‘i himmet‘i bī-ĥisāb itmiş. Mezbūruñ nezāket‘i ṭab‘ı üç yüz altmış cild kitābından ma‘lumdur ki ⁶⁻¹⁴ (I) العلم نقطة كثرها بالجاهلون kelāmına tamām mā-şadaķ düşmiş. Kütüb‘i tevārīhde birer faşilla edā olunan kışşayı kelimāt‘ı müzahrefesi ile iksār idüp okınmakdan ve yazılmakdan alıķomış ⁶⁻¹⁵ (II) كمثل حمار يحمل أسفارا mantūķına kendüyi mazhar düşürmüş. Ġarābet bundadır ki işġāya ķābil bir kıṭ‘ası daħi yokdur. Cihāt‘ı sitti temāmen tettebbu‘ kılsalar bir rübā‘isine dest-res bulmuş kimse bulunması ma‘lüm degüldür. Vaķtā ki pādīşāh‘ı mesfūra taziyē‘i evķātla ol üç yüz altmış cildi manzūr olmuş. İclā‘ıyı bedhiyyātdan olan ĥaşviyātını giderüp seksen cilde intihāb ve mā‘adāsını ilķā‘ıyı

āteş-i pür-tāb itdükde monlā'yı bed-gūy aña ke-ennehū incinmiş. Hakīm Firdevsīye takliden bir kaç nā-sezā ebyāt söyleyüp diyār'ı 'Aceme gitmiş. Hālā ki muşannefātı muşannif nüshasında bile kalmamış. Şoñra didügi ebyātı hiç bir kātib-i serī'u'l-ķalem ve bedī'u'r-raķam yazmağa tenezzül itmemiş. Bu tarīķ ile nesyen mensiyyen kalmış. Bi'l-āhare bu ebyātı ol Süleymān-nāmedendür diyü Monlā Laţfī irād u isbāt itmişdür.

Nazm

Gel ey vā'ız işit sözün hakīmüñ
Eger kim var ise tab'ı selimüñ

Dilersen vaz'idesin bir'imāret
(Ü.171a) Eger kūy u eger şehr ü vilāyet

Gerek seyr eylesün yir yüzinde
Yürüyesin yücesinde düzinde

Bulasın bir yiri kim ola'ālī
Şimālinden yaña ola cibālī

Açuk ola veli ğarbī hevāsı
Öni şahrā vü tağ ola verāsı

İgende şovuk olmaya şitāsı
Pek ıssı olmaya yazın hevāsı

Bu resme yirde yapsan menzil ü dār
(Hk.422a) Kāpusı şarkā ola didi mi'mār

Derdmend Firdevsī'i Tūsīnūñ rūhı mezbūr ile iştirāk'ı maħlaşdan āzürde ve bunuñ eş'arı okınan vilāyetden esen yıl toķandukça mezārımuñ giyāhi bile pejmürde iken tekrār bir taklīd daħi hicv semtindeki tereddüdinden peydā olmışdur. Bu kerre hakīm'i zī-şānuñ rūhı hayāt bulmaķdan bile me'yūs idügi hüveydā olmışdur. N'olaydı her şā'ir liyakatına göre maħlaş ihtiyār ideydi. Bu bābda sultānu'ş-şu'arā fermanına muħālefet cā'iz olmayup ta'yin'i maħlaş'ı eħaşş anlardan ruħşat ile zühūra geleydi.

FIGANİ:

Karamānīdür. Şehzāde Sultān 'Abdullāh mādihlerindendür. Bu daħi İskender-nāme nazmını ihtiyār itmiş. Hālā ki kendüyi āzürde-hātır itdüğinden ğayrı eş'arına bile dil-āzār itmiş. Bu maṭla' anuñdur

Nazm

Yaşum merdümlerin çeşmüm tutardı nice'izzetle
Yolunda sā'il olmışdur yürürler şimdi zilletle

KAĞİRİ:

Edirnelidür. Müderris zümresinden iken şi're heves idüp ışğāya kābil sözler söylemişdür. Hattā Sultān Bāyezīd Hana nazmla bu maķūle 'arz'ı hāl eylemişdür.

Nazm

Ey şehinşeh ki āsitāneñde
Cümle’i müşkilât olur münhāl

‘Adl ü dāduñ ihāta itmişdür
Rub‘ı meskūni ey şeh’i a‘del

Ne revādur ki devr’i ‘adlūñde
İde mazlūm zālīm ile cedel

Māni‘i vaşl’ı şem‘ olup mīkrāz
Perr’i pervāneye ırgüre hāel

Bu ebyāt dahı anuñ vāridātındandır.

Nazm

Leylî gibi çemende konup gül otağ ile
Mecnūn yüregi gibi yanar lāle tağ ile

Hengāme-gır olsa surāhî ‘aceb degül
Kim nice pehlevānı (K.216a) başar bir ayağ ile

(F.195a) Dil tıflmı görüñ ki düşüp baħr’ı eşküme
Ögrendi şuda yüzmegi iki kabağ ile

Pervāneler nemed (H.201a) giyüp envār’ı hüsnuñe
Dervişler gibi tolanurlar çerāğ ile

Kūyuñda Kādirīyi rakīb ile dir gören
Bülbül çemende hem-nefes olur mı zāğ ile

ḲANDİ:

Sirozīdür. Cem Sultān şā’irlerindendir. Ḳannād olmağla bu mahlaşı ihtiyār itmişdür. Nazma kādirlerden idi

‘An nazmihī

Çün dolaşduñ zülfine ey dil perişān (Hk.422b) ol yürü
Ḳara baħtum var imiş ney gibi nālān ol yürü

Bu maṭla‘ dahı anuñdur.

Nazm

Ḳanda kandum ey şanem cüllāb’ı la‘lūñ kandına
Kim baña kandı diyu bühtān idersūñ her nefes

KĀTİBİ:

Burusevīdür. Pür-gūy olmağın şümāre kâbil degül kaşā’id ü eş‘arı vardır. Bu maṭla‘ı meşhūr anuñdur.

Beyt

Yine ey cām'ı şafā kim seni gördük silme
Meclisüñ revnaķısuñ dünyede art eksilme

KEBİRİ :

Rūmilindendür. Zelzele-i kübrāda fevt olmışdur ve bu ğazel zāde-i ṭab'ı hāşıdur.

Nazm

Ey göz demidür eşk-i firāk ile tol indi
Aġyār bu ğün yār ile bāzārı ṭolandı

Hışm ile yine cevr ü cefā tıġı bilendi
Ey dil saña mı yā baña mı anı bil indi

Mezbūr KebİRİ nev'an kibr ü 'acİbe mübtelā olup mu'aşırların göze göstermez anlar da kendüyi şā'ir ḥesābına şaymazlardı. Bināen 'alā zālİK Kātİb Şevķİ bu kıṭ'ayı diyüp kendüsine göndermiş.

Kıṭ'a

KebİRİ şİ'r-ġūylar arasında
Hemin ta'dād içinde sıfra beñzer

Tezāyüd virür a'dād'ı ḥisāba
Ḥisāba saymaz anı ehl'i defter

MESTİ :

Edirnelidür. Ḥayli merdüm-i 'ayyāş u şāḥİb-cemāl ve mestāne gözleri yāl ü bāl bir nev-cevān'ı pür-ġunc u delāl olmaġın merḥūm Necātİ Beg ta'alluķ İtmİşdür. Nice ta'alluķ Leylāya 'arz'ı mİhr iden Mecnūn-mİşāl ta'aşşuķ İtmİş İdİ. Menķūldür ki 'uşşāķından biri maḥdüm'ı mezbūrun āsİtānesi ḥİzmetinde sābİt-ķadem olmaġı ricā İder. Elbette bu sulṭān'ı mülk-i ḥüsne tavāşİ nāmına ġayr taşİ bir bende lāzımdur diyü ālet-i vücūdını keser. Ya'nİ ki kendüyi töhmete maḥmūl olan każıyyeden muntāşıl İder. Tā ki merāmına vāşıl olup 'ömrİ āḥİr olınca āsİtānesi ḥİzmetinde sebāt u beķā bulur. Ve bu şİ'r-i ābdār Mestİ didükleri cevān'ı bā-veķāruñdur.

Nazm'ı dil-ārām

Benüm şurāḥİ gibi şāḥ'ı tācdārum yok
Kulıyam ayaġım öpmeye İktidārum yok

Mey'i elest şunıldı elüme rüz'ı ezel
İçelden ol meyi mestem daḥİ ḥumārum (Hk.423a) yok

MÜNİRİ :

Amasiyyelidür. Şehzāde Sulṭān Aḥmed vāşıflarından ve bezm-i hāşına maḥrem olan (Ü.171b) ķurbİ 'ārİfleründen İdİ. Bu maṭla' anuñdur.

Beyt

Dökdi cevāhirini şu gibi çeşm-i eşk-bār
Gülzār-ı kūyuna getürince iki bñar

MİHRİ :

Amasiyyedendür. Bıkr-ı fikri gibi mümtāz ve şevher-i tab'ına qarın ü zāhirü'l-i'cāz bir hatun-ı 'āşık-bāz idi. Merhūm Sultān Aḥmedüñ meclisine dāhil ve mu'āşırları olan şu'arā ile leṭā'ile mā'il hattā İskender nām bir cevān-ı sim-endāmla ser-vaḳt-i tōhmete vāsıl bir nāzenin-i bī-mu'ādil iken dāmen-i 'iffetine dest-i bīgāne fırsat bulmadı. Ve pīrāhen-i 'işmetine 'uşşāk-ı müştāk-ı ferzāneden kimse vāşıl olmadı. Hattā bir gün bedihe dimişdür.

Beyt

Nice İskenderi la'lüm zülālī
Şuya iletdi vü şusız getürdi

beytini inşā eylemişdür. Muḥaşşal-ı kelām zen-i dehr-firibine aldanmayup dünyāya merdānelikle geldi gitdi. Zülāl-i vişālınden ne bir kimse behremend oldu ve ne bezm-i ülfeti ser-vaḳtine yetdi. Bu gāzel Necātiye neẓā'irindendür.

Nazm

Āteş-i ğamda kebāb oldu ciger döne döne
Göklere çıkdı duḥānumla şerer döne döne

Dil derūnumda tutuşdı yine bir şem' gibi
Ten ḥayālünle fener oldu (K.216b) yanar döne döne

Vuşlat-ı la'lüne irişmege can canbāzı
Rismān-ı ser-i zülfünden iner döne döne

NECĀTİ:

Şu'arānuñ pīr-i pīş-ḳademi ve bulegānuñ mīr-i bī-naẓīr-i muḥteremi meşel-gūylaruñ ser-āmed-i nāmdan fūşahā zümresinüñ şehriyār-ı muḥtārı nādire-i ḳurūn u a'şar ve u'cūbe-i duḥūr u emşār bir şā'ir-i büzürgvār idi. Eger edāsı hem-vār (H.201b) olaydı Ḥatıẓ-ı Rūmdur dinilse ca'iz idi. Eş'ār-ı belāgat-nümāsı (F.195b) yek-dest bulunaydı Ḥusrev-i merzbūmdur dinilmek bāriz idi. Şehr-i Edirneden Sa'ili nām bir şā'irün kulıdır. Ve nāmı 'İsādur Latīfi ḳavlince. Ammā Mevlānā 'Āşık (Hk.423b) taḥḳıḳince şehr-i mezbūrdan bir pīre-zenüñ ⁶⁻¹⁶ (I)

هَاتِیْ عَیْنِ لَیْ وَلِکْ ḥitābı ile perverde ḳılduğı oğullıdır. Taḥsıl-i ma'ārifle neşv ü nemā bulduḳdan soñra tekmi'l-i ma'arilete heves itmiş ve tekmi'l-i kitābete daḥi bezl-i 'ömr ü nefes itmiş vaḳtā ki Sultān Bāyezīd Ḥan şehzādelerinden 'Abdullāh Ḥan mīr-livā-yı Ḳaramān olduḳda divān kātibi nāmıyla Necāti 'abd-i mükātibi olup bile gitmiş. Ḥikmet-i Ḥudā merhūm şehzāde riḳāz-i cevāniden behremend olmaz. Necāti merhūm daḥi keş-ā-keş-i ālām-ı fāḳadan ḳurtulmaz. 'Āḳıbet erbāb-ı himmet olan ahāl-i devletüñ kimi mürebbi ve kimi miyāncı olup müceddeden sancağa çıkan Sultān Maḥmūd nām şehzādeye nişāncı olur. Hattā merhūm Mü'eyyedzāde mezbūruñ ḥüsn-i terbiyetine bezl-i maḳdūr eyler. Nūyīn-i Cem-ḳadr daḥi ri'āyetine ta'ahhüd ile luṭf-ı mevfūr eyler.

Nazm

Şāh Maḥmūd'ı Ġazneviye bedel
Şadr'ı iḳbāle geçdi Şāh Maḥmūd

Vasfın idüp Necātî nazm iderek
Oldı Firdevsi yirine mevcūd

El-kışsa giderek şāha muşāḥib olur. Ḥattā Mūnāzara'ı Gül ü Ḥusrev nām kitābı nazm itmesine emr'i şerîfi şudūr bulur. Mezbūr dahi sem'an ve tāt'aten diyu iştiğāl itmiş. İtmāmı müyesser olmadın Şāh Maḥmūd dahi sarāy'ı āḥirete gitmiş. Necātî merḥūm ālām'ı firākla evvelkiden ziyāde maḡmūm olmuş. Ne ol kitābı itmāma sa'y itmiş ve ne ihtitāmı ta'ayyün bulmuş. Bu ebyāt ol manzūmesindendir ki ḥayli hoş-āyendedür.

Der-vaşf'ı tır ü kemān

Kirişini bir kezîn ötdürse yay
Atıla panbuk gibi nice alāy

Yay geründükçe şüner oldu ok
Cāna ecel gibi şunar oldu ok

Ok çekilür tırnağa deñlü tolar
Ḥayli ulaşıdırmağa tırnak çalar

Degdi kiriş itdi şadā'yı ḥazîn
Pek çekene uz atana āferîn

Mevlānā 'Āşık ḳavlince bu kitāb'ı manzūme Leyli ve Mecnūn nāmına temām olduğdan ḡayri sābıḳu'z-zıkr şehzāde-i merḥūma Ḥucceṭü'l-İslām İmām'ı Ġazālīnūn Kimyā'yı (Hk.424a) Sa'ādetini ve muḥādarātdan Cāmī'u'l-Ḥikāyāt mücelledātını min-ciheti'l-itmām te'lif-i bāḥirü'l-ihtitām itmişdür. Nihāyet 'anḳā gibi mevcūdü'l-ism mün'adimü'r-resm olmağın nā-būd olup gitmişdür. Ḥālā ki ikisini de mūbāşeret itmişdür. Ve ol iki eserüñ her birine nice yıllar iştiğāl iḳtizā itmekle merḥūm Necātīnūñ fezā'il-i zātīyyesi ol maḳūle genc-i şāyḡān feth idecek nişāb ḥaddine yetişmemekle kümeyt-i ḥāmesi tevaḡḡul tārīḳına bile gitmemişdür. Bā'is budur ki ol āsāruñ bir faşlına vāşıl olmuş kimse yokdur. Belki ḥayālāt'ı zev'il-iyābdur diyü feth-i bābına dest-res bulmuşı ḥod ma'dūd olsa dahi çokdur. 'Ale'l-ḥuşuş Sehī Beg merḥūm ki ömr'i vārı gibi Necātī Begüñ ḥizmetinden ayrılmazdı. Bir nefes meclisinden cüdā olmağı eyyām'ı ömrinden şaymazdı Yine ol iki kitābı (K.217a) vechen mine'l-vücūh yād itmemişdür. Ancak Mūnāzara'ı Gül ü Ḥusrevi yazmışdur. Anı dahi Leyli ve Mecnūn idi diyu tettebbu'la ḡalaṭ semtine gitmemişdür. Vaktā ki şehzāde-i pür-cūd merḥūm Sultān Maḥmūd vefāt eylemiş iki āsitāneden ayrılduḡdan şoñra (Ü.172a) birine dahi intisāba ḥicāb idüp 'uzlet ü inzivāya raḡbeti isbāt itmiş. Ḥattā mezid-i ināyet-i şehriyārīden ma'āşına bol bol vefā ve erbāb'ı devlet 'aṭayāsından kemāl-i istiḡnāyile istifā itmek için ayda bin akça ta'yın olunmuş. Ucuzluk zamāna rāst gelmeḡin ḳaḡt u ḡalāy'ı sım ü dīnārdan ḥātrı meksūr u ber-ṭaraf bulunmuş. Āḥir-i ömrine dek sābıḳu'z-zıkr Sehī Beg ve vārīse-i vāḥidesin tezevvüc itdüḡi 'umdetü'l-müderrişin Ümmü Veledzāde 'Abdül-'aziz nām dāmād gibi ḡam-ḥār'ı nā-şadı ve hem-civārlarından Nakḳāş (H.202a) Bayram nām nedim-i ülfet-nihādi ile geçinmiş. Ne mu'ammer olmuş evlād'ı (Hk.424b) devletinden behredār olmuş ve ne ol duḡter-i bülend-aḡterün ebnā'yı kirāmı rü'yetinden kesb-i nūr kılmış. Āḡyānen berā'yı ḥātrı (F.196a) için gönli seyr ü sülūk istese merḥūm Mü'eyyedzāde ḥizmetine gidermiş. Sermāye-i tereddüdi anlaruñ teveddüdine tahsis idermiş. Bu ḥālle ki sene erba'a ve öşr ve tis'amie ḥudūdunda tūfān'ı beliyāt'ı ālemden necāt bulmuş. Sefine-i pür-sekine-i tābūtı baḡru'l-'irfān'ı 'ummān'ı ehl-i şafā olan Şeyḡ Ebül-Vefā maḡallesinūñ sāḡilinde iḳāmet lengerini biraḡup anda defn olunmuş. Ḥattā mezbūr Sehī Beg

Gitdi Necātî hāy

tārîhini dimiş ve merķādini yapdurup seng'i mezārına yazdırmış. Ma'a-zālik merhūmuñ vāridātındandır.

Nazm

Bir seng-dil firākına ölen Necātîniñ
Billāh mermer ile yapasuz mezārını

beytini dahî kızdırmış. Hakk'ı nān u nemege ri'āyete binā'en ol binā ile merhūmuñ rüh'ı laṭîfini ihyā kılmışdır. Nevverāllahü mazca'ahū. Egerçi ki Mevlānā İdris Heşt-Bihîşt nām tārîhinde merhūmı Hüsrev'i Rūm diyu merkūm itmişdür. Ol aşra dek gelen Rūm şā'irlerine kıyāsla vaşt itdi ise hak budur ki muḥassenāt'ı medāyihini mektūm itmişdür. Zirā ki buleğā'yı 'Aceme şümülü maḳsūd olması muḥāldür. Fuşāhā'yı Rūmdan zuhūr idecek aḥlāfı kaşdı ise mānend-i ḥayāldür. Bu teşbih miḥ-vechin münāsib ü vecihdür. Yoḥsa Hüsrev'i Dehleviñ şāḥib-ḥamseligi ve sā'ir fezā'ili fikr olıcak Monlā İdrisün temşili minvechin teşbihdür. Ammā şu'arā'yı buleğā'yı Rūmdan ve şākirdlerimiz nāmındaki pākîze-güy'ı ma'lūmdan Mevlānā Sāfi ki maḥallinde zıkr olınacaḳdur fuşahā'yı 'Acemüñ meşāhirine şu'arā'yı Rūmuñ rü-şināslarını teşbih yüzinden didügi kıt'a hak budur ki manzūme-i pesendidedür. Ancaḳ bu hakir vaştındaki ḥüsn-i zannı medḥül-i (Hk.425a) efaẓıl'ı nā-güzidedür.

Nazm

Şā'ir cihānda çokdur feyz'i Hudāya mazhar
Anları zinde kılmış nehr-i hüner zülāli

Meşhūr'ı ehl-i 'irfān aşḥab'ı resm-i divān
Bir kaç suḥanver olmuş ser-defter-i ehāli

Rūm u 'Acemde kopmış a'yānı ehl-i nazmuñ
Eşrāfi ya'nı olmuş bir birinüñ misali

Selmān añıldı Aḥmed Hācū yazıldı Zātî
Hüsrevlenür Necātî Hātızlanur Ḥayālî

Nāzük edālardan Şāḥi şayıldı Bākî
Her dilde ḳudretinden Cāmî tütildi 'Ālî

Şāfi bu penç beyitte yazıldı şeş cihetden
Altı güzide zātūn evşāt'ı pür kemāli

Ba'dehū biz yine şadede gelem merhūm Necātîniñ ba'zı güzide ḡazellerini beyān idelüm. Bir zamān (K.217b) cümle divānını intihāba me'mūr oldum. Kırkıdan ziyāde ma'mūr ḡazellerini buldum. Ol cümleden bu iki maṭla'ı ḡarrā penç ebyātı ile maṭbu'ı ehl-i nühā idügi müttefikun 'aleyh olur.

Nazm

Dil-kışverine zülf-i siyāhuñ belā yeter
Yıkmaḡa ol vilayeti bir ejdehā yeter

Diger

Bi-vakt geldi yār işigine meḥ-i münir

Şebrevlik anuñ uşda getürdi yüzine kîr

Ve bu maṭla‘ları dahi maṭbū‘ u güzidedür. Ya ‘nî ki sā‘ir meṭālî‘inden ziyādece pesendidedür.

Diger

Nigārā tūtiyā‘yı ḥāk‘i pāyuñ özge dārūdür
Çekilse sürmeden eksük degüldür göz terāzidür

Diger

Ḥaṭṭı ruḥı yār ehl‘i muḥabbet ecelidür
Ġāfil yürime aç gözünü gün gicelidür

Diger

Dil-berde murād ān olur endām degüldür
Keyfiyyet olur meyde ġaraż cām degüldür

Diger

Ruḥuñ gülzārına sūnbül şaçuñ saç kim niḳāb olmaz
Kim ol şem‘‘i şeb-ārādur aña zūlmet ḥicāb olmaz

Ḥikmet‘i Ḥudā bu ġazelini görmedin zemīninde nevādir şekli olmış. Ya ‘nî ki bu ḥaḳīrden dahi bu maḳūle müreddef ü muḳaffā bir ġazel şudür bulmuş. Ma‘a zalik üç beyti bā‘is‘i (Hk.425b) maġfiretimüz olacak ve zuḥr‘ı ṭarīḳ‘ı āḫiret ḥisāb olunmuşdur binā‘en ‘alā zālîk irādı münāsib görildi.

Li müellitihī

‘İnāyet her kime yüz tutsa‘ işyānı niḳāb olmaz.
Güneş toġdukda zīrā perde‘i zūlmet ḥicāb olmaz

Giceyle ḥāb u gündüz ġaflet oldı bā‘is‘i ḥayret
Bize dünyānuñ inkārı gibi ḥāzır cevāb olmaz

Ḥabibin sev dilersen maġfiret taḳrībın ey ‘Ālî (Ü.172b)
Raḳīb olmaḳ gibi Mevlāyā rengin intisāb olmaz

NECMİ :

Cānikdendür. ‘İlm‘i nücūmda kām-yāb dānende‘i rumūzı uşurlāb (F.196b) bir ḥaḳīm ü fehīm‘i ma‘rifet-meāb imiş. Bu maṭla‘ı ḥasb‘i ḥāl idinüp dimiş.

Nazm

Neler eyler kişiyē ṭālî‘i bed
Aḥṭer‘i sa‘d eylemezse meded

Bunı dahi bir ḳaşşāb cevānı vaşfında nazm itmiş

Nazm

Bugün bir dil-ber'i kaşşābuñ oldum kulı kurbanı
Tenümi şerha şerha itseler terk itmezem anı

Terāzūden inen dil-ber budur yā Rabbi sen şakla
Hased kurdından anı kim olupdur Yūsuf'ı s̱anī

NIYĀZİ:

Monlā Laṭīfī üç Niyāzī tercemesin yazup biri Burusevidür Yıldırım Han mādihlerindendür. Ve biri Karamānīdür ki Sultān Bāyezīd şehzādelerinden Sultān ‘Abdullāh vāşıfıdır diyu yazmışdur. Ve biri dahi Sirozīdür ki ‘aşrımız şu‘arāsındandır dimişdür. Hālā ki bu hākīr bir Niyāzī dīvānını gördüm. Necātī dīvānından ziyāde idi ve dībācesinde

Nazm

Benüm İlyās Niyāzī Gelibolı vaṭanum
‘Ayn'ı baḥr iki gözüm keştī'i cāndur bedenüm

Ve bir kaşidesinün miyān beytinde

Diger

Rūy'ı dünyā kim bugün buldı cemāl ile kemāl
‘Adl'i Sultān Bāyezīd ibni Meḥemmed Ḥandan

dimişdür. İsmi İlyās olduğı ve tarīk'ı ‘ilme sālīk müste‘idān zümresinden idügi ma‘lūmdur. Bu taḳdırce Karamānī bir Niyāzī dahi var idügi gayr'ı ma‘lūmdur. La‘l ü āteş redif kaşideleri vardır. (Hk.426a) Ve meşhūr'ı āfāk olan

Nazm

Cefā'yı yāri mi cevri nigārı mı diyeyin
Firāk'ı yāri mi terk'i diyārı mı diyeyin

Ya tūl'i ‘ahd'i belāyı ba‘id'i rūzumı mı
Ya miḥnet ile geçen rūzgārı mı diyeyin

Ruḥnuñ ğamından ölüp lāle bitse sinemde
Gelüp oṭağ ile bekler mezārı mı diyeyin

Ve şöhre'i āfāk olan

Beyt

Vā firḳatā kim irmedüm ol serv-ḳāmete
Vā ḥasretā ki ḳaldı bu ḥasret ḳıyāmete

Bu maṭla‘ dahi anuñdur. Muḥaşşal bu hākīr ḳavlince bir Niyāzī'i Karamānī dahi yokdur. Ve Sultān ‘Abdullāh ile vilāyet'i Karamāna varması ğalaṭ olınmışdur.

VIŞĀLİ:

Aydınlıdır. Edirne (K.218a) sarayında hâce olmuştur. Gördüğü şi' re dehḥāl bu kā'ide-i 'arūza uymaz diyü kıl ü kāl itmesi huşūşā Necātī gazellerine dahli iltizām idüp zu'munca güft ü gūy'ı bī-me'al eylemesi muḳarrer imiş. Aña binā'en kendü şi' rinüñ dahı selāseti in'idāmı günden güne ezher imiş.

Nazm

Gözlerümdür güzelüm gözüñi cān ile seven
Göze göster gözüñi gözden ırağ olma igen

Görmek olmaz iki gözüm gibi güzeli veli
Görmüşem göz seni gördükde iki gözümü ben

VAŞFİ :

Sirozīdür. Feammā kuzātun bī-baht'ı bī-rūzıdır. Ğāyet za'ifü'l-mizāc u bīmār ve ikide birde rıḥleti şöhre-i dār u diyār olmağın öldi diyü kādılığımı alurlardı. Dirliginden ayrı düşmiş mürde gibi huzūr u rāḥatı gülzārmı pejmürde kılurlardı. Hattā bir defa' dahı manşıbı alınmış. Düşe dura vezir 'Alī Pāşāya gelüp bu kıt'a ile muḳarrer itdürmiş.

Nazm

Vaşfı'ı pīr ü nātüvān için
Öldi diyü rivāyet itmişler

Ğālībā şerm ile huzūrunda
Hayretinden kināyet itmişler

Gördüler günde biñ kez öldüğümü
Biñde birin hikāyet itmişler

Bu ebyāt dahı anuñdur. Haḳ budur ki hūb edā itmişdür.

Nazm

Göñül belā oḳma kıldılar nişāne seni
Belā için mi getürdi (Hk.426b) Hudā cihāne seni

İki cihānda çü can bir olurmuş ey dilber
Ne cān ile vireyin ben iki cihāne seni

Bahāne 'ışkūn idüp ben fakīre cevır itme
Anuñ haḳı ki şehā itdi bī-bahāne seni

HÂŞİMİ :

Sādāt'ı A'cāmdandır. Sultān Selīm Han şehzāde iken muşahiblerinden pederi dahı ol āsitānenüñ (H.203a) çārüb-keşleri rāğıblarından iken Kırırdıran şahrāsındaki savaşda fevt olmuştur. Kendü nice zamān mu'ammer olup bu zemīnde vāfir neẓā'ir dinilmişdür. (I)⁷⁻¹ Evvelā bunı dahı Hâşimī bulmuşdür.

Nazm

Bezm'i mey eylemişem dün gice sultānlar ile
Nice sultānlar ile bī-ser ü sāmānlar ile

Ne bana vaşl müyesser ü ne hōd şabr'ı ḥabīb
Düşeyin şehrine şeydā olup etganlar ile (II)⁷⁻²

‘Acemliğine göre eyü dimişdür. Huşuṣā üstād yerine konlup nice güm-rāhlar kendüye peyrevlik itmişdür.

HİLALİ:

Burusevidür. Bu maṭla‘lar ile ba‘zı şu‘arā peyrevidür. Ve maḥlaş cihetinden münāsebetle hōd ḥaylice nazm'ı ma‘nevīdür.

Nazm

Gün germ olup igende ḥüsnini itmesün ‘arz (F.197a)
Nisbet yüzünle günde beyne's-semāi ve'l-‘arz

Bu daḥi Maṣṣūr nām imāmuñ hicvinde bir kıt‘asıdur.

Kıt'a

Aşacaksm (?) cihānda ey Maṣṣūr
Sana görmem imāmeti ma‘kūl

İsm'i mef‘ūl adın taḳınuñ çün
Cā'iz olmaz imāmet'i mef‘ūl

I. Selim (Yavuz) Dönemi

Şairleri

(1512-1520)

FAŞLUN Fİ ŞU‘ARĀ’İ Bİ ZAMĀNİHİ’N-NĀZİMİN

Lİ DÜRERİ EVŞĀFİ ŞĀNİHİ

MEVLĀNĀ ĀHİ:

Beñlü Ḥasan demekle mülakḳab Rūmilinde Nigbolı kazāsında tevellūd itmiş (Hk.511a) bir küşāde-meşreb nazm'ı laṭifī rūḥ-etzā inşası nişāne-i belāğatla feraḥ-fezā bir ‘aziz idi. Hālā ki Āhī maḥlaşmuñ şe‘āmeti kemāhiye kendüye te’sir idüp gām u endūh ile āh u vāhdan kırtulmadı. Müddet-i ‘ömrinde (H.241b) rüzgārından kām alup akrān u emşālī miyānında ta‘ayyün bulmadı. Zamān'ı cevānīde babası vefāt idüp ve ele giren māl'ı mevrūsla ticāret kaşdın idüp dārü'l-mülk-i İstanbula geldi. Ol ‘aşr pādīşāhlarınuñ ‘ilm ü ma‘rifete rağbetlerini vüzerā ve erkān'ı devletüñ aşḥāb'ı kemālāta ‘ināyetlerini görüp re'sü'l-mālmı māl'ı kemāle değışdi. Ya‘nī ṭarīḳ-i ‘ilme sülūk idüp sinni ḥudūd'ı erba‘ine varınca pāye-i mülāzemet nāmındaki ser-menzile düşdi. Feammā ṭab’ında bedāyi‘ı nazm'ı kelāma kudret ve melekesinde meziyyet-i inşād u inşāya rağbet maḳarrer olmağla şu‘arādan Mevlānā Celīli ile muşāḥabet iderdı. Ol Ḥusrev ü Şīrīn nazmına mübāşeret itmegin Āhī daḥi ol

tetebbu‘a mümāreset idüp gāh anı nazm ider gāhî gâzeller dirdi. Hattâ ba‘zı ebyâtını iletüp meşâyıhı nakşibendiyyeden Maḥmūd Efendiye arz iderdi. (Ü.208b) Hālâ ki şeyh-i büzürgvâr Âhîniñ aña iştiğālını ta‘yib ü inkâr idüp Perviz-i bî-tenîz ki resûl-i Hudāniñ nāme-i şerîfini yırtmış bir gebr-i pür-kibr-i nâçiz ola. Mücerred ekābirden cā‘ize ümmidi ile ḥayf u dirîğ ki senüñ aña taḳayyüdle taẓyî‘i evkātuñ taḥaḳḳuḳ bula. Şöyle ki andan ferāğat eylesün. Dār-ı cezāda ben senüñ cenāb-ı risāletden şefā‘atna zāmin olaym ki tekmi‘i sa‘ādet-i āḥiret eylesün diyu ta‘ahhüdiñ binā‘en Âhî ol nazmı encāma ırgürmedin ferāğat eyledi. Ya‘ni ki nâ-tamām ḳalup itmāmını münāsib görmedi. Haḳ budur ki hûb nazm itmışdır. Ol vech ile tekmi‘i mümkün olmamasını gūyâ ki kemāl-i nezāketine delālet eylemişdir. Ve bu ebyât ol kitābindandır.

Nazm

Fenâ bezminde çün devr-i zamâne
Beḳâ câmnı sunar Nüşinrevâne

Felek şundurdu bir kaç devr aña (Hk.511b) câm
Çıkardı kâse-i serden ser-encām

Anuñ da ‘ıyşını devr āḥir itdi
Tolısın Hürmüze nüş itdi gitdi

Der-vilâdet

Toğırdı şubh-dem bānū-yı devrân
Bir altun başlu sırma saçlu oğlan

Der-sıfat-ı şeb

Nehengi çünki çarḥuñ Nîle batdı
Bir altun mähı kendin taşra atdı.

Der-gamkünî

Nedendür ey meh-i āyine-ruḥsār
Ruḥun jengār-ı ğam tutmış kamer-vār

Mübârek ḥāṭıruñ ey çeşme-i cān
Ḳarañluluḳdadur çün āb-ı ḥayvân (K.267b)

Göñül āyinedür sevmez ğubārı
Götürmez câm-ı Cemşid inkisārı

‘Alâ külli ḥāl meşnevîsi gâzellerinden râciḥdür. Eş‘arı hem-vār degül idüğü zîrâ ki vâzıḥdur. Cümleden a‘la eseri ve mü‘ellef-i matbū‘ u mu‘teberi kitāb-ı Hüsn ü Dilidür ki vilâyet-i Rûmda te‘lif olman âsāruñ maḳbûl ü bî-mu‘ādilidür. Lâmi‘i merḥūmuñ Hüsn ü Dili gūyâ bu da‘vānuñ ḥāll-i müşkilidür. Ve bu kıt‘alar daḥi ol kitābdandır.

Nazm

Āb-ı ḥayvan cihānda bir şudur
Ki anuñ ötesi ḳarañdudur

Nice İskenderi o çeşme-i cān
Şuya iltūp şusız getürdi hemān

Ya çeken Hızr gibi ābumdur
Ya Sikender gibi türābumdur.

Ve min eş‘ārīhī

(F.237b) Gitdi göñül saña gele ey bī-vefā gele
Şāyed ki isteyü seni göñlüm baña gele

Yārūñ ḥarāmī çeşmine kanum ḥelāl itdüm
Yā ol ḥarāmī bir gün ola kim yola gele

Ve lehū

Yirde kalmaz āteş-i āh-ı seḥergāhum benüm
Tökünür çarḥına bir gün ey felek āhum benüm

Merḥūm Sultān Selīm mezbūruñ ba‘z-ı ebyātını görmüş. Kābil-i vücūd ancak diyu pesend buyurup
kāḍi‘askerlere Āhīnūñ sinn ü māl ü cāhını şormuş. Henüz mülāzımdur zamān-ı ‘ömri erba‘in idübine kalbimiz
cāzimdür didüklerinde ri‘āyet eyleñ dimişler. Anlar daḥi tarīk muḳtezāsınca bir medrese ‘arz eylemişler. Lākin
ekābirden biri kendüyi pāreye çalmış. Saña külli ri‘āyet buyurulmuşdur. Kabūl itme diyu itmā‘la yoldan
çıkarmış. Hālā ki ‘adem-i kabūli ‘arz (Hk.512a) olındukda nā-kāmlığına sebep olmuş. Henüz zillet-i
mülāzemetden maḥzūz ancak bir daḥi anı baña añmañ buyurulmuş. Ve ol esnālarda Āhī bir gazel diyüp

Beyt

Didüm yāre nedendür ol kadd bālā vü zülf egri
Didi bu Rūmdur bunda olur tuḡrā‘yı şāh egri

Diyār-ı ‘ışk pür-āşūb memālik ser-te-ser (H.242a) fitne
Şeh-i ḥüsn olıcak zālīm olur lābūd sipāh egri

beytleri sem‘i şehriyāriye tokınmış. Gāzab-ı āteş-nehbleri müştedd olup bir daḥi tezkirine mecāl olmamış.
‘Ākıbet nice zamāndan soñra Kara Ferye Medresesi virilmiş. Ol rütbe-i sāfilede kaşide-i ‘ömri muḳaṭṭa‘ bulup
nā-murādlığla dünyadan gitmiş. Nevverāllahū rūhahū

HABİBİ :

‘Acem serḥaddine karīb bir nāhiyedendür. Pādişāh-ı maḡfūruñ zamānında Rūma gelüp vefāt itmişdür. İstimā‘a
kābil ba‘zı sözleri vardur.

Nazmuhū

Ger senüñçün itmeyen çāk ey büt-i nazūk beden
Gürüm olsun bu kabā egnümde pīrāhen kelen

Gitmeye başdan ḥam-ı zülf-i ḥayāli sen mehūñ
Üstühān-ı kellem üzre tutsa ‘akrebler vaṭan

ḤUZŪRİ:

Geliboli nevāhīsindendir. Sūfiyyūn tarīkına sülūk itmiş ve bu devrūn āhırinde gıtmış kelimātı mü'essir 'uzlet ü huzūr ile istirāhata nāzır kimse idi.

Nazmuhū

Biz kim bu cihān gülşenini hāra deġişdük
Varmı yoġa yārini aġyāra deġişdük

Gel hūr u cinānı bize 'arz eyleme vā'iz
Biz cennet ü hūrı kamu dīdāra deġişdük

Ve lehū

Bu cihan dār'ı fenādur bu fenā dārına yuf
Bu fenā dārı nedür belki beķā dārına yuf

ḤALİMİ:

Nefs-i Kaşamonide tevellüd itmiş i'ade-i Semāniyyeden mülāzemet rütbesine yetmiş ba'z'ı tekmi'l-i 'ulūm ü fūnūn taḥşil itmege diyār'ı 'Aceme gitmiş andan gelüp Mekke-i Mükerrermede müteķā'id olmuş ḥattā tarik'ı Zeyniyyede (Ü.209a) bir pīr-i mümtāz ḥizmetine yetişüp tekmi'l-i (K.268a) tarikatla i'tilā'i şān bulmuş kimsedür.

Ba'deḥū⁷⁻³ (I) حب الوطن من الإيمان cāzibesi ile Kaşamonıya gelüp 'ilm'i zāhir ü bātından āzādeye raġbet göstermiş. İttifāk Sultān Şelim Ḥan (Hk.512b) Trabzonda Mīr-livā'yı zī-şān iken mezbūruñ aḥlak'ı ḥasanesini işitmeleri ile şeref-i şoḥbetine tālib olup da'vetine emr'i şerīf ü ādem göndermişler. Hikmet Ḥudānuñdur isimlerindeki münāsebet ülfetlerine sirāyet itmiş. Temām ittihād üzre mücālesetleri rakd'ı taḥkīķa yetmiş ve bi'l-cümle yıldızları barışmış. Ya'nī ki çok zamān geçmedin Sultān Selime cülūs'ı taḥt'ı sa'ādet müyesser olmaġla Ḥalīmī Çelebi daḥi meydān'ı raġbet ü iltifātta kaṭ'ı merātib kılmış. Ve ba'z'ı şu'arā bu zıkr olınan ülfete ki muṭṭalī' olmuşlar. Bu maķūle bir maṭla' diyüp şunmuşlar.

Nazm

Şol pādīşāh ki ism'i şerīfī Selīm ola
Lāyık budur muşāhibi anuñ Ḥalīm ola

Menķıldür ki dārü'l-mülk-i İstanbula gelüp taḥt'ı sa'ādetle ki müşerref oldukda iki üç gün mıkḍar'ı umūr'ı cumḥūruñ nızāmı ile muķayyed olmaġın mezbūr Ḥalīmīyi görmemişler. Dördüncü günü mecbūr olmaġın bāġçe kapusından içerü iletürüp tetaḥkud'ı ḥātırā teveccüh kılmışlar. Ḥattā mezbūra iştiyāken ve iltifāten ben bu salṭanatı neyleyin ki üç gündür senüñ cemāl'i bā-kemālını göremezin buyurmuşlar. El-kıssa Kāḍi 'İsā Sultān Ya'ķub'ı Bāyındırıye itdüġi duḥūl bunlarda zāhir imiş. Ve Kāḍi Ebu Dāvud Mu'taşım'ı 'Abbāsī ḥuzūrında bulduġi ḥüsn-i kabūli Ḥalīmī Çelebide izdiyādla mütebādir imiş. Ba'z'ı umūr 'arzında vūzerā tersnāk olsa feryād-resleri monlā'yı mezbūr imiş. Her ne söyleseler gūş'ı rızā ile işġaları elbette karīn-i kabūl (F.238a) u me'sūr imiş. Feth'i Mısrıla kāmran ve 'avdetle diyār'ı Şāma miḥmān olduklarında(15) vefāt itmişlerdür. Ḥattā 'ibādetine ve şalātına bi'z-zāt kendüler varup ri'āyet-i ḥuķūķı isbāt itmişlerdür. Ve ammā müellefāt ü āsarı gayrı şāyi' gūyā ki bu iki maṭla'a iktifāları vāķi'dur.

Nazm

Elūme girmiş idi dün gice ol zülfi du-tā

Şanki destümde idi memleket-i Çîn ü Hıfâ (Hk.513a)

Ve lehû

Ol mäh-ruh ki halkı yağan hüsni tâbıdur
Germ olmasun mı yir yüzünüñ âfitâbıdur

MONLÂ HALİMİ :

Bunlar diyâr-ı 'Acemden gelmiş Dımışk-ı Şâm-ı Cennet-meşâmda temekkün kılmış bir ehl-i ma'rifet idi ki beyne'n-nâs Halimî lugati diyu meşhûr olan Bahrû'l-garâ'ib nâm kitâbı bunlar te'lif itmişdür. Bu haķır külliyyâtını gördüm. Otuz miķdârı resâ'il (H.242b) ü kaşâ'idiri maşnû'asını mütâla'a itdüm. El-haķ dıķkat-i kalb ve tab'-ı nâzüğine âlerin ve mahâret-i zihn-i mû-şıkâfına şad-taḥsîn ki merḥûm Selmân-ı Sâvecînün kaşide-i müşkilesine karîb taḥayyülât-ı matbû'ası vardır. Ve bi'l-cümle ekser-i eş'arı taḥsîne sezâvârdur.

REVÂNİ :

Dârü'l-mülk-i Edirnedeki nehr-i Tınca kenârında sâkin ve bir bihişt-i ḥadîķa-i pür-iştihârda mütemekkin ve şebân rûz nazargâhında cerayân-ı âb-ı revân müte'ayyin olmağın Revânî taḥalluş itmiş idi. İsm-i mâder-zâdı Şücâ' ve şecâ'ati tığ-ı zebânla kıatı'-ı nizâ' idügi taḥķıķa yetmiş idi. Merḥûm Sultân Selim Han şehzâde-i 'âlî-şân iken melâz-ı erbâb-ı 'irfân olan âsitânelerine ilticâ itmiş gâh u bî-gâh cevâ'iz-i seniyyelerin alup iltifât-ı 'aliyyelerine mazḥar düşmüş idi. (K.268b) Ba'de'l-cülûs gâh maṭbah-ı âmire emânetine mutaşarrıf olduğdan sonra şurre emâneti ile ḥacc-ı şerîfe varmış gelmiş. Ḥattâ ḥaķķ-ı fuķarâ olan şurreden ⁷⁻⁴ (I) الصدقت لمن قبض müsted'âsınca ekl ü bel' ile müttehem olmuşdur. Ḥattâ şehriyâr-i cihân Selim Han-ı kâmrân

Be Revânî saña neler dirler

mışra'ıyla vâķı'-ı ḥâlden istihbâr itdükde

Bal tutan parmağın yalar dirler

zamîmesi ile cevâb virüp teftişden kurtulmuşdı. Ba'de zamânin Kâpluca tevliyetine 'aķabince Ayasofya tevliyeti ḥidmetine dest-res bulmuş. Menķüldür ki Kırk Çeşme kurbündeki mescid ü ḥucurâtı hasbeten lillâh binâ eylemiş. Esnâ-yı 'imâretde merḥûm Sultân Selim Han ol reh-güzâra uğrayıp (Hk.513B) Bu ḥayrât kimüñdür diyü buyurduğda Revânî kullarınuñdur dinüldükte başını sallayıp bir miķdâr ta'accübe ḳalup ḥoş Ayaşofyasını ki ayda bir mescid kuzıarsun laṭîfesi ile mezbûruñ ekl ü bel' töḥmetini sâmi'ına tıyurmuş. Ḥaylî ten-perver ve âlûde-i cām u sāğar şebân rûz mey-perest ve dâ'imî mālḥmûr u ser-mest kimse imiş. Aña binâ'en ekser-i eş'arı bâde-i nâb (Ü.209b) vaştında vâķı' imiş. İşret-nâme nâm bir risâlesi vardır ki ol manzûme ebyâtı kendinüñ mey-perestiligini şâyı' kılmışdur. Ve bu ebyât ol manzûmesindendir.

Nazmuhû

Kimüñ kim cām ile ḥoş 'âlemi var
Süleymândur ķi elde ḥâtemi var

Kimüñ ḥükmünde olsa pâdişâdur
'Aceb âyine-i 'âlem-nümâdur

Ne bedr olur ki bulduğda kemâli

Getürür bir araya beş hilâli

Ne yire ki ayak başa kademdür
O bezmün kâse-bâzı cām-ı Cemdür

Aña kim dir kadehdür yâ bu müldür.
Beneşe kokılı bir tâze güldür

Bu ebyât dahî divân-ı eş'ârındandır.

Ve lehû

Yâre 'arz itdi yaşum sîmini çeşm-i eşk-bâr
Baña göz yaşı gerekmez didi lûtfından nigâr

Ve bi'l-cümle 'aşrına göre şâ'ir-i hoş-edâ ve ekser-i eş'ârı maqbûl-i zurefâ idi. Sene selâşin ve tis'amie târîhinde fevt olmuş şu'arâdan biri bu maqûle târîh-i matbû' söylemişdür.

Nazmuhû

Cihânı ser-be-ser tutmuşdı nâmı
Emîr-i nazm ki ya'nî Revânî

Ecel cāmını çünki nûş kıldı
Şu deñlü kim düşüp mest oldı ânî

İşidüp rûh-ı kudsi didi târîh
Cinandan yaña cân atdı Revânî

SÜCÜDİ:

Rûmilinde Kalkandelenden ve Pirî Paşa merhûmuñ mürebbâlarından olup ol 'aşr-ı karînu'n-naşrda silâhdârlar kâtibi olmuşdur. Mücerred sâde nazma kudretine ve sâ'ir eş'âr u nezâ'ir didükçe anlara öykünüp taklîd-i bî-bizâ'atına binâ'en her ne hâl ise ragbet bulmuş idi. Hattâ hâyide 'ibârât ve nâ-şâyeste fıkarâtla inşâ ölçümленüp Sultân Selîm Hanuñ fütühâtını (F.238b) bir kitâb itmişdür. (Hk.514a) Ba'de vefâtihî taşnîl itmegin cā'izesi ifnâ-yı vücûd olmadan kurtulmuşdur. Merhûm Revânî Mısır yollarında berf redif kaşide diyüp ol şehriyâr-ı zî-mahz tâbistân olup berf ne'ydügin bilinmeyen beriyyede nazm eylemeyesin diyu buyurdukda Sücûdî fırsat bulup

Nazmuhû

Şovuk sözlerle toldurduñ cihânı
Başına qarlar yağsun Revânî

dimişdür. Revânî dahî mezbûruñ (K.269a) nev-cevânlığı hâlini işrâben

Nazm

Yüzüñ tokınmaduk yir yok cihânda
Anuñçün didiler sana Sücûdî

bedîhesi ile cevâb vermişdür.

SURÛRİ :

Vilâyet-i şarkda (H.243a) neşv ü nemâ bulmış kendi tavrındaki şu‘arâya ekser-i eş‘ârı pesendîde idüğü zâhir olmışdur. Tarz-ı lügazda dañi nice âsârı vardır. Ekser-i pesend ü tañsîne sezâvârdur.

Min nazmihî

Kâmetüm gamdan büküldi sünbül-i pür-tâb tek
Gözlerüm kan ile tıldı lâle-i sir-âb tek

Ve lehû

Tâ ki sevdâ-yı ser-i zülfün mekânıdur göñül
Şâhbâz-ı lâ-mekânun âşiyânıdur göñül

SA‘Yİ :

Şehr-i Prizrenlidür. Sultân Bâyezîd merhûmunñ âtiyyede mestûr olacağ ğazelini pesend idüp kendüsini getürdüp cevâ’iz-i seniyye ile ri‘âyetden soñra sarây-ı âmire hâceligini vermişler. Tañşıl-i ma‘rifete kûşış iden ğilmân-ı harem ekseriyâ anlardan telemmüz itmişler. Vefâtı Sultân Selîm ‘aşrında olmışdur. Ve ri‘âyetine bâ‘is olan şî‘ri bu idüğü tañakkuğ bulmışdur.

Nazmuhû

Sûretün nağşını yazınca göñül nâmesine
Kanlar ağılatdı gözüm kirpigümünñ hâmesine

Bir ğümüş serv-i kabâ-püşdur ol meh ki anuñ
Ēüneş altunlu Ēül olsa yaraşur câmesine

SÛZİ :

Ehl-i sülûk-ı nağşibendiyyedendür. Ve kaşaba-i Prizrende mütevellid olup Miñaloğlı ‘Alî Begle ekser-i ğazavâtında bile bulunmış hattâ ba‘zısını teşbihât-ı renginle nazmına koymışdur. Bu ebyât anlarındur.

Nazmuhû

Seher vaktinde çün Zâl-ı zamâne
Giyindi vü kuşandı Rüstemâne

Ēüneş tığ u (Hk.514b) ‘uñariñ hâme tıtdı
‘Alî Beg rezm için hengâme tıtdı

Ve bir kâđi ile ba‘zı mâcerâsı olup bu ebyâtı diyüp Sultân Selîm Hana vermişdür. Ol kâđinunñ ‘azline sebep olup evzâ‘-ı nâ-hem-vârını tañkîka ırgürmişdür.

Nazmuhû

Mañşer ‘araşâtında ki dîvân olacağdur

Ey kâdî saña da‘vici Yezdân olacağdur

Haşr içre sicillât-ı ‘amel çün ola imzâ
Rüşvet rākamı nāmene ‘unvân olacağdur

Devründe yetimün ki gözi yaşı revandur
Bir gün seni ğark itmege tūfân olacağdur

Bu sâzı ki sen perdeler altında çalarsın
Şanma ki anuñ nağmesi pinhân olacağdur

Bundan mā‘adâ erbâb-ı ‘tab‘ miyânında meşhûr olan ğazel-i âbdârı budur.

Ğazel

Serv-ı kaddün dikmesidür şâh-ı gül gülzârda
Eşkimün perverdesidür lâleler kûhsârda

Yâ gönül sinemde mihrün gizledi ağıyardan
Yâ örümcek perde çekdi Aḥmed üzre ğârda

Ḥakḳâ serâpâ maṭbū‘ u bî-hemtâ ğazeldür.

SEHİ BEG :

‘Abdullāhoğlıdur. Merhûm şâ‘ir Aḥmed Paşaya ve Necâti Beg cenâbına yetişmiş her birine nice rüzgâr hizmet itmişdür. Ve cümleden evvel diyâr-ı Rûmda Tezkiretü’ş-Şu‘arâ te’lifine bunlar koylanmışdur. Sultân Süleymân merhûm sancağa çıkdıkdâ divân kitâbeti ile (Ü.210a) behremend olmuş nice yıllar ol âsitâne-i ‘ulyâ hizmetinde neşv ü nemâ bulmuşdur. Bu ebyât mezbûrun eş‘arındandır.

Nazmuhû

Dağlar halkası giydürdi zirihler tenüme
Cebe satmak nic'olur göstereyin düşmenüme

Ḥaḳ oğuldur yaḳadan geçme bugün eşk-i yefim
Tıfl iken daḥi bırakmışdı gözüm dâmenüme

Sinede derd ü ğamuñ dâğını setr itmek için
Dügmeler takdı yaşum kaṭresi pîrâhenüme

Ve bir na‘t-ı (K.269b) Resûl diyüp maḥlas-perverliğini ḥaḳ budur ki hûb edâ itmişdür. Ol maḳṭa‘ budur.

Beyt

Serv-i gülzâr-ı risâletsin Sehî dervîşini
Sāye-i rahmetden (Hk.515a) itme yâ Resûlallāh cüdâ (F.239a)

Ammâ Mevlânâ ‘Âşık Meş‘ârü’ş-şu‘arâsında Edirnelidür evâḥiri ‘ömründe bölükden tarîk-ı tevliyyete girüp Ergeneye ba‘z-ı ‘amâ‘ire mütevellî oldu diyü yazmış. Vefâtı sene ḥamse ve tis‘amiede vuḳū‘ bulup mu‘ammer olup çok yaşadığını bildürmüş.

ŞEMSİ :

Burusevidür. Kuzât zümresinden olup şehriyâr-i cihānuñ Mısr fethine teveccühünde Kele kâdısı bulunmışdur.
Bu ebyât anuñ zāde-i tab‘ıdur.

Nazmuhū

Bezm-i cengüñe senüñ gelmege yokdur yüregi
Māhuñ ey dōst meger var ise çigdür çöregi

Ve lehū

Derviş-i nemed-pūş gibi bülbul ırakdan
Gül ruhlarınıñ vaşfın okır al varakdan

ŞABÂYİ :

Edirnevîdür. Fursde ve ilm-i ‘arüzda haylice mahāreti olup taḥsîn ü pesende kâbil Fārisî ve Türkî nazmı var
imiş. Hattâ Şütür Hucre-i Kâtibîye nazîre diyüp ekser-i ebyâtı tavşîfe sezârvâr imiş.

Min ebyatıhî

⁷⁻⁵(I)

نه من شتر دل ونه اخرست حجرهء تن

شتر نكنجد و تنكست حجرهء دل من

شتر دلان جهان شد اسير حجرهء كور

جكو نه اشتر شادى كشم بحجرهء تن

مشوچو اشتر سرکش بحجره فقرا

مکش بحجرهء كردون شتر صفت كردن

Ve lehū

Lezzetde lebüñ kâd-ı mey-ālûdeye beñzer
(H.243b) Terligde tenüñ sekker-i pālûdeye beñzer

ve bu maḳṭa‘ daḥi İmāmeyn-i Hümāmeyn vaşfındadır.

Ve lehū

Ben nice vaşt ideyin ol Hüseynle Hasanı
Kim iki hümā durur raḍiyallahü ‘anhümā

ŞUN‘İBEG :

Ümerā'yı nāmdārdan İskender Paşaoğlu Muştafā Begdür ki Sultān Selīm 'aşrında Tırāblus sancağı begi idi. Ma'rifeten ve şevketen mîr-livā olanların begi idi. Bu maṭla' anıdır.

Nazmuhū

Bana ragbet saña nefret virmiş ey zibā cemāl
Hüsn sende müntehā vü 'ışk bende ber-kemāl

Ve lehū

Gül ruhlarına lāle eger olmasa ḥasret
Bağrında anuñ n'eyler idi dāğ'ı maḥabbet

ṬALİ'İ:

(Hk.515b) Kaşamonlıdur. Zamānında ḥaylice şöhret bulmuş ba'zılar Necāti Beg merhūma mu'ādil tutmuş. Ehl-i dil ü nüktedān ve dergāh'ı 'ālî yeñiçeri kitābeti ile kāmran bir qābil-i vücūd imiş.

Nazmuhū

Görelî ṭal'at'ı garrāsını ol sîm-berün
Çarhı batdı güneşün yıldızı düşdi kamerün

Ve lehū

Keskin oldugı bu yeñiçerinün
Dā'imā seyf-i kâṭı'ı biledür

Yağdırur ḥaşma tîr-i bārānı
Harbeden berç'i lāmi'î biledür

Żārdur gerçi nef'i de çokdur
Çok muzır var menāfi'î biledür

Baḥtı kördür bu gün bu ṭā'ilenün
Nereye varsa Ṭālî'î biledür

Merhūm Sultān Selīm bunlara ve Sücūdiye fütühāt te'lifini emr eylemiş. İkisi daḥi nazm u nesr ile birer eser kırmış. Ve illā ol pādīşāh'ı zî-şānuñ ṭab'ı 'ālilerine muvāfık ve gāh u bî-gāh istimā' u işğalarına lāyık olmamağın hiç birisi şöhret bulmamış. Yine bu bizā'a ile iltifāten ser-vakt-i ḥāşa dāhil olurmış. Hālā ki kendü işti'āl-i nār'ı gāzābından korkup duḥūlden ibā üzre olurmış. Esnā'yı muşāḥabetde ur Ṭālî'inün (K.270a) boynını buyururlarsa benüm ḥālüm nice olur diyu tereddüd kılmış. Bu maḳūle vehm ü ḥavf'ı ḥafıyye müeddā olan ültetden tecennüb ü ferāğat yegdür diyu çekinmiş. Vaktā ki bu mazmūn sem'î şerîf'i pādīşāhiye maḳrūn olur. Dāḥil-i meclis olmaqsızın da ol ma'nā muḳarrer degül midür. Ya'nî ki ur boynını dinilmek ültet bahānesi yoğ iken daḥi müyesser degül midür buyurmışlar. Mezburuñ nev'an icinābından āzürde-ḥāṭır olmuşlar. Ba'de zamānki bālāda meştūr olan kıṭ'ayı dimiş. Hüsūsā

Nereye varsa Tālî'î biledür

mışra'ını muşarra' söylemiş idi. Ma'lūm oldu ki yeñiçeri zümresi paşaların evlerini başduḳda daḥi bile mi imiş buyurulduḳda ḥavfından (Ü.210b) bir tedārük idüp bile idüm ammā def'î fitne için varmış idüm (Hk.516a)

diyü söyler ve bu havfla manşıbından terāgat eyler. Az zamān geçmedin dār-ı āhirete rihlet eyler.

FAKİRİ :

Rūmilinde neşv ü nemā bulan şu‘arādan ve fuḳarādan ğınā-yı ḳalile-i iksir-i ḳanā‘ata mālīk olan ğurebādan idi. Sūznāk sözleri ve ḥaylice maṭbu‘ ḡazelleri vardır.

Min ebyātihī

Haste-dilem belā-keşem āh n'idem n'idem n'idem
Yakdı beni belā vü ḡam āh n'idem n'idem n'idem

GÜVĀHİ :

Anaṭolī vilāyetinde Giyve nām ḳaşabadandır. Pādīşāh-ı maḡfūruñ leh Sultān Selīm cenābına Kenzū'l-Bedāyī nām risāle virmişdür. Ba‘dehū Pend-nāme nazm idüp rıḳāb-ı hümayūnlarına ‘arza ḳılmışdır. Hattā bu ebyāt andandır.

Min nazmihī

Bu pendüñ dinledüñ mi hiç atanuñ
Kim oḡlı kıızı olmaz utananuñ

Gerekdür her ḥuşuşā cidd ü iḳdām
Murād üzre bula tā kārūñ encām

Ḳati iḳdām gerekdür hāle her ān
Meme virmezler aḡlamasa oḡlan

Ve lehū

Tā eyledüñ beneişe-i terden niḳāb gel
Virüp hevāya āteş-i ḥaddüñle āb gel

Ve lehū

Sükker zülāl-i la‘lūñ la‘lūñ zülāl-i sükker
‘Ar‘ar nihāl-i ḳaddüñ ḳaddüñ nihāl-i‘ar‘ar

Ferhād olurdu görse görse olurdu Ferhād
Sükker lebüñi Şirīn şirīn lebüñi sükker

Olsun Güvāhī şāhā şāhā Güvāhī olsun
Çaker kapuñda dā'im dā'im kapuñda çāker

NEŞRİ :

Anaṭolī vilāyetindeki ḳaşabātuñ birindendir. Ammā Burusada neşv ü nemā bulmuşdur. Ḥuşuşā Tevārīḥ-i Āl-i‘Osmān yazup ḥaḳ budur ki eyü tebebbu‘ ḳılmışdır. Şi‘ri daḥi bed degildir. Ve bu meşhūr ḡazeli anuñ zāde-i ṭab‘ıdır.

Nazm

Gözlerümden akdı deryâlar gibi yaşum benüm
Döşlar çok nesne (H.244a) gördi oñmadık başum benüm

Geçmegiçün seyl'i eşkümden hayâlün 'askeri
Bir direkli iki gözli köpridür kaçum benüm

NİHÂLİ :

Burusevidür. Ğalağa kazâsına mutaşarrıf iken bir tarîkla Sulţân Selimün meclisine dâhil olmışdur. Lâkin meks idüp ülfetinden hazz olunmak mertebesine varamamışdur. Bu maţla'ı meşhûr anuñdur.

Nazmuhû

Ĥammâma girdi nâz ile bir sim-ten güzel (Hk.516b)
Şu şöyle diyecek yiri yok cümleten güzel

NİHÂNİ :

Arnavudıyyü'l-aşldur. Tarîk'ı tedrise sülûkdan soñra fevt olmışdur. Bu şi'ri diyüp Sulţân Selim merhûma 'arz itmişdür. Ba'zılar ğalat idüp şehriyâr'ı mağtûr-lehün nazmı zanneyleyüp haţâ itmişlerdür. Ol ebyât bunlardur.

Nazmuhû

Lâleler çıkdı kızıl tâc ile şâhiler gibi
Çekdi süsen tiğmı sünni sipâhiler gibi

Râfızidür lâle tâcın bâde vir yâ Râb diyu
Yâsemenler Ĥaķķa yüz tutmış ilâhiler gibi

Ey Nihânî çâr-yârı sev MuĤammed 'ışķma
Bâyezîdi-meşreb ol olma tebâhiler gibi

Sulţân Süleymân (Kanûnî) Dönemi

Şâirleri

(1520-1566)

FAŞL DER-ŞU'ARÂ'-YI ZAMÂN-I SULŦÂN SÜLEYMÂN ĤAN

BİN SELİM ĤAN 'aleyhimi'r-raĤmetu ve'l-ġufrân

Zıkr olınan şehriyâr'ı zî-şân bir pâdişâh'ı Sikender-tüvân ü Süleymân-nişân idi ki vâlid'i büzürgvârı (Ü.382a) zebân'ı Fâriside emlehu's-şu'arâ olduğı gibi kendüler lisân'ı Türkide âbâ vü ecdâdına tetavvuk idüp eşahül-buleğâ olmuş idi. Ma'a zâlik gâhî azmayış'ı tab'ı nâzûk için Fârisî dilde daĤi ġazeller dirlerdi. Ya'nî ki fâris-i 'arsa'ı lisâneyn idükleri eş'âr ile iş'âr idüp hüner gösterürlerdi. Ol sebeble 'aşr'ı bâhirü'n-naşrlarındaki şu'arâ ve meydân'ı feşâĤtdaki (Hk.248a) kaşabu's-sebaķ behresin almış fuşehâ ezmine'i sâbıkaya göre kesretle

(K.399b) hüveydā olmuş idi. Selāṭīn'i sālīle gibi ehl'i nazmun ḥüsn'i terbiyetine şarf'ı maḳdūr eyledükleri taḥakkuk bulmuş idi. Ol cümleden Ḥayālī bir ḳalender-i lā'übālī iken ol pādīşāh'ı ḳadr-şināsuñ ḥüsn'i iltifātıyla sancaḳ çeken ümerā mesābesinde dirlükle imtiyāz bulup refāḥ'ı ḥālle āḥir-i 'ömrine dek geçündükden ma'adā esnā'yı vefātında vārīslerine yüz bin filoriden efzūn nūḳūd u emlāk'ı gūn-ā-gūn ḥāşıl olmuş idi. Ve b'l-cümle mezbūr şehriyār'ı zī-şān cemī'ı ebyāt u eş'ār cihetinden daḥi şāḥib-dīvān idi. Fārisī gāzellerinden bir şi'r'i laṭīf ḥāṭır-nişān'ı buleḡā'yı rū-şināsān olmuşdur.

Nazmuhū Fārisī

7-6 (I)

دیده از آتش دل غرقه آبست مرا
کار این چشمه ز سر چشمه خرابست مرا
بیخودم بی توواز آتش دل میسوزم
زنده در هجر تو چون مرده غدا بست مرا
چشم بر هم نهم و روی تو بینم بخیال
در شب هجر مگو دیدهء بخوابست مرا
سلفیا می بکسی ده که ندارد عشقی
مستم از عشق چه حاجت بشر ابست مرا
تا که اید ز رک جان محبی شب غم
از پی حال به از چنک و ربا بست مرا
تا کدائی در میکده آیین منست
ز خنء از مژه مغبچه در دین منست
باز اشفته ام از حسرت عنبر بویی
بسته شد جان و دلم در کره ابرویی

Eğerçi ki lisān'ı Türkideki gāzelleri şöhre-i ḥiredmendān olup vilayet-i dā'ir u sā'irde ḥuşūşā ki ebyāt'ı pesendide ve maṭālī'ı ber-güzīdeleri (F.348a) ḥaylī mütেকāsīrdür. Aña binā'en bir ḳaç maṭla'la iktifā olunması münāsīb görilmişdür.

Gāzel

Jeng'i ḡamdan diler isen ola ḳalbūñ şāfi
Ḳoma elden ḳoma bir laḡza şarāb'ı şāfi

Meclis-i 'ışka oda gelmege pervâne yeter
Bülbül-i gülşeni añma gider ol leffâfı

Yine ğavvâs-şıfat baħr-ı ma'âniye talup
Nice dürler çıkarup oldum anuñ şarrâfı

İşigüñ dâr-ı şifâsına irem diyu bu dil
Giceler şubha degin (Hk.248b) vird idünür yâ şâfi

Kanımı içmege geldükçe anuñ gamze-i dōst
Bu Muħibbî dir aña cân ile şahhâ 'âfi

Ve lehû

Pend güş itme dilâ alma ele 'âr etegin
Kö ne dirlerse disünler tutagör yâr etegin

Ey Muħibbî (Ü.382b) benî âdemde vefâ kalmadı hiç
Sende Mecnûn-şıfat tut yüri tağlar etegin

SULTÂN MUŞTAFÂ :

Şehriyâr-ı mesfûruñ esenn-i (H.346b) evlâdıdır ki mekr-i dâmâd ve sıhr-ı halile-i süflî-n-jâd ile 'untuvan-ı şebâb hâlinde hümâ-yı rûhı pençe-i siyâsete giriftâr olmışdır ki tatşili maħallinde mezkûr idügi taħakkuk bulmışdır. Şehzâde-i nâmdâr ba'z-ı eş'ârında ism-i şerifini maħlaş ihtiyâr itmişdür. Ammâ mü'ellif-i tezkire Monlâ 'Ahdî-i 'Acemî kavlince maħlaş Muhliş idügi taħkîke yetmişdür. Ve bu ebyât ol şehzâdenüñ zâde-i tab' ı laṭîfi idügin bildürmişdür.

Ve min ebyâtihi

Mû-be-mû gisûların kılmış ihâta gerdenüñ
Âfitâbı şanasın kim kaplamışdır hâleler

Bağrumı perkâle perkâle kılupdur tig'i ğam
Muhlişi çeşmümden akan kandur ol perkâleler

Ve bu daħi anlaruñ Muştafâ maħlaşı ile mu'anven olan eş'ârındandır.

Rif'at isterseñ eger mihr-i cihân-ârâ gibi
Sür yüzün her gün yire eyle tenezzül mâ gibi

Sûzen-i müjganlaruñdan geçmedi dil-riştesi
Yolda kaldum ey Mesîh-i Hızr-leb 'İsâ gibi

Pehlevân-ı 'âlem olup kalb-i (K.400a) istignâyile
Töb-ı çarhı dehr elinde oynadur elma gibi

Katreden kemdür vücûduñ Muştafâ ammâ 'aceb
Nazm idüp dürler döker tab' uñ senüñ deryâ gibi

SULṬĀN MEḤEMMED :

Bu daḥi ol şehriyār-ı nāmdāruñ şehzādelerindendir. Hıṣāl-i ḥamīdeye mālīk maḥmidet-i pesendide ṭarīḳına sālīk bir nev-cevān-ı pūr-tedbīr ve şābb-ı kāmīyāb-ı küşāde-zamīr iken ḥayf u dirīḡ ki rehzen-i ecel dāmenin aldı. Anuñ gibi serv-ḳadd u lāle-ḥaddi ka‘r-ı ḥāk-i siyāha şaldı. Sā‘ir ‘ulūma tevaḡḡulünden mā‘adā nazm-ı dūreri güftāra rāḡib ve feşāḥat u belāḡat-ı kelām meziyyetine ṭālīb (Hk. 249a) bir vücūd-ı pūr-cūd idi ki bu ebyāt anlaruñ eş‘ār-ı cevāhirinden ma‘dūd idi.

Nazm

Ol şacı leyli umarum baña Mecnūnum diye
Gezmesün gelsün belā ṭaḡına maḥzūnum diye

Yolına cān virmege anuñçün ikrār eyledüm
Ḥabs idüp çāh-ı zenāḥdānında medyūnum diye

Umarun şī‘r-i güher-bārum işitdükçe nigār
Ḳandedür gelsün beri ol dürr-i meknūnum diye

Dāl-ı devlet baña yetmez mi bu söz dünyede kim
Nāz ile ol çeşm-i nergis baña meftūnum diye

Dilber oldur ey Meḥemmed ḥışm idicek ‘aşıḳa
Boynuña bend eylerüm zülf-i ḥümāyūnum diye

SULṬĀN BĀYEZİD ŞĀHİ :

Bunlar daḥi mezkūr Sulṭān Meḥemmed Ḥanuñ birāderi ve Sulṭān Süleymānuñ veled-i kihteridir. İḡvā-yı cühelā ve taḥrīḳ-i ağbiyā ile vālid-i mācidine ‘isyān eyledi. Birāder-i mihteri Sulṭān Selīm Ḥanuñ üstüne leşker çeküp bī-edebāne evzā‘a mürtekīb oldu ki taṭşili maḥallinde meşṭūrdur. Ammā şā‘iriyeti me‘mūlden ziyāde (Ü.383a) idüḡi beyne‘ş-şu‘arā mezkūrdur. Zirā şol zamāndaki eḥ-ı e‘izz-i ekberi ile şavaşdı ba‘de‘l-inhizām ḳarārı firāra deḡişüp diyār-ı ‘Aceme toḡru aşdı. Kendinüñ belā vü ye’s ü ḥırmānını i‘lāmen bu maḳūle bir ḡazel didi. Ḥaḳ budur ki ḥasb-i ḥāl nazmında ekser-i şu‘arāya tefāvvuḳ itdi.

Nazmuhū

N’ideyin zāy-ı idüp ṭūl-ı emelle nefesi
Ḳalmadı zerre ḳadar dilde bu dünyā hevesi (F.348b)

Ḳārbān-ı reh-i iḳlīm-i ‘adem menzilinüñ
Ṭoḳınur oldu ḳatı sem‘ūme bang-ı ceresi

İztırābı ḳo gel ey murḡ-ı revān şabr eyle
Eskiyüp işte ḥarāb oluyorur ten ḳafesi

Şāhı bī-dil ü bīmār u güneḥkāre ne ḡam
Sen olursan eger ey bār-i Ḥudā dest-resi

Nazmuhū

Bulınmadı bir destüm alur dünyede hayfā
Tutdum yüzümi ʔapuna ey Hāzret-i Mevlā

Ve lehū Fārisī

⁷⁻⁷ (Hk. 249b) (I)

درد و بلا و غم شد حاصل ما زکردون
یا رب چه چاره سازم شد حال ما دکر کون

SULṬĀN CĪHĀNGĪR :

Bu dahi şehzāde-i sābıkuñ birāderi ve Sulṭān Süleymān Han-ı fāyıkuñ veled-i kūçekteridür. ‘Atabe-i ‘ulyālarından ayrılmak ya‘nī ki kânūnları üzre sancağa çıkup ʔabl u nekkāresin çaldırmaq müyesser olmadın peder-i büzürgvārı Halebde kışladuğı senede kūs-ı rıhlet āvāzesini yankılandurđ. Ya‘nī ki sālīk-i rāh-ı beķā olup cihāngīrlık nāmını işbāt idemedi. Bu ebyāt anlaruñ vāridātındandır.

Min nazmihī

‘Aql ü fikrüm tārūmār iden bu gīsūlar mıdur
Yoksa ruhsāruñdaki şol hāl-i hindūlar mıdur

Dir gören ebrūların altında cānā (H.347a) gözleruñ
Hançer altında yatur şayd olmuş āhūlar mıdır

EDĀYĪ ÇELEBİ :

Amasiyyeden peydā olmuş hizmet-i kitābetle (K.400b) neşv ü nemā bulmuş huşuşā dürr-i meknūn-ı nazmuñ mağzından gāfil ve mücerred edā vādisinde qalmış bir ehl-i dil idi. Evā'il-i cevānide Baba ʔanbūr-nevāz üstāda qarābetle Şehzāde Sulṭān Muşṭafā merhūm āsitānesindeki küttāba belki şu‘arādan add olınan zurefā-yı zevi'l-elbāba qarışup gāhī ba‘z-ı ma‘nālarda eş‘ara dest-res bulmak ve silk-i nazma getirüp muķaffā ve müreddef kelām üslūbuñda nazm edāsına kādır olmak müyesser olurmuş. Vūzerādan merhūm Piyāle Paşa deryā kapudānlığı ile kāmķār bir sāde-dil-i şāhib-edā olmağla mezbūrı kātīb idünür. Ağır ze‘āmetle ve giderek muşāhib mertebesinde rağbetle behredār kıılır. Pes sākī-i rüzgār ki ol kapudān-ı cezāyir-güzāruñ ‘ömri piyālesini şikest ve encūmen-i tenānuñ nuql u zevādesini şāhid-i zindegānisine der-dest itdüķde mezbūr Edāyī anlaruñ sāye-i devletinde taḥşil itdügi māl ile ne ān ki ‘arz-ı ma‘ārif ü kemāl ile Dāye Hatuna dāmād olup Meḥemmed Paşa-yı (Ü.383b) ʔavil cenābına derūnī intisāb-ı bī-mecālle ze‘āmetden yeniçeri kitābeti ile behredār ve ba‘dehū yine kapudān kaleminde defterdār-ı tīmār olup vefāt eyledi. ‘Ahd-i ‘Acem (Hk.250a) qavlince ve Mevlānā ‘Āşık zu‘munca kendüye şā‘ir-i yakīn ve sāde kelimātına nazm-ı mübīn itlāk olınmış. Hāķķā sümme hāķķā taḥķīķ-i ʔabaķāt-ı ehl-i ‘irfānda rācil idügi geregi gibi zāhir olmuş. Bu ebyāt mezbūruñ nazmındandır.

Nazm

Kıl hāķūmi öldükde ey çeşm türāb-āmiz
Tā olmaya ol servūñ dāmānı türāb-āmiz

Ve lehū

Hāl kim ol goncanuñ la'î mey-âşâmındadır
Dâğ'ı hasretdür ki gönflüm lâlesi cāmındadır

ZİKR-İ ŞEHİR-İ AFÂK NİHRİR-İ BÂHİRÜ'L-İSTİHKÂK MEVLÂNÂ İŞHAK :

Üskübîdür ve memâlik-i zevk u şevkuñ şehriyâr'ı şehir-âşubîdür. Evâ'il-i 'ömrinde müste'idd-i medâris-i fazl u kemâl iken huşûşâ müderrisîn-i dirâset-âyin zümresine lâhik olup ekmâm'ı büzürg ve 'imâme-i setrûñ tekayyüdi ile muhaşşalü'l-âmâl iken yine bâzâr'ı şâhid-bâzlıkda naqd'ı tab'ı meyyâlî ile metâ'ı mālını şatmakda idi. Ve mey-hâne-i süz u güdâz ve mey-gede-i 'işret-sâzlıkda cân'ı bâde gibi kâse-i 'ar u nāmūsını seng-i hārâlara çalmağda idi. Monlâyâne cübbe ve destârle esterine süvâr ve ders ü ifâde niyyetiyle Şahın medresesine 'azm ü güzâr idüp giderken reh-güzârındaki bir serv-i sâyedâr ve bir nev-res nihâl-i 'işve-kâr'ı gül-ruhsâr zâhir ü bedîdâr olurdu. 'Inân'ı ihtiyâr ve karar'ı zimâm ester-i dülbül-dişâr gibi dest-i taşarrufundan gidüp ol cevân her ne semte giderse aña peyrevlik idüp beyne'l-mevâlî bu tarîkla bî-nāmūs u 'âr ve 'inde'l-ahâlî bu lâubâfilikle şöhre-i (F.349a) dâr u diyâr olmışdur. Hattâ bir gün bu minvâl üzre bir cevānuñ sâyesi gibi peyrevi ve mekân'ı hâşma varınca bir şem'î dil-sitānuñ şu'le-i şevk u zevkına muttasıl pertevi olup yolları bir çıkmaz tarîka varup nihâyet bulmuş. Ve ol esnâda peder-i cevân'ı mäh-ruhsâr mevlânâ'yı mezbûruñ kadīmî dostlarından bir imâm'ı şalâh-iştihâr olup cevân içerü girdüğü gibi kapısından çıkup zâhir olmuş. Ya'nî ki ardınca bir monlâ'yı büzürgvâr ve mevlânâ'yı (K.401a) bülend-ıktidâr gelüp bî'l-fi'l (Hk.250b) kapumuz önünde turup bilmem kime muntazirdur dimesiyle derdmend imâm taşra çıkup İshak Efendi merhûmı kapısı önünde görmüş. Ve hâl niye münce idügin bilüp celb-i muhabbet-meâl oğlunuñ kāküli kullābından vücûda geldüğünü idrāk idüp bir mîqdâr nüzül buyuruñ diyu tâzarru'ı bisyâr ve ğam-hānemizi müşerref kılup diyu tevaḳḳu'ı bî-şumâr ile rikābına şarılır. Monlâ'yı nādiredān ise (Ü.384a) nüzülî cānma minnet ve duḥūlî sermāye-i encūmen-i vuşlat bilüp bilā-te'hîr içerü girür. Ol gün ders ifādesinden ferāğat ve ol dil-sitānuñ şafāḥāt'ı ruhsârından kitāb'ı Envārü'l- 'Āşıkın gibi iktibās'ı envār'ı zevk (H.347b) u şevka müsāra'at kılır.

Nazm

Günüñ toğdı sitāreñ yār olup yār eyledi ikbāl
Ne lâzım kıl u kāl ü mebhās'ı māzî vü istikbāl

Feammâ imâm'ı nāmdâr'ı dānâ bu bed-nāmlıktan ḥalâşla ḥall-i mu'ammâ ve monlâ'yı mezbûruñ maḥbûb-döstlük ile ithāmından telâh u ḥalâşını istid'â murād idünüp ferzend-i dil-bendini hizmetine teslim ve ol gice tâ şehir zamânına dek kendüyi bir sūrâḥ öninde muḳim idüp 'âlem-i ağıyardan berî ve oğlunuñ şöḥbet-i vişâlî misâfir-i mezbûrun ni'met-i mā-ḥazarı gibi muḳarrerî olup isterse būs u kenâr'ı miyân dilerse vâşıl'ı genc-i nihân olmak üzre tek ü tenhâ vaşl-encūmen-i müheyyâ ve nūr'ı cemâl-i şem'î rüşenini ittihād meclisine nūr-etzâ idüp açmazdan nıgehbân u evzâ'ı nâ-dîdeleri sırrına dîdebân oldığı gibi anı görür ki İshak Efendi kalkup âbdest alır. Cevānuñ âyine-i cemālinden rû-gerdân olup kıbleye karşı toğrılır. Edâ'yı sünen ü farz u vâcibden soñra nevâfil kılmağa iştiğāl kılır. Nihâyet ahyānen cevānuñ kaşları mihrâbına teveccüh ider. Cāme-hābı açılmış ise örtüp yine seccādesine gider. Bu hâletle şabāḥa dek uyumaz. Müşāhade-i cemālinden igmāzla gözlerin yummaz. İmâm'ı mezbûr ki bu sırr'ı mestûrî tuymuş Monlâ İshakuñ 'işmetini kemā-yenbağı müşāhade kılmış-Bî-ihtiyâr ferzend-i pesendide dîdārını hizmetine sevk itmiş. Min-ba'd kuluñuz olsun (Hk.251a) ibrik-i vuzûya ve seccāde-güsterlige şarf'ı maḳdûr itsün diyu ciger kūşesini teslim idüp zevk eylemiş. Monlâ'yı mezbûruñ semt-i inşâda Selīm-nāmesi vardır. Süver-i mekâtibi daḥî hezâr-bâr taḥsine sezāvârdur. Ya'nî ki inşâ'yı dil-güşâ ile ikisi daḥî pesendide-i kibârdur. 'Āşıkâne ğazeliyyât u eş'arı ise bî-şumârdur. El-ḥak şehir-i Üskübden anuñ gibi şa'ir u monlâ ḳopmaduğı muḳarrerdür. Zîrâ ki fezâ'il ü ma'ârif ile eşherdür. Ammâ kendüye Şām ḳazâsı tevcih olundukda bir münāsibce târiḥ fikrin itmiş;

Aḥşam oldu

lafzî târiḥ düşmekle mevtine tetayyür kılmış. Ölmege giderüz diyu aḥbâbı ile vedâ'a başlamış. Bâ'is-i vedâ'

nedür didüklerinde

Tārīḥ

Şehr-i zî'l-hiccede 'azmüm sefer-i Şâm oldu
İstedüm yazmaga tārīḥini (K.401b) aḥşam oldu

beytini okımış. Vaḳtā ki Şâm diyārına yakīn olmış vāridātından bu bedīhe şudūr bulmış. (Ü.384b)

Min nāẓmihī

Cennet koḥısı gelmege başladı meşāma
Yaklaşdı gibi kâfilemüz menzil-i Şāma

Esnā'yı vefātda ḥōd bu tārīḥi dimiş. Mağfūr idüğini herkes ol tārīḥden bilmiş.

Ve lehū

İricek ḥālet-i nez'a didi tārīḥini İshāk (F.349b)
Yöneldüm cānib-i Ḥaḳḳa başum açuḳ yalın ayak

Bu iki beyt daḥi pesendidedür. Zırā ki sā'ir eş'ārına göre ber-güzidedür.

Ve lehū

Göñül āyinesi şafidür ammmā
Temāşā bunda bir şāḥib-naẓar yok

Ve lehū

Gözüm izüñ tozm göñlüm kapuñ derbānlığın ister
Biri beglig hevāsında biri iksire tālībdür

UŞŪLİ:

Vardar Yenicesindendür. 'Ulūm'ı menḳūl u ma'ḳūlī fūrū' u uşūlī ile görüp ṭarīḳ'ı 'ilme sülūk üzre iken cānına cezbe nāvekinden sehmü'l-ğayb irüp 'örf ü izāleti palās'ı faḳr u ḳanā'ata tebdil eyledükde Şeyḥ İbrāḥīm Gülşenīnün iştihār'ı tāmını iştımeğin bî-iḥtiyār olup mürşid-i muḥtārım anlar olacaḳdur diyü diyār'ı Mışra gitmiş. Ḥattā esnāyı rāḥda bu gāzeli dimiş.

Nazmuhū

Dilde ḥayliden ḥayāl'i zūlf'i dilber var imiş
Cānum içinde yatur biñ başlu ejder var imiş

Ey dirīgā (Hk.251b) hiçe şatdum kıymetini bilmedüm
Āb ü ḥākümde benüm bir pāk gevher var imiş

Zāl'ı dünyāya gönül virme Uşūlī var imiş
Gülşenī dirler velāyet içre bir er var imiş

Vaḳtāki ḥāk'ı pāy'ı pīre vāşıl olmış niçe rüzgār ḥüs'n-i terbiyet ü irşādına sezāvār olup merām u maḳşūdını ḥāşıl

kılmış. Eyyām'ı riyāzet ü i'tikā'da peydā redif olan ğazeli nazm itmiş. Hakkā bî-naẓîr ü i'cāz-şî'âr ve bî-karîne ğazelliyât u eş'ârdur. Hattâ bu hâķîr ol şî'r'i güher-naẓîri (H.348a) tahmîs itmişdür. Şöhret'i kāmilesine bināen maṭla'ını irādla iktifā olınmışdur.

Ve lehū

Vücūd'ı muṭlaķuñ bahri ne mevci kim ider peydā
Ene'l-Haķ sırrını söyler eger mahfi eger peydā

Ve heykel-i laṭîf-i insānî vaşında bir kaşide dahi dimişdür. Haķ budur ki anı dahi ser-ā-pā laṭîf u mergüb nazm eylemişdür ki maṭla'ı budur.

Ve lehū

Yā mücessem rūḥdur yā peyker-i cān ol beden
Yā gül-i gülzār'ı cennet yā semen yā yāsemen

EFLĀṬŪN :

Şîrvānî ve Ā'camuñ Türkmānı bed-gūy u zebān-dırāz harîf idi. Elķaş Mîrzā Rūma geldükde bile gelüp kâtibi ve şā'iri nāmına olmağın şu'arā'yı Rūm miyânında şöhet bulmaķ kaşdını kılup ol târihde şāh-nāme-gūy'ı sultānî olan 'Ārif Çelebi merhūma huşūmet peydā kıldı. Her nazmına daḥl itmegin mültezim olup ⁸⁻¹ (I)

القصاص لا يحب القصاص telhvasınca 'Ārif'i mezbūruñ 'Acemzādeligine binā'en devletine buḥl u ğaraż eyledi. Müzemmetine müte'allik nice türrehāt'ı bî-ma'nā yazup cenāb'ı salṭanata gönderdi. Ke'ennehū Şeh-nāme-(Ü.385a) gūyluk mansıbı benüm haķķ'ı şarîḥumdür maẓmūnundan dem urup ⁸⁻² (II) انا ولا غيرى da'vāsını kıldı. Lākin ḥazret-i şehriyār'ı cihān kelimāt'ı müzaḥrafasına cidden iltifāt buyurmadı. 'Ārite huşūmetine binā'en kendüye cüz'i ve külli ri'āyeti münāsib görmedi. Bu Fārisî maṭla'ı mezbūruñ nāmmadur. Eger zāde-i ṭab'ı ise haķ budur ki bed degüldür.

Min nazmihî

⁸⁻³ (III)

چنان ضعیف (Hk.252 a) شد از هجر جسم لا غرام که سایه را نتوان دید
برابر ما

Türkî şî'r (K.402a)

Leblerüñ sırr'ı ināyetdür neden hūn-hārdur
'Ayn'ı şihḥatdür gözüñ bilmem neden bīmārdur

İLHĀMÎ :

İstanbulda mütevellid olmuş tahşîl-i 'ulūm u fūnūndan soñra naķşibendiyye tarîķına sülūk ile iştiḥār bulmuş. Ya'ni ki Emîr Aḥmed Buḥārî 'aleyhi rahmeti'l-bārî ḥulefāsından Hāķîm Efendi cenābına hizmet eylemiş hattâ liyāķat'ı şānı müsted'āsınca seccāde-nişîn olup ḥilāfet eylemiş maẓhar'ı ilhām'ı Rabbānî şadaķ'ı in'ām'ı Sübḥanî bir 'azîz imiş. Ebyātı dahi dervişāne ve ekser'i ğazeliyyatı muḥaķķikāne bulunmuşdur.

Min nazmihî

Şād olurduñ ne kadar münkeşirü'l-bāl olsañ
Ehl-i'ışk içre eger derd ile hoş-ḥāl olsañ

Gördüğün ḥūba gönül virmek olurdı kārūñ
Sen de İlhāmī gibi 'āşık'ı meyyāl olsañ

EMRİ ÇELEBİ :

Zübde-i ehl-i 'irfān ki ismi Emrullāh ve hiddet-i ṭab'ıma teşbihātı güvāhdur. Tā ki sultān'ı divān'ı kazā aḥkām'ı taḥayyülāta suḥan tuğrasını ḥāṭır-nişān itmişdür. Ve erkān u a'yānı ma'rifet ü zekā evāmır'ı menāşır'ı vāridāta nazm'ı ḥaḳānīnūñ (F.350a) nişān'ı a'lāsını 'unvān'ı fātiḥa-i bedī' u beyān eylemişdür. El-ḥaḳ mumāileyh Emrī Çelebi ol divān'ı ma'ārif-nişānūñ vāridātı taḥkīkine me'mūr olan ehl-i ḳalemi ve muḥāsebātı tedkīka maḥkūm'ı meşhūr olan şāḥib-raḳamıdır ki ebyātı 'āşıkāne ve ḡazeliyyāt'ı muḥaḳḳıḳānesi nādır vāḳı' olup ekser-i eş'ār'ı mu'teberi ḥayālāt'ı bārikle ālūde ve vāridāt'ı pūr-güheri teşbihāt u tevriyeler ile şūnide ve sutūde olduğdan mā'adā müddet-i 'ömrini tevliyet ḥizmetine maşrūf ve zamīr'ı tavattun u temekkūnini İstanbulla vatan'ı aşılsı olan Edirneye ma'tūf eylemenin terk-i seyāḥatı nazm'ı ḥālet-baḥş baḥrīnūñ seyāḥatine mānī' olmışdur. Ve ṭab-'ı pāki mā-i cārī gibi leṭāfet ü tarāvet göstermeyüp dā'imā beriyelerde karār iden deryāçe şuyı mişālinde nev'an keşāfet-i 'arżdan ḥālī olmamışdur. (Hk.252b) Ve ol ḥizmet-i tevliyyet-i pūr-keder esālīb-i muḥāsebe-i defter mişālinde muttaşıl 'aḳlınūñ 'aḳāl'i teşvīşine ve hem-vāre zihninūñ ḥayāl-i dil-rışine bā'is olduğu ecilden ḥayāl-engīz eş'ārda ve fenn-i mu'ammeyāt'ı nāmdārda ḳalmışdur. Mesnevī semtinden behredār ve ḳaşā'id-gūyluk tarīḳından kāmīkār olamayup ḥadeng-i kemān'ı gümānını (Ü.385b) zemīn-i eş'ār ser-menziline şalmışdur. Ve ol vādīye ḳarīb olmaḡla ḡāḥi mu'ammeyāt u tāriḥ üslūbunda dahī behresin almışdur. Egerçi Mevlānā 'Āşık müşārünileyhi üstād'ı fāyık 'add idüp 'aybı ancak aşḡāb'ı devletden birünūñ (H.348b) himmetine maḡhar u lāyık düşmedigidür diyu beyān eylemişdür. Ve illā mezbūruñ neşv ü nemāsı vū ḳarārı şikaristān'ı şehriyārī olan Edirne ve zamān'ı zuḥūr'ı iştihārī merḡūm Sultān Süleymān Ḥan gibi ḳadr-şinās pādīşāḥ'ı ālī-himmet 'aşrındaki evānda iken 'ināyet-i ḥakaniye maḡhar düşmemesi yabudur ki inzivā ve ihmālinden veyāḥūd baḡtınūñ nuḡūset-i lā-yezālinden olmuş ola veyāḥūd mücerred teşbihāt u ma'ānī-i ḡanīzaya mūta'allīḳ ḥayālātı maḡbūl'ı aşḡāb'ı sa'ādet ve pesendide-i selāṭīn-i 'ālī-derecāt olmaduḡı sebebdan tevliyet ḥizmeti gibi rütbe-i ḳalīlede taḳarrūr bulmuş ola. Egerçi cezb-i maḡlaş anı bir emīr'ı eḡaşş ve bārī ri'āyet-i ulu'l-emre muḡtaşş eylemek gerekdi. Velākin şānındaki ḳābiliyyet ve mu'ammā gibi bī-netīce ve bī-me'āl-fenne eyleduḡı müdāvemmet devlet-i dūnyeviyyeden maḡrūmluḡına ve kūşe-i bī-tūşe-i ḳanā'atla ma'şūmluḡına (K.402b) bā'is olmuş gibi gelür. 'Alā külli ḥāl şā'ir-i ḥayāl-engīz ve mu'ammā-gūy'ı me'āl-āmiz olup ol fende rütbesi Mīr Ḥüseyn Mu'ammāyī rütbesine berāber ve ba'zilar ḳavlince belki ziyāde vū ber-terdür. Ḥikāyet olunur ki mu'ammāyī 'Acemlerden biri mezbūrla cem' olur ve ḳannād ismi ḥāşıl olacak bir mu'ammā tetḥinde imtiḡān ḳılır. Ve beyt-i mu'ammā

Nazm

8-4 (I)

ای دل از خون قطره ها بر خاك ان پا افكنی

مید هی دامن (Hk.253a) خود را تاب از تردامنی

nazmı olup müşārünileyh Emrī Çelebi bilā-te'ḥir ḥall'i remz-i sır itdükden mā'adā mezbūr 'Aceme ḥitāb nice ḥitāb belki 'aynı-ı itāb idüp egerçi ki bu mu'ammādan murād ḥall-i 'aḳd ile kūşād bulan ism-i ḳannāddur. Feammā cereyān'ı āb ve māşadak'ı lāzime-i tāb mūcibince ḳubād ḥaşıl olması muktezā'yı icāddur didükte derdmend 'Acem ḡayrān olur ḳalır. Ve ṭab-'ı Rūmiyāndaki diḡḳat ü ferāseti ta'accüb ḳılır. Ve lafz'ı pānūñ ḥāki elif olup ḥūndaki iki ḳatrenūñ yanına varup raḳam'ı mī'eden ḡarf-i ḳāf taḡşil olunduḡını ve dāmāne dāb

virilüp temannâ kilkiyle büküldükde nāmād olmağla şuyı akup ya'nî mā lafzı gidüp nād bakıyyesiyle kanād irāde olunmışken ol nokta daḥi kaçre meşābesinden olmağla ol daḥi altına düşüp kubād ismi ile mükemmel kılunduğını nakl ider yürür. Ve muḥayyel ü muhterî ü muraşşa' u muşanna' (F.350b) mu'ammaları bî-şümār ve zurefā miyānında şöhre-i dār u diyār olmağın anlardan irād olunmayup bu şi'r-i dürer-bār ve maṭālî'ı bedāyî'-şi'ārla ihtişār olundu. Ammā derdmende (Ü.386a) rüzgār el virmeyüp dā'imā evḳatı faḳr u felāketle güzerān olmağın bu maṭla'ı ḥasb-i ḥāl idinmişdür. Haḳ budur ki ekser-i benî ādeme māşadaḳ'ı ḥāl bir nefis söz söylemişdür. Ol maṭla'ı mu'teber budur.

Min nazmihî

Gördüm ey dil minnet ister virmege dünyā murād
Aña minnet itmeden kırtuldum oldum nā-murād

Ve lehû

Beni şol denlü za'ıf eyledi ḥālūñ hevesi
Biçsem olurdu kabā egnüme perr-i megesi

Laṭife: Zurefādan merḥūm Kılārî Meḥemmed Çelebi ber-ṭarîḳ'ı nezāket bir gün ḥaḳîr ile mezbūrı ziyāfet eylediler. Feammā ne anı baña ḥikāyet ider ve ne faḳîr kim olduğın aña bildürür. İttifāḳ ev'âl-i muşāḥabetde ḥaḳîre teklif eylediler. Ve nev-güfte eş'ārîñuz ile müşerref olsaḳ diyu söylediler. Pes ol eyyāmda dinilen eş'ār'ı ābdār u nazm'ı bahāriyye-i ṭarāvet (Hk.253b) dışardan

Li münşiihi

Bimār olup ḥārāret-i rüz-i bahārdan
Her bir dıraḥt şerbet iḳer cūybārdan

matla'mı okıduğumda ḥarāret bahārda degül tābistāndadır. Ol taḳdirce bā'is'ı şerbet-i devā bî'illet olan zamāndadır diyu i'itirāz itdükde ḥaḳîr vücūh'ı keşire ile ilzām idüp zamān'ı şerbet-i devā bahār idüğini ve illet-i dıraḥtān geḳen tābistāndan olmaḳ mümkün olduğın beyān itdükden soñra ehl-i nazm idüğini bilüp nihāyet Emriliğini bilmeyüp siz daḥi bizi müşerref idüñ didükde ittifāḳ bir ḡazel okıdılar ki maḳṭa'ında şānemā ḥitābı ve maṭla'ında müşḡin lafzıñ cevābı mestūr. Feammā vaşf'ı kākülde müşḡin okınmaḳ lāzım iken müşḡin (H.349a) okıduğı ve şānemā ḥitābı maḥallinde büt ü deyr ma'nāsına anlaruñ emşālî edālar mestūr iken ol ḥitāb (K.403a) nā-münāsib idüğü 'inde'-l-ezkiyā müttefikun'-aleyh'i cumḥürdür didükde her cihetle şermende ve kelāmından kemā-yenbaḡi ḥaclet-zede olup bu muşāḥabetüñ imtidādı ba'is'i inhirāf u fesād olmaḳ ḥavfından ḡayri muşāḥabet kılındı. Ve bizüm ile anlaruñ kim olduğı ve māhiyetlerimiz kemāhî bilindi. Merḥūm yine şehr-i mezbūrda vefāt ve ḥubb-i vaṭan lāzimesini ol iḳāmetle isbāt itmiştir. Ve kâne zālike fi şehri sene isnā ve semānîn ve tis'amie.

ÜMİDİ :

İstanbulî ve 'aşrındaki müste'iddānuñ maḳbūli olmaḳla naḥl'i ümmidi 'ulemādan Bostān Efendi merḥūmuñ ravza-i iltifātında neşv ü nemā bulmuş idi. Ve şāhsār'ı ḥāmesinüñ evrāk'ı eş'ārla her berg-i bîdi meyve-i leṭāfet-beyan ve nev-bāve-i ma'ārîf-i ḥatır-nişān gibi 'inde'-l-aḥālî maḳbūl ü mergūb olmuş idi. Lākin tek ṭurmadı ve enāniyyet ile Mevlānā Bāḳiye mu'āraza semtin tutup da'vāsın ḡāyete ırgürmedi. Ve her ḡazale mu'āraza ile muḳābil diyerek ve her ḳaşıde-i pesendidesine muḳābele ile nazire (Ü.386b) söyleyerek (Hk.254a) kendü edāsın yitürdi. 'Ale'-l-ḥuşuş naḥl'i ümmidi berümendlikle südmend olmayup naḥlistān'ı ḥayālî yirine şevḳ-i şevā'ib ü me'āyib bitürdi. Ḥattā ḥurūf'ı teheccî üzre dīvān dimege başladı. Ve tetāḥür-künān bu emr-i lāzimu'l-kitmānı ehālî'ı ṭab'a bildürüp bir nihāl-i bār-ver yād olunurken herkes seng-i ṭa'n ile kendüyi taşladı. Ol vech ile

Monlā Bāķinūñ tālī'i günden güne zirve-i i'tibāra 'urūc itmede ve Mevlānā'yı mezbūruñ bahtı lāmi'i şemātet-i a'dā gibi zūlmet-hāneye vülūc itmede olup mat'ūnlukla tā'undan velāt itdi. Ol pür-gūyluğı enfās'ı muḳadderesi itmāmına sebep olduğunu ḥāl bilen ḳāl ehline isbāt eyledi.

Nazm

Gözüm yaşm ḥayāl'i ruḥları ḳana boyandurmuş
Bāḥār'ı ḥüsni cūy'ı eşki başından bulandırılmış

Ve lehū

Bu gün meclisde sākī sāgar almaḳ dest-i dil-berden
Hemān bir gül ḳoparmak gibidür şāḥ'ı gül-i-terden (F.351a)

Diger

'Ālemi taşl'ı bahār eyledi ser-sebz'i çemen
Başladı nağmeye bülbül yine her vādiden

Geh güle vālīh ü geh ḡoncaya şeydā geçinür
Daldan dala ḳonar murğ'ı nihāl'i gülşen

Ḥaḳḳā bu maṭla'ı ḡarrā ḡazel kendü tavrındaki eş'ar'ı zibā ve bālāda meştūr olan nazīre-i bārid-edā Monlā Bāķiye mu'āraza semtinden didüğü nazm'ı ḳalīlū'l-ma'nādur. Ve bi'l-cümle mevlānā'yı mezbūr her ḳanğı kerimūñ bāb'ı keremine daḳḳ itdi ise maḥz'ı ümmidde ḳalup nevmid olmağın nā-murād olduğu ḥālde dāḥil-i 'ālem-i beḳā oldı.

EMĀNİ:

İstanbuldudur. Ḥikmet-i Ḥudā bu daḥi ḥazīne kātiblerinūñ maḳbūlidür. Mevlānā 'Āşık ḳavlince Emānī'i evvel budur. Feammā Emānī'i digerūñ şi'rinden fazla fażileti evveliyetini mūcib olan remz-i mü'evveldür. Mezbūr Defterdār İskender Çelebi muşāhiblerinden ve 'ayyāşān'ı zamān ve hem-nişinān'ı pīr'ı muḡān olan rindānuñ şevk-i şoḥbeti tāliblerinden idi. Kitābetden bölüğe çıḳdı. Ba'dehū Selānikde bir tevliyet alup emel bināsını yıḳdı. (Hk.254b) Eş'arı miyāne ve ḡüftārī 'āmiyānedür.

Nazm

Öldürmege ben ḥaste-dili tiḡını çek gel
Cān naḳdini isār idelüm yoluña tek gel

Her gice dil-i tīre ḥayālūñle mūnevver
Sen ey meh'i bed-mihr gerek gelme gerek gel

Egerçi kim bed-mihr diyu edā (K.403b) eylemişdür. Ve illā yaramaz ihāmle ḥaṭā eylemişdür. Zirā mihrūñ bedi olmaz ve bed nesneye mihr ıtlāḳ idenūñ bahtı sermedi olmaz. Bī-mihr demek yeg idi. Bārī hem edāsı şāḥih ve hem isnādı gerçek idi. Mezbūr İskender Çelebi 'azlinde küfrānu'n-(H.350a)ni'meligi ḳabūl ve isnād-i irtişāyla velī-ni'metine tā'n'ı nā-maḳbūl idüp me'āl cihetinden bu maḳūle bir tāriḥ'i medḥūl dimişdi ki naḳl olındı.

Nazm

İrtişā ḳaşrını yapduḳda Sikender Çelebi

Tahtasın sîmden itdürdi (Ü.387a) vü zerden mîhın

Der ü dîvârını nakş eyleyicek ol dānā
Kati açuk boyadı çoğ idüben zirnîhın

Müntesir olıcağ etvāha peyām'ı 'azli
Hâtir'i ğayb didi rüşvet ile târîhın

Bu kıt'ada dānā edāsı irtişā isnādından sonra lâyıķ degül idi. Ve bu mışra'ı Der ü dîvârını nakş itmedi nakķāşāne diyüp ol'aşrda mezbûr İskender Çelebinüñ mu'ārızı olan Defterdâr Nakķāş 'Aliye ihām ve ol tarîķla anuñ fesādın bildürüp remz ile ibhām itse yeg idi.

ENVERİ :

İstanbuldan peydā olmuş mürekkeb düzüp şatmağla iştiħār bulmış hālā ki okıyup yazması yok beyāza çıkmış hayāl-engiz sözleri me'mûlden artuk bir şā'ir kişi idi.

Min ebyātihî

Zülfünle haţuñ mîhr ü vefā bahşin ider hep
Biri kâra cāhil birisi cehl'i mürekkeb

matla'ı leţālet'i tab'ına güvāhdur. Monlā Kıyāsı ile bir huşuş içün ki mā-beyn olmuş. Mürekkebçiliğini yüzine urup ya'nî ki hicvi ile mezbûrî teşhîr kılup lisānından bu beyt'i ğaribi şudûr bulmuş.

Nazm

O bir cehl'i mürekkebdür mürekkeb şatmadur kârı
Cihanda Enverî gibi siyekār olmasun kimse

Bu beyt daħı Enverinüñ güftārındandır. (Hk.255a)

Ve lehû

Ğayre şerbet bana tîz-āb sunarsan çekeyin
Çekmedin üstüme bir kaţre dokersem lekeyin

Diger

N'ideyin şahn'ı çemen seyrini cānānum yok
Bir yanumca şalınur serv'i hırāmānum yok

Merhûm Sultān Süleymān Han'ı Ğāzî sene sitte ve erba'in târîhinde ki şehzādelerin sünnet itmişdür. Kunbaracı pîri ile ma'an āteş-bāzlık idüp sūr'ı hümayûn giceleri nergis ü gül-eşānlar yakarken Hudāvendigāra karşı bu ğazelini okımış. Nice ihsānların alup bûlbûl gibi şetāretler kılmışdur. El-haķ eyü nazm itmişdür.

Nazm

Saňa nisbet ey şāh'ı 'ālî-cenāb
Yedi kulle dizdārındur āfitāb

Öpe öpe pāyuñ eyā şehsüvār
Ayaklandurupdur işini türāb

Getürdi eyā mehlıkā Enverī
Belā şehri içre iki çeşme-āb

Ve lehū

Duhter-i rez çekeliden dime kim düşdi dile
Zāhidā var yūri kıskanma helālin diñile

BELİGİ :

İstanbulda neşv ü nemā bulan kul oğullarındandır. Hālā ki pışesi ol zümreye muhālefetle nümūdār olup şalāh-ı hālī endişe idinmiş bir şālih-i hoş-hāl Sekerān Bālī Efendiden sülūka meyyāl olmışdur. Bu ebyāt şāhid-i hāl olan (F.351b) maḳāl-i ḳanā‘at-mişālidür.

Nazm

Dilümüz añlayamaz şufi bizüm ḳāl ehli
Bi-zebān söyleşelüm var ise bir hāl ehli

Bu gāzeli diyüp ḫaḳire getürdi. Tetebbu‘la teşrīf itmeñüz ricā iderin (K.404a) diyu minnet itdi. Ḥaḳir bu güftār mümteni‘u'n-naẓirdür didüm. Ya ‘nī min-ciḫet-i‘l-me‘āl (Ü.387b) gāyetle dil-peẓir olduğımı beyān eyledüm. Bu daḫi anuñ vāridātındandır.

Ve lehū

Ḳaḫvenüñ bāde-i gülgün gibi yokdur ānı
Isıcaḳdur o ḳara yüzlünüñ ammā ḳanı

Mişli mānendi mi var müşterī kızdırmakda
Isıcaḳ yüz göricek her kişi ister anı

Ḳātı‘-ı demdür anuñla dimenüz dem olmaz
Kāse kāse içelüm n'olsa gerekdür ḳanı

Mısr u Şām u Halebi gezdi gelicek Rūma
Ayağın aldı şarābuñ o cihān fettanı

Naḳde mā'il olup ortada (Hk.255b) gezer aḳçeleşür
Bilmezin ḳaḫbe midür ḳaḫvecinüñ oğlını

Fī neḫsi'l-emr vilāyet-i Rūmda kahve nūşına revāc ve cām-ı bādeye kesr-i zücāc vāḳı‘ olduğda dimişdür Bu taḳdırce beyt-i rābī-i gāyet ile hūb edā eylemişdür.

MEVLĀNĀ BEHİŞTİ :

Vize nām ḳaşabada tevellüd idüp ba‘de zamānin aña ḳarīb Çorlu nām şehirde tavattun eyleyen vā‘iz u nāşih Monlā Behiştidür. Ekser-i ‘ulūmda yedi olup Sa‘dī Efendi merhūm ḫizmetine yetişdükden sonra ṭab‘-ı şūḫunda

‘āşık-bāzlık hevāları vezān ve ⁸⁻⁵ (I) **المجاز قنطرة الحقيقة** sevdāları hāl ü kālinde nümāyān olduḡda her nesneden ferāḡat eylemiş hattā mihver-i telek-i ḡanā‘at olan Merkez Efendiden dest-i irādet tutup inābet itmiş. Şerh-i ‘Aḡā'id-i Ḥayāliye maḡbūl ḡāşiye yazmışdur. Ve ḡaşaba-i Çorlunuñ nev-cevānları kendüden telemmüzle mütelezziz olduḡ gibi kendüsi dahī anlarıñ müşāhade-i kitāb-ı hatt u ḡāllerinden mütelemmiz olmuşdur. Eş‘arı ḡāyetle ḡoş-āyende ve ḡasb-i ḡālini nümāyendedür.

Min nazmihī

Allāh müyesser eyleye mi baña ol ḡüni
Oynayavüz ḡabīb ile peyḡamber oyunu

Ve lehū

Muḡtaşar eyle dilā yāre yazarsañ nāme
Ḳo cefā ḡışşasını yoksa büyür hengāme

Diger

Bezme gel bu gice ey ‘ālem-i ḡüsnüñ māhı
Yohsa yirden ḡöge dek incinürüz vallāhi

Ve lehū

Vā‘iz bezmde eylese ‘azm-i melāmeti (II)⁸⁻⁶
Ḡuş itme anı yanşaḡı şāḡar ḡikāyeti

Ve lehū

Seg-i kūyuñladur benüm cengüm
Bilmezin taşların (H.349b) niye fırlar

Nice ḡılsun nemāzı şūfī kim
Āb-destüñ yirinde yeller eser

Ve lehū

Aḡbāb böyle çekdüḡi yirde cefā yükin
A‘da-yı ḡar-mizāca ne ḡuşḡun gömüldürük

BİDĀRĪ :

Seḡābī merḡūmuñ birāderi ve nice rüzḡār dāḡil-i bezm-i ni‘metimüz olan şu‘arānuñ nāmveridür. Sevād-ḡān degül iken Enverī gibi hatt u ḡāl-i ḡūbān vaşlın iderdi. ‘Ayn-ı ‘ilm ü ‘ırfanı ḡāb-ālūde iken maḡlaşını Bīdārī ḡoyup ḡazeller dir idi. Bu maḡla ‘ı meşḡūr anuñdur.

Nazm

Göz göz oldu cism-i zārum nāvek-i dil-dārdan
Cümleten çeşm oldum ammā toymadum dil-dārdan

Ve lehū

Qaddüm hilâle döndi tenüm pür-ḥayâldür
Ya 'nî ecel gelüp beni bulmak muḥâldür

Ve leḥû

Şûret-i yâr ile dil ḥânesini deyr eyle
Yâri her küşede bir şûret ile seyr eyle (Ü.388a)

BEYÂNÎ:

Ruşçuk nâm kaşabadandır. Mevâlî-i 'izâm ḥizmetinde tahşil-i 'ulûm itdükten soñra nihrîr-i rüşen-şuhûd âfitâb-ı felek-su'ûd Mevlânâ müfessir Ebu's-su'ûd merḥûmuñ tefsîr-i şerîfi beyâzına me'mûr oldu. Tâ ki ol ḥizmet-i 'âlî-rütbetle zuhr-ı âhîret ḥuşûli ta'ayyün buldı. Medrese (K.404b) ve kazâ menâşıbından behremend olup kat'-ı merâtib itdükden soñra tevfiḳ-i şubḥânî karîn-i ḥâl ü şânı olup cümleden el çekdi. Meşâyihden Ekmel Efendi ḥizmetine yetişüp aḥz-ı ḥilâfet itdi. 'Arabî kaşâ'id nazmına kâdir ve bir kaşidesi bu matla'la şâdır ḥaylî ḥayâl-engîzdür. Lâkin belâğata karîn güftâr-ı dürer-bâındur.

Nazmuhû

⁸ - ⁷ (I)

سجع الحمام على الافان افانى
وفيض دمعى عن الاجفان اجفانى

Gazel

'Ömrüñ bu sür'ât ile ki her ân gelür geçer
Seyl-i revandur ki şitâban gelür geçer

Gel geç libâs-ı atlas-ı şâhiden ey göñül
Cûy-ı fenâ-yı ḥalk çü 'uryan gelür geçer

'Uşşâka zahm-ı tîr-i sitemdür elem viren
Ammâ ki riş-i nâvek-i müjgan gelür geçer (F.352a)

Ve leḥu

Gerçi kim gözden geçürdüm bu yedi deryâyı ben
Bulmadum gitdüm dirîğâ ol dîr-i yektâyı ben

Yanbolıdan bir Beyânî dahî gelmişdür. Biri dahî Edirneden zuhûr itmişdür. Ḥattâ bir Beyânî-i heccâv dahî Sultân Murâd Ḥan-ı sâlis devrinde Sinob nâm kaşabadan vücûd bulmış idi. Ammâ eş'âr u a'lamı Beyânî-i sâbıkdur.

SUBŪTÎ:

Diyâr-ı Karamândan zuhûr eylemiş ve İstanbula gelüp ⁸ - ⁸ (II) الكاسب حبيب الله mazmûn-ı laṭîfiyle 'amel itdükde Büyük Karamân Bâzârında dükkân açmış Zâtiden soñra şu'arâ anuñ dükkânını mecma' idinmiş. Ḥattâ

Žurefā mecma‘ı şafā-kānı
Karamānda Subūtī dükkānı

diyu şöhet bulmışdur. Ğāyetle pür-güy şā‘ir ma‘azālik kendü zu‘munca belāġati zāhir bir pīr-i hōd-re'y idi. Evāhīr-i ‘ömrinde vāridātını cem‘ itmiş idi. ‘İnāyet-i Hāq karīn-i hālī olup ekseri bī-ma‘nā idügi kendüye ma‘lūm olmaġın ihrāk bi’n-nār eylemiş. Hālā ki yine geyik destānından ziyādesi silk-i tahrire çekilmiş ile'l-ān birisi şöhet-pezir olmamış ve aşhāb-ı şafā cönklerinde tāhīr olınmamışdur. Sā‘ir ebyātına göre bunlar hūb vākī‘dur. Ne hāl ise anuñ nāmına zāhir ü şāyi‘dür.

Nazm

Meclisde yegdür ölmek ben zār u nā-murāda
Göz göre la‘l-i yāri öpmekden ise bāde

Ve lehū

Eger derd-i derūnumdan idersem bir kez āhı ben
Kül idem başdan ayaġa ḥasūd-ı rû-siyāhı ben

SENĀYİ:

Maġnisadan Sultān Muştafā merhūm āsitānesine ilticā iden şu‘arādandır. Ol diyāruñ halkı anuñ zātı ile iftiḥār iderler. Zātı nāmına ġālib bir şā‘ir idi diyu ögerler. Hālā ki şöhet-pezir olmuş ebyāt-ı rengini nādirdür. Bizüm bildüğümüz ancak (Ü.388b) bu zıkr olmacak nevādirdür.

Nazm

Müneccim cevher-i nā-yāb-ı la‘linden nişān söyler
N’idem kim nokta-i reml ile ġā’ibden nişān söyler

Biri birine mürādif idügi (H.350b) ‘ıyān ve şıḥḥat-i kāfiye bu yüzden idügi nümāyāndur. Meger ki kendü cevābında bir āḥer ma‘nā kaşd idüp muġāyeret fikrin itdiyse muḥtāc-ı beyāndur.

Ve lehū

Görinmez nokta-i hāl-i lebün cānā ne hāl oldı
Perişān ḥātırım zülfün gibi āşūfte-hāl oldı

Bu maṭla‘ında daḥi muġāyeret-i kāfiye min-vechdür. Ma‘lūm oldı ki kavā‘id-i bedi‘iyyeden igen behresi yokdur. Bir Senāyī Balıkesirden zāhir olmuş biri daḥi Merzifondan zuhūr idüp vücūd bulmışdur. Hālā ki irāda kābil olan evvelkisidür.

CĀMİ:

İsmi Aḥmeddür. Nefs-i (K.405a) Geliboluda tevellüd idüp neşv ü nemā ve şabāvet ‘āleminde neş’e-i hads ü zekā bulduġdan sonra vilāyet-i Mışra gitmiş ṭarīk-i kitābete sülūk idüp ġāḥ muḳāta‘a ve ġāḥ rüz-nāmçe (Hk.257a) ve muḥāsebe ḥizmetlerine istihdām olunarak kemāl-i ma‘rifeti ve nazm u nesre müte‘allik mümāreset ü kuvveti muḳtezāsınca kat-‘ı merātib itmiş. Tā ki nāzıru’n-nüzzār rütbesi ile kāmkar olup ümmidvār olduġı menāşibuñ ġāyetine yetmiş. Ve evāhīr-i ‘ömrinde kurre-i ‘aynı ve ḥāsıl-ı ‘ömri bir veled-i necīb ü ferzend-i lebībe vāşıl olup lillahi’l-ḥamd ḥānedānumı hālī kımayup cā-nişinüm olacak maḥdūm-ı dil-

pesendüm vardır diyu şafalar kesbin idüp her cihetle şād-kām u muḥaṣṣalū'l-merām iken rüzgār-ı bî-vefā ol dermendün ḥāşıl-ı 'ömrin hebā eyleyüp 'unfuvān-ı cevānide henüz lezîz-i 'ömrden kām almadın ve şāhbāz-ı sa'y ü himmeti maṭlab-ı merām naḥçirine şalmadın ol püser-i hünerveri sālîk-i rāh-ı āḥiret olmuş. Derdmend Cāmīnün şafası peymānesi şikest olup nîzām-i encūmen-i mā'ışeti meclis-i şāhbā soñı gibi ihtilāl bulmuş. Felā cerem ol sügvār ü pür-ğam belā-yı eyyām-ı mātem ile Sā'ādet-nāme nām bir kitāb te'lifine cüll-i himmet itmiş. Mevlānā Vā'ız Hüseyin Kāşifinün Ravzātū's-Şühedāsını terceme semtinden şāh-ı şehidān-ı Kerbelā vākı'a-i şāyi'asını yazup nihāyetine iletmış. Egerçi ki zebān-ı Farīsīde vā'iz-i büzürgvāruñ ol eser-i laṭfī gāyetle pesendidedür ba'deḥ lisān-ı şarkī Türkīyle maḥlūt ve cā-be-cā laṭif beyitler ve kıṭ'alar ile siyāk u sibākı merbūt olan Ḥadīkatū's-Sü'edā ki Monlā Fuzūlī-i Bağdādīnün (F.352b) müellefātından bir mecmū'a-i güzidedür. Bu iki kitāb-ı mergūbdan soñra ol gūne kitāb te'lif eylemek ve hünerverān-ı 'ālemün rağbetine maḥzar düşüp begendürmek ḥaḳḳā Cāmī-i Rūmīye degül aşılma bezm-gāh-ı ma'ārif ü feza'ilün cāmisi olan Ḥazret-i Maḥdūmīye bile mümkün olmamak fehmi olunurken (Ü.389a) Sā'ādet-nāmesi beyne'l-ekābir şöhet bulması ve şu'arā vü zurefā meyānında revāc-ı külli bulup lāyık-ı taḥsīn olması mumāileyhün evşāf-ı ma'ārifine besdür. Bundan ziyāde medḥine teveccüh nezd-i 'ukalādan zā'id hevesdür. Egerçi ki bülegā-yı rüzgār miyānında ḳarīn-i iştihār (Hk.257b) olmuş ebyāt ü eş'arı nādirdür. Lākin zıkr olunan kitābda cā-be-cā irād olunan kıṭ'alar ile rübā'ilerinden birkaç güftarı kifāyet itdügi zāhirdür. Ve bu ebyāt ol silke munḥariṭ olanlardandır.

Min nazmihī

Arz ider her şeb tırup bin şevḳ ile envār şem'
Gūyiyā oldı menār-ı Aḥmed-i Muḥtār şem'

Dūd-ı şu'le şan yed-i beyzāyile su'banıdur
Mu'ciz-i Mūsāyı eyler dem-be-dem izhār şem'

Rüşen eyler her gice. ⁸⁻⁹ (I) **أنست نارن** sırrını
Anuñ içün oldı manzūr-ı ulū'l-ebşār şem'

Bir dilāverdür duḥānından siyeh tel taḳunur
Her gice başına giyse miğter-i zer-kār şem'

MONLĀ CELİLİ :

Burusevidür. Me'ānī-i nazm-ı ḥayāl kendü ḥāmesinün ḳalem-revidür. Sene seb'a ve seb'in ve tis'amie esnālarında bu ḥaḳīr kendüyi gördüm ve rüzgāra (K.405b) incinmiş kimse ile mükālemeden ferāgat itmiş imāmāne mücevvezesi ber-ser şūfiyāne imāmesi murakḳā' cāmesi gibi der-ber Burusa çārsūlarında gezerdi. Ba'zen mīve-fürüşlardan fevākih-i mütenevvi'a iştirā iderdi gāh olurdu ki aḳçesin virmeyüp giderdi. Anlar da ḥālını bilüp (H.351a) ne mīve virmede ta'allül ider ve ne elbette aḳçemüzi vir dirlerdi. Birisinden bu āḥvālī istihbār itdüm cevāb-ı bā-şavābını bu vech ile istimā' kıldum. Aḳçası yanında ḥāzır bulundukda bilā-tereddūd mīve kıymetini sayar. Ammā mevcūdı olmadukda def'i meclis idüp ba'de zamān getirüp tamāmen edā eyler ne mīḳdārını unıdur ve ne bizden su'al eyler didiler. Ḥaḳīr kendüye külli ibrām eyledüm. Söyletmek ḳaşdına nice gūne güftarla ⁸⁻¹⁰ (II) **الابرار يحصل المرام** mażmūnına rağbet gösterdüm. Bī'l-āḥare döndi ḥaḳīre ḥitāb eyledi. Hücum-ı ğumūm baña ağız açdırmaz ne söyleyeyin diyü söyledi. Ba'z-ı ehl-i vuḳūf ve izhār-ı ḥaḳla mevsūf 'ukalādan işitdüm ki mezbūruñ vazīfesi İbrāhīm Paşanın zamān-ı vezāretinde on altı 'Osmānī imiş. Mah-be-māh Murādiye zevā'idinden alup (Hk.258a) ḥarcanur imiş. Rüstem Paşa ki şadr-ı vezārete geçmiş mezbūruñ vech-i ma'āşına bu mīḳdār yeter diyü üç aḳçesini ibkā idüp mā'adāsını kesmiş. Andan soñra monlā-yı mezbūra şumt u veleḥ 'arız olup bî-zebān gibi süḳūt itmiş. Yaz ve kış elinden bir yelpāze eksik olmayup ḥarāreti def'ine sa'y eylerimiş. Eş'arında (Ü.389b) çendān şafā vü belāğat yokdur. Ammā

mesnevîsinde bülend ü maṭbū' sözleri me'mûl olandan artuḡdur. Leylî ve Mecnûn ve Ḥusrev ü Şîrîn ve Gül'î Şad-Berg nāmına manzûm risālesi vardır. Ekser'i ebyâtı pesend ü taḥsîne sezāvârdur. Ba'zılar ḡavline Şeh-nâme tercemesine mübāşeret kılmış ḡālâ ki ne kimse ebyâtını görmüş ve ne baḡrde idüğini bilmüş. Eş'ârından bu maṭla'ları kem degüldür.

Nazmuhû

Ṭoṭlı ḡarf'i cünündür nâme'i a'mālümüz
Ey kirāmen kâtibîn ma'zûr ṭut aḡvālümüz

Ve lehû

Şu dil ki dāğ'ı ḡamuñla cerāḡatı çokdur
Yatursa pister'i gül üzre rāḡatı yokdur

Ve lehû

Beni sanman ki dilber 'ıḡkı böyle mübtelâ eyler
Beni şeydâ ezel bezmindeki ḡāvl'i belâ eyler

Diger

Yār zālīm 'ıḡk ḡātil veh ki'āşık n'eylesün
Çarḡ bed-mihr oldı baḡt'ı nâ-muvāfık n'eylesün

Ammâ Leylî ve Mecnûnı bu tarzla başlamışdı. Yanî ki

Ve lehû

Allāḡ ki lafz'ı muḡteremdür
Ser-ḡalka ḡalka'i keremdür

maṭla'ı ile ibtidâ kılmışdur

Nazmuhû (F.353a)

Bir gün ki ḡarāret'i temûzî
Ya'nî ki nesīm'i nīm-rûzî

Kılmışdı kebāb murg'ı ābı
Ḳoyup oda sîḡ'ı āfîtâbı

Her berg'i dıraht'ı sâye-perver
Olmuş şanasın birer semender

Göñlekçek olurdı her seḡer şubḡ
Alup ḡam'ı mihrden eser şubḡ

Kesb eylemege seḡer hevāsın
Şubḡ açdı ḡabāsıñ yakāsın

Pertāb çü şem‘i encümendür
Pervāne kanadı bād-zendür

Ammā Husrev ü Şîrîn bu bahırde idi.

Nazm

Anuñçün eyledüm feryād ü bünyād
Bu mihnet-hāne‘i Ferhāda bünyād

Anılam ‘ışk‘ı ğam-perverdüm ile
Beni yād ideler hem-derdüm ile

El-kıssa (Hk.258b) üstād şā‘ir Mevlānā Āhî ile mu‘âşırdur. Anuñ tab‘ı nāzûk ü dakîk ve bunuñ semti üstādāne ber-ţarîk‘ı (K.406a) belāgat-refîk‘dur. Monlā ‘Āşîk Tezkiresinde yazmışdur ben kendüyi ba‘zı tedārûkle söyletdüm. Ba‘zı ebyātını na-mevzûn okıyup hāl‘ı kelām şeklin göstermekle mezbûrî söze getürdüm. Tā ki okıduğun eş‘ār benümdür ammā edāsı bu yüzdendür didi. Şeh-nāme tercemesin itmenüz vākı‘ mıdır diyu sordum. Vākı‘dur diyu cevābını alup şîhhatini tāhķîka ırgürdüm diyu bildürmişdür.

CENĀBĪ PAŞA :

Pādişāh‘ı maġfûruñ nazar-kerdesi ve harem‘i hāşında hāşıl olmış ve hüsni terbiyetle i‘tilā‘yı şān bulmış kaţ‘ı merātibden soñra Anaţolı begler begligi virildükde ölünce mutaşarrıf olması hattā yigirmi yıldan ziyāde ol mansıb‘ı celilede sâbit-kadem olması her cihetle maķbūliyetine dāl idi. Kendüsi ğāyetle vakūr u mü‘eddeb ve pesendide-hışāl idi. Müddet‘i ‘ömrinde kākķahayla handesi ve esnā‘yı handede dürr‘i dendān‘ı tābendesı görölmemişdür. Tenhāsında bile murabba‘ oturup (Ü.390a) sāl‘ir erbāb‘ı devlet ğibi yaşıdığa tayanması müşāhede olunmamışdur. Sene tisa‘ ve sittin ve tis‘amiede rihlet itdi. (H.351b) Bezm‘i ünsini tağıdup encümen‘i kudse ‘azîmet eyledi. Bu maţla‘ anuñdur.

Nazm

Olsa peydā dūd‘ı āhum gözlerüm giryān olur
Pādişehler bir yana ‘azm eylese bārān olur.

CEVHERİ :

Karaferiyeden peydā olmuş ba‘de zamānin elli akça ile Üskübde müderris olup ‘ilm ü ma‘rifetle iştiḥār bulmış bir mü‘eddeb ahlākı mühezzeb ādem idi. Bu ğazel anuñ eş‘arındandır.

Nazmuhū

Kendüni urma dilā ḥançerine cānānuñ
Varma yanuna yidi başlu bir ejderhānuñ

Ey dil āzürde durur zaḥımlaruñ nāleñden
Saña mücerred ta‘nı vardır bu gice yārānuñ

Gerçi itdi kılma va‘de‘i (Hk.259a) ferdā bî-ḥad
Bir kıyāmet ki yüzüñ görmedi bir ferd anuñ

Kimi başıyla gelür saña kimi cānıyla
Başka bir tuhfesi var hizmetine her cānuñ

Cevheri ağzumıza bir şeker ezdi ki yine
Sözde dadın görüp adın aña mı Selmānuñ

Ve merhūm Sultān Süleymān vefātına ve Sultān Selimūñ cülüs'ı celālet-i isbātına bu tārīhi gāyetle hūb dimişdür.

Nazm

Cihān'ı bî-bekādan rūh'ı pāki rihlet itdükde
Dimiş Sultān Süleymān pend idüp oğlu Selim Hana

Şakın mağrūr olup bu devlet'i dünyāya aldanma
Ne Efridūna kalmışdur bu ne Sām u Nerīmāna

Selimüm 'adl ü dād it saña bizden bu yeter tārīh
Bilürsün kalmadı bākī cihān mülki Süleymāna

HĀLETİ :

Filibeli Şanevber Kāđinuñ oğludur. Zümre'i kuzātun zî-şān olanlarındandır. Nāmı 'Abdullāh ve kerem'i zātisi leṭāfet-i ṭab' ma güvāhdur. Bir bülend-himmet ve tımturağ'ı mirānesi karīn'i şöhet ma'a zālīk 'adālete mā'il ve cūy-bar'ı ṭab'ı pāki behişt-i inşāfa nā'il bir efendi idi. Merhūm Hāverī ile mu'āsır ve pāye'i kazā cihetinden karīn idügi zāhir iken semt-i luṭf u kereme geldükde Hāverinün rütbesi pest olurdı. Ceyb'i in'ām u ihsāna el urdukça (K.406b) nice anuñ gibiler kendüye zîr-dest olurdı. Ve bi'l-cümle kuzāt zümresinüñ şehlevendi vülāt fırkasınuñ ser-bülendi idi. Sābıkan Mirim Kösesi Mehemmed Çelebi merhūm ile Halebe varmışlar. Fahrü'l-vāşılın Şeyh Üveys cenābından dest-i tevbe birle inābet kılmışlar. Ba'dehū vālidesi 'alākası yine kendüyi Rūma çekmiş. Kādirī Efendi merhūm ise veled-i ma'nevī (F.353b) idünüp zühürına cüll'i himmet eylemiş. Gāh Geliboliya gāh Filibeye ve Üsküb ve Selanike kāđı olurdı. Hālā ki yine lā'übālī-meşreb ve kuyūddan 'ārī pāk-mezheb idi. Didügi eş'arı cem'a cüll-i himmet itse külli divān iderdi. Merhūm (Hk.259b) Hayālī Beg ben 'Abdullāh Çelebinüñ hiddet-i ṭab'ından korkarın diyu vaştın iderdi. Bu hakir kendüler ile ülfet itdüm. 'Aşıkāne eş'ara huşūşā Hayretī merhūmdan sudūr iden güftāra rağbetini müşāhade (Ü.390b) kıldum. Bu ebyāt anlarıñ eşher'i vāridātındandır.

Min nazmihī

Yine 'ışk āteşiyle rūşen itdün bağırmun dāğın
Çerāguñ aydın uyarduñ bu kül öksüzi ocağın

Degül mäh'ı şaṭaḳ peydā olan gerdūnda vakt-i şubh
Karasını kıparırken kanatmışdur felek dāğın

Didüm ey meh saña dün eksigin bil lāf'ı hūsn itme
Bu gün ol āfītābı gördüñ alduñ yüzün dāğın

Kızarmış ağlamakdan gözleri Ferhād'ı kühsāruñ
Dökilmiş her taraf hāk üzre şanma lāle yaprağın

Ve lehū

Ƙo başdan ayağa cism'i nizārum na' l ü dāę olsun
Sanā ey nūr'ı didem her tarařdan göz ęulaę olsun

Diger

Dāęlar dūdı tenümde tāze sūnbūldür baňa
Dāęum üzre dāęlar ęatmer ęaranıldür baňa

Ve lehū

Her ęaęan devr oğısa maħfelde cānānum benüm
İster ol devrūñ teselsül bulduęın cānum benüm

Dögerin taşlar ile sine'i pür-dāęı ęati
Gele Ferhād göre tağ ile tařuñ cengin

Maşla' ı diger

Dir idüm ęahve fincanımı řāęar ğibi gül-rūdur
Veli şol ęan olacağın içi iğen ęara şudur

ĖASBİ :

Anaşolı vilāyetinden Gedūs nām ęasabadandır. Ƙudemādan Keřfinūñ ęarındařı ve ol devr 'ayyāřlarınıñ ęallāřı vü evbāřı olmağla İbrāhım Pařa merħūmuñ evā'il'i vezāretinde bir tesādda bulunmış. İstanbul şubaşısına ğabse virölüp işkence itmesi murād olunmış. Ol řeb ki mezbūrı bağlayup ęollarından aşarlar. Ya'nı ki 'örf'i (H.352a) işkence envā'ımı edā itmeğe sa'y iderler. Ėasbī bediħe bu maşlaı dimiş. şubaşı az ęok ehl'i řab' muħibbi olmağla raħm eylemiş. Ol maşla' budur.

Beyt

Derd'i dāę'ı 'ıřķ kim itmez taħammül Kāf aňa
Ėoř döyer bu nātüvān ğöñlüm benüm inřāf aňa

İttifāk ol gice řubařımuñ bir ęızı füc'eten vefāt itmiř. Bu zıkr olınan 'ālā'im ke'ennehū Ėasbīnūñ (Ėk.260a) bī-ğünāhlıęını isbāt itmiř. İrtesi dīvāna iletüp nice dürlü iřkence itdürdüm iķrār itmedi diyu řıyānet eyler. Ėikmet Ėudānuñdur Ėasbīnūñ yolca giderken bir dırahta řokunup bir gözi mecrūħ olmiř Pařa nazarına geldüęi ğibi Monlā Ėasbī gözün n'oldı diyu řormıř. Yirini beęenmedi ęıkmaę ister sultānum diyu cevāb virmiř. Ėālā ki bu maħalde lařile ęařd itmesi vezirūñ řab' ı nā-mülāyimine muħālif gelüp senūñ gözine daħi ğörinecek var ancak buyurmıř. Ėattā bunu maħbese (K.407a) ğönderüp İstanbulla Üsküdār miyānındaki ęalā'ı řaęire ki Ketayun Sarāyı diyu meřhūrdur ona ğönderilmiř. On yıl mıķdārı maħbūs olup Ėasbī maħlařını Ėabsiye mübeddel ķılmış. Ėattā maħlař-perverligle nice nice ęařā'id ü eř'ār söylemiř. İttifāk ęudemā'yı (Ü.391a) řu'aradan Bařiri ve Zāfi ve Keřfi ve Ƙandī vezir'i mumāileyhi dīvān yolında selāmlamıřlar. Vāfir tazarru' u niyāzla Ėasbīnūñ ğalařını ricā ķılmışlar. Ėākim'i büzürgvār itlākına müteveccih olup nev'an merħamet-ğirdār olduęda ba'z'ı müfsid'in semt'i niřāķa sālİK olurlar. řu'arā seni hicv ile taħfif itmek řeklin ğösterür diyu söylerler. Pařanuñ tarik'i kereminden 'avdetine Ėasbiyi Ėabsi maħlařdan ķurtarmaęa müteallik cüll'i himmetden ferāęatine bā'is olurlar Ėasbī daħi ⁸⁻¹¹ (I) **حسبی الله وحده و كفی** virdine meřęül olup ğalařı Pařayı mezbūrūñ ęatli ğüninde müyesser olmiř. El-ķıřřa 'āmī vü sebük-ser ü mey-hār kimse imiř. Dıķķat semtine sālİK olmayup diline geleni söyler imiř. Ėattā maħbūs iken bu maķüle bir murabba' söylemiř. Ėoř-āyendece kelimāt olmaęın ba'z'ı 'avāma te'sir idüp vird'i zebān idinmiř. Bir iki bendinūñ irādı ile iķtifā olındı.

Yine bir āh ideyin gerdūn'ı gerdān ağlasun
Nālīşüm eflāke çıksun çarh'ı gerdūn ağlasun

Gözlerüm yaşın görüp deryā'yı 'ummān ağlasun
Hālūme kāfirler acısın müselmān ağlasun (Hk.260b)

Çünkü şundı sāki-i hicran baña cām'ı firāk
'Ālemi kıldı karuñu çeşmüme şām ağlasun

Veh ki ben dil-hasteyi öldürdi eyyām'ı firāk
Hālūme kāfirler acısın müselmān ağlasun

ĤAYRETİ :

Mecma'ı şu'arā olan Vardar Yeñicesinden erbāb'ı tīmār silkine münselik gönli ġanī ṭab'ı müstaġnī ādem idi. Dirliceġi şey'ün kaḫil olup ma'āşına kifāyet itmemegin Yaḫyalı Begleri ve Miḫāilli ve Turḫānlı ümerāsmuñ begleri merḫūmı gözedürlerdi. Meclislerine dāḫil olması imtidād'ı 'ömre bā'is ḫālet ve şerefi şoḫbeti pīrāye-i 'işret bilürlerdi. Menḫūldür ki vezir İbrāḫīm Paşa mezbūrı ilerü çekmek bārī ze'āmet pāyesine çıkarup maḫsūd'ı aḫrān itmek kaşdına bir gün Ḥayālī Bege şormış. Hem-şehrūñ olan Ḥayreti'yi nice bilirsün diyu su'āl eylemiş. Mezbūr daḫi medḫ yüzünden kaḫḫ idüp bir himmeti bülend mīr u vezir şoḫbetinden nefretle 'uzlet-pesend faḫirdür ki bu yakında nazm itdüġi eş'ārından işbu maṭla'ı ḫüsn-i ḫāline şāhid-i dil-pezirdür diyu ḫaber virmiş. Ya'nī ki

Min nazmihī

Ne Süleymāna esirüz ne Selimūñ ḫuliyuz
Kimse bilmez bizi bir şāḫ'ı kerimūñ ḫuliyuz

nev-güftesini okımış. Mezbūr Paşa ki terbiyet-i bulegāda bir muḫalled ü ġalat-baḫşā devletlü idi. Maṭla'-ı mezbūrdan reng-pezir olmuş. Ḥayretinūñ ḫüsn-i terbiyetinden lerāġatla dil-gir olmuş. Küllice raġbet ü iltifāt ümidinde iken bir bi-ḫāşıl tīmārla behremend olmuş. (Ü.391b) Ol daḫi kabüle 'ār idüp Rūm illerine çekilüp gitmiş. El-ḫaḫ ḫoş-āyende sözleri vardur. Rūzgāruñ fenāsına müte'alliḫ çokça me'ānī-i ġaribe nazm itmişdür. Ekseri pesend ü taḫsine sezāvārdur. Evāḫir-i 'ömrinde (H.353b) a'mā olmuş. (K.407b) Sipīhr lāmi'asını göze göstermemesi ve 'ālemūñ kār u bārını 'aynına almaması ol cihetden daḫi ta'ayyün bulmuş. 'Āḫibet sene isnā ve erba'in ve tis'amie ḫudūdunda rıḫlet eylemiş. Kendü inşā itdüġi zāviye ḫaziresinde defnini vaşıyyet (Hk.261a) itmiş. Ḥālā mecmā'ı dervişān ve cāygāḫ'ı nüzhet-nişāndur. Divānı daḫi ol diyār ḫaḫımuñ tecrübeleri üzre Divān'ı Ḥāfız gibi kaşıl-rāz ve herkesūñ ḫasb-i ḫālinden ḫaber virmekle ḫātır-sāz ve ḫin-i istihārelerinde dil-nevāz ü beşāret-perdāz idüġi müttefikun'aleyh-i ḫullāndur. Dil-nevāz vāridātından bu maṭla'ı ġarrā ḫuşūşā zamīmesi olan ebyāt'ı rūḫ-etzā bir kaşide-i maṭbu'a yirin tutmuş güftār'ı dil-ārādur.

Nazmuhū

'Āşıkuñ baġrında ṭaġlar denlü başı var imiş
Kendü bir kem kaṭre deryālarca yaşı var imiş

Yok şanurdum bālīş-i rāḫat bu miḫnet-ḫānede
Şimdi bildüm dil-berūñ işigi ṭaşı var imiş

Cān ile cānān arasında hicāb olduñ diyu
Hayretinüñ kendü kendüyle şavaşı var imiş

Ve lehū

Ne āteş ü āb u ne bād u gil idüm cānā
Sen serv-i hevā-bahşā ben mā'il idüm cānā

Diger

Eşk-i çeşmüm sepmese şu dide-i giryānuma
Hep yanup biryān olurlardı gelenler yanuma

Ve lehū

Kılma ağyāra havāle ğamze-i ğammāzını
Olur olmaz zāğa şalma dōstum şāhbāzını

Mezbūruñ birāderi Sine-Çāk nām mevlevīdür ki nām-ı māder-zādı Yūsuf idi. Evvelā Mışra varup Şeyh İbrāhīm Gülşenīden bī'āt itmiş ba' dehū hazret-i Mevlānā dervişlerine mültehiķ olup kitāb-ı mesnevīde haylī mahāret hāşıl kılmuş ve bī'l-cümle bir derviş-i Fārisīdān ve dil-riş-i şāhib- 'irfān idi. Hālet-bahş u cān-süz ğazelleri daħi cesbān idi. Niçe rūzgār seyāhat tarīķında hāk-sār olduğdan sonra sene sūlūs ve hamsīn ve tis'amiede nefs-i İstanbulda fevt oldu. Südlüce sāhilindeki Ca'fer-ābād nām tekye civārında defn olup külāh-ı mevlevī resminde seng-i mezār evvelā mezbūra yonuldu. Zamān zamān kendüye vird-i zebān idüp

Beyt

Ġarībüm derdnākum sīne-çākum
Ser-ā-ser rūh-ı pākum gerçi hākum

beytini okır gezerdi. El-hāk bu ğazeli daħi hūb dimişdür. Kendü (Hk.261b) dervişliğini ebnā'yı zamāna beyān eylemişdür.

Nazm

Biz tāc-ı riyā'yı ser-i şāhān-ı cihānuz
Biz hāk-i kef-i pāy-ı gedāyān-ı muġānuz

Biz dinlemezüz ğulġulını bülbül-i bāġuñ
Biz naġme-serāyān-ı ğülistān-ı cinānuz

Āfākı bütün tutmuş iken nāmumuz ey dil
Bu turla durur kim yine bī-nām u nişānuz

Bī-ṭa'ne iken de bu 'aceb kıavs-ı kazādan
Her tır-i belā kim atılır (Ü.392a) aña nişānuz

Erbāb-ı muħabbet bizi Yūsuf görür ammā
Aşhāb-ı hāsed gözine ğüyā ki sinānuz

HĀVERİ :

Kuzât zümresindendir. Kaşaba'î Manaşırda toğmuş Açık Kâdî oğlu diyu şöhet bulmuş nâm'ı mâder-zâdî 'Alî olup bir zamân ismini mahlaş idinüp nice gazeller dimiş. Ba'z'ı ebyâtını çendân pesend itmedügde 'Alîligüm zamânında didüğüm şi'rlerdendir didügi tahakkuk bulmuşdur. Nazmından gayri inşâyla dahî mümâreseti meşhûr olmuş ehl-i 'ilm idi. Çivizâde merhûmuñ hûsn'î terbiyetine ve defterdâr Bayram Begüñ (K.408a) iltifât'ı ragbetine mazhar düşüp gâh Üsküb ve Selânige kâdî olmuş mahakkık'ı bi-mu'âdil icrâ'yı ahkâm itmede mâ'il'i 'adl bir hoş-tab' u ehl-i 'ilm kimse idi. Mükemmel dîvânı var idügi ma'lûmdur Ve meşhûr olan ebyâtı bu zıkr ideceğümüz vâridâta münhasır idügi mefhûmdur.

Nazmuhû

Seni gözler dü-çeşmi hûn-feşânum nice demlerle
Gel ey nûr'ı başar merdümlik it demler kademlerle

Ve lehû

Añladum çeşmi ne fettân idügin kaşından
Bilinür rehzen olan nite ki yoldaşından

Koparur fitneyi hattûñ çekilür zülfüñ ey dil
Tutulur yeñiçeri suçı bölük başından

Kehrübâ gibi kapar göñlüni ben hâşâkuñ
Ayrılam şanma beni sen işigüñ taşından

Umarum başıma tâc ola sıfâl'i seg'i yâr
Devlet olmazmış ırâk çünki yigit başından

Ayuñ on dördi gibi bir mehe vir göñlüni sen
Hâverî sev güzeli iki yedi yaşından

Ve lehû (H.354a)

Sine pürdür ârzü'yı zülf'i 'anber-sâ ile
Toludur virânemüz biñ başlu ejderhâ ile

Diger

On sekiz yaşında bir dil-dârı 'uryân eyledüm
On sekiz biñ 'âlemi bir demde seyrân eyledüm

Ve lehû

Âdemüñ ehl-i riyâ sözleri kanım kurudur
Sâkiyâ toldur a şol kan olacağı içelüm (Hk.262a)

Evâ'il'i hâlinde gâyet ile bâde-nüş ve harâbât'ı muğânda her bâr hûm'ı mey gibi pür-cüş imiş. Ba'de zamânın ki Eyyüb ve Galaşaya ma'an kâdî olmuş. Şubh u mesâ mülâzemetine varduğı pîrân'ı şahba-flûrûşuñ ekserini hayâtda bulmuş. Gâhî tenhâsında yârânına lafile idermiş. Zamân'ı iflâsımızdaki hırş u talebimiz şimdi imişse toyunca şarâb'ı nâb içerdük şubaşı havfın çekmeyüp Galaş reh-güzârlarında kendümüzden geçerdük sözlerini söyler imiş.

HUDAYİ :

Kuloğulları zümresinden olup İstanbulda toğup neşv ü nemā bulmuş ve hüsni cemālle beyne'l- 'uşşāk meşhūr olmuş bir nev-cevān idi. Yeñiçeri tarîkında nice rûzgār hizmetinden soñra yayabaşı oldu. Ba' dehū Budin muhāfazasına müstakîl yeñiçeri zümresi gönderildükde kitābeti mezbūra şadağa olındı. Merhūm Monlā Gazālî Mekke'î mükerrermeden gönderdüğü mektûb'ı manzûmda

Nazmuhū

Kaşı yayına olduğum kurbān
Okçı oğlu o gamzekār eyü mi

beytinden murād mezbûr Hudāyîdür. (Ü.392b) Haylice maṭbu' u maḳbûl sözleri vardır. Ekser'i eş'arı pesend ü taḥsine sezāvārdur.

Nazmuhū

Mey'i telh içdüm idi çāre şanup def' i gama
Yārsuz olduğu için acısı çıktı depeme

Ve lehū

Hākî tenümi yile virüp rāh'ı yārde
Bir toz koparmayınca komam rûzgārde

Ve lehū

Degdün ol zülf' i 'anber-eşāne
Erre' i 'ömr imişsün ey şāne

Haṭ'ı sebzün gelüp ruḥsāruña yaraşdı gāyetde
Benüm serv' i ser-efrāzum güzellendün nihāyetde

Diger

Ağyār ile tutursun karşımda söyleşürsün
Ben haste-hālî yoksa öldüreyin mi dırsün

Ve lehū

Haṭ'ı ser-sebz ile ey hūblaruñ mümtāzı
Hadün ol lāleye beñzer ki ola pervāzı

Egerçi ki maṭla' ı āḥir haylî dil-pezir vākı' olmuşdur. Lākin ḥaḳîr bu maṭla' ı görmedin pervāz'ı lāleye müte' allık iki maṭla' dimişüz. Kefe lālesi aña maḥşûş 'alem olmağın anı bile edā itmişüz. (K.408b)

Li müellifihî

Çeşm' i tātāra karşı haṭṭ'ı rüyuñ aşıkār
Pervāz'ı lāledür Kefeden Rūma yādīgār

Diger

Gül didüğün şarāb ile (Hk.262b) tolmış piyāledür
Bir barmacuk ki eksile pervāz'ı lāledür

Ve fuşahānuñ ser-āmedi Mevlānā Bākī bir gün maṭla'ı mezbūrı ḥaḳīre vāfir vaşf itmişdür. Bir mükemmel dīvāna bedel maṭla'ı ğarrā ve maẓmūn'ı dil-küşā ve edā'yı rūḥ-eḳzā ile şu'arā'yı 'aşrı müşerref itmişsün diyu söylemişdür.

HAYĀLİ BEG :

Vardar Yeñicesindendür. İsmi Mehemmed baht u sitāresi sermed erbāb'ı ḥüsn'i bahā miyānında ser-āmed bir nev-cevān idi. Daḥi sebzezār'ı ḥaṭṭı nā-reside çār-ebrūlar gibi muḳavves kaşlarınıñ sāyesi leb'i la'inde demide olmadın eş'ār'ı ḥasene ile ḥüsn'i iştihār bulmuş idi. Hayderilerün rind'i şāhbāzı ve ḳalenderiler zümresinün ser-ḥalka'ı ḥāṭır-nevāzı Baba 'Alī Mest ki zāhiren pāyesi pest ma'nide şāhib-iḳtidār u zeber-dest bir baba'yı 'ālem idi. Hayālī Begi oğlu nāmına hem-sāye idinüp taḥşil'i ma'ārifle şöhre'i rüzgār olmasına cüll'i himmet itmiş bir şahs'ı ma'rūf u müsellemler idi. Bir bölük hayderi ile Rūm illerine gül-geşt iderek kaşaba'ı Vardara ki uğramışlar. İçlerindeki ḥüb-rūlardan birinün tiğ'ı cezbesi ile Hayālī gibi maḥbūb'ı maṭlūbuñ cigerin delüp yüregiñ toğramışlar. Ya'nī ki ol cevānlardan birine 'āşık olmuş. Bediḥe bu maṭla'ı ğarrāyı diyüp zümrelerine lāḥik olmuş.

Min nazmihī

Çehresinde görelī lem'a'ı nūr'ı nebevī
Bir yaluñ yüzli ışık şevḳine oldum 'alevī

Ve bi'l-cümle dolaklarına bende cavlaklarına ser-eḳgende olmuş ve ḳavlıklarında maḥfūz olup celā'yı vaṭan ḳılmış. Vaḳtā ki İstanbula gelmişler. Şarīgürz merḥūm İstanbul ḳāḳısı bulunup bu maḳūle ḥüsn-dār emredan'ı perī-ruḥşār bir bölük ḳalendarān'ı ratz-iştihār yanında ṭurmak ne sezāvar ne meşrū'dur belki bir vaz'ı münkir ü nā-meşrū'dur diyu (H.354b) Hayālīyi Baba 'Alī (Ü.393a) Mestden alır. Muḥtesib'ı şehir olan Uzun 'Alī nām zāhidün yanına virür. Bu ṭarīḳla kesb'i ma'rifet u (Hk.263a) şī'r-gūyluğa cüll'i himmet iderek ol 'aşruñ kerimi nice Ḥātem'i Tāyī gibi seḥa'yı kerimi Defterdār İskender Çelebiye intisāb eylemiş. Meleke'ı zihniyyesinde dād'ı Ḥudā olan suḥanverlikle büleñ sözler söylemege gāḥ defterdār'ı mezbūra gāḥ vezīr'i 'aşr olan İbrāḥīm Paşa'yı mağfūra ḳaşideler şunup vaşf eylemege başlamış. Anların ḥüsn'i terbiyetiyle ma'lūm'ı pādīşāhī olup dāḥil'i bezm'i ḥāş olmakdan berī bir taḳarrub'ı küllī peydā eylemiş. Ḥattā bir defa' ki şehriyār'ı cihān Sultān Süleymān-nişān Edirne dārü'l-mülkine gitmişler. Hayālīye cidden iltifāt itmeyüp hem-rāḥ idinmemegi muḳarrer itmişler. Şā'ir'ı mezbūr bir ay miḳdār'ı atebe'ı 'aliyyeden dūr ve iltifāt'ı pādīşāhāneden mehcūr kalmış. Ālām'ı miḥnet'ı firāk cānına te'sīr idüp şāhbāz'ı teveccühini (K.409a) Edirne şikārgāhına şalmış. Varduğı gibi bir ğazel diyüp şunup maḳṭa'ında ma'nā'yı ihtişāş bu yüzden göstermiş ki ol ğazelün maṭla'ı ve maḳṭa'ı budur.

Nazm

Fer viren māha cemāl'ı bā-kemālūñdür senün
Mihre ḥançerler çeken iki hilālūñdür senün

Ġayrilerle yārdur şimdi Hayālī dir isen
Ḥāşe lillāḥ pādīşāhum ol Hayālūñdür senün

El-ḳışsa hafta geçmez imiş defterdār ve paşadan mezbūra bir kaç yüz ḥasene ihsān olunmaya. Ay olmaz imiş ki şehriyār'ı ḳışver-küşādan ol meddāḥ'ı nāmdāra bir iki biñ filori verilmeye. Felā cerem ol 'aşruñ şu'arāsından Zāfī ve Yahyā ve anlara hevādār olan şu'arā Hayālīnün eş'ārına dāḥl ü ta'arruzdan ḥālī degüller imiş. ⁹⁻¹ (I)

حسدا من عند انفسهم (F.355b) Her sözüñe terzik nāmını ıtlāk idüp vākı-ı hālî olduğu taķdîrce ⁹⁻² (II)

هر عيب كه سلطان به پسند هنر ست maẓmūnunu bilmezler imiş. Hayālî ise ravẓa'î iltifāt u devletde serv'i ser-efrāz gibi hırāmān ve 'av'avı segāna mültefit olmayan ser-bülend'i mümtāz şılatında iğmāz-künān hem-şehrilerinden Mevlānā Uşulî ve Hayretî ile ülfetde ve ol zümreye (Hk.263b) 'adem'i iltifāt u rağbetde rûzgārın geçürmekde imiş. Bu haķır vefātından bir yıl muķaddem der'i devlete gelmişdüm. Merhūmuñ

Min nazmihî

Karārgāhı idi bir zamānda bir şāhuñ
Göñül serîri ki şimdi harābe yüz tıtdı

beytini tetebbu' idüp

Li münşihî

Şeh'i cemālūñ ile genc-i 'ışk idi göñlüm
Haṭuñ siyāhı gelelden harābe yüz tıtdı

beytini iletüp kendüye virmişdüm. Eger senūñ ise ḳatı nāmdār şā'ir olsañ gerekdür. Zırā senūñ nev-heveslikde didüğüñ beyt benüm güftārımdan muşanna'dur diyu taḥşinini işitmişdüm. Ba'de zamānin erba'a ve sittin ve tis'amie ḥudūdunda nefs'i Edirne'de vefāt eyledi. Merhūm 'Arşî

Sözi dilde (Ü.393b) hayālî gözde ḳaldı

mışra'ını tārîḥ düşürmişdür. Haḳ budur ki bir kāmîl mışra'da güzel edā eylemişdür. Edirne Salḥ-hānesi yolındaki Haydar-hāne ḥaṭiresinde medfūndur. Raḥmetullahi te'alā. El-haḳ Rūm şā'irlerine edā'yı bülend semtini evvelā Hayālî göstermişdür. 'Aşrınıñ melikü's-şu'arāsı idügi taḥḳıķa yetmişdür. Mevlānā 'Āşık ki takrîrinde şādık bir müverriḥ'i fāyıkdur merhūmuñ bî-ḳaydlığını beyān eylemiş ya'nî ki māl'ı dünyāya çendān rağbet itmeyüp cem'i māle māl'ile degül idüğünü ḥaḳa destān eylemiş. Ḥālā ki emr ber-'aks olup merhūmuñ ḥisset ü imsākı şöhre'i cihāndur. Ḥattā Monlā Şem'iyi ziyāfet için Ğalaṭa cānıbine 'azîmet itdükde ki Pereme boğazına gelmişler. Hayālîniñ ilkāsı ile birer pereme ḳadem-ārā olmuşlar. Ba'de'l-'ubūr buluşup maḥall'i neşāt u sürūr olan meclis'i harābāta vuşul bulmuşlar. Bu şan'atla Pereme menḳūrundan ḳurtılmışlar. Ve bu ma'nāya bir daḥi delil ve ḥisset ü imsākına nehc-i ḡayret-sebîl ba'de vefātili zuhūr eyleyen muḥallefātıdır ki merhūmuñ ferzend-i devletmendi Ḥubbî 'Ömer Begden işitdüm. Ḥattā şihḥatini kemā-yenbaḡi taḥḳıķ itdüm ki iki birāder otuzar biñ filoriye (Hk.264a) mīrāşla behremend olduğdan ma'adā yüz altmış kilid 'aḳar u mütemellikātından bed'id (H.355a) olmuş. Ḥuşūşā yüz otuz biñ güzide ḥāşlarından sāl-be-sāl dörd yük (K.409b) miḳdārı vāridāt ü envāl muḳarrer iken seneden seneye kırk elli biñ aḳçe ancak ḥarcandüğü sübūt bulmuş. Ve bî'l-cümle ṭab'ı hayāl-āmiz ü bülend edāsı lāyık'ı taḥşin ü pesend bir şā'ir-i şöhre-peyvend idi. Eş'ār'ı faşih ü beligāsından

Nazm

Ḳaldı numūne dehre cihān'ı harābdan
Berg'i ḥazān ḥazā'in-i Efrāsyābdan

Yardum sürāḥinūñ başını ayaḡın şıdum
Yudum elüm 'araḳdan ü geçdüm şarābdan

Seng'i ḥavādiş eyledi cām'ı Cemi şikest
Deñşürdi lāle yārelerini türābdan

Vicdān'ı pākūm itdi giriftār'ı ğam beni
Fehm it bu remzi şîşe içinde gül-âbdan

Nüş itmeyem şunarsa inüp zühre-i telek
Dünyâ şarābını kadeh'i âlîtabdan

Deryâ gibi başumda olaldan hevâlarum
Hālî degül sefine-i ten ıztırâbdan

Bir bezm'i hâşa mahrem olupdur Hayālî kim
Açılmaz anda ğonca-i cennet hicâbdan

Hak budur ki haylice pesendide ğazeldür. Esnâ'yı tetebbu'nda nazîri yokdur. Bir şî'r'i latîfî bî-bedeldür.

Beyt

'Arızuñ meyden 'araķ-rîz olsa ey hūr'ı cemîl
Şanuram cennetde tuġyân eylemiştir selsebîl

Âlîtabı nice teşbîh ideyin ruhsârma
Sen sa'âdet şem'isüñ ol hâke düşmüş bir zelîl

Ve lehû

Dil-şikeste olalı seng'i cefâ'yı yârdan
Beñzer ol mir'âta kim mahrûm ola didârdan

Diger

Emmesünler seni gel mey gibi kattâl olma
Dilmesünler yüregın ney gibi (Ü.394a) pür-hâl olma

Terk'i tecrîd olġör tâc ne baş aġrısıdur
Be yûri begligüñ it (F.356a) 'âlemüñ abdâl olma

Ve lehû

Kurs'ı mehle hüşe-i pervîn olaldan zādımız
Ehl'i fakr içre tena' 'umla çıkupdur adımız

Ve lehû

Şādî enîs'i ġuşşa vü zulmet karîn-i nûr
Ber-pây-mâl'i 'âlem ü bahrüñ başında şûr

Ammâ bu hakîr kavlince bahruñ dilinde şûr edâsı râcîh'dür. Zîrâ ki deryâda dil mutaşavver idügi ve baş ıtlâķı (Hk.264b) ca'iz olmaduġı vâzîh'dur.

Ve lehû

Mecnûn göziydi Leylî hayâline cilvegâh

Şahrâ-nişîn olanuñ olur hānesi siyāh

Ve bi'l-cümle divānında kırk mîkdârı tahsine sezāvār eş'arı vardır. Bir zamānda bu hākîr intihāb itmekle şıdk u şîhhati nümūdardur. Ferzend-i 'azîzi hikāyet itmişdür ki hālet-i nez'ında anı kenārına alup āhîr didügi matla' bu olduğını rivāyet itmişdür.

Ve lehū

Gel gel öpeyin gerdenüñi derd-i serüm var
Bir boynı uzak yola yakında seferüm var

DĀNİŞĪ:

Süleymānegizādelerden Kādî Pîrî Çelebidür. Nefs-i Kayseriyye mevlid ü menşe'leri olan zümrenüñ eş'arı pesendide-nesebidür. Seksen akça ile Mısr vilāyetindeki Manûf kazāsını alup Kādî'ı Mısr olan 'Arabzāde ile mevsim-i hāzānda deryādan Mısrā 'āzîm olduğda ğark olmuşdur. Ba'z'ı meşâyih u evliyāya bed-hāhlığı ucundan kendüye tokıman telātum'ı tūfān sillesinüñ derdmend Dānişīye dahi isabeti tahakkuk bulmuşdur.

Min nazmihī

Lebiyle söyleşemez sen şeh'i suhendānuñ
Heman ağızlığıdır gonca-i gülistanuñ

Ve lehū

'Arz idüp n'eylersün ey dil tāze dāğuñ dilbere
Geçmez ol simin-berüñ yanında fûls-i ahmere

Matla'ı ve lehū

Çün dil uzatdı baña şu deryā kenārda
Āhum çok oynadur anı bu rüzgārda

ZĀTĪ:

Karasi sancağında Balıkesiri nām kaşabadandur. Ba'zılar kavlince ism-i māder-zādı (K.410a) Satılmış olup mā-dāmkı müze-düz imiş nāmı ol lafzuñ murahhamı olan Şatı edası ile mermüz imiş. Soñra ki şā'irlige heves itmiş. İsmi min vechi tağyir itmemiş gibi olup Şatı edasını Zātî ile mu'abber kılmış. Ammā Mevlānā 'Āşık kendüden işitdüm diyu rivāyet eyler. Ya'nî ki ismi 'İvāz olup sene sitte ve seb'in ve semānmie hudūdunda mütevellid olduğını hikāyet eyler. Ve mezbūruñ vaşında ifrāt idüp Monlā Zātî ki dünyāda bir Zātîdür. Şā'irlik ğayre nisbetle 'arîzi ve aña kıyasla zātîdür edālarını kināyet (Hk.265a) eyler. Nefsine kıyās ğayre göre cāl'iz degül idüğünü bilürken beşeriyet muktezāsınca ğaflet ider. Ba'z'ı müverrihin ise Mevlānā Bākî anuñ şakirdlerinden idüğünü ve ma'rifet ü bızā'atı bi'l-küllîye andan tahşil itdüğünü rivāyet eyler.

Mısrā'

9_3

(H.355b) زهی معلم صاحب (U.394b) هنر زهی شاکرد

mısrā'ı ile pesend ü tahsini işā'at ider. Makşūdı Mevlānā Bākîyi kadh ise ğarazı ma'lumdur. Eger nā-dānlıġla

Zāfiyi medh ise iz‘ān u ferāseti ma‘dūmdur. Eger mevleviyyetine yā ‘ilm-i ‘arabiyyetdeki faziletine veyāhūd fenn-i fursdeki ferāsetine binā‘en ise ancak olur. Mücerred müze-düzlük şan‘atındaki mahāreti ucundan ise kemāl-i iz‘ānı taḥaḳḳuḳ u ta‘ayyün bulur. Biñ yedi yüz miḳdārı ğazeliyyātı dörd yüzden füzün kâşā‘id makūlesi vāridatı ve Şem‘ u Pervāne nāmına bir manzūm risālesi vardır. Haḳ budur ki ba‘zı beyitleri taḥsine sezāvārdur. Şāhib-ı kırānı celālet-rüsūm Selim Han bin Bāyezid Han gibi ḳahramānı ḳurūn u ḳurūm cülūsına bir nūniyye ḳaşıde virmiş. İçinde bir beyti pesend olup iki kūy mahşūli cā‘ize ile ri‘āyet olunmuş. Ol beyti maḳbūl budur.

Min nazmihī

Serverā bir bende-i bī-ḳayd imiş ḳapuñda ‘adl
Tutamazdı anı zencire çeküp Nūşirevān

Ol şehriyāruñ ṭab‘ı nāzüğine hoş gelüp nazmından ḳat‘ı nazar beyt idügi şāyı‘dur. Zīrā ki güftārı pesendide (F.356b) olmağla ḳapuñda edāsı ile tutamazdı laṭfındaki imāle-i nā-sezāsı ma‘nīdür. Merḥūmuñ samem marāzına ibtilāsı daḥi söylenürdi. Bilmeyen şanurdi ki begenmedügi güftārı işitmezlige ururdi. Hattā vezīr-i a‘zam olan ‘Alī Pāşā ki nūkte-şinās u dil-küşā luṭf u keremi mebzūl ve ehl-i dillerüñ ri‘āyetinde mecbūl bir devletlü idi. Monlā Zātī bir gün aña bir mīmīyye ḳaşıde virmiş ki şamem ḳāfiyesinde bir beyti daḥi bulunmuş. Monlā Zātī ‘aceb ki bu ḳaşıdede üç maḥlaş ri‘āyet itmişsün. Remmāl ve Zātī edālarına ḳanā‘at itmeyüp şamem laṭfını bile irādet itmişsün demişler. Ve me‘mūlinden ziyāde cā‘ize-i seniyye virmişler. Hele bārī ol zamānuñ vezīrlerinde (Hk.265b) bu deñlü leṭāfet-i ṭab‘ u ma‘rifet olurmuş. Şimdiki ‘azizler gibi şu‘arāya ḥased ü ‘adāvetleri nādīr idügi ta‘ayyün bulurmuş. Ol ḳaşıde ki mezbūr ‘Alī Paşaya virilmişdür pesendide olan beyitleri bunlar olmuştur.

Min nazmihī

Şitā vüçūdı nebātātı eylemişdi ‘adem
Yine vüçūda getürdi bahārı ‘İsī-dem

İdinse girdüñi remmāl ḳuḥl aña ḳanmaz
Suradikatı gıyūb içre hīç sır mübhem

Ve bir zamān ki Sultān Bāyezid Hana (K.410b) fāiyye bir ḳaşıde virmiş. Bir beyti maḳbul-i şehriyāri olup ḥaylice pesend buyurulmuş. Hattā demişler ki zamānede maẓmūn ḳalmadı dirler. Ḳa‘rı kân güherden ve baḥrı ‘ummān dürederden ḥālī olmaduğın bilmezler ḥālā ki hūner ğavvāsı ḳālāk olmaḳdur. Üstādlik ḳa‘rı deryādaki dürederi şehvārı bulmaḳdur diyu nice ‘atālar itmişler. Elbette Zātīye mansīb görülsün diyu Hüseyin Ağa (Ü.395a) nām mahremlerine ısmarlamışlar. Vezīrler daḥi tefāḳḳudı menāşīb itmişler. Ammā kimesne şameminden ötürü tevliyyet ḥıdmetinden ğayrisini münāşīb görmemişler. Hattā Burusada yigirmi beş akçe ile bir mütevellilik virmişler. Benüm sāl-be-sāl aldugum cevā‘iz-i seniyye mahşūli tevliyetden ziyādedür. Sene-be-sene vech-i ma‘āşum anlaruñla murād üzre āmādedür diyu terk itmiş. Ne ḳabūl eylemiş ne Burusaya gitmiş. Zīrā ki bir yaña vezīr-i a‘zam ‘Alī Paşanuñ in‘āmı bir yaña Mü‘eyyedzāde merḥūmuñ iḥsānı tāmı ve bir taraftan Tācīzāde Ca‘fer Çelebinüñ in‘āyet ü ikrāmı ve bir cānıbdan yārı ḳadīmi Ḳadrī Etendinüñ iltifātı mevhibet-ıercāmı Zātīye cidden muẓāyaḳa virmez imiş. Bunlardan ğayrı cenābı saltanatdan her nev-rūzda iki biñ akça cā‘izeden ma‘adā her bir bayrāmda birer yūzi surḥ kemḥā ve birer taraṭı ḳuḳa hil‘at-i ğirān-bahā daḥi muḳarrer imiş. Hattā bir kere kemḥāyı şūfa tebdil murād idinmiş. Bu kıṭ‘ayı diyüp erkānı divānı hūmayūna şunmuş.

Ḳıṭ‘a

Ben ey erkānı devlet ḳulzumı dürr-i ma‘āniyem

Sipāhī ceng-cūya yaraşur yeşil kızıl kemhā

Bize pür mevc māī şūf luṭf eyleñ disūñ gören
Nesīm'i luṭf'ı şāh ile bugün mevc (Hk.266a) urdı bir deryā

El-ḥaḳ maẓmūnı ḥūb bulmuşdur. Nihāyet yeşil kızıl edāsı şūf (H.356a) lafzımuñ imālesi şāh ile lafzımuñ rekāketi feşāhatine mānı' bulunmuşdur. Mā-ḥaşal ṭabakasınca şā' irdür. Pür-gūy olmağın ahyānen eyü sözler düşürmesi ba'zılar ḳavlince nev-heveslerden biri ḥiddet'i ṭab'ı muḳtezāsınca nāzūk maẓmūnlar bulup kendüye añduḳda benüm bu maẓmūnda ḡazelüm vardır diyu ol şeb naẓm idüp irtesi 'arz itmesi ma'lūm'ı ekābir ü eşāğirdür. Ammā cümleden na't'ı Muḥammed Muştafādur.

Na't'ı Resūl

Ḳāmetūñ ey bōstān'ı lā-mekān pīrāyesi
Nūrdan bir servdür düşmez zemīne sāyesi

Yūsufı gerçi görenler ellerini kesdiler
Gün yüzūñ gördi senūñ şaḳḳ oldı ayuñ āyesi

Menzilūñ tır'i du'ā-veş māverā'yı nūh-sipīhr
Ḳadrinūñ 'arş'ı mu'allādan mu'allā pāyesi

Evvel ü āḥir naẓırūñ yok senūñ zātuñ durur
Ḥatm'i cümle enbiyā kevn ü mekānuñ dāyesi

Āḥiret bāzārına varduḳda eyler fā'ide
Naḳd'i 'ışḳuñdur anuñ kim serverā sermāyesi

Bāğ'ı cennetde ümidüm bu durur kim Zātiyi
Cümle mü'minlerle ol serv idine hem-sāyesi (F.357a)

Ḥaḳḳā ki maṭla'ı ve bend'i evveli beyān olındur. Ve bir bend daḥi budur.

Ve lehū

Mebde'i bünyād'ı 'ālem menşe'i āḥir zamān
Sāye'i 'arş'ı a'lā seyyāḥ'ı mülk'i lā-mekān

Ve bir bendi daḥi bu maṭla'ı nī-gūdur.

Ve lehū

Bir şadef idi cihanda ay u gün oldı dü-nīm
Ol şadefden sen zuhūra geldūñ ey dürr-i yetīm

Ḥulāşa'i kelām bu terci'i mükemmel ḥadd'i zātında bir kitāba bedel güftār'ı rüh-efzādur. Ve kendi yaḳini üzre (K.411a) maṭla'ı (Ü.395b) daḥi mergūb u bī-hemtādur.

Ve lehū

Düşdüm nişān'ı pāy'i seg'i dil-ber üstüne

Ol gonca güldi didi yüzüñ güller üstüne

Diger

Raķīb-i zāğ elinden bir tezerv-i şivekār aldum
Daħi ben şāhbāz-ı ıřķ olaldan bir şikār aldum

Diger

Eli altında olma kimsenüñ hātem gibi zinhār
Kimesne dimeye tā kim gözüñ üstünde kaşuñ var

Ve lehū

Yanınca sāyesi seyr eyler ol servüñ hemān tenhā
Şalınur sāye (Hk.266b) sulţanı gör ol serv-i revān tenhā

Sene sülüş ve hamsin ve tis‘amie hudūdunda dünyādan göçdi. Yetmiş yedi yıl ‘ömr sürüp Edirne kapısından taşra Keřfi ve Bařirī mezārı yanında defn olındı. ‘Abdī nām şā‘ir

Suhanver göçdi

kelāmını tārīh dimiş. Ve Zuhūrī nām ‘Acem daħi

Eş‘arı kaldı yādigār

kelāmını tārīh düşürmiş.

RAĤMİ ÇELEBİ :

Burusalı Nakķāş Bālızādedür. Nāmı Pır MeĤemmed ve řab‘ı nāzügi ğıll u ğışdan āzādedür. Ĥüsn ü cemālle iştihar bulup kaşları hilāli māh-ı bedrūñ Ĥased-kerdesi idi. Sinni çārdeh-sālde iken gülbeşeker gūyā ki leb-i la‘linüñ perverdesi idi. Egerçi ki RaĤmī taĤalluř itmişdür. Lākin cevvr u bī-raĤm idügi tevātüre yetmiş idi. Vefāt itdügi zamāndaki sinni‘i ‘azizi mā-beyn-i hamsin ü sittin idi. Yine ruĤsār-ı ğāze-rīzi reřķ-i gül-i nesrīn idi. Rūzgār-ı ğaddār kendüye leyl ü nehār sitemkār olup yā kaĤt-ı erbāb-ı keremden yā nuĤüset-i baĤt-ı pür-elemden āĤir-i ‘ömrinde biñ belāyla yigirmi akça medreseye mutaşarrıf oldı. Anda daħi beyne’l-‘ulemā maķbūl olan medārisden virilmeyüp bir mercūĤına kanā‘ati ta‘ayyün buldı. Ġarābet bundadır ki ol pāye-i sāfile nice yıllar mülāzemetle kendüye el virmedi. Üç dörd kitāb te’lifi ile nāmdār ve RaĤmī nāmına bir şā‘ir-i sāĤir-i pesendide-ġüftār iken rüstāyilere lāyık görülen mertebelerle ri‘āyeti cā‘iz görölmedi. Bi’l-āĤare sene seb‘in ve tis‘amie eřnālarında řehzāde-i kām-bīn ve vāriř-i taĤt u tāc ü nīġin olan Sulţān Selīm Ĥan-ı Cemřid-āyīn ‘atebe-i ‘ulyāsına vardı. Tīr ü kemān evřāfında bir kaşide ile ‘arż-ı ĥāl kıldı. Ĥattā bu maķūle bir kıt‘a ile řarāĤaten ‘arż-ı ĥāle daħi muĤtāc oldı. Tā ki bir řefā‘at-nāme virölüp yigirmi akça medreseye dest-res buldı.

Nazmuhū

‘Arşa-i nazm içre nice peĤlevān
MerĤale kıat‘ eyledi şemşir ile

RaĤmī-i zāruñ da bu meydanda
Menzil alursa ‘aceb mi tīr ile

Ḳat' eyledi lafzında eliftūñ 'ayna vaşlını (Hk.267a) ve Raḥmī'i zāruñ da edāsınuñ rekāketi laşlını bu ḥaḳır tebdıl itdürdüm. Evvelini Ḳıldı ḳat' ı merḥāle şemşir ile ikincisini serverā Raḥmī de bu meydānda edāları ile selāmete tahvıl itdürdüm. El-ḥaḳ şā'ir-i bārik-(Ü.396a) ḥayāl ve ğazel ü ḳaşā'id ü mesnevīde (H.356b) mahāreti ber-kemāl 'aşrınıñ memdūḥ u güzidesi zamānınıñ mevşūf u pesendidesi idi.

Ġazel

Ža'fdan künc-i 'ināda kim dil-i şeydā yatur
Ger ecel gelseydi görmez şöyle nā-peydā yatur

Cūşa gelse kim ḥabābīdür rüsūm'ı kā'ināt
'Işkdur nāmı feżā'yı dilde bir deryā yatur

Ve lehū

Alsa ibrik'ı zerīn mīhr-i dıraḥşān eline
Nāz ile dökmeğe şu ḳoymağa cānān eline

Diger ve lehū

Ḥaṭ'ı nev-reste şanmañ ol gül-i ra'nā 'izārında (K.411b)
Hızırdur ḥābe varmış çeşme-i ḥayvān kenārında

Diger

Yār engüşt-i-leb-i la'l-i şeker-ḥand içre
Beñzer ol çüb'ı nebāta kim ola ḥand içre

Ve lehū

\

Cem cāmını nūş itdi şürdi nice dem Rüstem
Bu bezm yine bākī 'ālem yine bu 'ālem

Ve bu ebyāt daḥi Şāḥ u Derviş (F.357b) nām kitābındandır.

Ve lehū

Baḥr'ı cūduñda bir şadef 'ālem
Dānedür anda gevher-i ādem

Der vaşf'ı tır

Ter-keşinde kemān'ı pür-zerkār
Dilde gūyā ḥayāl-i ebrū'yı yār

Ḳurdı cümle 'ālem vüḥuş divānı
Oldı ol vādīnūñ Süleymānı

'Işk āḥir gedāyı şāḥ itdi
Cümle vahşileri sipāḥ itdi

Ammā bu ḥaḳīre kemān-ı pür-zerkār edāsı yañılmış geldi. Kemān-ı zerrinkār olması münāsib görüldi.

RAḤİKÎ :

Adı Sināndur. İstanbul ẖuloğullarından ve ol zümrenüñ taḥşil-i ma'rifete meşğüllerinden iken Muşafā Āğa fevtinden soñra 'ulūfesi kesildi. Ferdî nām ferîd-i cevānuñ genc-i zātına nigeḥ-bān konılmağın derdmendüñ dirligi kaşānesini rüzgār ḥarābe virdi. Ya'nî ki ağā-yı müşārunileyh 'āşık-bāzlığa muḳayyed ve bir gice İstanbul yangınında mest ü medhūş bulunduğı erkān-ı devlete ma'lūm u müşāhed olmağın ol cevān-ı bî-hemtā ki şadeḳ-i 'ālemde ḥüsn ile ferîd ü yektā idi (Hk.267b). Deryāya atılup nā-peydā kıldılar. Ve ağā-yı medhūşuñ irtesi dīvānda boynını urdılar. Raḥikînüñ ne günāhı vardur ağası emri ile bir ḥidmete fermān-ber-dārdur diyu siyāšetden gücle kurtardılar. Bî'l-āḥāre bir 'atṭār dükkānı açdı. Gāḥ fenn-i ḥikmete gāḥ ma'cūn-furūşluğla kesb-i ma'îşete muḳayyed oldı. Giderek meşāyih-i vāşılinden biri mezbūruñ fakr u faḳāsına teraḥḥuman filonya-i Selimî nāmındaki nüshayı getürdi. Eczāsmuñ kimini arturdı ve kimini eksilti. Ḥüsn-i naẓar u i'tibārla cevher-i iksire naẓar idüp Raḥikîyi tadricle ḡmāya vāşıl itdi. Bu ḥālle sene sülüs ve ḥamsîn ve tis'ami'ede ol daḥi raḥmān yolına gitdi. Ammā mā'ācin ü berşinüñ revācı kendüden soñra kemālin buldı. Farazā sene elf-i hicrîde aḥbār-ı şikātle şihḥati yetmişdür ki otuz mîkdārı cevān u ḡlmān şebān rüz eczā dögerler ve muttaşıl büyük ḳazanlar ile ma'ācin (Ü.396b) bişürürler yine de silk-i tālībindeki aḥbāb-ı keyle yetüşdüremezler idi. Ḥarcları maḥsūb oluḳdan soñra yevmiyye üçer biñ aḳçalıḳ ma'ācin şatduḳları muḳarrerdür dirler. Ḥattā bu deñlü kār u kesb eyleye cenāb-ı mîriye resm ü ḥarc n'içün virilmeye diyu defterdār-ı envāl olanlar ta'arruẓ eylediler. Sāl-be sāl kırḳar ellişer biñ aḳça almağı ḳānūn-ı cedîd vaz' itdiler. Ammā kendü zamānında daḥi rüz-merre üçer yüz aḳça intifā' vāḳı' olmış. Hammām aḳçasına muḥtāc iken rüz-merre ol deñlü 'avā'ide dest-res bulmış. Nazmı daḥi ḥāline kem degüldür. İstimā'a ḳābil ḡazelleri temām degülse de kem degüldür.

Min nazmihî

Bāde virdüm ḥırmen-i 'aḳlūm dil-i meftūn içün
Āḥ kıydum kendüme bir yār-ı gendüm-gün içün

Ve lehū

Göñlüm hevā-yı yār ile pervāz urup uçar
Sözler yirine tūṭi-i ṭab'um şeker saçar

Ger da'vet itsem ol perîyi ādemî diyu
Baḳmaz yüzime dā'ireme uğramaz geçer

Ve mezbūr nāmına bir maṭla'ı ḡarrā daḥi görülmüşdür. Şaḥih anuñ ise cümle-i eş'arından terciḥ olınmışdur ki ol maṭla' budur.

Ve lehū

Leblerüñ üstünde gördüm ḥālūñi didüm 'aceb
Kān delmiş la'l uğurlamağa gelmiş (K.412a) bir 'Arab

RİZÂYÎ :

Rūmilinde Tırnova nām ḳaşabada (Hk.268a) tevellüd eyleyen 'ulemā-yı nāmdār ve şuleḥā-yı bülend-iştiḥārdan ḥāceḡān-ı naḳşibendiyye peyrevi ebu'l-'ulemā Baba Efendidür ki Rüstem Paşa gibi destūr-ı me'ālî-rūsūm cenābına ḥāce olmuşdur (H.357a). Ve mezbūrı dā'imā tarîḳ-ı Ḥaḳḳa sevḳ idüp ḥayr-endişligi tevātürle sübūt bulmışdur. İsmi Maḥmūd babaları Yeşilzāde dimekle ma'rūf ḳuzāt a'dādından ma'dūd kimse idi. Maḥlaş-

perverlik şan'atını mühründe hatm itmiş idi. Ya'nî ki bu ma'ûle bir beyt diyup hâtemine kazdırmışdı.

Min nazmihî

Bende'î hâcegân'ı şadr'ı şuhûd
Hâk'î râh'ı Rızâ Baba Maḥmûd

Paşa'yı mesûr içëruden mîrâhor çıkup Kâdrî Efendî cenâbını baba idünüp hâceligi münâsib kâdrî râtıb bir ehl'î
'ilm ricâ itdükde merhûm Kâdrî Efendî ki kâdr-şinâs 'âlim idi Baba Efendiyi sevķ itmiş idi. Hem üstâdınıuz hem
babañuz olsun diyu işmarlamışdı.

Ve lehû (F.358a)

Deryâ'yı ğamda kaldum bir âşinâ belürmez
Esmez nesîmi şubḥuñ bād'ı şabâ belürmez

Diger

Leblerüñ yādına nûş eylemedüñ bâde daḥi
Meye rehn olmuş idi hırķa vü seccâde daḥi

Bir Rızâyî daḥi Kaşşâbzâde Kerîm Efendî merhûmdur. Sınıf'ı 'ulemâda mestûr olmağın bu maḥalde ğayr'ı
mersûmdur. Ve bir Rızâyî daḥi tarîķ'î 'ulemâya sâlik Nigbolılı Rıdvân Çelebidür ki bu maṭla' anuñdur.

Nazmuhû

Görenler 'arızında şandılar ḥatṭını cānānuñ
Kenārında yazılmışdur Bahāristān Gülistānuñ

REMZİ :

Burusalı Remzî Efendidür ki zümre'î kuzātuñ şehlevend'î ercümendidür. Erbâb'ı şervet olan tüccârdan bir
hâce'î büzürgvāruñ oğlı olup (Ü.397a) evķatı kaşâ'id'î 'Arabîyye tettebbu'ma ve 'ibādâtdan fazla kalan sâ'atı
kütüb'î nefise tevaġġuline maşrûf idi. Müddet'î 'ömrinde kimse elinden ve dilinden âzürde olmuş degül idi.

Nazm

Ölürüm içmeyince bir dem mey.
ومن الماء كل شيء حي^{9-4 (I)}

Deheni zerreye göre ma'dûm
Mûya nisbet miyâmı leyse bi şey

Künc'î ğamda beni ķoduñ gitdüñ
Yüri hey yâr'î bî-vefâ yüri hey

Remzî düşmez (Hk.268b) saña ķabâ'yı neşât
Yaraşur ğam libâsı egnine gey

Ve lehû

Ele Ferhād ile bir yirden alup baş ikimüz
Yapmağa 'ışk sarāyın taşırız taş ikimüz

Kimse fark eyliyemez Leyli vü Mecnūndan eger
Yār ile bir yire taşvır ide nakkāş ikimüz

Ve lehū

Şekkeristāndur bu meclis āl tūtīdūr şarāb
Āşiyāndur tut ki sāğar beyzādur gūyā habāb

RIYĀZİ :

Baba Çelebi merhūmuñ birāder-i mihteri huşūşa dānişmendān zümresinden Üskübilerūñ hünerveridür. Ğarābet bundandır ki melāhidenūñ eşheridür. İsm-i māder-zādı Mehemmed iken şafā-yi' akīdesi ilhād ta' nasımuñ mükedderidür. Āhır-ı 'ömrinde Filibe kādīsı oldu. Ya'nı ki beyne'l-kuzāt kemāl-i 'ilm u ma'rifetle iştihār buldı. Hattā Kağı Hanuñ Mesā'il-i Müşkilesini teshil itmişdür. Ve Mevlānā 'Abdurrahmān Cāmīnūñ ⁹⁻⁵ (I) ان كان حسن بودونه بود از جهان نشان gazelini şerh itmişdür. Nāmını Keşfü'l-Hakāyık fī Halli'd-Dekāyık kırmışdur. Ve semt-i ilhād sülūkı ile lā'übālī rind-i mey-perest ve küşāde-meşreb ü çāptük(K.412b)-dest olduğına binā'en tıyulmuş ve bu güne sözleri halkuñ ta'n u teşnī'ına sebep olmuş.

Nazmuhū

Nice bir bekleyesūñ küşesini medresenūñ
Yūri var mey-gedeye sāğar ile müd-resenūñ

Rehne çekdüñ mey-i gül-güne yine destārı
Rindler içre Riyāzī baş açuk fāşıkısuñ

Ammā sitem-i zarīf maķūlesi olup bir rengin lafizesini bir kaşideye virmezdi. Ve 'avāmāne bir tıbe-i tayyibeyi bir risāleye değışmezdi. Menķıldür ki bir iki gün tażyi'ı evķāt idüp bit bāzārına mülāzemet itmiş. Bir maşat şatar dellāl bulup maşat diyu eline virmegiçün kendüsine bunca ta'b u zahmet itmiş. Ve bir gün yārānı ile 'ıyş u nüş kaşına Ğalaţaya giderken sā'ir hullāmı tızce cenāb-ı pır-i muğāna varsaķ kesb-i şafā itsek diyu isti'cāl iderken hemān ki Pereme Boğazına gelinmiş. Yārān-ı bā-şafā kemāl-i tezāhumla keştıye girmiş. Riyāzī mücerred ihāmını işā'at içün ben deñiz geçmezüm diyup ol gün 'ıyş u 'işretten terāğati evlā görmiş. Bu sebeple nakd-i efķārını bī-me'al güftār u maķāl (Hk.269a) semtine şarf idüp küllī mü'ellefāt u āşāra mālīk olamamış.

Nazmuhū

Diyeli hāl-i 'izāruñ fitne fenninde beñiz
Kımadı ben 'āşık-ı bī-çārede(H.357b)cānā beñiz

Ger sora ben hākūñi ol lebleri āb-ı zülāl
Kırı sevdāyile yaşı baħr-ı 'ummānda deñiz(Ü.397b)

Ey Mesihā-dem yeter ağılatdı hicrūñ nice bir
Telh-kām oldı biħār-ı eşkden bu mürdeñüz

Kaddūñi ey serve teşbīh eyleyenler vechi var

Haddine ol lāle-ruḥsāruñ eger gül dirseñüz

Bahr-ı şî'ri āb-ı luṭṭa ğark iden kimdür diseñ
Dürri yemm-i ma'rifet cānā Riyāzî bendeñüz

RİYÂZÎ'İ DİĞER :

Bu Riyāzî İstanbul Kul oğullıdır. Müneccim-i māhir ve taqvīm istiḥrācına kâdir ṭabakât-ı eflāk şafahât-ı usturlâb gibi önünde hâzır olanların belki kürre-i semāvāt u 'arzı tōb gibi elinde oynadanların birisidir. Ya'nî ki şanāyi' u bedāyi' cevāhirinüñ uğrısudur. Tarîk-ı mülâzemetden ferāğat eyledi. Manzûm u mensûr ba'zı te'lifâta cüll-i himmet eyledi. Menkûldür ki dār-ı veba ve cezire-i ta'unla müsemma olan İstanbul şehrini ol renc ü 'mādan hıfz için sūr-ı Kostantiniyye dāhiline çaylak kondurmamağa müte'allık da'vālar itdi.(F.358b) Ba'zı erbāb-ı devlet i'tikādāt-ı nāsa hālel virür hālatdur diyu ruḥşat virmemegin mübāşeret-i cā'iz görölmedi. Aña binā'en rüzgāra incindi. Yıldan yıla taqvīm istiḥrācına bile muḳayyed olmaz oldı. Hattā meşāhir-i münecciminden Mevlānā Luṭfullāh vefātında aşhāb-ı nücūmdan kimse kalmadı. Zamāne devletlülere ol fırka-i sa'ideye nazar-ı iltifāt şalmadı diyu bu kıt'ayı didi. Baba Efendi merhūma gönderdi.

Nazmuhū

Su'āl itdi bu gün ben zerresine
Ma'ārif āsumānıñ kuyası

Ki Luṭfullāh idi evvel müneccim
Me'āda 'azm idüp qodı ma'āşı

Ya şimdi kim kalıpdur bāb-ı şehde
Rasad-bend-i nücūm-ı kavm-ı Kāşî

Didüm ibni 'Ömerle bendeñüzdür
İki kalduḳ cihānda göti başı

Bundan ğayrı erbāb-ı fezā'ilden birinüñ Arslan nām (Hk.269b)bir maḳbûl kedisi fevt olduḳda bu tārîhi dimişdür. Haḳ budur ki hûb edā eylemişür.

Ve lehū

Haylî kaşdı (K.413a) var idi Arslan Begüñ
Müş diyen düz da ammā oldı fevt

Anuñ için didiler tārîhini
Avladı aşlan pisiyi bebr-i mevt

Aşlan şadla bî-rā yazılmağı re'y itmişdür. Muvāfaqat-ı ḥesābda ol yüzden isābet eylemişdür.

ZİNETİ :

Zümre-i müste'iddinden bir nev-cevān-ı Sirozîdür. Haḳkā ki ol diyārda peydā olan erbāb-ı ṭab'un baht-ı nūr-efrūzdur. Eger mu'ammer olmuş olsa ve nihāl-i ma'rifeti bāğ u rāğ-ı zindegānide 'ulūm u kemālāt-ı berg ü bārı ile zinet bulsa haylî nāmdār ve sözleri pesend ü taḥsine sezāvār şā'ir olurdı. Huşūşā semt-i kaşā'iddeki nezāketi Fiğānî merhūmı unutdururdı. Mu'ammer olmayanlardan bu iki qābil-i vücūduñ lezzet-i kelāmına söz yokdur.

Zîrâ ki belâgat-i elfâz u edâları me'mûl olan rütbelerden artıktır. Sinî selâşın hesabında iken sene selase ve sittin ve tis'amie (Ü.398a) hudûdunda fevt oldu. Vefâtına

Fevt-i Zinetî

latfı tamâmen târîh bulundu. Bu hakîr beş altı kaşidesini gördüm. Cümlesinüñ mezâmîn-i rengin ve edâhâ-yı nezâket-ķarînini pesend ü tahsîn kıldum. Serv redif bir kaşidesi vardır. Anuñ bu beyt-i laţîli her cihetle tavşile sezâvârdur.

Nazm

Çak bir karışdan ey boyı şimşad kaddüne
Üttâdedür çemende çeker intizâr serv

Ve lehû

Huş diril aķbâb ile kim bu tabîb-i dehr-i dñn
Şerbet-i mergi şunar ne yâr ü ne aķyâr ķor

Ey şeh-i 'âlem vefâ eylerse 'ömr-i nâzenîn
Midħatuñla Zinetî dünyâda çok âşâr ķor

Şeyhü'l-islâm Ebu's-su'ûd-ı 'âlî-maķâm maħdûm-ı devletmendi olan Meħemmed Çelebi Efendiye varup gelürdi. Ekseriyâ anlaruñ 'atâyâ vü ihsâm ile geçinürdi. Bir gün mestâne bâb-ı devlet-me'âbına gelmiş. Maħdûm-ı 'âlî-ķadr şehnişini revzenesinden görüp nedür Monlâ Zinetî diyu iltifât buyurmuş. Ol daķi bedihe bu beyti okmış (Hk.270a)

Ve lehû

Dâmen-âlûde vü destâr perişân yaķa çak
Ķûyna geldi yine Zinetî-i rûsvây

Ve bir ķuloğlına ta'aşşuk ve zülfi ķullâbına ta'alluk (H.358a) itdükde bu maķûle keşf-i râz kılmışdır.

Ve lehû

Ķûymı tolanırın kapuya çıķmaz ki görem
Zinetî sevdi gönül bir 'acemi oğlanın

ZİREKİ :

İsmi Zirekdür. Vilâyet-i 'Acemde toğup ba'demâ vilâyet-i Rûma gelüp neşv ü nema bulmuşdur. Ekser-i evķatı mâbihî'l-iftihar-ı âl-i Ramazân olan Pîri Paşa merħûmuñ hıdmetinde gûzerân olmışdır. Bu hakîr ki Paşa-yı mûmâileyhüñ hûsn-i iltifâtına ķarîn ve dâmâd idinmek hâtırası ile inşâf-ı ri'âyâtına rehîn bir 'abd-i senâķâr-ı kemterin olmuş idüm. Mezbûr Zirekî dâ'imâ meclisimizden dñr degöldi. Hattâ Mihr ü Mâh nâm kitâb-ı manżûm ki meşnevîde evvel-i müellefimiz idügi maħallinde ma'lûmdur anı Türkîden Fârîsî diline terceme itdi. Sâ'irler zebân-ı Fûrsî Türkî diline terceme iderken mezbûr Zirekî emr-ı ber-'aks ile izhâr-ı nezâket eyledi. Hâķ budur ki hûb nazm itmişdür. Ba'de'l-itmâm Paşa-yı müşârunileyhe ithâf eylemişdür. Bu ebyât mezbûruñ vâridâtındandır. Nazmuhû:

Vaķtâki merħûm Lâlâ Paşa cezîre-i Ķıbrısı feth eyledi. Zirekinüñ nazm-ı le'âlî-nizâmına ri'âyet idüp mâliye

kitâbetlerinden biri ile subḥa'î (F.359a) dürr-i şehvâr gibi evkât'ı leyâlî vü eyyâmını muntazam (K.413b) kıldı. 'Âkıbet vefâtı ve 'âlem'i beḳāya ḥareketi cezîre'î mezbûrda vuḳu' buldı.

SÂĞARİ :

Edirnevîdür. İsm'i meşhûrî Ḳazzâz 'Alî. Rind'î şâhid-bâz bâde-nûş u berbeṭ-nevâz hicv ü hezl ü muṭâyebede mümtâz ḥum şahbâ gördüğü yire küp düşerdi mecma'ı ḥübân olan mecâlise eski ḥaşır döşerdi. Ammâ Ebu'l-feth Meḥemmed Ḥan devrinden ḳalmış ve bu şehriyâr'ı Süleymân nişānuñ zamân'ı salṭanatına dek rûzgârından kām almış bir zarîf ḥerîf idi. (Hk.270b)

Nazmuhû (Ü.398b)

Çeng'i ḥamîde-kāmete döndi ḳadi henüz
Ne sâzı ḳodı Sâğarî elden ne sâğarı

beytini dilden düşürmezdi. Menḳûldür ki merḥûm Refîķî şehir'i Edirnenüñ balçığından âzürde-ḥâtır olur ve bu maḳûle bir bedîhe nazmı iştihâr bulur.

Nazm

İlâhî luṭf idüp ḳurtar bizi bu şehir'i bâtıldan
Kişi anı ne seyr itsün geçilmez âb ile gilden

Ammâ şehir'i mezbûruñ şu'arâsı merḳûma incünürler. İttifâḳla birer cevâb nazm iderler. Cümleden maḳbûlî budur ki merḥûm SâĖarîden şudûr itmîşdür.

Nazmuhû

Şikâyet eylemiş şeyṭan gibi çün âb ile gilden
Yüzine yilleñ anuñ aslı oddur ḥazṛ ider yilden

Mezbûruñ sinin'î 'ömri ser-ḥadd'î tis'ine yakın olmuş. ⁹⁻⁶ (I) لا خلاص من الموت maẓmûnını muḳarrer bilüp ḥâl'î şihḥatinde ḳabrini ḳazdırmış ve eṭrâfına serv bâdem ve şeftâlû fidânları dikdürüp ve bu gûne bir ḳıṭ'a diyüp seng'i meşhedîhe yazdurmış. Niçe rûzgâr soñra vefât idüp defni müyesser olmuş. Ol ḳıṭ'ası bu meşhûr manzûmesidür.

Ḳıṭ'a

Anuñ için mezârum üstünde
Ben bu eşcârı böyle vaz' itdüm

Tâ gören şormadın bile ḥâlüm
Ki cihân içre neyledüm n'itdüm

Bir boyı serv ü çeşmi bādāmuñ
Şeftâlisine toymadum gitdüm

SÂĞİ :

Ḳuzât ṭa'îfesinden Filibede toğmış Baldırzâde nāmı ile şöhret bulmağın Sâķî maḥlaşını ihtiyâr ḳılmış. Pesendide

eş'ār ü nāzūk edā ve hoş-güftār Necāfī semtine taklidle bülend-iştihār ve bu şî'rî lafille zāhirü'l-ittihār şā'ir idi. Sā'ir sözleri dahî bu üslûbla mütebâdir idi.

Nazm

Ehl'i dikkat belûne mû didiler
Ağzuñ añıldı yokdur o didiler

Gonca ebkârı 'andelîbi görüp
Kız kaçan geldi bunda bu didiler

Küyumuz nâle ile taldurdu
Vaylı vaylı abu abu didiler

Gördiler seyl'i eşkimûñ cüşun
Kanden oldu bu kanlu şu didiler

Sâkî elden ayağı hiç kımaz
Rûz u şebde çeker sebû didiler

El-hâk bir lafîl gâzeldür ki yüz mîkdârı (Hk.271a) şî'rî nâzüge bedeldür. Ba'zılar bunı Kemâl Paşazâdeye ve niceler Necāfî merhûma isnād iderken mevāliden Merhabâ Çelebi merhûm halkıñ şübhelerin zā'il eyledi. Merhûm Sâkî bizüm şürekāmızdan iken bu gâzeli dimişdür diyu söyledi ve bu dahî mezbûruñdur.

Diger

Bâguñ gülî vü sünbülü serv ü (H.358b) benefşesi
Yârı gelür diyu kodılar gözci nergisi

Aldı haber sabâdan ü döndi göz eyledi
Ya'nî gelür o gözleri âhû kesin sesi

SEHÂBÎ :

'Acemdür. Birâderi Bîdârî ile ma'an Rûma gelüp ikisi de merhûm Hudâvendigârıñ ri'âyetlerine muķârin oldu. Ya'nî ki 'Irâķeyn seferine varulduķda sene isnâ ve erba'in târîhinde ki mevkib-i Süleymânî şehr-i Tebrîze (Ü.399a) nüzûl itmiş idi. Şehlevend-i 'ulemâ Kâdrî Efendi Şehâbî merhûmı hüsni terbiyetle cenâb-ı şehriyâre bildirmiş idi. Ve Seyyid Mehemmed Nûr-bahşî tarîķına (K.414a) sülûk idüp Kimyâ'yı Sa'âdet tercemesine kudreti var idüģine şahâdet eyledi. Tâ ki ol te'lîfe me'mûr olup sene seb'in ve tis'amie târîhine dek çalışdı. Ol kitâb-ı mütercemî ve kendü dîvânını südde-i 'âlem-muţâ'a ithâf idüp murâdınca muhaşşalü'l-âmâl olduķdan soñra mu'ammer olmayup sene ihdâ ve seb'inde vefât itdi.

Târîh

Didi Selmân vefâtına târîh
Rûh-ı pāk-i Şehâbiye rahmet

Min nazmihî

Hadûnden lâle-i hamrâ hacil berg-i gül-i ter hem

Ḳadūnden şāh-ı tūbā münfā 'il serv ü şanevber hem

Gören ruḥsārıñı zūlfūñ şebinde vechi var dirse
Meh-i zūlmet-nişin ü āfitāb-ı sāye-perver hem

Ve lehū

Bezm-i 'ıṣkuñ bir 'aceb ḳanlu şarābı (F.359b) var imiş
Kim ser-i 'uṣṣāḳdan anuñ ḥabābı var imiş

Cur'a-i vaşl içmedin peymāne-i 'ömr oldı pür
Hey dirîgā bilmedüm devrūñ şitābı var imiş

SİHRİ :

Edirnedən Meḥemmed-Div-dest nām kātībūñ oğlıdur. Kendüsi daḥi ser-i u'l-ḳalem olmağın babasına ḳıyās idenler dest-ber-bālā-yı dest dimişlerdür. Ekser-i 'ömrin maḥkeme-i şerif kitābetlerinde geçürüp fuzalādan Monlā İdrīs ve Tāc Begzāde ve Ḳāḏizāde-i 'Acemī ḥıdmetlerine yetişüp ma'lūmātı vāfir tevārīḥ ü āşārdan (Hk.271b) maḥfūz u mazbūtı mütekāşir bir kimse idi. Pır olup ağızında dişi ḳalmamış iken her ḳaçan vaşf-ı rindān-ı dil-berāndan baḥs olurdu. Monlā Sıhrı yine çiyner tükürürdi. İstihzār-ı nefā'isde pır-i ḳarır olduğunu bildürmezdi. Ammā ki mazmūn-ı hāyide işütdükde göñli bulanup bu kerre gerçekten tükürürdi. Her dem ḥarem-sarāyına vāşıl olduğda gözlükden ḳat'ı nazar idüp güzelliğe nazar-ı iltifāt kılardı. Dest-i lerzendesine ḥāme alımaş olup 'āşā-yı pırāndur diyu bāde-i nāba ittikāy-ı vācib bildi. Mesih-i merḥūmla dōstlaşur ve gāh u bī-gāh mektūblaşurlardı. Kezālik Mevlānā 'Āşık ile daḥi mürāsālāta rağbet ve ırsāl-i mükātebāta cüll-i himmet tarīḳını meslūk tutarlardı. Hattā mezbūr Sıhrıyı İslām Beg nām ehl-i şevḳuñ meclisine da'vet idüp 'Āşık Efendi bu nāmeyi gönderür.

Nazm

Ey kelām-ı belîği sıhr-i ḥalāl
Dimek aña nazıre fikr-i muḥāl

Gelūñ İslām Begūñ odasında
Olalum 'ālemūñ şafāsında

Vaḳt-i güldür zamān-ı nūş-ı şarāb
Leb-i deryā durur şeb-i mehtāb

İçelüm cāmı zevraḳı çekelüm
Baḥr-ı endūh u ḡuşşadan geçelüm

Monlā Sıhrı daḥi mest ü medhūş bulunup i'tizaren bu ḳıṭ'a ile cevāb virür

Nazm

Eylemişsün begüm yazup nāme
Kāfir-i 'ıṣḳı da'vet islāma

Şimdi bildüm ki devletüm yoğ imiş
Bezm-i ḥāşa liyāḳatım yoğ imiş

Hak te'ālā 'aziz idüp nāmuñ
İre āfāka reşh'i aklāmuñ

Ve lehū

Āfitābum devlet atına süvār ol bir gün eş
Halk bir şire süvār oldu disünler bir güneş

Ve lehū

Canda dāğ'ı hasret ü zülfünde can boynuñda zülf
Düşdi (Ü. 399b) ey nāzük beden bār'ı girānum boynına

SIHRİ-İ SĀNİ:

Şehir oğlanı kısmından nets'i İstanbuldan Kız Memi demekle meşhūr ve dü-müy olmak mertebelerine varduğda tavāşî zümresine ilhākla Sıhrî (K.414b) bî-hayā diyu mezkūr olup ehl'i qalem ü tārîh-gūy ve sitem'i zarîf ü efsāne-cūy bir şahş idi. Defterdār (Hk.272a) Sirozî Hasan Çelebi ile Halebe varduğda Sıhrî at bāzārî kâtibi olmış. Her ardına geçdüğü tavāra binmek mümkün şanup bir sāde-rū oğlanı odasına götürmüş. Bir gice şabāha dek vāfir yedürüp içirmiş. Hattā derdmendi (H.359a) kendüden geçürmüş. İrtesi ki oğlan ser-hāb'ı hūmārdan bîdār olmış. Bend'i şalvārını büride tonını pîrāhenini deride bulmuş. Akrabāsından olan müselmānlar seherden Haleb Beglerbegisi Kubād Paşa dīvānına varmışlar. Sıhrî bu emredi murdārlamış diyu şikāyet kılmışlar. Meger ki Paşa ile defterdāruñ 'adāvet'i sâbıkası var imiş. Adamlarına siyāset ü ihānet kılmağa talebkār imiş. Eşegine güci yetmez semerin döger. At Bāzārî kâtibi derdmend Sıhrîyi götürmüş hayāların budatup rüsvāy'ı 'ālem itmiş. Bu kažiyye ki İstanbulda işidildi. 'İşretî'yi merhūm

Nazm

Vāyli oldu kız Memi hādım

mısrā'ını tārîh didi. Egerçi ki saç'ı şakalı dökülmedi. Lākin tohm'ı āmālî ümîdi hākinde oñup bitmedi. Rüstem Paşa tekrār vezîr'i a'zam ve birāderi Sinān Paşa kapudān'ı mükerrrem olup birinüñ emri baħr u berde şu gibi cārî ve birinüñ hükmi heft-yemnde bād gibi sārî olduğda ki mensübātından binā emîni teftişinde bulunmadı. Sıhrî münāsib'i hāl bu kıt'ayı dimişdi. (F.360a)

Nazm

Biri evden biri bunuñ kapudan
Bunları şanma sen gider kapudan

'Azl olunsa n'ola emîn'i binā
Yapu taş'ı kalur mı hiç yapudan

Ve mezbūr Kapudān Sinān Paşanuñ fevtine

Mısrā'

Ṭaldı rahmet deñizine kapudān

tārîhini didi. El-hak Seb'a'ı mu'allakadan 'addolmacak söz söyledi.

Nazmuhū

Sinede āyineden biñ tağ peydā eylesem
Her birinden dōst didārın temāşā eylesem

MEVLĀNĀ SURŪRĪ :

Nāmı Muştafā ve Gelibolıdan Şa‘bān nām hāceye hayru'l-ḥalef'i bī-hemtādur. Kāziyye-i ittifākiyye merhūm Hāce Şa‘bān sāhib-servet ü milket bir ḡanī bāzırgān idi. Şehr-i mezbūruñ bāzāristānında cālīs ü kāmırān idi. Bu ḥakīr dānişmend iken merhūm Surūrī (Hk.272b) Efendiden tefsir-i şerif telemmüzine cüll'i himmet ve Vücūda mūte‘allik resā'il teẓākirine müdāvemet dahī vuku‘ bulmuşdı Merhūm'ı mezbūr ma'lūmātına nazar bir baḥr'ı ‘amīk idi. Ammā te'lif ü tahrīr tarīkında kuvvet-i fikriyyesi ḡayr'ı daḳıḳ idi. Nazm u inşā tettebbu'ında ḥod sālīk'ı tarīk'ı bī-tevfīk idi (Ü.400a). Mevlānā ‘Āşık üç dīvānı vardur diyu yazmışdur. Hālā ki üç dīvānından üç ḡazeli şöḥret bulmamışdur. Bir dīvānını gözden geçürdüm. Bir ma‘mūr ḡazel'i penç beytini göremedüm. Ancak aşḥāb'ı teẓākir tettebbu'ı üzre bu ebyātı irāda münāsib buldum.

Nazmuhū

Yırde gökde olmasun mişlūñ diyu ey āfitāb
Sāyeñ ile şemsi göstermez ḥicāb olur seḥāb

Ve lehū

Dil anuñçün dūd'ı āḥından cihāmı tar ider
Yārmı aḡyār ile gördüklerinden ‘ār ider

Ve lehū

Hāleden çizmiş du‘ā'yı nūr ile bir dā'ire
Çeşm'i siḥrinden kaçup girmiş meh'i tābān aña

Ve lehū

Didiler te'sīr ider ism'i müsemnāda velī
Ey Surūrī görmedüm ‘ālemde ḥandān olduḡuñ

Sene iḥdā ve erba‘ın ve tis‘amie tāriḥinde ki Süleymān Ḥan ‘Irāḳeyn seferine gitdi (K.415a) Monlā Ğubārī bu ḡazeli diyüp şu‘arāya gönderdi.

Nazm

Ne bilür ‘ışkı her Mecnūn sen ol aḥvālī benden şor
Ne anlar kışşā'i Şīrīn ü Ḥusrev kūhkenden şor

Görelüm ey şabā bu şi‘r'i siḥr-āmīze ‘ālemde
Nazır olur mı her bir şā‘ir'i şīrīn-suḥandan şor

Surūrī merhūm ki bu maḳṭa‘ı görmiş Ğubārī cānibine ta‘nla bu cevābı göndermiş.

Nazm

Bir iki türkī beyt ile ḡurūr itmek revā mıdur

Sen insāf eylemezseñ bārī bir ehl'i suḥandan şor

Ġubārī meger bu loḳma'ı ta'n-āmizi iltikām itmemiş. Meşnevī tarīkında bir mektüb'ı manzūm gönderüp kaşd'ı intikām eylemiş. Ya'nī ki Mevlānā Surūrī bir zamān tarīk'ı tedrīsdan ferāğat ve tarīk'ı naḳşibendiyye şeyḫi Maḥmūd Efendiden inābet itdükden soñra tekrār Sultān Muştafāya ḥācelige tālib u tekliḫ olunduḳda teneffürü vācib iken hezār tazarru'la rāğıb (Hk.273a) olduḡını Mekke'ı mükerrermede ki işitdi teşnī'an bu tarīkla nāme irsāline müsāra'at itdi.

Nazm

Ey sidre-nişin'i 'arş-pervāz
Vey tā'ir'ı ḳuds'i 'ālem'i rāz

Billāh digil nedür bu ḫālūñ
Ḳat' oldı meger ki perr ü bālūñ

(H.359b)Terk eyleyüp āşiyān'ı ḳudsi
Dilden çıkarup mecāl'i ünsi

Rif'atde iken tenezzül itdūñ
'İzzetde iken tezellül itdūñ

Kim itdi seni bu vech ile şayd
Ne bend ile oldı saña bu ḳayd

Boynuñda senüñ bu bāğ n'eyler
Pāyuñda senüñ duzāğ n'eyler

Beñzer seni ḫāb'ı ġaflet aldı
Şayyād'ı emel bu dāma şaldı

Hey hey gözüñ aç bu ḫābdan sen
Ḳurtar seni bu ḫicābdan sen

Sermāyeñ olup hebā'yı menşūr
Olduñ yine bir gedā'yı maḳḫūr

Merḫūm Surūrī Efendi daḫi aña cevāb yazmış göndermiş. Tarīk'ı naḳşibendiyyede hem-pīr oldukları ḫaysiyetle laṭifeleri baruşduḡın rümüzla göstermiş.

Nazm

Ey yār'ı naşih'i nuşḫ-güftār
Nazm ile iden cevāhir-ışār

Hem baña diyen nedür bu ḫālūñ
Ḳat' oldı mı yoksa perr ü bālūñ

Güş eyle gel imdi vaşt'ı ḫālüm
Şanma ki kırdı perr ü bālüm

Şehzāde-i a‘zam u mu‘azzam (Ü.400b)

Nev-bāve-i efham u müfahham

Evşāfımı çünkü gūş kılmış

Deryā gibi kalbi cūş kılmış

‘Azmi sefer eyledükde sulţān

Oldukda aña mülākī ol han

Gūş eyledüğinde pend-i piri

Kılmış taleb anda ben fakiri

Nā-geh baña hükm-i şāh geldi

Derd ile dilümden āh geldi (F.360b)

Çün emr ile oldu bende me'mūr

Nā-çar ola döndi gitdi çün mūr

Ey Ka‘be mücāviri ‘azizüm

Zann itme ki olmaya temizüm

Nef‘um baña vü ‘avāma idi

Şanma ki kamu enāma idi

Şimdi kamu halka oldu nef‘um

Her vech ile oldu qadr u ref‘um

Sizden umaruz du‘ā vü himmet

Bu şāha müyesser ola devlet

‘Adliyle cihāmı ide pür-nūr

Ola bu Surūrī sırrı mesrūr

Ġarābet bundadır ki Mevlānā Ġubārī Surūrī Efendi’yi bu tarīkla ta‘yīb ve şehzāde hācesi olduğına ta‘accüb iderken kendüye dahi ol ibtilā vākı‘ oldu (Hk.273b). Sa‘ādet-i mücāvereti koyup Sulţān Bāyezīdün evlād-ı kirām hāceligini kabülle ta‘ayyüni zühür buldı. Ve bi’l-cümle Monlā Surūrünün fezā’ili zāhir ve mü’ellefâtı mütekāşir ekseri maqbül’ı enām idüğü mütebādirdür. ‘Aşık kavline mü’ellefâtı otuz altı olup niteki sinni anuñ za‘fı idüğü ma‘lüm’ı ekābir ü eşāğirdür. ‘Ulüm’ı ‘Arabiyyeden olan muşannefâtı faşl’ı ‘ulemāda mezkūrdür. Türkī ve Fārisī olup nazm u nesre müte‘allik āsarı nite ki bu maḥalde meşhūrdur.

SİFALİ:

Leys bin Esed bin Ġazanfer Yahyā Paşa (K.415b) oğlu Meḥemmed Paşaya ferzend-i şecā‘atmend-i nāmver olan nerre-şir-i dilir Arslan Paşa’yı şehāmet-rehberdür ki sehāda Mīr ‘Alī Şir-i zamān vegāda Leys ibn-i Şonkar’ı celādet-nişān āyın-i hükümetde Erdeşir-i ‘ahd idüğü zāhir ü ‘iyān idi. Ġazā meydānındaki erlikleri bi’l-icmāl yazılsa şafahāt’ı kitāb kümeyt-i hāmeye teng olurdı. Şaf’ı heycādaki dil-āverlikleri ber-vech-i intihāb naql olunsā sā’ir ekābirün tercemesi yazılmaz kalurdı. Şemşir ile müşārünileyh’i bi’l-benān hāme’i şāhib-şarirle engüşt-nümāy’ı a‘yān idüğü muḥarrerdür. Ol sebebden evşāfında bu miqdārla iktifā hünerverligine defil-i

h bterd r.

Min nazmih 

 sterin dil-ber mi h sn iline   h olsun
Ki dis n k llar ana yarıcu  All h olsun

Yol budur s nemi h n erle dil ey ka ı kem n
Ki dile gelmege  amzen okma r h olsun

Ve leh 

Tozu     can g z ne g z m n r  s rmed r
Elden gelen y z m z aya u a s rmed r

SEL K  :

Hamid ilinden k z t t  tesinden  a b n n m    ird r. H k   ki okınma a k bil s zleri ne n dir u ne h d m tek  ird r.  st d   a lu Em r merh m kend yi g rd k e m hmel mis n mu cem mi dir imi . Ya n  ki ta    i ma  a ını remz eylermi . Merh m Hay li ise kend yi sevmez imi . C nklerde    in g rd k e noktalayup  elik i itmeyince r hat itmez imi .

Nazm

Anu   in murg  Mecn n ba ı  st nde mek n eyler
Ki k y  Leyli h   akinden anda   iy n (Hk.274a) eyler

Ve leh 

Gel beni  ld r hey  fet h n er i b rr n ile
K rtulayın ( .401a) g nde bi  kez  lmeden hicr n ile

Diger

A zuma virdi nih nice lebin c n num
Tuya a y r diyu a zuma geldi c num

H k r bu ma  a ı g rmedin bu zem nde bir ma  a ı demi   m. Mazm n  bu mazm na min vechin k r b bir   r b u dil-f r b ed  eylemi  m ki ol ma  a ı (H.360a) budur.

Li m  ellifih 

B se  mm dine    maz dir imi sin c num
Meded  ld m   rup s yle dil   sult num

  N  :

Nels i K  tamondan olup Kem l Pa az deden m l zım oldu dan    ra man  b i  n ba     a r n  ile imti  n olunm  . Ted    i ma  all   m    a ada c mleden z    n bulunm  . H l  ki yine anlara ri  yet k lınm  . M stenid k vileri olma ın anlar n h m   ti bunu  fa  lından r ci  k lınm  . I  r  bından bu k   a ile h atimedeki ma  a ı nazm eylemi 

Min nazmihî

Ey felek meylüñ eger cāhil ü nādāna ise
Ben daḥi tā o kadar kāmīl ü dānā degilüm

Baḥa bu cevır nedür şāḥib-i ʿirfan şanup
Ehl-i faẓl añladuñ ise beni ḥāṣā degilüm

Echel ü dün u deniyem baḥa da bir nazar it
Ġayriden ḥumḳ u belāhatde de ednā degilüm

Ve lehū

Veh bilmedüm ki mūcib-i nokşan imiş kemāl
Tahsīl-i māl eyle ki şimdi kemāl imiş māl

ŞAHİDİ :

Vilāyet-i Menteşāda Muğla nām kaşabadandur. Müfessir ü muḥaddis ü mevlevî ve şāriḥ-i kitāb-ı meşnevî olup her cildinden yüzer beyt intihāb ve her birini beşer beytle şerḥ itmiş. Nāmını Gülşen-i Tevhīd koyup zemīnini bir ḥoşça tarḥ itmiş. Andan māʿadā beyne'n-nās maḳbūl ve taʿlīm-i eṭfāle ʿarūz-ı ğayr-i medḥūl olan lügat daḥi bunuñ (F.361a) teʿlifidür. Ḥaḳ budur ki ḥūb u muʿteber eṣerdür. Qavāʿid-i ʿarūziyye min vechin ol lügatde mü'eddā ve muʿteberdür.

Nazmuhū

Burḳa ʿı ebr-i siyehdür yüzi mehtābı için
Şebi yeldā saçı fettān gözinüñ ḥābı için

ŞÜKRİ :

Zemīn-i ekrāddandur. Mısr fātiḥi Sultān Selīm merḥūmuñ evā'il-i saltanatında rikāb-ı ḥümāyūna ʿarz-ı ḥāl ve izḥār-ı kemāl kıldı. Yaʿnī ki bu mektūb-ı manzūmla işʿār-ı māʿtī'l-bāl kıldı.

Nazmuhū

Diñle ey şāḥbāz-ı (Hk.274b) (K.416a) sidre-nişin
Bu sözümi ki çarḥ ider tahsīn

Bende Şükrī ki şimdi maʿzūlum
Pādişāha kemīne bir ḳulum

Bende vardur kemāl ü faẓl u hüner
Bir kaç er pādişāha gūş tutar

Görmüşem ben ḥadīs ü tefsīri
Bilmişem ʿilm-i fıḳḥ u taʿbiri

ʿİlm-i maʿḳūlı görmüşem maʿḳūl
ʿİlm-i menḳūlı görmüşem menḳūl

Şā‘irem işte ortalıkda sözüm
Altı dilde ğazel dirin ben özüm

Türkî dirin revân Nevāyî gibi
Fâriside hemân Benāyî gibi

‘Arabî söylerüm velî Kürdüm
‘Aybsuz Tañrıdur bu derhordum (?)

Ermenî dilini kemāince
Bilürüm Hindi daĥi ĥālümce

Va‘zumı ehli ĥāle diñledürem
Vecd ü ĥāletle ĥalkı inledürem

Bilürin at u it kemāli nedür
Añların yāz u yüz ĥālî nedür (?)

Çekerin egri yavuz ok atarın
Toĝrı dirmin degül beni şatarın (Ü.401b)

Türk ile Türk Kürd ile Kürdüm
Evde koyun yabanda bir kurdum

Çalarım göñlüm olsa tanbûrı
Severin ĥüb yüzli manzûrı

Men meni hem nedim bildürürem
Aĝlar iken ĥarîfi güldürürem

Bu kadar ‘ilm ü ‘aql u dāniş ile
Ĥiss ü idrāk ü fehmi ü biniş ile

Felek itdi yirümi kūy’ı fiĝân
Meni kıldı esir’i ĥüsn’i cevân

Bulmadum ‘ilmden bugün behre
Olmuşam şimdi şi‘r ile şöhre

İltifât eylese zamâne ŝehi
Bendenüñ sözlerine ĝāh geĥi

Her ne emr itse nazm bâbında
Ĥâtrı eglenmeye cevâbında

Vey baña iltifâtı olmasa yâr
Kaluram bi-nevâ vü ‘aciz ü zâr

Çarh dönsün cihānda kāmūñ ile
Şöhre bulgıl ‘aziz nāmūñ ile

Bu du‘ayı işitgeç ey şeh’i dîn
Cebre’îl’i Emîn disūñ āmîn

Monlā Şükrinūñ bu manzūmesi haylî vardır. İtnābdan ihtisār evlā görülmegin lazımu’l-î lāmı bu maḥalde nümūdārdur. Feammā bu ḥaḳır Kayşeride vālî iken Zül’l-ḳadirli ümerāsinūñ birinden işitdüm. Bu ḥuşûsı böyle tahḳik itdüm ki Monlā Şükrî ol zümreden ‘Ali Begūñ hācesi olup henüz timārdan ma‘zül iken fütühāt’ı Selim Ḥan’ı nazm itmiş. Sultān Süleymān Ḥan’ı şehriyār-kārdān ve İbrāhîm Paşa’yı zî-şān vezîr’i müşîr’i āsâf-nişān olduğı (Hk.275a) ḥâlde getürüp şunmuş. Def‘aten der-dest seksen biñ akça ze‘āmet virilmiş. Ma‘a zālîk Monlā Şükrî izhār’ı şükrān itmemiş. Belki ‘adem’i ḳabûl şüreti (H.360b) göstermiş. Ba‘dehū Süleymān-nāme te’lîfî emr olunmuş. Zamān’ı devlet’i vilādetden cülûs’ı hümāyūna dek yazup getürdükde sancaḳ tevcihine ta‘ahhüd ḳılınmış. Hattā anı daḥî bir miḳdār yazup itmāmı ile meserret-encām olmadın ‘ömri āḥire yetmiş. Sancaḳ müyesser olmaduğı guşşadan helāk olup kefenden bayrak açmış. Subḥānallāh. Ehline rağbet ol zamānda imiş. Ol deñlü dāniş ü binişi olanlara iltifāt me’mûl olandan ziyāde imiş. Şimdi selef vādisinde sözler söylerler kimse dinlemez. Monlā Cāmî ve Nizāmî revîşinde eserler ḳorlar vezîr ü şehden rağbet zuhūra gelmez.

Li münşihî

Benüm ol hāce’i ‘Ālî-miḳdār
Nice Şükrî gibi şākirdüm var

Şükre başlardı süm’i esbüm öpüp
Ol rikābumda disem gāşiyedār

Ammā mezbûr Şükrî Sultān Süleymān Ḥana cülûsiyye daḥî virmiş. Bir kaç beytini Mevlānā ‘Āşîḳ bu vech ile irād itmiş.

Nazm

Sikender ‘ālemi feth itdi vü virdi revāc ammā
Süleymān’ı Sikenderden ḥaḳikat söylemezler kem

Cihād’ı a‘zam isterseñ kızılbaş üzre bir ‘azm it
Ki ol evbāş zulmünden ‘Acem çeşmünde vardır nem

Cigerlerde cerāḥat var cefā vü cevri tığından
Süvār ol kim senūñ süm’m’i semendüñdür aña merhem

ŞEM’İ:

Üsküb semtinden (K.416b) Pirizren nām ḳaşabadan Şeyḥ ibn’i Velā dervişlerinden ve ehl’i sülûk olan üdebānuñ (Ü.402a) dil-rişlerinden bir za‘îf’l-bünye süz ü güdāzı vāfir dūd’ı āḥ’ı ḥāṭır-nevāzı mütekāşir bir şahş imiş. (F.361b) Te’sîr’i mahlaş anı tāb u ḥarārete muhtaş ḳılıp ekser’i kelimātı şevk-engiz ve zebān’ı āteş-bāzı elbette süz u güdāz-āmiz vākı‘ olur imiş.

Nazm

Ḥalāş olmak ne mümkün bir gönül kim mübtelā olsa

Alınmaz ‘ışk elinden iki ‘âlem bir yaña olsa

Ve lehû

Ne hūnîdür gözüñ sākî ki bağrumdan kebāb ister
Döküp nâ-ħaķ yire ķanum ķabağum pür-şarāb ister

Seni begler arasında anuñçün ihtiyār itdüm
Kul olmaz degme bir şāha gönül ‘ālî-cenāb ister

Ve lehû

‘Ār idermiş beni (Hk.275b) öldürmege ol sîm-tenüm
Varayın yalvarayın boynuma tākup kefenüm

Ve lehû

Koçam dirdüm nigārî pîrehensüz
Çürütdüm varımı ķaldum kefensüz

Ve lehû

Kime kim ‘ışķ işi olur pîşe
Okımaķ yazmaķ olmaz endîşe

Menķüldür ki bir gün Şem‘î ve Mesîhî ittifākla Ġalaṭa seyrine gitmişler. Deyrūñ maħbūblaruñ seyr idelüm diyu kiliseye duħul itmişler. Zurefā’yı şu‘arādan biri ki anları görmiş. Bedihe bu kıt‘ayı nazm idüp şöhret virmiş.

Min nazmihî

Ġalaṭada Mesîhî deyre varmış
Meger Şem‘î anuñla bile gitmiş

İşindenler ġalaṭ idüp didiler
Mesîhî kiliseye mum iletmiş

ŞĀBİRİ :

Monlā ‘Arab nām vā‘izüñ nebîresi zümre‘i ķuzātuñ sitāre‘i münîresidür. Hālā yevmî yüz elli akça ķāḍî ve hişāl‘i ḥamîdesinden ekser‘i ḥalk‘ı cihān rāzıdır.

Min nazmihî

N'ola şūfî-derün olsa bu bezm içre şafā meşreb
Begüm āyîne‘i ‘âlem-nümādur her gedā-meşreb

Ve lehû

Virme ġisū’yı dil-āvîzine dil cānanuñ
Göz göre ağızına atılma bir ejderhānuñ

Diger

Pürdür şadā'yı āhum ile bezm'i ğam benüm
Nālem yanuñda nāy uramaz hiç dem benüm

ŞUN'İ:

İsmi Mehemmed nefs'i Gelibolıdan Epsem Pire lakabı ile mülakḳab bāde-nüş'ı şāfi-meşreb küşāde-hılḳat nāzūk-ṭābī'at ādem imiş. Ma'azalik ehl'i ḳālem ve şāhib-raḳam nāmına bir nev-cevān'ı muhterem imiş. Muhtaşarātı görmiş Sultāne nām bir ḥüsn'i gül-endām şahbā-fürüş'ı zen'i 'ar'ar-hırāma 'āşık olmağla okımağı ḳadeh du'āsına tebdili yazmağı mahmurluk bozmaḳ müdde'āsına tahvili evlā görmiş. Mezkûre haḳḳında vāfir ğazeller dimişdür. Ol cihetden kendüyi rüsvā'yı 'ālem eylemişdür. Hattā bu maṭla' dahı anuñ haḳḳındadır.

Nazm

Hevā'yı 'ışḳa uğratdı beni bir Rüm sultānı
Müselmānlar firengiler giyer bir Rüm cānām

Esir itdi beni bir kāfire göñlüm diyen zālim
Ḥalāş eyleñ bu kāfirden meded siz bir müselmānı

El-kışşa ba'zı ma'nidār kitābetçiklerle rüzgārın geçürmiş. Vakt'i duḥāya dek ḥāşıl olan 'ā'idesini irteye ḳomayup toğrı meyhāne teveccühini münāsib görmiş. Şarāb'ı müdāma müdāvet (Hk.276a) ve pīr'i muğandan aḥz'ı bī'at ile 'ömr'i zindegāni sürmüş. Hoşça ebyātı (Ü.402b) maḳbülce ğazeliyyātı vardır. Gālibā sinni ḥamsine (H.361a) varmağın vefāt itmiş. Bu rüzgār'ı fāninuñ erba'inini geçürdiği gibi riyāz'ı cināna toğrı gütmiş

Ve lehū

Bir cām ile ḳıldı beni sākī yine mecnūn
Beñzer ki dilā itdi şarāba o gül efsūn

Ve lehū

Ḥatm eyleyen ey hāce benüm muşḫa'ı 'ışḳı
Ve'l-leyliye dek okımış ancak anı Mecnūn

Maṭla'ı ve lehū

Ḳanğı 'āşık ki ğubār'ı reh'i cānān olmuş
Tahtını yıl götürür kendi Süleymān olmuş

Ve lehū

Ebrūlarımı görelî bildiler ey perî
Dünyāyı kaç bucağ idügin ğayb erenleri

Ve lehū

Ey şūfi bize pīr'i muğandan nazar olsun
Tek himmetini şeyḥ aña (K.417a) itsün er olsun

Ḳıṭ'a

Hâfız'ı Lenge bir ayağ içdüm
N'idelüm kı'ıl olmadı o teke (?)

Çifteyi şun elüme ey sâkî
Umar idüm ki rāzı ola yeke (?)

Mezbûr Hâfız'ı Leng bâde-nüşlukda kendüye hem-reng bir şahş imiş. Bu hakîr 'âlem'i şabâvetde anuñ pîrligine yetişdüm. Hattâ ' âlem'i bālâda meşûr olan canânesi ile dağî görüşdüm. Tefâhür-künân baña Şun'î merhûmla olan ülfetini söyledi. Lillâhi'l-ğamd sizüñle dağî müşerref oldum lañfesini edâ eyledi. Ve bu kıt'a dağî Şun'î merhûmuñ vâridâtındandır. Be ânki sırğa ve intikâl itme olmayup hayâl'i hâş olan taşarrufâtındandır.

Ve lehû

Dest-mâlûñ hemîşe işi bu kim
Bulduğun siler hemân elde

Tañ mı bāzār içinde aşılâ
Cebe iner gehi turur belde

Bu hakîr kavlince iner cebe gehi turur belde (F.362a) edāsı rācihdür. 'Alâ külli hâl 'aşrına gelince nef'si Gelibolıdan Şun'ıye mânend şâ'ir kopmaduğı vâzihdur.

ZA'İFİ:

Nâmı Pîr Mehemmeddür. Rûmilinde Kıratova nâm kaşabadan zühûr itdüğü müsbet ü mü'eyyeddür. Tarîk'i 'ilme sülûk idüp elli akça müderris olmuş ba'dehû dāmânını pây'ı kanâ'at u inzivāya (Hk.276b) çeküp ol miqdâr tekâ'üde vuşûl bulmış. Şî'r u inşâdan fenn'i Fûrs terasetinden dağî 'ilmi vü 'ameli mukarrer imiş

Min nazmihî

Ey göz demidür eşk'i firāk ile tol indi
Ağyâr bu gün yâr ile bāzârı tolandı

Hışm ile yine cevr ü cefâ tîğî bilendi
Ey dil saña mı yâ baña mı anı bil indi

Yarâb n'ola hâli bu Za'ifi kulmuñ kim
Yâr ise terâğatde vü şabr ise dükendi

Ve lehû

Göñlümüñ âşinâsı dil-bercük
Çeşmimüñ rûşenâsı dil-bercük

Bir iki üç olur cefâ niçe bir
Taşağı dörd olası dil-bercük

Monlâ Lañif kavlince bir Za'ifi dağî Kaşamonıdan kopmuş hattâ 'ilm ü fażl u sülûkla hayli iştiḥâr bulmuş ve bu matla' anlardan şudûr kılmışdur.

Ve lehû

Canda dil vaşlından özge bir temannâ bulmadı
Dide didarından özge bir temâşâ bulmadı

Hil'at'ı hüsni çoğ ölçüp dikdi hayyât'ı kader
Lîk bu endâzede (Ü.403a) bir kadd'i bâlâ bulmadı

Dişlerün vaşında 'aqlum taldı bahr'i hayrete
Şol güherler buldı kim gavvâş'ı deryâ bulmadı

El-hak bu iki Za'ifi ki vardur ikisi de kuvvet'i tab'la nümüdâr ve sözleri pesend ü tahsine sezâvârdur.

MONLÂ 'ÂRİF :

Şeh-nâme-güy 'Ârif pâkize-hüy Fethullâh Çelebi merhûmdur ki babası cânibinden 'Acem ve anası tarafından 'Arabî olup pederi Dervîş Çelebi nâm 'Acemzâde-i şîrin-kelâm idi. A'câm revîşindeki hatt'ı divânide ser-âmed 'kavânin'i 'Acem-âyininde engüşt-nümâ'yı benî âdem olup Elkâs Mîrzânuñ nişâncısı olmuş idi. Huşûşâ Şeyh İbrâhîm gibi 'azîzüñ nebîresi olduğdan mâ'adâ nefsî oğlından sevgülü nefsî oğlu idüğü şuyu' bulmuş idi. Ekser-i fûnunda mahâreti nazm'ı kelâmda hûd kemâ-yenbağı kudreti bâ-huşûş şeh-nâme-i Hâkânî nazmında izhâr'ı belâgati muqarrer olmağın ba'zı kaşâ'idi ve resâ'ili ve cerâ'idi manzûr'ı şehriyârî olduğda ibtidâen (Hk.277a) yigirmi beş akça 'ulûfe ta'yin olundu. Ve cevâ'iz'i seniyye ile ri'âyetden sonra Tevarîh'i Âli 'Osmân nazmına da'hi me'mûr kılındı. Ve bi'l-cümle kuvveti bâzûya ve zih'i kemân'ı kudreti gûş'ı ârzûya getirüp ibtidâ zuhûr'ı 'Osmâniyândan başladı. Nihâl'i sâ'id'i bizâ'atına dest'i himmetle kalem aşıladı. Nazm itdüğü mecâlisi ceste ceste (K.417b) gönderdi. Ve ol ma'ûle külliyyeti olan eser'i hâşî cüz' cüz' irsâl (H.361b) idüp deste deste sünbül ü gül gönderen bağbâna döndü. Egerçi ki sâbıku'z-zıkr Eflâtûn ve Nakkâş Şâh Kulu nâmındaki mütsidle nâmı nemmâm bir kallâş'ı hased-nümün terzik'i mahz nice sâhte nakş'ı pür-rengle nîreng u itfirâ ile perdâhte beytler didiler. Şâh-nâme-güy olan böyle ya'nılmış edâlar mı eyler diyu şunâ buña gösterdiler. Lâkin Şehriyâr'ı suhan-şinâs cidden sözlerine mültefit olmadı. Erbâb'ı garaздan muttasıl ı'raz u igmâz üzre olup 'Ârif'i mezbûra tegayyür evzâ'ı vukû' bulmadı. Belki rağmen li-l-âher izdiyâd u iltifâtına cüll'i himmet buyurdu. Ve hânesindeki kuttâb u nakkâşân için müstakîl bir kâr-hâne bünyâdına ve ihrâcât u maşârifinüñ hâzineden irâdına ruhşat virildi ve cenâb'ı ma'ârif-menâblarındaki hayyız u ihtirâmını ol mütsidlere tıuyurdu. Bu tarîkla 'Ârif'i mezbûr nice yıllar çalışdı. Nazm'ı şehd-âsârı hûd tab'ı latîf'i pâdişâhî ile şîr ü şekker-vâr alışdı. Altmış biñ beyti tekmiñ idüp 'izz'i huşûrlarına gönderdi. Esnâ'yı te'lifdeki terakkî ile vazîfesi yetmişe yetişdi. Ba' de'l-ithâf nice yüzden in'âm u ri'âyetleri da'hi zuhûr itmiş idi. El-hak yetmiş (Ü.403b) biñ beyt nazmı egerçi lâfla âsândur. Ammâ ki inşâfla bir genc'i şâyegâna dest-res bulmağla yeksândur. Farazâ nısfı pesendide olsa hamseye cevâb'ı müsteṭab yazmış olur. Rub'ı yâ süslü tahsîn olunsâ cihât'ı sitte ve çâr-erkâna velvele bırakması ta'yyün bulur. Bundan mâ'adâ Vezîr Süleymân Paşanuñ sevâhîl'i Hinde (F.362b) selerini iki biñ türki beytle (Hk.277b) bir latîf destân itmişdür. Hattâ ol risâlesinde Âhinüñ

Nazm

Toğurdı şubh-dem bânû'yı devrân
Bir altun başlu sırma saçlu oğlan

beytini tevârüd şüretinde derc eylemişdür. Egerçi ki niceler i'timâd itmemişler altmış biñ beyt nazm iden üstâda

bu töhmeti revâ görmemişler. Ve bi'l-cümle nâzım'ı müşârunileyh İmâm Râzinüñ ⁹⁻⁷ (١) **بال مرصع**

بال مرصع بدن kaşide-sine nazîre dimişdür. Mevlânâ 'Âşık ise kaşide-i Hâkânînüñ şanup anuñ kelâmını tettebbu' eyledi diyu yazmışdur. Ve bir latîf ü ma'kbûl ve mazmûn u edâsı gayr'ı medhûl izhâr'ı muzmeri da'hi vardur. Her cihetle pesend ü tahsine sezâvârdur. Ve bir gâzel dimişdür ki her beyti hem izhâr'ı

mużmer ve hem Süleymān ismine mu‘ammā’yı rengındır ki ol ğazel budur.

Min nazmihī

Bir mu‘ammā durur iki aşuñ
Ki ıkar andan ismi naaşuñ

Aşır arkdı (?) ruhı yāre
Meger ey zūlf ikidür başuñ

Ay efendüm hilāle kim dir kim
Gözüñ üstünde var diye aşuñ

Seni ok yaşlu añların ey göz
Merdüm içinde saklama yaşuñ

a‘n idüp alma ağızına cāmı
Ki degüldür senüñ ayakdaşuñ

Nūrı hūrşide hiç irür mi zevāl
Didesi görmez ise huffaşuñ

Götürelden abānımı Mecnūn
Gelmedi ‘Ārifā ayakdaşuñ

Bu aır bir def‘a kendülerle aşır oldum. Nev-güftelerden neñüz var diyu şordukda bir ğarīb ihtirā‘ı hāşımı gördüm ki ağırabü‘ş-şu‘arā tārīhde dānişmend zümresinde engüşt-nümā Ğurābı demekle müsemmə bir ‘azizden meger ki rencide olmuşlar. Ol bi-huzūrluğla hicv‘i melih sūretinde bir kıt‘a söylemişler. Ammā bir tarīkla yazmışlar ki mażmūnı maḥzā adhı ğurāb olduğdan mā‘adā mektüb‘ı (K.418a) ğarābet-nümūnı zāğ şūretinde bir timsāli daḥi vardır ki her ‘uzvunda bir rüba‘i söylemiş. Hālā ki yine ol ‘uzvı maḥallinde derc eylemiş ve bir ‘amelī mermer daḥi icād itmişdür ki evşāfda ruhāma azılmış ebyāt‘ı bi-mürekkebi(Hk.278a) ke‘n-naşı fi‘l-ḥacer levh kılup münkir‘i tenden mürtesem olduğu muarrer ve bir ‘amel‘i küllī daḥi ihtirā‘ kılmış ki būy‘ı dil-āvizinden ğayrı zāhir ü nümūdār be-ān ki gül‘i bi-hār ü reng ü arāvetde bülbüle maṭlūb olan vird‘i bahāriden rāciḥ idi. Hezār-bār bu maşnū‘ātdan mā‘adā zibā ğazelleri ve aşıdeleri vāfir kıt‘aları ve rübā‘ileri (Ü.404a) hūd mütekāşir idi. Şeh-nāmesindeki meşhūr olan ebyātı bunlardur ki irād olındı cönklerde ve mecmu‘alarda ancak bunlara dest-res bulundu.

Nazm

⁹₋₈ (I)

اكر بچء مار افعى سرشت

كنى طوق مشكين حور بهشت

وزر بهر (H.362a) خوردش ز خلد برين

دهى نوشش از چشمه انكبين

مسیح از پی زنده کی هر دمش
 لعاب دهن ریزد اندر دمش
 چو دندان برآورد سر انجام کار
 ز امید نوشش چو دندان برآر

se درختی که تلخست ویرا سرشت ⁹⁻⁹ (II) Egerçi ki Monlā'yı mezbūr bu ebyātı Hākīm Tūsīnūñ beytine muḳābil dimişdür. Lākin mülhim'i ğaybī se beyt tettebbu'ında bu gūne çār beyt ilḳā itdüğinden añlañış budur ki Monlā Ġubārīnūñ bu mebhāşdeki çār beytine nazīre olmasını irāde buyurmuşdur. Zīrā ki onlar daḥi ol esnālarda bu ebyātı dimişler idi. Hattā tefāvvuḳ da'vāsı ile ba'zı nüktedānlara 'arza ḳılımlar idi. Ol çār ebyāt budur. Bi-hasbī'l-mazmūn ⁹⁻¹⁰ (III) tenāsübi şāh-name-gūy 'Ārifūñ andan intikāline deḥil ü şāhid gibidür. Ve Monla Ġubarīnūñ çār ebyātı bu nazm-ı bü'l-'acebdür.

Nazm-ı Ġubārī

⁹⁻¹¹ (IV)

کسی تخم خنطل و باغ بهشت
 با مید بطیخ شرین بکشت
 از انهار خلدش بهنکام اب
 کهی انکبین داد که شیر ناب
 کهی دادش از چشمه سلسبیل
 بجای صبا دم بزد جبرئیل
 سر انجام که امد از وبرك وبار
 همان خنطل امد که به زهر مار

'ĀRİFİ :

İsmi Hüseyin Çelebidür. Fünūn-ı mütenevvī'anuñ ḥarīdār-ı şāḥib-ṭālībidür. İstanbulda vücūda gelen ḳuloğullarından iken İbrāhīm Paşayla Mışra vardı. Matlūbı olan bölük ḥalḳına mülteḥiḳ olmak ārzūsıyla derri devlete geldükde Anaṭolı (Hk.278b) defterdārı ḳalemінде(F.363b) tezkirecilik virildi. Lākin ol 'aşrda defterdār olan Maḥmūd Çelebi ile imtizāc idemeyüp cümle ḥālde mu'āraza üzre olmağla 'arzı ile 'azl olındı. 'Ārifī daḥi o cefāya taḥammül idemeyüp cümle mā-melekini sağlıgında māl'i meyyit nāmına şatdurdı. Kendüyi Mışra ulaşıracak bir miḳdār nesne alıḳoyup mā'adāsını fuḳarāya bezl itdi. Evvel bahār olduğı gibi Şeyh İbrāhīm Gülşenī ocağına toğrılıp çekildi gitti. Vaḳtā ki ḥankāha girdi. Cübbe vü destārı şemle ve 'abāya değışdi. Ve ol esnālarda bir tercī' nazm idüp bu maṭla'ı ana ser-bend itdi.

Gözüñ aç ‘ālem’i kübrāsın sen
Maẓhar’ı eşref’i esmāsın sen

Ba‘dehū İstanbula gelüp on yıl mıkdārı münzevī oldı. Ne kimse hālın şordı ne erbāb’ı keremden rağbet buldı. (Ü.404b) Bi’l-āhare sene seb‘a ve erba‘ın ve tis‘amie tārīhinde Pādişāh’ı zī-şān Yetīm ‘Alī ile ‘Ārifīye on beş akça ‘ulūfe ile bölük ihsān itdi. Ve bi’l-cümle hōş-hulq u nāzik tab‘ u küşāde-zihn ādem idi. Maḥbūb-dōstluqda ḥod müşkil-küşā’yı (K.418b) rindān’ı ‘ālem olup her cihetle müselleme idi. Müddet’i ‘ömri cevānsuz güzerān itmedi. Āhır dil-beri Aḥmed Şādān nām cevān idi ki anuñ maḥabbetinsiz dünyādan gıtmedi. Hoşça sözleri ve pesendide kıt‘a ve gazelleri vardır. Ekser’i tahsīne sezāvārdur. Evvelā Şeyh İbrāhīm Gülşenī rihletine tārīh anlar dimişdür. Haq budur ki hūb u laṭif edā eylemişdür.

Tārīh

9_12

کرد رحلت ز کلستان فنا
کلشنی اعنی شیخ ابراهیم
زد قدم بر نشیمن لاهوت
شد بلخوت سرای انس مقیم
زین سرای فنای حادث نقش
کشت مهمان بخانقاه قدیم
گفت هاتف برای او تاریخ
مات قطب الزمان ابراهیم

Ve yine Deryā’yı Ebrāra nazīre dimişdür. Cüll’i himmetle ḥavāş’ı şu‘arā nüzhetgāhında cılveler göstermişdür. Matṭa‘ı budur.

Nazm

9_13 (I) (Hk.279a)

سبزه زار چرخ کوهر روز سر سبز ترست
از سرشك چشم غمکینان محنت پرورست

Ve taşavvufāne bir terci‘i dahı vardır ki bendi bu maṭla‘ı maṭbū‘dur

Ve lehū

‘Ayn’ı ‘ārīfde vücūd’ı eşyā

Görinür cümle ke'n-naqşı fi'l-mā

Diger

Naşihat eyledüğümce 'araḳ-riz olma hūyuñdur
Şaḳm incinme kim cānā murādum āb-ı rūyuñdur

Ve bu kıt'a daḫi anuñdur. Kemāl Paşazāde merhūma virmişdür. Kemāl-i nezāket-i ṭab'ından incinmeyüp taḥsîn-i belîğ buyurmuşdur.

Kıt'a

İmām-ı dîn ü millet ya'nî müfti
Ki yoḳdur aña beñzer ehl-i ādem

Şu deñlü ihtisār eyler cevābın
Olur olmaz yazar vallāhü a'lem

'ABDÎ :

(H.362b) Burusevîdür. Kuzât tâ'ifesinden İslî 'Abdî demekle meşhûrdur. Ammā ṭabī'ati bed degildür. Bu şi'ri ile mezkûrdür.

Gazel

Maraż-ı 'ışkı gör şifā yirine
Alıḡor derdini devā yirine

Baña sevdā-yı zülfüñ āḫir-i kār
Kara çul giydirür 'abā yirine

Sinemüñ sırrı fāş olur yoksa
Çāk iderdüm tenüm ḳabā yirine

Baḳmadın yüzüme geçüp gitme
Sög begüm bâri merḫabā yirine

Çıkar ey dil gözümü görmez ise
Ḥāk-i pāyüñi tütüyā yirine

Müft mesken şanur cihānı kişi
Naḳd-i 'ömrin virür kirā yirine

Ve lehū

Nice ḡussa nice ḡam nice belā nice elem
Yire geçdi gibi dünyāda meger luṭf u kerem

Ve lehū

Bir iki gün ḳonuḡum dünyede incitme felek

Beni sañmañ gidicek bir dañi bu yire gelem

Ve lehū

Günde biñ kez ölürüm mihnet-i cānān ile ben
Ey telek ölmek ile qorqudamazsın beni sen

‘ABDĪ-İ DİĞER :

Gelibolıdan bir imāmzāde idi. Tab‘ı pāki cihān bezminüñ ğill u ğışından āzāde idi. Bu haķır ile (Ü.405a) Muhtaşarāt okırken şerik olmış idi. Dānişmendlik eyyāmında dañi bir kaç gün bezmimize muķārin olmuş idi. Eger mu‘ammer olsa küllī şöhret bulurdu. ‘Ulūmda ve nazm u neşre müte‘allik rūsūmda belki müştehir olurdu

Nazmuhū

Şem‘i hüsnuñden göñül pervānesin dūr eyleme
Arayup mumlar yakuben bulımasun bir zamān

Ve lehū

Dil-ber hırāma başladı kebg-i derī gibi
Şahıñı sarāy-ı gülşene geldi (Hk.279b) perī gibi

Mezbūruñ pederinden irşle bir evcegiz kaldı. Hāl-i hayātında şatup harcanmak iddi‘āsın kıldı. Ba‘zı hıllān ki kendüyü men‘ iderdi. ⁹⁻¹⁴ (I) خیر الامور اوصتها lafzını evi şat hā ile ta‘bir iderdi. Raḥmetullāhi ‘aleyh

‘ASKERİ :

Edirnedendür. Bir zamān zümre-i abdālānla hem-kiş ü yārān olup İmām Ḥasan-ı (F.363b) ‘Askeri āsitānesine intisāb-ı tām da‘vāsı ile ratbu'l-lisān olmağın hıķmet Hudānuñdur dervişlik tarıķında nice yıllar tek ü pūdan soñra sipāh silkine sālİK ve ze‘āmet pāyesine mālİK olmışdur. Lākin dervişlik hālinde aḥvāl-i ma‘āşında muṣṭarib olup erbāb-ı devletden luṭf u kerem (K.419a) umduğı kapuları der-yüz itdükde kimseden merḥamet ü himmet görmemegin bir kaşide dimişdür. ‘Ālemüñ kem-keremlerinden vāfir şikāyet eylemişdür. Bu ebyāt ol kaşidesindendür.

Nazm

Ey göñül a‘yān-ı devlet içre himmet kalmadı
Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet kalmadı

Ey dirīğā luṭf u iḥsānuñ kapusın yapıdılar
Zikri ḥayr olsun dinür bir ehl-i devlet kalmadı

Adları Ḥātem sehā ṭomārmı tayy itdiler
Gitti ğayb oldu kerem cūd u sehāvet kalmadı

Toldı mülk-i ‘āleme eşrāt-ı sā‘at fitnesi
Ger bilürsün zāhir olmaduk ‘ālāmet kalmadı

Ser-te-ser dünyū yüzünü tıtdı şöhret āfeti

Âh kim bir kûşede vahdet selâmet kalmadı

Dûn'ı himmetân'ı 'âlemden şikâyet ve anlaruñ buhl ü hışsetlerini rivâyet hemân 'Askeriden degül 'amme'i erbâb'ı hünerden zâhir bir hâletdür. Zîrâ ki aşhâb'ı ma'rifet haqqında dünyâ-perest olanlaruñ işi cûd u kerem degül redd ü cevır ile maḥzâ ihânet ü haḳâretdür. Binâ'en 'alâ-zâlik bir zamânda bu haḳîrden daḥi bu mazmûnda bir gâzel şâdir olmışdur. Vird-i zebân idinecek vâridât olmağın bu maḥalde irâdı münâsib görüldi.

Li münşiihî

Güm oldu zevk u şâdı devr'i âdemden vefâ gitdi
Haḳîkat câmı şındı (Hk.280a) bezm'i 'âlemden vefâ gitdi

Mürüvvet bahrı mervâridinüñ ğavvâşı ğark oldu
Dönüp girdâba deryâ'yı keremden âşinâ gitdi

Kerem nev-berlerin bezl itmez oldu devḫa'i himmet
O yüzden şive'i her naḥl şimdi muṭlakâ gitdi

Göñüllerden ricâ nâ-yâb u nâ-peydâ degül kaṭ'â (Ü.405b)
Veli her mâlik-i dînâr u dirhemden seḫâ gitdi

Eger kan içre biñ merdüm görürse ağlamaz kimse
Teraḥḫum demlerinde çeşm'i pür-nemden 'aṭâ gitdi

Elinden rûzgâruñ herçi bād-â-bād okır 'Âlî
Kaşâvet çekmez oldu kâyd'ı ğamdan ol hevâ gitdi

‘AŞKÎ:

İstanbul ḳurbündeki Yeñiḫışârdandır. Yeñiçeri zümresinden iken Alamân seferinde öldi diyu dirliği kesilmiş kendüsi ibḳâsına muḳayyed olmayup Ḥâcî Bektâş kisvetin Ḥâcî Bayrâm (H.363a) tâcına deġişmiş. Mü'eyyedzâde Şeyh Ḥâcî Çelebi zâviyesine girüp şûfî olmuş. Ebu'l-laṣl merhûm ki defterdâr imiş. Müfidce ḫizmetlerle mezbûra gerçekten iltifâtı var imiş. Ba'de zamân rikâb'ı hümâyûna 'arz'ı ḫâl eylemiş. Murâdmca tekâ'üd vazîfesi virilüp Üsküdârda bir maḳâm'ı biḫiş-âsâda naḳd-i 'ömrini sürür'ı behçet-şî'ârla geçürmüş. Ammâ tekâ'üdüne sebep olan bu 'arz'ı ḫâl'i manzûmı imiş.

Nazm

Pâdişâh'ı cihân-penâhuñ ben
Niçe yıl işiginde çâker idüm

Ḥasta oldum kesildi dirlicigüm
Şağ olursam şolağ olam dir idüm

Yimez idüm cihan ġamını zîrâ
Padişâhuñ 'ulûtesin yir idüm

Ḳal'a cenginde aṭmayup ölümüm
Yanar oda girür semender idüm

Seg-be-şahrâ dimezden evvel çarh
İtler ile cihânda hem-ser idüm

Şâh'ı 'âlem-penâh sağ olsun
Çâkeriyem ezelde çâker idüm

MEVLÂNÂ 'ALÎ ÇELEBİ :

Hımnâlızâde merhûm ve Hamîdî vatan idi. Âb-rûy'ı 'ulemâ'yı Rûm tatşil'i fezâ'ili faşl'ı terceme-i 'ulemâda ma'lûm bu maḥalde ancak nazm u inşâya müte'allık olan ma'ârifî mersûm u mefhûmdur. Babaları Emrullâh nâm kâdîdur ki evlâd'ı kirâmı ser-be-ser fezâ'il ile meşhûr ve her biri ma'ârif ü ḥaşâ'il ile mezkûr olmuştur. Bunlar ḥod (Hk.280b) ol zümre-i ḥamîdede Hamîd ilinüñ civârındaki memâlikden nüzhet ü meziyyeti gibi 'ilm ü mevleviyyeti ile (K.419b) imtiyâz'ı külli bulmuştur. Türkî ve Fârisî eş'âr'ı âbdâr'ı vü mu'amme-yâda ḥod Mir Hüseyn ve Emrî gibi dikkât u iktidârı inşâda ise Hâce-i Cihân rütbesinde âsâr'ı dürer-nişârı muḥarrerdür. Ancak edâlarında elfâz'ı 'Arabîye gâlib olmağa çendân şûh u 'âlem-gir olmaduğı beyne'n-nâs ezher u eşherdür. Kendüler vilâyet-i Şâm kâdîsı iken ki Ahlâk'ı 'Alâyî nâm eser-i mu'teberüñ inşâsına iştiğâl iderlerdi. (F.364b) Bu ḥakîre külli ragbet ü ḥullet gösterür haftada bir def'a şoḥbet-i dil-küşâlarına da'vet kırlırlardı. Bâ-ḥuşûş te'lîfine meşgûl olduğum Enisü'l-kulûb nam kitâbdan bir faşl işgâ iderlerdi. Bir faşl kendüler Ahlâk'ı 'Alâyî okıyup cây'ı daḥl u ta'arruz'ı zühûr iderse elbetde söyleñ dirlerdi. Ya'nî ki ḥulletden murâd düşmen gözi ile te'lîfe nazardur. Beşerîyyet müktezâsınca sehv ü ḥaṭâ (Ü.406a) zühûrunda 'aynuñ ta'arruzıyla şarf'ı başardur buyururlardı. Fî nefsi'l-emr ol haftada zühûra gelen âsâr tarafeynden takrîr-i âbdâr kılmurdı. Maḥall-i ta'arruz u su'âl bulunduğda cevâb'ı bâ-savâbı ve yâhûd diger edâ ile inşâ'yı müsteṭâbı vâcibâtdan bilünürdi. Cidden kendülerde kibr ü 'ucb yoğ idi. Maḥall-i baḥs u mu'ârazada teslîm ü tenzilleri emsâl ü aḳrân zümresinden artuğ idi. Ve bi'l-cümle baḥr'ı 'ilm ü faẓl idi Kendülere hem-'aşr olan mevâlî fûrû' ḥükmünde tutulup onlar gûyâ ki aşl idi. Bu ḥakîr ol zât'ı büzürg-vârı Kemâl Paşazâde ḥilkatde bulmuşum. Zirâ ki câmi'u'l-fünûn olmalarını ve ma'ârif-i cüz'iyeden külliyetle imtiyâz bulmaları ile mütemessik olmuşum. Eger bir miqdâr daḥi mu'ammer olsa ve zamânında Mütessir Ebu's-su'ûd'ı Müftî gibi devleti gâlib müsinn ü mütebaḥḥir olmayup kendüler inkirâz'ı aḳrânla teterrüd ü tetavvuk bulsa belki İbni Kemâle gâlib olaydı. Añlanış bu idi ki Ebu'l-kemâlât künyetiyle iştiḥâr bulaydı. 'Ale'l-ḥuşûş bunlaruñ şâ'irîyyeti ve fenn'i mu'ammadaki kudret ü dikkâti (Hk.281a) anlardan efzûn idüğünde reyb yokdur. Geraẓ fezâ'ili beyân olıcağ bundan artuğı artuğdur. Yâd olman Ahlâk'ı 'Alâyî gibi kitâb'ı müsteṭâbı ve Risâle-i kalemîyyesi ve 'Arabî ve Fârisîde mülemma' lâmiyye kaşîdesi ba'z'ı âsâr'ı mu'teberesi olduğdan ğayri Fârisî ebyâtından bunlar her cihetle mergûbdur.

Nazm

9_15 (I)

دل می بردز خلق باشوب و کین همه

خرسند هم نمیشودان مه بدین همه

Egerçi ki Farsça دل می برد dinilmiştir. Lakin bu ḥakîr ḳavlince Farsça دل می بردin râciḥdür. Zirâ ki بدین lafzı ile münâsebet-i tāmmesi vâziḥdur.

Ve lehû

9_16 (II)

کفتم که سخن کوی (H.363b) مرا گفت دهن نیست

ابرام نکردم چه کنم جا"ی سخن نیست

Amma Türkî maṭālî'inden

Ve lehū

Şabra kâdir 'āşık u bî-nâz dil-ber görmedüm
Az 'āşık olmadum ben az dil-ber görmedüm

Maṭla'ı ve lehū

Her ne dirse dir gözüñ kat'î dil-i aḥbâbda
Kimse tınmaz n'eylesünler arkası mihrâbda

Diger

Eñsesinden bilürüz ḥaṭṭı gelen maḥbûbı
'Ârif olan begüm ardından okır mektûbı

Şol zamân ki vilâyet-i Şâmda bu ḥakîr

Li mü'ellifihî

Âhum odından mihr-i felek bir şerâredür
Baḥtım yanında mâh ise bir bî-sitâredür.

maṭla'ını didüm ve kendülere iletüp okıdum. İrtesi bu maṭla'ı bize göndermişler. Ya'nî ki bizüm nev-güftemüze nazîre dimişler.

Min nazmihî

Âhumla gerçi tâk'ı felek bir şerâredür
İtmez şeb-i firâkı münevver sitâredür

Ba'demâ re'isü'l-eṭṭibbâ ve faẓl ile (K.420a) engüşt-nümâ olan İbni Kaysūmdan Mıjdâ (?) Ebu Leyser ki (?) itmişler. Eṣnâ-i talebde bu kıṭ'ayı diyüp göndermişler. Hâk budur ki kati latîf eda itmişler

Ve lehū

^{9_17} (III)

قوى الضعف في قواى فلا استطيع النهوض و الحركة

مكران لطف خویش بفر ستی مژد (U. 406b) بطوس و یا ابو البركه

MEVLÂNÂ ĞUBÂRÎ :

Adı 'Abdurrahmândur. Mevlânâ 'Āşık kavlince Ḥamîd ilinden olup ṭarîk'î 'ilme sülûkı eṣnâlarında Kınalzâdelere intisâb itmiş(Hk.281b) gâh Müslim Çelebiden gâh şâbıku'z-zıkr 'Alî Çelebi Efendiden ma'ârif ü

feza'il müzâkeresini iktisâb itmiş. Bu tarîk ile tahşil'i mülâzemet ü müderris olup 'arz'ı dirâset itdükden soñra naşibendiyye tarîkına sülûk eylemiş. Muvakkı'ı sultânî tuğra-keş'i hâkânî Ramażanzâde Mehemmed Efendi himmetiyle şurre ta'yin olup harameyn'i şerîfeyn ziyâretiyle müste'id olmuş. Gâh Mekkede gâh Medîne mücâvir olup bir zamân

Min nazmihî

Şükr ü minnet Hudâ'yı bî-çüne
Ki raķam çekdi kâf ile nûna

terci'î laţîfin söylemiş. Bir zamân maķâmât'ı sülûk'ı menâzili tayy itmek vâdilerini işâ'ata andan bâlâ-ter rütbede bir terci' dahi nazm eyledi. Ya'nî ki

Nazm

Gâfil olma gözüñ aç 'âlem'i kübrâsın sen
Sidre vü levh u kalem 'arş'ı mu'allâsın sen

bendinüñ mükemmelini (F.364b) nazma koydı. Ba'dehû sene sülûs ve hamsîn ve tis'amie târîhindeki merhûm Surûrî Efendiye kübrâ'yı naşibendiyyeden iken Şehzâde Sultân Muştafâ hâceligi tekliif olındı. Ğubârî işitdükde ta'yib idüp n'ichün rızâ gösterdüñ mefhûmunda bir manzûme gönderdi. Hikmet Hudânuñdur Mekke'i Mükerrermeden sefine ile Rûma gelürken kendünüñ yolu Kütâhiyyeye uğradı. Tûl'ı âmâla mübtelâ degülin dir iken Sultân Bâyezidüñ evlâd'ı kirâmı hâceligi tekliif kılındı. Merhûm Surûrîye bi'z-zât vâris'i mülk ta'limini câ'iz görmemişken kendüsi vâris'i mülküñ evvelâ 'ibâdına giderek Orhan nâm şehzâde'i pāk-nihâdına mu'allim oldı. Ya'nî ki anı kınaduğı bu rengle kendü yüzine kir getürdi. Hattâ şehzâdeler vaķ'asından soñra derdmend Ğubârî ğubâr'ı râh'ı belâ oldı. Ve niçe günler Boğaz hişârında habs olunup biñ bela ile kurtuldı. Ve bi'l-cümle Monlâ Ğubârî gerçekten şâ'irdür. Nazmnıñ hâlâveti ve eş'ârınüñ belâğati aşıkâr(Hk.282a) u zâhirdür. Hanķâh'ı Şeyh Vefâda sâkin iken didüğü

Min nazmihî

Ser'i kūy'ı Vefânuñ hâk-sârı
Ayaklar toprağı miskîn Ğubârî

beyti letâfet-i tab'ından haber virmişdür. Ve kıt'alarından

Ve lehû

Ey Ğubârî bu cihân içre benüm
Kimse eş'âruma toz konduramaz

Meger ol kâtib'i müsta'cil kim
Haķ'ı şî'rüm kuruyunca tıramaz

ğüftesi güftâridür. Ya'nî işâ'a kılmışdur.

Min nazmihî

Ey Ğubârî mey'i nâb olmayıcak işte ğubâr
Şu bulunmazsa zarûretde teyemmüm câ'iz

bunlardan mâ'adâ derdmend Ğubârî rehâ bulup ba'dehû çekdüğü(Ü.407a) şedâ'idi bildirüp Maħmil każâsını

ṭaleb itdükde ḥazret-i şehriyâr-i cevâhir-nisâr ṭumâr-ı ‘arz-ı ḥâlî şadrına

Nazm

Şimdi bildüm kim imiş Maḥmile kâḍî olsun

mıṣra‘ını ki buyurmuşdur kâzî-‘asker yedinden Monlâya vâsıl olduğu gibi(K.420b) mıṣra‘-ı s̱ânîsini tekmîl idüp bedîhe

Nazm-ı Ğubārî

Şöyle ḥizmet ideyin kâfile râzî olsun

diyüp nazm-ı kelâma mecâl-i kudretini tıyurmuşdur.

Ğarâbet bundadur ki bu maḳûle şöhre-i rûzgâr (H.364a) ve nâmdâr-ı dâr u diyâr şâ‘ir-i bülend-iştihârla iştirâk-ı maḥlaşa ṭalebkâr olan Kireççizâde Maḥmûd nâm berş-hâr u sefih-i bed-girdâra ne diyelüm ki zu‘m-ı fâsidince kendüyi şu‘arâ a‘dâdında dâḥil şanup bu maḳûle bir nâ-merbûṭ kıṭ‘a ile ḥod-fürüşluk daḥi kıılır. Hâlâki ne ilden ḥicâb eyler ne utanur.

Nazmuhû

Üstâd-ı efâzıl-ı Rûmam
Rûmda ma‘rifetle ma‘lûmam

Nazm-ârâ peyrev-i Nizâmîyem
Cur‘a-i bâde-nüş-ı Câmîyem

Güyâ ki Türkî didügi yetmez Fârisiye cür’etle daḥi işi bitmez. ‘Arabî nazma daḥi küşîş ider. Huşûşâ ki Farazdaḳuñ aşḥâb-ı Resûl ḥaḳḳında ki bedâyi‘u’l-bedîl ‘adîmü’l-‘adîl beytine daḥi nazîre söyler. Ne Allâhdan ḳorḳar ne Resûlden utanur. Bulduḡın dimekle şi‘r-i âbdârı yenür şanur. Ol tezyîl itdügi beyt-i bî-nazîr budur.

Min nazmihî (Hk.282b)

^{9_18} (I)

هم غيوث الندى اذا وهبوا
هم ليوث الورى اذا نهبوا

Kendüler dimişler ki

Nazmuhû

^{9_19} (II)

قال قاضى غبارى مداح
كان في الشعراء نظمه مفتاح
هم مبشر بجنة المأوا

هم مكرر برحمة المولى

Egerçi ki vehmi hemden fark itmemiş. Lafzen ve ma'nen tebāyin muḳarrer iken nazīre didüm diyu gūyā ki ervāḥ'ı aşḥāba verhemler virmiş. Temāşā bundadır ki rüchān da'vāsm daḥi eyler imiş. Vechi yokdur diyenlerle döğüşüp ceng ider imiş. Ma'azālik zu'm'ı fāsidine gāḥ Cāmīye öykünür gāḥ Hāfızā gāḥ Farazdaḳa nazīre söyler imiş gāḥ Cāḥīza. Aşılda Kireççizāde Aḥmed Çelebi bu maḥdūmuñ babalarıdır. Şām kazāsından mütekā'id bir 'aziz imiş. Evlādınuñ mihteri Sinān Çelebi imiş ki hoş-nüvis ve 'ulemāya vü zurefāya celis iki biñ beytle Mecnūn u Leylā söylemiş. Ve mezkūrūñ birāder-i kihteri Ğubārī maḥlaş idinende Maḥmūddur ki emārāt'ı cünūn ismi te'sīrle (F.364b) kendüde mevcūddur. Ve bu iki birāder tenāvül'i berşde birbirlerine hem-ser olup gāḥi aylık nāmına kazanla berş ü filonya bişürürler imiş. Birbirlerine kıvām u çāşmı göstererek cümlesini kapuşırlar imiş. Bî'z-zarūre irtesi tekrār eczā kayırıp bir kazan daḥi tedārük kııurlar imiş.

MONLĀ ĞAZĀLĪ :

Burusevidür. Nāmı Meḥemmed ve zātı 'ilm ü ma'rifetle mü'eyyeddür. Şūh u lā'übālī evā'il'i cevānide bāde-i nāb meclisinüñ meyyālī maḥbūb-dōstlaruñ müşkil-küşā'yı lāzımu'l-iclālī zen-perestlerüñ (Ü.407b) zemm ü ḳadḥla heccāv u hezzālī bir zarīf u rind-i şahid-bāz ḥarīf olup herkese birāder şöyle diyu ḥitāb itmekle ḥuşūşā ki

Min nazmihī

Mecnūn ki belā deştini geşt itdi ser-ā-ser
Ğam-ḥāneme geldi didi ḥālūñ ne birāder

maṭla'ı kendüden şudūr itmekle ol edā şu'be-i cünūnā ilḥāḳ olınmış. Kendüsine Deli Birāder diyu laḳab ḳonmış. Tarīḳ-i 'ilmde kesb-i kemāl ve baḥş-i ḥāl ü māzī vü istikbāl iderken ol 'aşruñ şehzādelerinden Sultān Ḳorḳud ki şāḥib-fazāilet ü pür-cūd şān'ı şerīfī mes'ūd (K.421a) ve ḥişāl'i ḥamīdesi maḥmūd bir nūyın'ı nevāyın (Hk.283a) ü kāmīl vücūd imiş. Livā'yı Maḡnisada mīr-livā iken anuñ āsitānesine varmış. Evvelā muşāḥiblerinden nedīm u hem-ḳadeḥi Piyāle Beg ile āşınālīḳ itmiş. Ba'deḥū anuñ ḥüsn-i terbiyesi ile şehzāde meclisine dāḥil olmuş. Ḥattā mü'ellefātı muḳābelesine me'mūr olup hayli imtiyāz'ı şān bulmuş ve anlaruñ fermānyla Münāzara-i Kus ü Kūn meflūmında Elfiyye ve Şelfiyye nām bir kitāb te'lif idüp ma'ānī-i ḡaribe bulmuşdur. Ḥaḳ budur ki Besāṭiyye ve 'Ubeyd-i Zākāniyye ḡālib yerler idüp a'lā rübā'iler ve kıṭ'alar nazmına rāḡib olmuşdur. Ol cümleden bu kıṭ'ası ki bıkır-i mazmūnla meşḥūndur. Ḳırā'atı inzāl zevḳine ba'is bir lezzet-i pür-sürūr u ferḥat-nümündür.

Ve lehū

Gāḥ olur kim açılır gül gibī ḥandandür b.z.k
Gāḥ olur gonca-dehen dem-beste ḥayrāndur b.z.k

A. ḳaşıḳ gibi kışık yirde yapılmış ḥānedür
Aña nisbet kündür oynatmalı meydandur b.z.k

Ve lehū

Ey Ğazālī borcum olsun bulıcaḳ bir tırfa a.
Ni'met-i vuşlatdan evvel aña burnum bandıram

Menḳūldür ki şehzāde-i celilü'l-ḳadrūñ Düriye (?) nām gūyendesesi otuz aḳça ile vazīfeye kāmḳār ve Kel Ḳāsım nām ṭanbūr-nevāzı yigirmi beş aḳça yevmiyye ile bülend iştiḥār Ve Monlā daḥi ol miḳdār (H.364b) 'ulūfe ile

behredār oldukda ‘arz-ı hāl ile terākķī ricā eylemiş. Bedihe bu maķūle bir kıt‘a söylemiş.

Kıt‘a

Biri didi bu kapuda dirlicigüñ nedür didüm
Düriyeden (?) beş eksicek Kel Kāsımuñ berāberi

Döndi didi n'olaydı ırlamacak bile idüñ
Tanburacık çalayidüñ böyle gezince serseri

Vaktā ki nūyīn-i ‘ālī-şāna şunmış. On akça terākķī ile ikisinden daķi imtiyāz bulmuş. Bu daķi mervīdür ki eşnā-yı bezm-i şarābda Sultān Korkud Monlānuñ bir vaz‘ına incinmiş. Var başın kes diyu kapucı başısına emr itmiş. Deli Birāder ki bu termānı tıyar ‘aklı başına gelüp edeb ü uşlı ādeme döner. Kapucı başını tehdīd ü tahfif (Ü.408a) idüp keyfiyyet-i sekr hālindeki emri ile beni öldürürsün. Feammā irtesi nādīm olup sen daķi pençe-i siyāsetine giriftār olursun. Mūnāsib olan budur ki beni saklayasun. İrtesi taleb itdükde ihzār idüp (Hk.283b) nice ihsānuñ alup haķlayasun didükde şahş-ı mezbūr görür ki deliden uşlı haber. Aña birāderüñ itdügi naşihatı ne anası ve ne babası ider. Biña'en ‘ālāzālık Ğazālīyi saklayup didügi üzre ‘amel eyler. Yarındası ki taleb olundukda emriñüzle öldürdüm diyu söyler. Hālen ki şehzāde hışm u ğazabdan pür-āteş-i sūzāna döner. Bi-lā-te'hīr kapucı başısına siyāset emr ider. Herīf görür ki hāl bu yüzdendür. Monlāyı ihzār ider. Fī nefsi'l-emr hışmı korkusundan sakladuğımı izhār eyler. Hadd-i zātında nice ihsāna sezāvār olur. Pençe-i siyāsetden daķi rehā bulur. Bu daķi meşhūrdur ki bir mübārek bayramda (F.365b) şu‘arā ve nüdemāya fāķir hīl‘atlar bağışlanmış. Ammā ki Monlāya cefā'en bir eski şūf kaftān (K.421b) virilmiş. Ol daķi bedihe bu beyti söylemiş. Bir a‘lā girān-māye cāme hāşıl eylemiş

Min nazmihī

Ele ğarrā firengiler bize bir eski şūf fistān
Revā mīdur gel inşāf eyle andan hey filān fistān

Ve bi'l-cümle Sultān Korkud ki ‘āzim-i rāh-ı āķiret oldı. Birāder ol firākla Geyikli Baba meşihatın ihtiyār idüp ol zāviyede kıt‘ı lā-yemūt ile kanā‘at kıldı. Hattā

Min nazmihī

Ħayāl-i çeşmüm āhūlarla her bār
Geyiklü Babaya döndüñ behey yār

bedīhesini ol mūnāsebetle söylemiş. Lākin anda daķi sābit-ķadem olmadı. Yine tarīķ-i ‘ilme sülūk idüp Sivrihişārda müderris olmayınca rāķat bulmadı. Ba‘dehū yine der-i devlete gelmiş. Sivrihişār rāķat olup oturacak yer degüldür. Bir düzcesin ya‘nī maşşūli özcesin ‘ināyet idüñ diyu tazarru‘ kılmış. Tā ki Akşehirüñ medrese ve meşihatına elli akça ile mutaşarrıf olmuş. Hālā anda daķi tek tırmayup Akşehir baķt-ı siyāhuma mūnāsib degüldür diyu temekkūni revā görmemiş. Bu kere Aĝras tetvāsı ile pāye-i kaķ‘ını ricā itmiş. Kāzī‘-asker Kādri Efendi senüñ yerüñ degüldür didiğüçün bu kıt‘ayı söylemiş. Dir dimez ol mansıbı daķi taşarruf eylemiş ki ol kıt‘ası budur.

Min nazmihī

Deminde yağmasa bārān-ı ihsān
Leķāfet (Hk.284a) sebzezārı tāze olmaz

Cihānda küçük ü büzürg katında

Keremden rāst bir āvāze olmaz

Efendi luṭf it ölçüp dökmeḡi ḡo
Metā' ı himmete endāze olmaz

El-kıṣṣa ba'de zamānin ol medreseden daḡi ferāḡat ider. İstanbula gelüp Beṣiktāṣ semtinde ikāmet (Ü.408b) ider. Yārānı ḡadiminden Dervīṣ Çelebi nām ḡāḡı ve Sirkeci Baḡṣı ol semtde bāḡçeler iḡyā itmişler idi. Zurefā ve ṣu'arāya mecma' u melāz olup yerleşmişler idi. Birāder daḡi ol hevāya yeltendi. Lākin elinde avucunda mevcūdı olmamaḡın erkānı devleti cerr itmesi lāzım geldi. Fe lācerem bu kıṭ'ayı nazm idüp erbābı devleti cerr eyledi.

Nazmuhū

Çünkü mīr'i mücerredān oldum
Baña bir yir gerek emīrāne

Pādiṣāḡı cihān-penāha ne söz
Ol ḡōd ister bahāne iḡsāne

Vüzerā daḡi ağalar begler
Cümle rāzı durur ḡarīfāne

ebyātı ile 'arzı ḡāl itdükde Şūfizāde nām çavuşı (H.365a) ebu'l-esḡiyā hem-meṣreb'i Āṣāf bin Berḡiyā Nizāmü'l-mülk İbrāḡim Paṣa emri ile mübāṣır ta'yın olundu. Birādere bu bahāne ile vāfir direm ü dīnār ḡāṣıl oldu. Ba'demā kendüye bir mesken'i dil-küşā ve bir bāḡçe'i behiṣt-āsā ve bir zāviye'i bī-hemtā ve mescid ü ḡammāmı pür-ṣafā yapdurdı. Ve ḡammāmı bir ḡavzı ḡayāt-etzā ile engüṣt-nümā ḡuṣūṣa ḡapluca nāmı ile müsem mā kıldı. Tā ki rindān u maḡbūbānı cihān ol ḡammāma aḡıṣdılar. Ṣafā kesb idüp çıkanlar nüzhetḡāḡına yaḡıṣdılar. Bu ṭarīḡla ḡuzūr u rāḡatda ve Āteṣi nām küllḡanī ve anuñ Memi Ṣāḡ nām ḡüb-rū ferzend'i nazük-bedeni bā'is'i cem'iyyet olup birāderüñ ma'āṣı aḡvālī nizām bulup ṣafası nihāyetde iken nā-ḡehān monlādan bir kıṭ'a ṣādır olmuş. İçindeki ebyātdan

Min nazmihī

Ne maḡkūm orada bellü ne ḡākim
Düḡündür kim çalan kim oynayan kim

beyti sem'i vezire vuṣūl bulmuş. Birāderi sevmiyenler ise murādı sizüñle Çeṣte (Hk.284b) Bāliye ta'rizdür diyü iḡvā virilmiş. 'Aḡabince Piri Paṣazāde Meḡemmed Beg nām müderrisüñ ılsadı daḡi (K.422a) ol fitneye zamīme olmuş. Hemān dem yüz nefer 'acemī oḡlanı ḡammāmuñ hedmine me'mūr kılinur. Birāderüñ bunca yıllık zaḡmeti bir anuñ içinde hebā olup tenā bulur. Ya'nī ki ḡammāmı mecma'ı eḡl'i fıṣḡ u fücūr oldu diyü yıḡdırulur. Zurefā ise 'acā'ib ü ḡarā'ib tāriḡler dirler. Monlāyı dibelik rencide vü remide eylerler. Kendüsi daḡi bu güne bir kıṭ'a söyler. Bir ḡaç gün terānesi ile ḡōñlin eḡler.

Nazm

Āḡ kim eḡl'i ṣevḡ ḡammāmı
Bulmadın müddet ile encāmı

Nā-ḡehān ṭoldı (F.366a) ehremenlerle
Deve aḡırı oldu yā ṭamı

Aslan ağzına kızmalar tokunup
Dermendün bozıldı endāmı

Göreyin çıka gözi ufadanun
Ki görür gözüme idi her cāmı

Şimdi ağlamak ile fark olmaz
Şehinden Gazālınun şāmı

Koyaym gayri nice ödeyeyin
Bunu yapıdukda itdügüm vāmı

El-kıssa 'ākibet Monlāya terk-i diyār (Ü.409a) lāzım geldi. Şurre ve cevālî ta'yin olunup Mekke'î Mükerrremeye gitti. Anda dahî bir ravza ve bir makām ihyâ kıldı. Fuzelâ'yı 'Arabla hüsn-i mu'āşeret ü ülfet üzre iken sene ihdâ ve erba'in ve tis'amie hudūdunda vefât idüp Hicâzdaki mescidi hazîresinde defn olundu. Merhûmun eş'arı kendü gibi küşâdedür. Kıt'alara itdügü dikkati eş'arından ziyâdedür. Cidden hüsn-i edâ ile mukayyed degüldür. Ya'nî ki rûz-merre kelimâtı koyup nezâket semtine sülûka mü'eyyed degüldür.

Kıta

Çıkarma başını bir lahza ceyb-i cübbe-i gamdan
Ayağ çek dâmen-i fakra gani ol cümle 'âlemden

Senün ey hâce derdün arturan dînâr u dirhemdür
Ki artar her maraz zîrâ ki şatrayile balgamdan

Gazel'i ve lehû

Bezm-i cemenden jâle ile tıldı lâleler
'İşret zamânı geldi pür oldı piyâleler

Şabrum dükendi (Hk.285a) cânım ala leblerün meger
Medyûn'ı müflisün nesün ala havâleler

Gönlümün aldı şabr u kararını gözlerün
Bi-çârenün meger ki bu kez cânın alalar

Kaşdeylemişdür âh yine kara gözlerün
Gönlümüz almağa bir iki gözi elâlar

Şî'r u gazel demekden uşandı tabî'atı
Miskîn Gazālîyi kırmaz ammâ gazâleler

Defterdâr İskender Çelebi şalbine didüğü kıta'sı lâ-nazîrdür

Ve lehû

Gitti döne döne semâ' iderek
Dâr'ı ünse diyâr'ı gurbetden

Ölusi dirisi anuñ aslā
Olmadı hiç hālî rif'atden

beyitleri hod pesendide-i kebîr ü şağîrdür.

FİRÂKÎ VÂ'İZ :

'Acemzâdedür. Anadolı vilâyetinde Kütâhiyye nâm kaşabada temekkünle tül'ı emelden âzâdedür. Muttaşıl vaz' u tezkîrden hālî degildür. İncindügi şahşı re's'i kürsîde ağzına almalı degildür. Bir kimseye incinse va'zı hîninde zemmine fırsat bulur. Kendüsi gıybet ü nemîmeden halkı nehy iderken yine ellerüñ zemmine koyulur. Lâmi'î şâkirdi geçünür. Hüsn'i edâdan ibâ idüp mücerred sâdece nazma ragbet kılar. Muhaşşal hem-vâr eş'ârı nâdirdür. Gâlibâ sene tis'in ve tis'amiede vefât itmesi mütebâdirdür.

Min nazmihî

Arka virme dâr'ı dünyâya çü istikrârı yok
Bü'l- 'aceb vîrânedür kim saklı var dîvârı yok (H.365b)

Ve lehû

İrmedi bu sırra 'âlem gülşeninde hiç kes
Zâğlar âzâde bûlbüller giriftâr'ı kafes

FERDÎ :

İstanbul kuloğullarından şâhib-i hüsn-i cemâl ve pesendide-i (K.422b) gunc u delâl Mehemmed nâm bir cevân'ı bî-misâl idi. Kiremidlikden öte haş çayırlara muttaşıl olan hālî yerler ki sâbıkan yeñiçeri ağası Muştafâ Ağanuñ bâğçesidür. Ferdî ile çift olur.

Nazmuhû (Ü.409b)

Yalıñuzluk bir Allâha yaraşur
Gel e Ferdî senüñle çift olalum

bedîhesine mâ-şadağ idükleri ta'ayyün bulur. Bunlar bu yüzden âşık-bâzî muhassenâta meşğul iken bir şeb İstanbul tutuşup ağa mest ü medhûş bulunup âteş def'ine varması mümkün olmaduğı tıyulur. Ya'nî ki ol sebeble yeñiçeri âteş (Hk.285b) söndürmesine mübâşeret kılmaz. Ekseri yanar âteşe girürken ol havâliye yakîn varmaz. Der- 'akab yeñiçeri baş kaldırur vüzerâ evlerine gârete segirdüp külli tetret olur. Yine ağa bâğçesinde lâ-ya'kıl bulunur. Ne uyandıрмаğa imkân olur ne 'aklı başına gelür. 'Âkıbet bu kıssayı vüzerâ tıyar Hattâ pâdişahuñ sem'ine dek sirâyet ider. Ve bâ'is'i mestâne ki Ferdîñüñ 'aşkı istilâsı idügi tevâtüre yetişir. İrtesi dîvânda ağanuñ boynı urılır. Ferdî feride-i bî-hemtâ gibi deryâya atılmak buyurılır. Derdmend Rahîkî Ağa tarafından cevâna dide-bân olmağla dirliğinden ayrılır. Ya'nî ki (F.366b) merd-i hisâr kılnup eline berât virilür. Ne hâl ise şadr'ı a'zam Ferdîye merhamet eyler. Deryâya atılmayup 'ulûfesi kaç'ı kifâyet ider. Ve bî'l-cümle Ferdîñüñ hüsn ü cemâli kemâlde imiş. Ammâ şe'âmeti dahî kıl u kâlde imiş. Sâbıkan bir 'âşıkını öldürmiş. Elbette küşte-i tiğüñ olmak murâdumdur sen beni öldürmezsen ben seni katl itmek muktezâ'yı fu'âdumdur dimegin ol derdmendüñ elini bağlamış. Ba'dehû şunduğı bıçağı ile boğazlamış. Menkûldür ki Ferdî Muştafâ Ağa fevtinden sonra dânişmendliğe heves itmiş. Ol tarîkı dahî başa çıkarmayup berş âfetin almış. Ammâ çâr-ebrûlğî hâlinde yeñiçeri kâtibi Şihâbüddîn Beg yanına varmış. Meta'ı vaşlını âhır'ı bey'da aña satmış. Ol dahî fevt olup dâ'ire-i nikbetde ferd-i vâhid kalmış. 'Âkıbet at seyrine binerken ayağın özengiye

ğoduğı gibi teslim'i rûh itmiş. Bu ebyât Ferdî merhûmuñdur.

Kıt'a

Benüm mâh'ı siyeh-çerdem giyer bir şeb-külâh egri
Anuñçün başum üstünde görünür dūd'ı âh egri

Ve lehū

Şehr'i Kōştantīniye ey Ferdî
Cum'a mescidleri ile tōldı

Lîk her cum'anuñ minâreleri
Ehl'i küfre böğür igi oldu

FAZLÎ-Lİ LENG :

Edirnelidür. Tārîk'i 'ilmde vâfir tek ü pū itdükden soñra mülâzım oldu. Bir manşib (Hk.286a) almağa cāzım iken şâh-râh'ı 'ademe 'āzım oldu. Kendüye i'tikâdı bir mertebede idi ki nazm ü nesrde ayağın çeker kimse olmaya. Sâ'ir 'ulūmda dahî 'allāme-misāl 'arz'ı meziyyet ü (Ü410a) kemāl itdükde nice 'allāmeler bahs'ı 'ilmde 'özü-leng semtine sülük eyleye. Şol matla' ki kendinüñ mâbih'i'l-iftihârı idi. İşbu mazmūn matbu'ı sıhr-âşârı idi.

Nazm

Hattūñ irişdi virdi âşūba ol cemâli
Güyâ diyâr'ı Rûmı tıtdı çıkup cemâli

Ve bu şi'ri anuñ ağzından Emrî nazm eylemişdür. Hōd-fürüşluğını güyâ ki bu tārîkla beyân idüp söylemişdür.

Nazm

Timur miñnetüm ğam ili atum oynadı
Āhum ricâli kırsa n'ola baña otağı (K.423a)

'Allāme-i ğamum kanı bir ayağum çeker
Müfti-i 'ışka göstereyin mollālanmağı

Ayağum üstüne tıramazsam 'aceb midür
Mestüm şarâb'ı 'ışkla añman ayılmağı

Ferzâne gibi gerçi ki bir keç-revem şehâ
Naı'ı zeminde gözedirüm nice baydağı

Gördüm ki bezm'i ğamda beni ağısadur ħasūd
Bir 'özü-leng itdüm ü götürdüm ayağı

Fazlî-i Leng pâyüne düşse 'aceb degül
Āhū görüncedür güzelim itüñ ağısağı

MEVLÂNÂ FUZULÎ :

Mevliden ve meskenen Bağdâdîdür. Memâlik-i şarkda Türkî şî'r söyleyenlerün üstâdîdur (H.366a). Tarz-ı hâşa sâlik lezzet-i kelâma mâlik 'Arabî ve Fârisî ve Türkî eş'âr nazmına mütehâlik bir şâhib-ma'rifet idi ki nazmen ve neşren kudret ü fâzileti 'inde'l-ehâlî müşbet idi. Vaktâ ki şâhib-kırân-ı cihân Sultân Süleymân Han Bağdâd fütühâtı ile kâmrân oldu. Monlâ Fuzûlî rikâb-ı hümayûna ve şadr-ı a'zam İbrâhîm Paşa'yı şevket-nümûna ve kâzî'-asker Kâdrî Elendi cenâbına ve muvaqqı'-ı sultânî Celâlzâde Muştâfâ Çelebinün şavb-i müstetâbına kaşideler virüp cevâ'iz-i seniyyelerini aldı. Ve merhûm Hayâlî Begle ülfet ü sohbet idüp nice günler mu'aşeret kıldı. Fârisî ve Türkî mükemmel (Hk.286b) divânı 'Arabî ve Derî ve Rûmî elsinede kaşâ'id-i belâgat-nişânı müdevven olduğdan mâ'adâ Hadîkatü's-sü'eda nâm kitâbı ya'nî ki İmâm Hüseyin bin 'Aliyyü'l-murtażâ şehâdetinde vâkı' olan bir mü'ellef-i belâgat-misâli vardır ki min vechin Ravzatü's-şühedâdan râcihdür. Zîrâ ki ihrâk u te'sîr cihetinden mü'essir kıt'aları vâzihdur. Bundan gayri Rind ü Zâhid ve Beng ü Bâde ve Şihhat ü Marâz nâm risâleleri ve manzûm Leylâ vü Mecnûnı vardır ki cümlesi pesend ü tahsine sezâvârdur. Bu ebyât Leylâ vü Mecnûndandır.

Nazm

Dihkân-ı hadîka-i rivâyet
Sarrâf-ı cevâhir-i hikâyet

Ma'nâ çemenine gül dikende
Söz riştesine güher çekende

Kılmış bu revîşde nüktedânluğ
Gül-rîzlük ü güher-feşânluk

Ve Min gâzeliyyâtihî

Kemâl-i hüsn virüpdür şarâb-ı nâb saña
Saña helâldür ey muğ-beçe şarâb saña

Seni melek görelî yazmaz oldu (F.367a) 'ışkı kâr
Velî yazıldı bu yüzden kamu sevâb saña

Lebûn su'âline (Ü.410b) virmez cevâb 'uşşâkuñ
Su'âl olursa bu senden nedür cevâb saña

Cezâ güninde sorulmaz hatâlar eyledüğüñ
Yeter fiğân ile ben virdüğüñ 'azâb saña

Fuzûlî başuna ol serv sâye şaldı bu gün
'Uluvv-i himmet ile yeter âfitâb saña

Matla'ı ve lehû

Mukavves kaşlarıñ kim vesme birle reng tutmuşlar
Kılıçlardur ki kanlar dökmegile jeng tutmuşlar

Ve lehû

Mesken ey bülbul saña geh şāh'ı güldür geh kafes
Nice 'āşık'sın ki āhuñdan tutuşmaz hār u hes

Diger

Sülük'ı 'ışk etvārum mezāk'ı şevk hālumdür
Tecerrüd 'ālemi seyrinde 'ālem pāy-mālumdür

Hevādan mevce gelmiş bahr'ı derdüm şāhid-i hālüm
Dil'i pür-iztirāb u nāle-i bî-i'tidālumdür

Hikmet Hudānuñdur bilā-kaşd bu zeminde bir gazel dimişüz. Mezbūruñ şi' rini gördükden soñra güyā ki tetebbu' kaşdıyla söylemişüz ki ol şi' r'i laţif budur.

Li münşihī

Benüm kim fakr ile fahr itmek ey dil (K.423b) hasb-i hālumdür
Kānā'at kāl'ı tā evvel kademde pāy-mālumdür

Temennā'yi vişālūñ (Hk.287a) bir muhāl ümmididür dilde
Der-ā-güş'ı miyānuñ dilde bir yañlış hayālumdür

Ben ol bahrum ki dürr-i ma'rifet ka'rımdadır 'Ālī
Hevā'yı 'ışk'ı pāküm cünbiş-i bî-i'tidālumdür

FIGĀNİ:

Nāmı Ramazāndur. Pāy'ı taht'ı mülk-i Ermen olan Trabzon şehrindendür. Muhtaşarāt'ı nahv u şarf görüp dānişmend olmağa yaklaşan talebe tā'ilesinūñ şöhre-i dehrindendür. Evvelā tabi'atı fenn'i şi're düşmiş sāniyen tarīk'ı 'ilmini fenn'i tıbbā degüşmiş gālibā ekser-i şu'arā'yı 'Acem hukemā olup Mevlānā Firdevsī ve Hakīm ü Nāsır u Husrev ve bunların emşālī niçeleri sülük'ı hekīmānede rāsih-dem ü sābit-kadem olmağın Figānī dahī anlara iktidā itmiş. Eshiyā'yı dehrüñ in'ām u ihsānı ile geçinüp ba'zı bıkır mazmūnların dāmenine el uzatmış bir fakir iken erbāb'ı hased vezir-i aşr olan İbrāhīm Paşaya geçmişler

Beyt

⁹_20 (I)

دو ابراهيم امد بدیر جهان

یگی بت شکن ویکی نشان

beytini Figānī didi 'ırz'ı vezāreti hāke yeksān eyledi diyu nifāk itmişlerdür. Derdmendi bir seher Tahta'l-kal'ada ahz eylemişler. Evvelā teşhīr idüp şehri gezdirmişler. Ba'dehū Balıkbāzārındaki dāra iletüp ber-dār eylemişler. Aşhāb'ı mürüvvetüñ ricāsına mecāl olmamış. Ahz u siyāseti del'aten olmağla İskender Çelebi tuymağa ve ricā idüp kırtarmağa fūrce bulmamış. Ve bu huşuş sene semān ve selāsīn ve tis'amie hudūdunda ta'ayyün bulmuş. Hikmet Hudānuñdur ol hafta şadır olan nev-gültesi makta'ında (H.366b).

Min nazmihī

Zülfî kemendin aldı ele cellâd'ı ğamzesi
Sakın Fiğânî zulm ile ber-dâr ider seni

tetayyurı daħi vâkı' olmuş. Egerçi ki Mevlânâ 'Âşık mezbûrî üstâd'ı fâyık 'add idüp meķâdir'i nâsa 'adem'i şu'ürundan vaşfında mübâlağa itmişdür. Bir nev-heves edâsı nâ-hem-vâr (Ü.411a) nihâyet ba'zı sözleri bıkır'ı mazmûnla nümüdâr iken medhinde ifrât tarîķına ğitmişdür. Cümleden maķbûl olan kaşidesi ki (Hk.287b) İbrâhîm Paşa şûrına didüĝi mîmiyyesidür. Şıfat'ı subhla ibtidâ 'utârîde kitâbet itdürmesi aña münâsîb olan vaşf'ı şübbâne ile âĝâz iken mîhr'i münîre nisbet itdürmemesi ve ol kaşidede beş altı yerde şehâ hıttâbını irtikâbı huşûşa başka başka cümle maħlûķı konuķladuñ şehâ mışra'ı ĝibi bârid edâları ile cevâbı şâ'ir'i nev-heves olduĝına hod delâlet iderdi. Yâ bir kâbil-vücûd idi diyu iktifâ kâbil iken vaşfında tatvîl-i kelâm idüp n'idirdi. Bu haķır kıavlınce pâķ-ıtabî'at rûşen-nihâd ve şâhîb-ħikmet bir nev-cevân imiş. Eger mu'ammer olsa ve bir üstâd'ı kâmile muķârenet ve ekârim'i rûzgârdan ħusn'i terbiyyet bulsa meşâhîr'i üstâdândan olurdu. Selâset-i elfâza mâlik olup ba'zı nâ-merbût edâlardan kıurtulurdu. 'Alâ eyyi ħâlin şâ'irdür. Trabzon ħâkinden bu maķûle kâbil-i vücûd zuhûrî haķ budur ki nâdirdür. Ve bu ebyât anuñ vâridâtındandır.

Min nazmihî

Öldürürse ger beni ol Yûsuf'ı gül-pîrehen
Lâle-veş şarsun baña 'ışķ ehli bir kıanlı kefen

Ve lehû

Aĝlamazsa baña bir dem acıyup didelerüm
Ĝoreyin (K.425a)tırsun iki ĝözine ħûn'ı cigerüm

Diger

Şemîm'i kâkülüñ almış nesîm ĝülşenden
Dimiş ki sünbüle (F.367b) sende emânet olsun bû

Ve lehû

'Araķdan eyledi çün dâmenini zülfüñ ter
Tutar kıurutmaĝa nâr'ı 'ızârına kıarşı

Diyâr'ı dilden eger kim geķerse peykânuñ
Di câna uğrasun elbetde ey keman ebrû

MEVLÂNÂ FİKRİ :

İsmi Dervîş diyu mezkûr ve beyne'l-kuzât Mâşîzâde dimeķle meşhûrdur. Babası Mâşî Şemsüddin Amasiyye müftisi olmuş şeref'i siyâdetinden ĝayrı mevleviyyet ve fazîletle daħi iştiħâr bulmuş. Kendüsü daħi ⁹⁻²¹ (I) الولد المولد maẓmûnına maẓhar ma'ârif ü kemâlâtı muķarrer bir kâđi ve 'âlim'i ħünerver idi. Eş'âr'ı âbdâr ve inşâ'yı belâĝat-şî'ârından mâ'adâ baħr'ı hezcede Behrâm u Zühre (Hk.288a) nâm kitâbı ve baħr'ı ħafîfde Ebķâr u Efķâr nâm eser'i müstetâbı ve yine baħr'ı remelde üç yüz beyt mîķdârı rû'ûs'i mesâ'ile müte'allik Risâle-i ma'ârif-me'âbı vardır. Cümlesi pesend ü taħsine sezâvârdur. Ve yine bunlardan sonra Ĥurşîd ü Nâhid ve Şükûfezâr adlı bir eser'i câvid daħi nazm itmişdür. Haķ budur ki ikisini daħi ħûb edâ eylemişdür. Huşûşâ muvakkı'ı divân'ı sultânî Celâlîzâde Nişânî terbiyesi ile Kıışşâ-i Fîrûz Şâhuñ bir iki cildin mezbûr terceme kıılmışdır. Birâderleri Şâlih Efendiye mu'âvenete anlardan fazla kıalan mücelledâta bunlar şarf'ı maķdûr itmişdür. Hattâ ol muķâbelesinde (Ü.411b) Yanbolı kıazâsı virildi. 'Ömri tecerrüdle geķdi. Ta'âmı mebzûl lutf

u keremde mecbûl bir memdûh u makbûl kimse idi. Bu hâkîrle ülfeti ve bir kaç meclis şoğbeti vâkı' olmışdur. Okıduğı vâridâtından bu sözleri pesendide tutulmuşdur.

Nazm

Kef'i pây'ı seg'i yâre şu deñlü gözlerüm sürdüm
Kıabarmış ol kefi pā göz göz olmuş şöñradan gördüm

Bu matla' daği bir kaşidesindendir.

Ve lehû

Şeh'ri seher giyüp egnine cāme'i zerrîn
Öñine çekdi güneş nukre ĥnk'i zerrîn-zîn

Ururdı şındı o dîbā'yı māya māhiler
Biçerdi māi kumaşını şanki ĥayyāñın

Hiev semtinde daği māhir idi. Kireççizāde ĥaĖķında bu hezeliyyāt andan şādır idi.

Ve lehû

Ey cihānda eteginden g.ti geñ çok s.k.l.r
T.ş.ğ iştāhlu virek ĥaĖbeden artuğ s.k.l.r

Cilf ü māder celeb'i ĥaĖbe-zen'i kûn-dade
Aĥaveynüñ büyügi ya' nî Kireççizāde

Gice bir koz kadar atıyonı belālarla yidüñ
T.ş.ğumdan (H.367a) büyük ammā yidigüñ tenhāde

AĞça pul yok viresün berşe daği n'eylersün
Şıç poĥun yi geçün anuñla yalan dünyāde

Bu bir terci' i Ėarîbdür. Ceste ceste yazılması ma'a't-tağrîbdür.

FEYZİ :

Rūmilinden bir ĥoş-tab' u lā'übālî ādem idi. Bir zamān (Hk.288b) dānişmend oldu. Şoñra 'İsā nām bir sipāhizādeye göñül virüp aña dil-bend oldu. Ĥattā bir beytde

Nazmuhû

Çü 'İsāya bu mürde hem-dem oldum
Ki gökde istedigüm yirde buldum

mazmûnı ile sırr'ı mā-fi'l-bālini ĥaĖķa tıuyurdı. Muĥaşşal Rūm illerinde gāĥ imām u ĥaĖib oldu gāĥ dil ehli beglere muşāĥib olup luţf u keremleriyle ta' ayyün buldı. Çāk şöñra Bayrām Beg yanında iken Mitrovçe nām kaşabada (K.425b) gül-efsün āteşine yanup kül oldu.

Nazm

Göz yaşılu gönül zülf-i perîşanlar içinde
Kaldum karanîu gicede bâranlar içinde

KÂNÎ :

Şehr-i Kaştamonıdan hûşûşâ zümre-i fuḳahâ vü müderrisinden her nazma kâdir vech-i ma'âşına kanâ'ati zâhir kimesnedür. Bu ebyât pesendide 'add olman vâridâtındandır.

Min nazmihî

Câm-ı mey olursa leb-i cânâne berâber
Dünyâda bir işdür ki bu tâ kana berâber

Pek yüzi demir yüregi âyinede gördüm
K'oldı yüze yüz sen meh-i tâbâne berâber

Başı göge irürse eger serv-i sehînüñ
Olmaya bu gün kâmet-i cânâne berâber

Mezbûr ki cânâne lafzını tekrâr irâd itmiş. Hübâne lafzı ol kâfiyeden idügin ne bilmiş ne i'tikâd itmiş.

ḲUDSÎ :

Ġalaţadan ḳopmış ümenâ zümresindeki 'ayyâşlardan zuhûr itmiş kimsedür. Bu meşhûr matla'ına göre şâ'ir dinilmek câ'izdür. Hûşûşâ 'aḳabince semâ'a ḳâbil bir kıt'ası daḫi bârizdür.

Matla'

Yaşum çü kana boyandı şarâbı n'eyleyeyin (Ü.412a)
Ciger ocaḳlara yandı kebâbı n'eyleyeyin

Ve lehû

Menla'atdûr ġaraḳ ekâbirden
Yâ n'olur nef'i olmayan uludan

Görmemişin ki hîç ḥazḳ itmez
Şeyḫ ile şûfî aḳçasız uludan

ḲANDÎ :

Burusalıdur. Târîḫ söyleyüp nazm idenlerüñ ekmelidür. Monlâ 'Âşık kendüden naḳl ider ki 'untuvân-ı cevânide maḥlaşını Şehdî koyup Resmî maḥlaş bir şâ'irle hem-civâr olmış. Ḳannâd-ı rûzgâr ve leb-i la'li gibi şeker-rîz-i bülend-iştihâr olmaḡın bir def'a (Hk.289a) aşruñ melikü's-şu'arâsı Aḥmed Paşa (F.367b) ḥuzûrna vuşûl bulmış. Paşa'yı mezbûr gâḫ la'li şîrinine ezilmiş gâḫ şeker-rîzliğini pesend idüp 'uḳdesi çözülmüş. Şâ'irliğe heves tıyup Şehdî maḥlaş idügi tatlu cânına koyup berây-ı muşâḥabet ol dil-ber-i şîrin-lebe Ḳandî maḥlaşını münâsib gömiş. Ya'ni ki şehd ü nebât miyânındaki kıymet ü lezzet tebâyinini beyân idüp maḥlaşını tebdîl itdürmüş. El-ḥaḳ bir ḳannâd-ı üstâd idi. Her ḳande ki şeker-rîzliğe bisâṭ döşerdi. Sâ'ir şeker-türüşlaruñ dükkânına sinekler üşerdi. Ba'de zamânin ki İstanbula geldi. Sultân Bâyezîd Câmî'i ḥaremindedir bir dükkân açup gün-â-gün şeker işleri ile bir nice âb-gîne tonatdı. Ve ol esnâda merḥûm Ḥayâlî Vezîr-i a'zam İbrâḫîm

Paşanın iltifâtı bağında terbiyet-yâfte'î tâze nihâli olup 'ulûle ta'yîni ile bölük halkına ilhâk olundu.
Gerdenündeki tavk'ı zerrîn alındı. Kandı 'ale'l-fevr.

Mısrâ Geçmez oldu Hayâliyâ hulkuñ

târîhini didi. Sâ'ir şu'arâ hasedlerinden bu mısrâ'a şöret virdi. Vaktâ ki Hayâliye mün'aķis oldu. Bir iki şişe
mey nûş idüp dâmenini taşla doldurdu.

Nazm

'Âşık'ı dîvâne oldur 'ışk bāzârında kim
Bu tokuz mînâyı sır bir seng-istignâ ile

nev-gültesini okıyarak Kandinüñ dükkânını taşla tıtdı. Cümle şişelerini kırıp zîb ü zînetini tağıtdı. Kendüsi
kaçarak biñ belâyı kurtuldu. Egerçi ki irtesi dîvâna vardı. 'Izz'î huzûr'ı vezîre yandı yakıldı. Lâkin Hayâliye çün
ü çerâ dinilmedi. Nihâyet Kandıye bir kaç akça bahşîş virildi. Ba'de zâlik Kandı bir dahî dükkâna rağbet
itmedi. Ancak ol haremdeki odalardan birini dükkân yerine maħall'î kâr u kesb itdi. Kendinüñ (H.367b)
mağbûli ya 'nî ki meblağ'ı kudreti şar' olman şi'r'i nâ-medhûli budur. Zu'munca 'adîmü'l-bedil bir dizi lû'lü'dür.

Nazm (K.426a)

Bölük bölük yûriyen şive-kârı gördüñ mi
Tarañ tarañ çekilen âh u zârı gördüñ mi

(Hk.289b) Taşup taşup dökülür 'aynımuñ bînarından
Çağıl çağıl akan ol çeşmesârı gördüñ mi

Çeküp çeküp götüren cavk cavk 'uşşâkı
Girih girih tolaşan zülf'î yârı gördüñ mi

El-kıssa şeb ü rûz târih fikrine maşrûf idi. (Ü.412b) Ekâbirden degül erâzil ü eşâğirden biri bir ev yapsa yâ bir
iki dükkân açsa ve yâhûd bir cem'iyetçik itse irtesi seherden Kandı hâzır olırdı. Bir târih şunup câ'izesine
teraķķub 'arza kılurdu. Ol 'aşruñ zurefâsından Kara Bâlîzâde ki küttâb'ı dîvândan bir kapusı küşâde âdem idi.
Bir gün ba'z'ı şu'arâya şikâyetlenmiş. Şunda bir hâlâmızuñ termîni lâzım olmışdur. Feammâ Kandinüñ târihi
havfından el uramazuz dimiş. Zîrâ ki cihet'î termîme giden akçadan câ'izeyi ziyâde ricâ itmesi muķarrerdür.
Ve'l-hâşıl kendinüñ târih'î güzidesi ve sâ'ir sözlerinden vücûhla pesendidesi

Mısrâ Muştâfâ bin Celâl tevkî'ı

târîhidür ki hîdmet'î tuğrâ buyurıldukda dimüşdür. Hattâ mîr'î müşârünileyh bu mısrâ'ı mührine kazdurmışdur.
Ve Müftî Sa'dî Efendi vefâtına

Beķâyâ göçdi Sa'deddîn'î sâni

târîhi dahî anuñdur. Evâ'il'î hâlinde merhûm Kandı Kırk Çeşmeli Ahmed nâm cevânı ve şâ'ir Yahyâ Beg Şâh
Ahmed nâm dil-sitânı severler imiş. Hâlâ ki iltifât yüzün görmeyüp ahyânen vuşlat yerine lett ni'metini yirler
emiş. Bu tarîķla sene hamse ve erba'în ve tis'amie hudûdunda ta'ayyûş ü telezzüz iderler imiş. Hattâ bir def'a
bayram olmuş. İkisi dahî cânânı dest-bûsına fırsat bulmamış. Görürler ki bu merâma dest-res bulunmaz. Ya'nî
ki yeden-be-yed bu sa'âdete bir tedbîr mümkün olmaz. 'Âķibet Monlâ 'Âşıkı yalvarırlar. Sen bizüm
cevânlarımızla âşinâsun nâmuñ 'Âşık olduğı hayşiyetle bu hîdmete elyaķ u sezâvârsuñ. Bârî bizüm
tarafımızdan vekâletle bayramlaş diyu gönderürler. Monlâ 'Âşık dahî varmış. Her biri ile ikişer kere

bayramlaşmış. Tekrāra bā'is nedür dinildükde biri kendimün (Hk.290a) tekrarları 'aşıklarımızdır cevābını vermiş. 'Aşıkun bu hıdmet-güzārlığına gülmişler. Ol iki cevān haylice handān olmuşlar. Ğarābet bundadır (F.368b) ki ol varup gelince Kāndi yine bir tārīh söylemiş. Ya'nī ki

Mısrā' Emānet merhabāmuz n'oldı cānā

tārīhini hisāba muvāfık bulup nazm eylemiş. 'Aşık dahi vāfir lāf u güzāf cā'izesin vermiş. Ve bi'l-cümle merhūm İbrāhīm Paşa katl olunmuş. Şu'arā'yı muvazzafinün sālyāneleri kesilmiş. Merhūm Kāndi haylice teng-dest olmuş. Hattā veẓā'if ü harc lāzimelerine şarfı maqdūr itdüğü tuyūr u kilāb-ı mahşūr kısmına yetişdüremez olmuş. Kuşlar ise andan gıdā almağa mu'tād olmağın başına üşerler imiş. Ol fakīri Süleymān-ı 'aşr-ı tikkād idüp fark-ı bī-ferrine sāye döşerler imiş. Kilāb hōd gürūh gürūh yanınca gezerler imiş. Evvelki (Ü.413a) minvāl üzre lahım u ciger bezl ide şanurlar imiş. Merhūm Rüstem Paşa ki sadr-ı a'zam oldı ben ortası açuk yazuyı sevmezim diyu şu'arādan teneffüri ta'ayyün buldı. Hālā ki Kāndinün seg-perverliğini işitdi. Yevmī on akça vazīfe ta'yin itdi.

Nazm

Dem-ā-dem bıkır-ı maẓmūn besleyenden oldı rü-gerdān
Bu it besler diyu Kāndiye kıldı luṭf-ı bī-pāyān

Āhir sene isnā ve sittinde vefāt eyledi. Celālzāde (K.426b) merhūm Ebā Eyyūb semtindeki mescidi ḥaṭiresinde defn itdürdi. Hattā Kāndiden şu'arānün mevtāsına ol maḥall-i laṭīfī meşrūt kıldı. Menkūldür ki Kāndi vefātından soñra ba'z-ı kilāb ḥaḳḳ-ı nī-meti isbāt idüp merḳadinde mücāvır olmuşlar. Acabā medfen-i Kāndi kande ki diyenleri karşılayup önlerine düşüp (H.368a) yol göstermişler. Raḥmetullāhi te'ālā 'aleyhi

KIYASI:

Kaştamonidendür. İsmi dahi Kıyāsīdür. Egerçi ki bu maḳūle (Hk.290a) nām semā'ı degül hilāf-ı kıyāsīdür.

Ṭarīḳ-ı 'ilme sülūk idüp akrānı vāşıl-ı meṭālib olduğda kendüsü ⁹⁻²² (I) **من ثبت نبت** kavli ile 'āmil olmayup gāh Ḥayālī gibi ze'āmete gāh Zātī mişāl 'ulūfe ile ri'ayete ṭālib olmağın ve yıllarla Sultān Muştafā ve Sultān Bāyezīd kapularına mülāzemet idüp şefā'at-nāmeler getürmegin ⁹⁻²³ (II) **الحريص محروم** sırrına maẓhar düşdi. Hiç bir ṭarīḳla oñup bitmedi. 'Aḳıbet bir ṭarīḳla Şaḫlu Emīrün mevtāsından mülāzım oldı. Taḥşil-i ma'āş için niçe rüzgār gāh Ğalaṭa ve gāh Ebā Eyyūb mahkemesinde niyābet hıdmetine cāzim oldı. Āhir Şeref medresesi ricāsına bir kıṭ'a şunup Sultān Süleymān merhūmdan ol murādı ḥāşıl oldı ki kıṭ'ası budur.

Nazm

Şehrde bir medrese yapı Şeref
Yapılalı bulmadı dahi şeref

Oldı bir müdhik müderris çün aña
Destine alsa kitāb eylerdi def

Şimdi bir tiryākī ol tedrisde
Bengiler alayma serdār-ı şaf

Görmemiş terkib ma'cundan öte
Geçmemiş bir ḥarf ol illā ki kef

Bahr-ı 'ilm içre nice yıldur ki ben

Çok ma‘ānī dürrine buldum şadef

Yā neden ben aña lāyık olmayam
Vir cevab ey ‘ālim-i ‘ilm-i selef

Ve bi'l-cümle şāhib-divān nāmınadır. Semā‘a kâbil sözleri daḥi vardır. Bu ebyāt anlardan nümūdardur ki Ḥudāvendigār-ı cihān nūş-ı mey-i ergavān yasaḡın itdükde söylemişdür.

Nazmuhū

Yaşakdan şıklıḡını diñdirüp ney
Şıklıldı kaldı her bir kûşede mey

Saňa kan ağlamakdan görmez olmuş
Gözine penbeler yapışdırup key

Ve lehū

Kodum ben bir ḥişār-ı ‘ışka bünyād
Koparmaz bir taşın biñ olsa Ferhād

Niçün virür rakıbe aḡzı dadım
Begüm şirin-dehānuñdan senüñ dad (Ü.413b)

Kıyāsī leyle-i kadr içre gördüm
Baňa Mecnūn didi ‘ışk olsun üstād

KĀTİBİ :

Ġalaṭadandır. Deryā seferinde baḥr-ı ‘ummān seyāḡatında nādir-i rüzgār olan (Hk.291a) Seyyid ‘Alidür ki diyār-ı ‘Acemi ve memālik-i Hind ü Sind ü Deylemi gezüp Rūma gelmişdür. Üç buçuk yıl seyāḡatdan soñra Hind ü Sind ve Ḥōrāsān u Gücerāt ve Şirāz u Āzerbeycān selāmın getürmüşdür. Nesr ü nazm Mir‘atü’l-

Memālik nām bir kitāb te’līf idüp ser-encāmını⁹⁻²⁴ (I) اصح وراست وبی کم وکاست anda bildürmüşdür. Āḥır Diyārbekre timār defterdārı olduğdan soñra yevmi yüz akça ‘ulūle ile deryā müteferriķalarından olmuşdur. Ya ‘nī ki sābıkan ters-hāne-i āmire ḡizmetinde ḡaşıl olmaḡın yine iktizā-yı rüzgārla Ġalaṭa limānında lenger bıraḡdı. Rüz u şeb kapusı küşāde şām u seḡer soḡrası āmāde bezl ü in‘āmı varidātından ziyāde bir kerīm ādem idi. Nitekim şu‘arādan (F.368b) Yefīm ‘Ali ki ol ḡāne mücāvirlerinden idi. Vaşṭında bu beyti dimişdür.

Nazm

Bu nüh kıbāba şaldı lūṭf u keremle āvāz
Seyid ‘Alī-i Rūmī Ḥācī Kıvām-ı Şirāz

Bir kere mezbūr Seyyid ‘Ali ki kaşr bünyād eyledi. Meşāhir-i şu‘arādan Mevlānā Kāmī ve Müslimī ve Yefīm ve Şabūḡi (K.427a) ve Hātifi birer tārīḡ didiler. Ya ‘nī ki Monlā Kāmī

Mışra‘

Bi-hamdillāḡ ki oldı beyt-i ma‘mūr

Ve Mevlānā Müslimī

Mıṣra‘

Cāy-ābād u mübārek ḥāne

Yetim daḥi

Mıṣra‘

Güfte-em-tārīḥ cāy-ı dil-firib

Ve Şabūḥi maḥlaş ‘Abdī-i Zārīf

Mıṣra‘

Ehl-i şafā mecma‘ı vü şu‘arā

Hātifi daḥi

Mıṣra‘

Sa‘ādet maḳāmı mekân-ı a‘lā

mıṣra‘ların tārīḥ düşürdiler. Derdmend-i pür-seḥā ehl-i kerem olmağın evrāk-ı a‘mālî gibi kıt‘alarını başına
üşürdiler. Bu taṭşilden murād dā‘imā mezbūruñ ḥānesi maḳām-ı ehl-i ṭab‘ idüğini inhādur. Mezbūruñ nazmı dahi
ḥālince ya‘nî ma‘rifet ü kemālıncedür.

Min nazmihī

Kıldı ruḥsāruñ ḥayālî dideden ‘aḳla hücum
Māverāü'n-nehre ‘azm itdi şanasın şāh-ı Rüm

Ve lehū

Libās-ı ‘izz u nāzuñ her birin bir sīm-ten giydi
Benüm ol Yūsuf-ı gül-çehrem ammā cümleten giydi

Bu daḥi vāridātındandur

Diger

Mihri göñülden (H.368b) ol şanemüñ çün beri degül
Harc eyle naḳd-i eşküñi (Hk.291b) alınuñ deri degül

KĀTİBĪ-İ AḤER :

Sinobdandur. Tārīḳ-ı ‘ilme sülük üzre iken lisānına bir marāzla lüknet ‘ārız oldu. Ol sebeble terāğat idüp tārīḳ-ı
taşavvufā sülükla ta‘ayyün buldı. Mānend-i Nüvīsī ve Enīsī emşālinüñ ḥoş-nüvīsī ve ba‘z-ı ekābirüñ mu‘allim ü
celisi ḥuşuşā sābıkan Cezāyir defterdārı olan İskender Beg enīsī olmışdur. Hattā anuñ medāyihında qalem redīf
bir ḳaşıde dimişdür. Yedi renkle yazılup her birinden bir beyt ḥāşıl itmişdür. (Ü.414a) Ammā aşılā ḳaşıdenüñ
maṭla‘ı böyle vāḳı‘dur.

Min nazmihî

Barmağından akıdup çeşme Nebî-vār kalem
Mu‘ciz-i Aḥmedi itdi yine izhār kalem

Ve lehû

Şu ‘âşık kim ğam-ı ‘ışkuñla şevk u zevkî hâl eyler
Ne havî eyler firâkuñdan ne ümmîd-i vişâl eyler

Diger

Cihānda bundan artuḡ n'ola hüsran
Ki her gün eksile ‘ömr arta noḡşān

KEŞFİ :

Germiyān vilāyetinde Gedūs nām ḡaşabadandır. Egerçi ki sene hāmse ve erba‘in ve tis‘amiede fevt olmışdır. Ve illā haylî mu‘ammer olup Sultān Bāyezîd merhûm cāmi‘ini yapduḡda evvelā Keşfi ba‘dehû birāderi Ḥasbî daha soñra birāderzādesi Şabrî ‘akabince anuñ oḡlı ‘Atā buḡurcî olmışdır. Zu‘mlarmca şu‘arānuñ ocaḡı bizüm hānedānımızdır diyu iftiḡārları zuḡūr bulmışdır. Eger rişte-i mıştara çekilüp ipe uracaḡ belki mecmu‘alarda göze toḡınacak ya‘nî ki zurefā miyānında okınacak maṡla‘ları degül mışra‘ları bile görünmiş degüldür. Lākin Zātî ile mu‘āşır olup bi‘d-defā‘at mūḡacātları vuḡū‘ı anları şu‘arā a‘dādında dāḡil gibi kılmışdır. Ḥattā Zātî merḡūma

Nazm

İtmediler ḡabûl imāmetini
S.k.y.n. Zātiyā cemā‘atini

ḡıṡ‘asî Keşfinüñdür. Zāḡir budur ki Monlā Laṡṡfinüñ İstanbullıdır diyu yazduḡı Keşfi budur. Kesret-i müddet temekkünine binā‘en İstanbullı şanmışdır. Vāridātından bu şi‘r-i muraşşa‘ı kem degüldür.

Nazm

Ol leb-i şîrin bu ruh-ı rengin şan (Hk.292a) şanem-i Çin serv-i revandur
Teng-i şekerdür reşk-i kamerdür şanma beşerdür hūr-ı cinandur

Beñ mi yā fülül had mi bu yā gül saç mı yā sünbül leb mi yāḡūd mül
Dāne-i candur verd-i cinandur mekr-i cihandur cān-ı cinandur

Ey meh-i ḡarrā dil-ber-i ra‘nā ḡonca-i zibā bülbül-i ḡüyā
Sen mehe vāmıḡ ‘âşık-ı şādık var ise lāyık Keşfi hemandur

(K.427b) GÜNĀHÎ :

Ḥayretinüñ ḡāfiye gibi mülāzım-ı yarı ve a‘mālḡı hālinde yanından ayrılmayan redif-i ḡam-hārı idi. Mevliden ise Vardārîdür. Rengin ü ābdār eş‘arı ve metin ü belāḡat-dişār ḡüftarı vardır. Mevlānā ‘Āşık semt-i ḡaşıdede dāḡi fāyıkdur diyu yazdı. Lākin şaḡife-i rüzḡārda ol maḡüle āsārı ḡörünmedi. Sene sittin ve tis‘amie tārīḡinde mevlevî külāḡı ile Geliboliya geldi. Ḥattā anda Ḥusrevzāde Yūsuf nām bir şîrin-leb cevāna Ferḡād-vār ‘âşık-ı mecnūn oldu. Ba‘de zamānin vaṡan-ı aḡlisi civārındaki Selānikde cihet-i (F.369b) ta‘rife ḡanā‘at eyledi. Bu kere

sāde-rûları ta‘rife naşb-ı nefs idüp gazeller söyledi. Ve ba‘zısına fenn-i fûrs ta‘lîmin eyledi.

Min ebyâtihî

Virdügünce bu riyâz-ı nüh-zeberced-tâk gül
Gül müdâm ey gonca-i sâķi-i sîmîn-sâķ gül

Al ele ey serv-i sîmîn-ber yine zerrîn kadeh
Gün gibi (Ü.414b) zeyn it bilürîn sâķa bir ibrâķ gül

Bir şafâ gülzârıdur bezm-i sürür encâm-ı mey
Goncudur pür pür sürâhî zer nigâr eţbâķ gül

Haţt-ı ser-sebzüñ ğubârından gedâlık kılmâķa
Şan ħalenderdür kuşanmış bilîne bayrak gül

Sensüñ ey meh-pâre ol şâh-ı serâbistân-ı nâz
Kim çeker sâyende altun başlu bir sancaķ gül

Ey Günâhî vaşfını tahrire al sen Haydaruñ
Ķanlı yaşıyla zer-endüd itdi al evrâķ gül

Diger

Ķıldı ğam rûhumı kabz ol haţ-ı leb şeklinde
Nâzil oldu melekü'l-mevt ‘Arab şeklinde

Diger

Degül haţ ol kamer şeklüñ olan (Hk.292b) tarf-ı ‘izârında
Hızrdur ħaba varmış çeşme-i ħayvân kenârında

LÂMi‘İÇELEBİ :

Burusalıdur. Babası ‘Osmân Çelebi Sultân Bâyezîd merhûma defterdâr olmışdur. Ve kendüsi tarîķ-ı ‘ilm-i zâhire sülûkdan soñra sebîl-i naķşibendiyyeden Emîr Buĥârî ħuddise sırruhû cezbese ile sâlik-i râh-ı taķr olup ğmâ-yı ħalb bulmuşdur. (H.369a) El-ķışşa şi‘r u inşāya mûmâreset idüp evvelâ Fettâĥ-ı Nişâbüürinüñ Ħüsn ü Dilini terceme yüzinden Ħüsn ü Dil nâm kitâb te’lîf itmışdür. Ba‘de’l-itmâm Sultân Selîm-i İskender-câm cenâbına ‘arz idüp bir miķdâr ‘ulûfe ta‘yîn olunmışdur. Sâniyen anlaruñ fermânı ile ‘Unşürinüñ Vâmıķ u ‘Azrâsın terceme tarîķında nazm eylemişdür. Ba‘dehû Fahrî Cürcâninüñ Viys ü Râminini daĥi terceme kılmışdur. Ħattâ evlâda ibtilâsından şikâyet idüp

Min nazmihî

Degüldür şâķi-i luţf-ı Ħudâ-dâd
Velî dil-rîş idüpdür fikr-i evlâd

Ķam-ı evlâd özge ibtilâdur
Olursa miĥnet olmazsa belâdur

Olup her biri kesb-i 'ilme meşğul
Beni eyler su'âl-i zerle mes'ul

İbrâhîm Paşa daḥi yevmî yigirmi akça ihsân eyledi. Kendüsi bildügi gibi evlâdına taḥsîm eyledi. Mevlânâ 'Âşık kavline ve ba'zı muḥallidîn zu'munca Câmî-i Rûmdur. Hâlâ ki ⁹⁻²⁵ (I) **اين الثرى و اين الثريا** kavline mâ-şadaḥ idügi ma'lûmdur. Bu sebeble ki Monlâ Câmî eş'ârındaki nezâket ve meşnevîlerindeki ve inşâsındaki belâgat mumâileyhden dūr idügi zâhir ü meşhûmdur. Ve bi'l-cümle hezle müte'allik muḥatta'âtta ve rubâ'ıyyât (K.418a) u muammeyâtta ve inşâyâ müteferri' İbret-nümâ ve Terceme-i Nefehâtta vâkı' rengin edâlar ḥuşuşunda ḥod rütbesi memdûḥ u ḡayr-i mezmûndur. Nihâyet Ḥüsn ü Dil-i Âhî tururken anuñ mü'ellefi okınmaz. Yûsuf u Züleyhâ'yı Ḥamdî var iken mezbûruñ meşnevîlerine raġbet olunmaz. Gûyâ ki sözleri nemekin degüldür. Yâḥûd keşret-i nemekden lezîz ü şîrîn degüldür. Eş'âr u ḡaşâ'idi (Ü.415a) ḥöd cerâ'id-i rûzgârdan külliyyetle ma'dûmdur. (Hk.293a) Ve bi'l-cümle ekser-i mü'ellefâtından nesirde Şerefi İnsânı ve Şevâhidü'n-Nübüvvesi râciḥdür. Mevlânâ 'Âşık kavline Menḡabet-i Veyse'l-Ḳarânî ve Şerḥ-i Dibâce-i Gülistân ve Şerḥ-i Mu'ammeyât-ı Esmâü'l-Ḥüsnâ ve Münşe'âtü Letâ'ili ve nazmdan yukarıda zıkr olınanlardan ḡayrı Ferḥâd-nâmesi ve Absâl ü Selâmânî ve Maḡtel-i Ḥüseynî ve Şem' u Pervânesi ve Câbir-nâmesi ve Gûy u Çevġânî var idügi vâzıḥdur. Dîvân-ı eş'ârı ve Luġat-i Fârisiyyesi ve Heft-Peykeri daḥi nakl olınmışdır. Hâlâ ki ekseri nüşâ-i mü'ellifde ḡalmış ve ba'zı mu'teberleri üçüncü dördüncü nüşâyâ dek yazulduğı işidilmişdür. Ammâ eş'ârı daḥi inşâ'yı bisyârı gibi yâ bir iyi pâlûdedür. Ve yâḥûd ḥam ḡopmış çiçeği burnında bir mîve-i zehr-âlûdedür. Ne bir ḥâlet-baḡş 'âşıkâne ġazeli görinmişdür. Ne bir muḡayyel ḥüsn-i edâsı mükemmel maḡla' u miyân beyti ortaya çıḡmışdır. 'Alâ külli ḥâl Raḡmiden soñra Burusa şu'arâsınuñ ġüzidesi tutilmak câ'izdür. Zîrâ ki Celîlî müellefâtından bunuñ âşârı efzûn idügi bârizdür. Ve Mevlânâ 'Âşık tettebbu'nda cümleden a'lâ beyti bunlardur.

Nazm

Bilürüm kûyunda hergiz zâr u âḥ eksük degül
Âdemîlikdür şehâ ḡuldan ġünâḥ eksük degül

Hâlâ ki zâr u âḥ edâsından her ġün âḥ u vâḥ edâsı yeg idi. Bârî ḡaḡ (F.370a) edâ ile nev'an muşanna' görinürdi.

Nazm

Çaġrışur gökden melekler âḥ u zârumdan meded
Odlara yandum bu âḥ-ı pür-şerârumdan meded

MONLÂ LÂYİḤİ :

Sîrözîdür. Ol şehrden ḡopan dervîşânüñ ma'rûf u behreveridür. Nâmı Muştafâ olup ġâḡ ḡarîḡ-ı 'ilme sülûkla kesb-i şafâ eyledi ġâḡî Güleşnî hankâḡına intisâbla loḡma-i ḡanâ'ata iktifâ eyledi. Ba'de zamânin Mekketullâḡa varup mücâvir oldu. Nice yıl soñra ⁹⁻²⁶ (I) **حب الوطن من الايمان** nesîmî silsile-i irâdetin taḡrîk itmekle Rûma 'avdet itdi. (Hk.293b) Mışır-ı Ḳahireye geldükde 'Alî Paşa'yı Cesîm anda beglerbegi bulnup fi'l-cümle âşinâlıġı sebḡat eyledi. Ḥikmet Ḥudânuñdur giderek mîr-i mîrân-ı mesfûr ki vezîr-i a'zam oldu ḡarîḡ-ı 'ilme sülûkdan berî tekâlûf-i menâsıb sîḡletinden müctenib ü serserî bize bir dervîş-meşreb merd-i cerî olsa ki ḡâcemüz nâmına olup ġâḡ u bî-ġâḡ anuñla ülfetimiz taḡaḡḡuk balsa didügi esnâlarda Lâyîḡ ḡab'ına lâyiḡ oldu. Ḳande ise görülsün didükde İstanbulda mevcûd bulındı. Fe-lâ cerem üç (H.360b) dört yıl mîḡdârı ḡâce-i muḡterem ve muşâḡib-i (K.428b) şâḡib-i âşâf-şiyem olup ḡapusu melâz-ı (Ü.415b) erbâb-ı ḡâcât ve ḡapusu melce-i aşḡâb-ı müḡimmât iken kethüdâsı ve ba'zı ḡavâsı Lâyîḡinüñ irtişâdaki iştirâkını câ'iz görmediler. Âḡır bir ḡarîḡla tefrîḡına daḥi fûrce bulmadılar. Renc-i behaka ibtilası olmaġla cüzẓâm marâẓına mübtelâ oldu didiler.

Sizüñle bir şofraya yed şunması belki gāh u bī-gāh bir maḳ‘adda oturması cā‘iz degüldür diyu hekimāne tedārükle red itdürdiler. Her çend ki be-ḥaḳḳ-ı Hudā behakım didi dinlemediler. Meczūm degül idügime cāzimüm kelāmını söyledi işgā eylemediler. Gördi ki gücle gökçeklik olmaz. Ayrılıp Sırōza gitti. Az zamān geçmedin Paşası der-i devletde Lāyihī vaṭan-ı aṣlısı olan memleketde vefāt itdi. Nihāyetsiz nefā‘is-i kütübe mālīk olmağın ekserini vaḳf eyledi. Şi‘ri ḥālince idi. Nitekim ma‘rifet ü kemāli miṣālince idi.

Nazm

Ḳamuya feyzüñ irer bārgāhdur işigüñ
Şu resme kim telek-i mihr ü māhdur işigüñ

Ṭarīḳ-ı Ka‘be-i maḳşūd-ı reh-revān olsa
Cenāb-ı Ḥazrete bir şāh-rāhdur işigüñ

Ḳapuñda secde idersem revādur ey Ka‘bem
Şafā vü Merve ḥaḳı kıblegāhdur işigüñ

Velāyet ıssı şu sultān-ı dehrsün sen kim
Livā-yı ma‘delete ‘arşagāhdur (Hk.294a) işigüñ

Ḳapuñda özge olur mı bu Lāyihīye sened
Ġarīb ü bī-kes olana penāhdur işigüñ

MEVLĀNĀ LATİFİ :

Nāmı ‘Abdullaṭīf ve mevlidi Ḳaştamonı gibi cāy-ı laṭīfdür. Vilāyet-i Rūmda tezkiretü’ş-şu‘arā cem‘i evvelā Sehī Begden sāniyen bundan şadır olmışdur. El-ḥaḳ ḥūb edā eylemiş ve şūḥ u mergūb inşa itmişdür. Egerçi kim sālisen tezkire te’līf iden Monlā ‘Āşık rābı‘an menāḳıb-ı şu‘arā taṣnīf eyleyen Ḳımalızāde Monlā Ḥasan-ı fāyık mezbūrı müzemmet eylemişlerdür. Kendüsi Ḳaştamonı olmağla vaṭanını bilmedügi ehl-i nazmı kendü hemşerisi olmak üzere yazdı dimişlerdür. Ḥattā tezkiresinüñ nāmını Ḳaştamonināme ta‘bir kılılmışlardır. Ḥālā ki itdükləri ğaraż-ı (19) fāhişdür. Sözleri ⁹⁻²⁷ (I) من صنف قد استهدف mazmūnına mā-şadaḳ olması mūcib iltirā-yı mūhişdür.

Li münşiihī

Elüñi gögsine ḳo inşāf it
Ḳalbini çirk-i ḥasedden şāf it

Ġazel ü kıṭ‘a degüldür o kitāb
Baḫrı yok baḫrdur ol ṭurfa cevāb

Ḥaḳḳā budur ki ḥūb edā itmişdür. Büleğā meslegine gitmişdür.

Li münşiihī

‘Ayb-bīn olma ‘ayb-pūş olğör
Yā pesend eyle yā ḥāmūş olğör

Sene selāse ve ḥamsīn ve tis‘amiede ki ol eserini inşā itmişdür kitāb u risāle ve münşe‘āt ü maḳāle on iki muşannefātı olduğın tezkire dībācesinde tezekkür eylemişdür. Fī’l-ḥaḳıḳa rebī‘a-i ezhār ve vaṣf-ı āsāf-nāmdār

(Ü.416a) ve yine şehir-i İstanbul vaşında nazm u nesr bir risāle-i belāgat-şī‘ār bu ḥakīrūñ manzūri olmışdur. Ve kendüsi ile daḥi sene sittūñ eṣnālarında mücāleset ü muṣāḥabetimüz vuku‘ bulmışdur. Ol tāriḥde (F.370b) ba‘zı ‘amā’ir kitābetlerine ibtilādan soñra (K.429a) Ḥazret-i Ebī Eyyūb-i Enṣārī evḳāfına kātib ve şā‘ir Yahyā Beg mütevellī-i muḥāsib idi. Rüzgār yazup yañılup iki ehl-i (Hk.294b) dilūñ ṣaḥīle-i murādātını kilḳ-i ‘ināyetle mersūm kılmışdı. Ba‘dehū Laṭīfī Mıṣra gıtmış idi. Anda ba‘zı müfidce kitābetlerle ri‘āyet olınup sedd-i ramaḳ ḥāşıl itmiş idi. Ḥattā ṭālī‘i nā-sāz-kārından vāfir şikāyet eyledi.

Nazm

Baḥa bu ṭālī-‘i bedden mi yā Rab bunca miḥnetler
Bu gūn-ā-gūn melāmetler bu merhemsüz cerāḥatler

beytini ḥasb-i ḥal idindi. Bu ebyāt daḥi anuñ varidātındandır.

Ve lehū

Sürme çeksün özüni nergis-i mestānuñdan
Şānenūñ gitsün eli zül‘i perişānuñdan

Diger

Biz kim ğubār-ı pāy-ı seg-i kūy-ı dil-berüz
Ulularuñ ayağı tozı ḥāk-i kemterüz

Naḳş-i dü-keṣni āyine-i cāmda seyr ider
Faḳr u fenā seririne mālīk Sikenderüz

LA‘Lİ :

Ṭarīḳ-i ‘ilmden ferāġat itmiş Üskübde sedd-i ramaḳ içün ba‘zı cihāta ḳanā‘at itmiş ḳalmış abdāl-meşreb kişi idi.

Min ebyatihī

Zāhidūñ başında cennet ‘āşıḳuñ dīdār-ı yār
Lā-cerem her kişinūñ başında bir sevdāsı var

LEM‘İ :

Lāmi‘i merḥūmuñ oġlıdur. Bir derviş kişi imiş. Ḥattā şanāyī‘-ı ‘aruziyyeden bir risāle te’lif idüp şehzāde Sultān Meḥammed Ḥana şunup mülāzım olmuş. Ba‘dehū kırk akça ile İçil müderrisi iken vefāt eylemiş.(H.370a)

Min nazmihī

Fıkr-i zülfüñdür şeb-i zulmetde cān eglencesi
Gicelerle murguñ olur āşiyān eglencesi

LİVĀY° :

Nāmı Ḥızrdur. İstanbul ḳuloġullarından iken taḥşil-i ma‘rifet itmişdür. Ḥaḳ budur ki bu maṭla‘ı kem degüldür.

Nazm

Şöyle sakla sırrı 'ışkı tende cānuñ tuymasun
Belki adın añma ağzında zebānuñ tuymasun

ME'ALİ ÇELEBİ :

Beyne'l-kuzāt Yarhişāroğlı Köse Me'ālī diyu meşhūr 'acbe-rüy u lafile-güy u mürevvet-hüy bir zarıf idügi mezkürdür. Elbette 'avretlerden hārib ve dil-ber cevānlar seyrine rāğıb olmağla Mihāliç kādīsı iken bir kul oğlına ibtilāsı ve ol 'işvekāruñ derdmende bir ğarīb cevı ü cefāsı (Hk.295a) Tezkire-i 'Āşıkda meştürdür. Menkūldür ki 'ilm ü lazlı muktezāsınca mevālī-i 'izāmdan olması muqarrer iken hezliyyāta rağbeti yüzinden vicāheti (Ü.416b) mānī' olmuş. Ol dahı görmüş olmaz kaşaba kādīliğına kānı' olmuş. Hattā bir kere medreseye dek tālīb olur. Kāzī 'askerler tereddüd itmegin bu maqūle bir hicve rāğıb olur.

Nazm

Kime ağlayum bu zulmı nā-ħak u bī-dāddan
Kāzī- 'askerler degül maḥzūz 'adl ü dāddan

Her kažiyye lāyıkınca 'arz olınsa dir idüm
Hükmi sultāndur siyāset ağlama cellāddan

Medrese virdüklerinüñ ekşerinden yeg idüm
Ben dahı bir toğrı ħarf öğrenmedin üstāddan

Tācizāde şefkat itmez Zeyrekoğlı n'eylesün
Āşinādan ħayr gelmez ne umarsun yāddan

Zulmı devrandan Me'ālī nice iñlersün nice
Kimse işitmeyicek aşşı ne bu feryāddan

El-kışsa gāh Şofıyaya gāh Filibeye kādī olmuş. Çak sonra Sultān Süleymān Ħan cülüsında izdiyād'ı devlet ü 'unvān bulmuş. Ya 'nī ki şehzādeliği hālinde Me'ālī Magnisada bulunmuş. Nazm u nesr ile āşinālık kesb itmegin esnā'yı saltānatda kendüi tuurmuş. Hattā kumaş çullar ve gümüşden zencir yularlar ile bir iki yararca atlar çekmiş. Bi-ṭarıkı't-te'bīd Geliboli kazāsı virilüp 'amā'ir-i sultāniden Bolayır tevliyeti (K.429b) yevmi yüz akça ile zamıme kılınmış. Bu vech ile huşul-i merāmdan sonra on yıl mıkdārı 'ömr sürüp refāh'ı hālle geçinmiş 'Ākıbet sene isnā ve erba'in ve tis'amie tārīhinde fevt olmuş. Hattā kendüden bu maqūle bir tārīh şudurı taḥakkuk bulmuş.

Nazm

Me'ālī çünki 'azm itdi kapuñā
Ħudāyā rahmüñ ile eyle tekrīm

Ħabībün ħürmetine yā İlāhī
Müyesser kıl aña cennetde tesnīm

Vefātına melekler didi tārīh
Me'ālī Ħakka kıldı cānı teslīm

Kendü kedisi vefâtma

Nazm

N'idelüm âh pisi n'eyleyelüm vâh pisi

ser-bendini müstemil (F.371a) merşiye dimişdür. Letâ'ife müte'allık (Hk.295b) daği nice sözler söylemişdür. Eş'ârnuñ mükemmel dîvânı menkûldur. Hâlâ ki nâ-yâb u ğayr'i mevşuldür.

Min ebyatıhı

Şunsam n'ola gönül varakın dil-rübâlara
Kağıd şunar çü zulm gören pâdişâlara

Ve lehû

Reşk-i gülzâr itdi yârüñ hak ruh'ı zîbâsını
Bâğ'ı âlem oda yakşun lâle-i hamrâsını

Şûfi haylî ma'rifetdür çok hünerdür bilmiş ol
Dil-berüñ a'lâsını bilmek meyüñ ğarrâsını

Vâ'iz-i şehîr öyle beñzer döstlar oğlan sever
Hücre sine değışürür turmaz öli halvâsını

Merhûm bir derece de küseç imiş ki aşlâ rîşî görünmemegin görenlerün gülmemesi güç imiş. Zirâ ki min vech kendüsi bir üstüre dönüp burnı anda örgüç imiş (Ü.417a). Bu daği anuñ hezliyâtındandır.

Ve lehû

Denedi tâlî'î naşsin Me'âlî
Daği manşıb diyu ol ağzın açmaz

Ne yüzle istesün ol manşıbı kim
Ki seyrekdür şakalı sözi geçmez

Diger

Pireler Arnavud bitler Urusdur
Yavuzdur tahta bitî Engürüsdür

MAHREMÎ :

İstanbuldudur. Müddet-i medîd Ğalaçada niyâbetle rûzgâruñ geçürmiş ba'z'ı zurefâ ve şu'arâya hem-dem olup ni'metini yedürmiş içürmiş kimsedür. Bir târîhde Şahın müderrislerinüñ şahid-bâzlarından Pîrî Paşazâde Mehemmed Çelebi ve Aşçızâde (H.370b) Hasan Çelebi tebdil şüretle Ğalaçaya geçmişler. Paskalya cem'iyeti olmağın muğ-beçe dil-berler seyrine ragbet idüp deyr içine girmişler. İttifâk Mahremî bunları seçmiş.

Nazm

Ķalaṭaya ŧanem seyrine gelmiŧ
Sitanbuldan bir iki dīn uluŧı

bedihesini dimiŧ. Ḥattā Paŧazāde iŧitdükde Ķalaṭa kādīsına haber gönderüp niyābetden ‘azl itdürmiŧ. Bir zamān Selānikde daḥi niyābet idüp gemi ile gelürken küffāra esīr olmiŧ. Ba‘dehū ehl ü ‘ıyālını rehn idüp der‘i devlete geldükde vefātı ta‘ayyün bulmiŧ. Ḥattā Nakḳāŧ Ḥaydar ki Nigārī maḥlaŧdur mezbūruñ yār‘ı kādīmi olmağın kendüden ŧoñra erbāb‘ı devletden biñ yedi yüz filori cem‘ idüp anları kurtarmıŧ.

Li münŧiilhī

Zihī mürüvvat zihī fütüvvat zihī ḥaḳıḳat zihī uḥuvvet

Mezbūr Maḥremī Sultān Selīm ve Sultān Süleymānuñ (Hk.296a) ğazāların nazm itmiŧdür. Basıṭ-nāme nām bir risāle diyüp ŧāfi Türki dilden bu maḳūle ebyātla nazm getürmiŧdür.

Nazm

Gördüm segirdür ol ala gözlü geyik gibi
Düşdüm ŧaḳı duzağına bön üveyik gibi

Ķazel

Āb‘ı zencirüñ sürür ‘iŧkuñla bir ŧūrīdedür
Seyr için rüŧen-cemālüñ her ḥabābı dīdedür

İdemez ŧahrā-niŧin‘i ‘iŧ ile seyr ü sülük
Sākin‘i küh u belā vü ğam ‘aceb vādīdedür

Geçdi ‘ömrüm ol dehenden bir cevāb (K.430a) iŧitmedüm
Ḥāṭır‘ı ŧūrīde ŧanmañ yok yire rencīdedür

Maḥremī ma‘nā‘yı ğayre itme zinhār iltifāt
Lezzet‘i kāmīl olur mı anda kim ḥāyīdedür

Ve mezbūr Maḥremī Keŧfī‘i sābıḳı hicv idüp dimiŧdür.

Nazm

Keŧfi menkūhesine bez aldı
Alduğı bez velīk seyrek idi

Göricek anı didi ḥatunı
Baña bundan ise ŧıḳı yeg idi

Ol daḥi Maḥremī ḥaḳḳında söylemiŧdür.

Keŧfi-güyed

Maḥremī maḥremüñ bir ev almıŧ
ŧatuben levḥını otağasını

Yukarısını saña hâş itmiş
Vakfı 'âm eylemiş aşağısını

MAHVİ:

İstanbuldan Bâzārbaşızâde demekle meşhûr nâm'ı mâder-zâdı Hasan olup 'ahd-i cevânide hüsni ü cemâlle (Ü.417b) mezkûr bir kimse imiş. 'Untuvân'ı şebâbı hâlinde ki 'ilm-i mûsikîde ve perendelikde ve silâh-şörlükde ve tîr-edâzlıkda her cihetle hünerverlikden gayrı cihet-i 'ilmiyyesi dahî ma'mûr imiş. Muşâhabeti hûd matbu'ı kulûb idüğü meşhûr imiş. Âhır Anadolî vilâyetindeki kuzâtun meşâhirinden olmuş. Kendüden bu makûle pesendide ebyât dahî şudûr bulmuş.

Nazm

Gözüñle kaddüñ ü zülfi hamuñ müsellemdür
Terahhum eyle begüm 'aşık bu 'âlemdür

Leb-be-leb olduğı için leb-i dil-dâra kabağ
Teşne-diller anı ağzından operler şıbadak

MÜDÂMÎ :

Kuzâtdan Gelibolılı Kara Memi Çelebidür. Sarı 'Ali Çelebi nâm birâderi dahî vardır. Biri kazâda mefhar'ı akrân olduğı gibi biri tarîk'ı kitâbetde ve yârân'ı 'ıyş u tena 'uma tahrîş ü rağbetde medh u ta'rîle sezâvârdur. Ölürlürdi bir gice sohbetsiz olmazdı. Gündüzini dahî cem'iyetsiz geçürmezdi. (F.371b) Ma'a zâlik cüll-i himmeti gâh olırdı bir gice iki üç meclis şavmağa rağbetle zühür bulırdı. Egerçi kim Mevlânâ 'Âşık Muhammediye şâhibi Yazıcızâdenüñ akrabâsına lâhik zann itmişdür. Hâlâ ki hâneleri anuñ merkadine hem-civâr olmağın gâlağ itmek tarîkına gitmişdür. Bu matla' mezbûr Müdâmînüñ eş'ârındandır.

Min ebyâtihî

Kûh'ı gâm çeşmesidür çeşm-i güher yaş degül
Satr'ı târîhdür üstünde anuñ kaş degül

MERDÜMİ :

İstanbuldudur. Gâlağa Emîni 'Ali Çelebi nâm sipâhînüñ oğludur. Mezbûruñ babası hüsni hatta şöhe-i küttâb buridesi hûd pesendide-i ahhâb bir kâmil ü hünerver idi. Hattâ bir kere Şâhî Divânını tamâman kesdi. Veled-i şulbîsi Merdümî Kad temmet lafzını aña târîh düşürdi. Ba'dehû pâdişâh'ı 'âlem-penâha şunup ri'âyet olındı. Ammâ mezbûr Merdümî zamânında bir hüsni-dâr cevan idi ki göz merdümü gibi her lahzâ manzûr'ı a'yân idi. Ele şanbûr alduğda nevâhtından zühre sâzın yere çalmağ ister idi. Negamâta koyuldukda (H.371a) Ebu Naşr'ı Fâryâbî 'âlem-i rûhâniden ahsente şadâların mükerrer iderdi. İntihâ-yı 'ömrinde Üsküb kazâsına vâsıl oldu. Kırk âyet ve kırk hadîs tertîb idüp ikişer beytle tercemesin yazdı ve nâmını Tuhtetü'l-islâm koda. Bu ebyât ol eserindendir. Hâkkâ ki bu huşûşda teferrüd itmişdür.

⁹⁻²⁸ (I)

فاما اليتيم فلا تقهر - واما السائل فلا تنهر

Nazm

Māl'ı eytām zehr-i kātildür
Yiyüp anı yetīme kahr itme

Eşk-i sâ'il esās'ı 'ömri yıkar
Şaķın anı kapuñda nehr itme

Diger

Yoğ idi 'ālemde dermān dilde derdüñ var iken
'İşkmuñ dārü's-şifāsında gönül (Ü.418a) bīmār iken

Ve lehū

'Ārızuñda beñlerüñ od üzre şan 'anber yaķar
Kākülüñ gūyā ki hindū-beççedür micmer yaķar

MESTİ :

Novaberde nām şehİrdendür. Nev'an (K.430b) inşāya kādır üslüb'ı mu'ammāda māhir bāde-nüş u zarīf ve rind u şehlevend bir harīf imiş.

Min ebyātihī

N'idem ki rāz açup kan ağlasa dīde dil'i zāra
Acır merdüm olan kanlusı olsa çeşm'i hūn-bāra

Ve lehū

Olalıdan dil'i divāne şaçuñ meftūnı (Hk.297a)
'İşk vādisinüñ ey dōst benüm Mecnūnı

MÜSLİMİ :

Qızāt'ı kaşabātdandur. Hamīdiyyü'l-aşl olan Kmalızāde 'Ali Çelebi Efendinüñ sinnen birāder'i mihteridür. Qırk akçe İçil medresesinden Amasiyyeye kādı oldı. Lākin Şehzāde Sultān Bāyezid fetretine rāst gelmegin rüzgār'ı ğaddār anuñ cevriñi mütekāđi oldı. Nice zamān bī-manşıb tırdı. Şoñra Maħalle kazasıñ taleb itdükde ehluñu maħalluhū dinildi. Türkī ve Fārisī eş'arı vardur. Ekseri pesend ü taħsīne sezāvārdur. Hattā Deryā'yı Ebrār tettebbu'nda Behçetü'l-Esrār nām kaşide nazm eylemişdür. Maṭla'ı budur.

Min ebyātihī

^{9_29} (I)

حسر وانرا تاج زرین برسر ارچه زیورست
تاج زر را هر که اود رسر نیارد سرورست

Ve lehū

^{9_30} (II)

در تتبع قصده ظهیر

صلای عیش بکردون رسن دلا اکنون

که دشت کشت چون کردون زسبر بو قلمون

سوی چمن حرکت کون در ابتدای بهار

در ابتدا متعذر بود از آنکه سکون

Ve lehū

Mā'ī dūlbendi ile kākūli ol tersānuñ
Göge çekilmesidür fi'l-meşel ejderhānuñ

Ve lehū

Ka'be görmezse işigüñ neme yarar şanemā
Tutalum iki gözümün biridür kıble-nümā

Diger

Qad'i bālāsı 'ālem-tek elīdūr rāst nāz içre
Benüm ham kāmētüm peyveste yā gibi niyāz içre

MEŞREBİ :

Nefs-i İstanbul'dan bir bıçaqçızāde idi ve nüķüş-ı 'ilm ü ma'rifetden levh-i zihni sāde idi. Ya'nī ki ancak sevād-hānlığı var idi. Ve ba'zı hoş-āvāz sāzendelerle yār idi. Āhır haydar-hāne mücāvirlere karışdı. Şemle-püş u iħrām ber-düş olup kalenderler ile yıldızı barışdı. Bu hālle sene isnā ve sittin ve tis'amiede fevt oldu.

Nazmuhū

Firāķuñla za'if ü nā-tüvān ü derd-nāküm ben
Ġamuñdan şerha şerha pāre pāre çāk çākum ben

Kimi öldürse ihyā eyler ol 'İsī-şıfat ammā
Bu ben ölümlüsün katl eylemez aña helākum ben

MUŞTAFĀ ÇELEBİ :

Piriştinelidür. Nice rüzgār defter-hāne-i Hākanide kitābet idüp emānet ü istikāmetle şöhret bulmağın sene sittin ve tis'amie (Hk.297b) esnalarında ol zümreye defterdār olmuş idi. Bī-mahlaşlığı kendüye mahlaş'add idüp Mıhr ü Vefā kışşasını nazm eylemişdür. Ba'zı ebyâtı dahı mezkûrdür. (Ü.418b) Hālā ki ğayr-ı meşhûrdur. Feammā bu beytler ol kitābdan olmağ üzere tezkirede meşhûrdur.

Nazm

Virür rûy-ı siyāhum vechine nūr

Çıkar Hindüstandan Rūma kāfūr (F.372a)

Dönüpdür çüb'ı huşka dest ü pâyum
Atıldı okum u yaşıldı yayum

Vücūdum nahlini şeyb eyledi pest
Hayātum çeşme-sārından yudum mest

Tülek-hāne durur bu dār'ı ālem
Döker bāl ü perin içinde ādem

Toğan тұрмаз içinde bu cihandur
Niçe yavrı uçurmış āşiyandur

Nitekim bu hākır ya 'nī mü'ellif-i keşrū't-taksīr sene seb 'ın ve tis 'amie tārīhinde ol kışsa'ı meşhūreyi nazm itmişdür (K.431a). Şahş'ı mezbūruñ taşnīfini görmedin huşūsa ki haberin işitmedin (H.371b) nihāyetine iletmişdüm. Meger ki bahrında daḥi muvālaḳat itmişüm. Ya 'nī ki nādāniste anuñ gıtdügi ṭarīḳa gıtmışüm. Hālā ki üslub'ı nazmdaki tegāyüri zāhirdür. Hüsni edāda vü tahayyülâtında tebāyini hōd bāriz ü bāḥirdür.

Der-vaşf'ı bezm

Şarāb olmayıcaḳ bāḡı n'iderler
Erenler odsuz ocaḡı n'iderler

Şarāb olmasa külhandur bu gülşen
Çemen hōd zühre müstaḡrak nişimen

Eger meyden ḡnā virseydi lāle
Tehi 'arz itmek olmazdı piyāle

MU'İDİ :

Rūmilinde Kalkandelen nām kaşabadandur. Babası mu'id olmaḡın bu mahlaşı ihtiyār itmiş. Kendüsi ṭarīḳdan ferāḡatla hacc'ı şerīfden gelürken Mısrda ikāmet idüp beytü'l-māl kitābetinde evḳātını ebyāt nazmına şarf ıderken dünyādan gitmişdür. Zu'munca rüzḡaruñ ferd'i yektāsı ve şu'arā'yı Rūmuñ ferid'i bī-hemtāsı idi. Hālā ki nazmında olan me'āl rütbesine dāl ve bā 'is'i istidlāldür. Maḡzenü'l-Esrār bahrında Vāmıḳ u 'Azrāsı ve buḡūr'ı mütenevvi'adan manzūm ba'zı ḥikāyāt'ı nazm-ārāsı vardur. Eş'arından bunlar ile iktifā olınmışdur.

Nazmuhū

Tālī'um nahs olduḡı çarḥ'ı sitem-gerden midür
(Hk.298a) Başuma bunca belā dilden mi dil-berden midür

Defter'i 'uşşāḳa yazmışsun raḳībi ṭotalum
Gel sen inşāf eyle andan ol bu defterden midür

Diger

Ġam beni öldürdi il şād olduḡından baña ne
Ben yıkıldum ḡayruñ ābād olduḡından baña ne

Çün benüm hālüm bilinmez biñ kez ölsem derd ile
Her kişinüñ zılmüne dād olduğından baña ne

MÜ'MİN :

Pirizren nām kaşabadan imiş. Kendüye ve şehrine ve şî'rine hüsni zann üzre imiş. Rüy'ı zemînde Pür-zerrin ve anda benüm gibi şâ'ir-i güzîn ve manzûm sözlerde benüm eş'arum gibi dürer'i semîn gelmiş degüldürdir idi. Câmî ve Hâfız benüm 'aşrumda gelse baña bi'z-zarûre baş egerler idi diyu söylerdi. Dānişmend nāmına olup sarâyda (Ü.419a) Baltacılar hācesi oldu. Lillāhi'l-ḥamd böyle bir rütbe-i 'āliyyeye yetdüm diyu bıyığın balta kesmediği ta'ayyün buldı. Gāh def'aten elli akça medrese istedi gāh oldu ki yüz elli akça kâdılığa tenezzül itdi. 'Ākıbet altı akçe vazifeye kanā'at kıldı. Dā'imā şüreti çirkîn u vesāhnāk destārı ve cāmesi şād-çāk rüyı nā-şüste gāh riş ü sebeleti nā-terāşide huşûşā jülde her yiri nā-pāk bir şahş idi. Ma'a zālîk mülûk'ı kefere evlādından geçünürdi. Ceddi nā-pāki Sāfūr nām gebr'i mağrūr idüğün haber virürdi. Hattā Sāfūr-nāme nām bir kitab nazm itmiş idi. Ebyātını otuz biñ beyt hisabına eylemiş idi. Erkân'ı ḥamse-i islāmiyye nām manzûmesini Rüstem Paşaya virmiş idi. Mü'ellefâtı desteye çıkduğunu anda bildürmüş idi. Bu beytler şeh-nāmesindendir.

Nazm

Olupdur ol güllerle şahrā yine
Hezār āb-gîne yā bir āyine

Ney'i nīze irdükçe şarşar-misāl
Söyünürdi kandil-i 'ömr'i ricāl

Ve lehū

Efendi devr-i 'adlūnde revā mı
Ḥarāb ola yıkıla bir 'imāret

Pilavınıñ şorarsañ dānesini
Siñirmek key hüner (K.431b) yutmaq kerāmet

Fodulası yenilmez yahnisî çig
Ta'āmında ne lezzet var ne hālet

MEYLİ :

Burusevidür. Bir gözi kör ve bir kolu kolağ ve bir ayağı sağıktur. Hālā ki fitne tenninde ayağın çeker bulunmayup kendüsi (Hk.298b) fağıktur. (?)

Min nazmihī

Murg'ı dil ey yüzi gül kūyna varmağ ister
Talbinur bāl ü peri yoğ iken uçmağ ister

NİŞĀRİ :

Sirōzî bir şâ'ir-i şāhib-vücūddur. Kadri Efendiden mülāzım olup hālā zümre-i kuzātdan ma'dūddur. Evvelā Türkî eş'ara küşş eyledi bir nice divān tolderacak sözler söyledi. Ba'dehū Fārisî-gūyluğa başladı. Sā'ir

şu‘arānuñ ğazeliyyâtı tettebbu‘ma tenezzül itmeyüp Hâce Hâfız Dîvânma el urdı. Elîden başlayup (F.372b) yâya varınca neẓā‘ır diyüp ğâyete ırgürdi. Çak soñra fuşahâ‘yı ‘Araba ulaşdı. Anlardan dahî Farazdâka ve Hâssâna (H.370a) tolaşdı. Ekseriyâ şarınca kûtnîler giyünürdi. Derûnı vü bîrûnı zerd renk libâslara girüp şalunurdi.

Ve lehû

Şûfiyâ var oda ur hankâh ü nāmûsı
Zâhidâ gel yile vir şavma‘a vü sālûsı

Nice germ olmayalum başda hevâ‘yı zülfüñ
Dil‘i sevdâ-zedeye mirvaḥadur tâvûsı

Bend‘i zencir‘i ğam itmışdür o leyli zülfüñ
Dil‘i mecnûn mı ol silsile‘i ğisûsı

Zülf‘i cānâne velâ kişverinüñ sultānı
Çeşm‘i fettānı belâ ‘askerinüñ cāsûsı

Ey Nişārî yûri vaşşâf‘ı cemāl‘i yâr ol
Kö hikâyât‘ı Cem ü Husrev ü Keykāvûsı

Min lisānî’l- ‘Arabîyye

¹⁰₁ (I)

ابن نكاء خده كا من كفر جده
غيب ليل صدغه ساتر صبح حده
صبح وصاله لمن تاب بطل هجره
يوم عداده لمن كان على وداده
فى شرف و بهجه صار فرید عصره
ظل وحید دهره باب فسیح وحده
عسعس لیل جوره ادبر یوم عدله
اخلف امر وعده تستر وفاء عهده

Fâriside kendüler taḫrîr itdükde her beytinüñ müte‘addid me‘ânisi muḫarrerdür. Ğayriler taşavvurında ammâ huşûl‘i feḫvâsı ğayr‘ı müyesserdür.

NİŞANĪ:

Celalzâde Muştafâ Çelebidür. Vilâdetleri Tosyada vâkı‘ Celâl nām bir kâḏi oĝlı idüĝi şayı‘dur. Nazm u

neşrleri 'uzûbet-i kelâmıda yeksân nitekim 'ilm u ma'rifetleri meziyyetde tevemândur. Feammâ sehâda Mu'an ibni Za'ideden keremi ziyâde mürüvvet ü 'atâda Hâtem'i Tâiye teşbihleri fevka'l-âdedür. Ğarâbet bundadur ki üç birâder idi. Üçü daħi ma'ârif ü le tâ'ide birbirlerine hem-ser idi. (Hk.299a) Biri daħi mevâlden Şâlih Efendi idi ki şî'r ü inşâda bir nâmdâr-ı hünerver idi. Biri 'Atâullâh Beg idi ki 'Atâyî mahlaşı ile zümre-i şu'arâya ser-defter idi. 'İrakeyn seferinde sene ihdâ ve erba'ın ve tis'amie târihinde nişâncılık manşıbı virildi. Yigirmi üç yıl edâ-yı hizmetden soñra istignâ idüp ferâġati evlâ gördiler. Ba'zılar ġavlince Rüstem Paşa kendüyi sevmemegin yirünizi oġluñıza 'arz idelüm diyu evvelâ 'azline rızâ eyledi. Ba'dehü âher kimseye virüp kendüyi bir mikdâr tekâ'üdle müteselli kılmak istedi. Hâlâ ki ġadr-şinâs-ı devrân (K.432a) ya'nî pâdişâh-ı âlem-penâh ri'âyetinde cüll-i himmet kıldı. Manşıbı hâlinde mutaşarrıf olduġı hâşları cem'an ber-vech-i tekâ'üd virilmesini emr itdi. Tekrâr yine feth-i Sigetvâr esnâlarında nişâncı oldu. Sene ihdâ ve erba'ın ve tis'amie târihinde fevt olunca meks ile ta'ayyün buldı. Ve ammâ evvelâ hile ile 'azl olındı. Evvelki iltifâtı bulmamaġın

Nazmuhû

'Aceb mi göklere aġsa figānum
Elümden uçdı şâhin-i nişānum

ser-bendi ile tercî-bend didi. Ve tarîġ-ı inşâda Mi'râcu'n-Nübüvve nām bir kitāb te'lif eyledi. Ya'nî ki Fârisiden terceme idüp hüsni edâ ile taşnif eyledi. Ve yine tevârihden Tabakâtü'l-Memâlik nām bir kitāb-ı müsteṭâb eser ġodı ki her gören pesend ü ta'rif itdi. Ve yine tekâ'üdden soñra Mevâhibü'l-Ahlâġ nām bir eser daħi ġodı. Güzide eş'ârından tezġirelerde yazılan bunlardur.

Min ebyatilhî

Semen-sâ kākülün kim şafha-i ruhsâra yaşdanmış
İki hindüya beñzer kim yatup gülzâra yaşdanmış

Ve lehû

Nedür ey dil bu âh u nâle 'ışķı böyle fâş itmek
Saña mı ġaldı ey dide cihâmı böyle yaş itmek

Giderme şafha-i hüsnünde haṭuñ sebze-i terdür
Zarardur (Ü.420a) bu muḥaġġah al evrâķı trâş itmek

Ve lehû

Ey cebîni mahv iden mâh-ı münirün pertevîn
Rüşen eyle nür-ı (Hk.299b) ruhsaruñla gel gönüm evin

NAZMÎ :

Edirnelidür. Nām-ı mâder-zâdı Meḥammed olup cem'i-i 'ömrün tettebbu' ı eş'âra şarf idüp Nezâ'ir-i Nazmî nām mecmu'ası vardur. Hâġ budur ki nihâyetsiz güzide eş'âr derüp kendünün daħi mükemmel dīvânı pesende sezâvârdur. Evâ'il-i hâlinde yeñiġeri imiş. Soñra bölüġe ġıkup silâhdârlara ilḥâġ olınmış.

Min ebyatilhî

Dehānuñ bûsesin kılmak temennâ
Bir olmaz fikrdür yok yire cānâ

Nice bir ٲolı āy vāy ile kūyūn
Yazıkdur ehl-i 'ışkuñ āhın alma

Leṭāfet birle zātuñ gerçi cevher
Veli ḳalbuñ nigārā seng-i ḥārā

Ṭavāf-ı Ḳa'be-i kūyuñ şafāsm
Bulır mı (H.372b) Ḥacca varsa şūlī farzā

Şataşdum Nazmiyā bir özge derde
Devāsın bulmaya 'ālemde derdā

Ve şan'at-ı maḳlūb-ı müstevide bu kıt'a daḥi anuñdur

Nazm: (F.373a)

خوش كمالك همه كلامك شوخ اشناى لالى انشا

شو رخ بالال اب خروش اتش راهب بهار شنا

NI'METİ :

İsmi Ni'metullāhdur. Vālid u vālide cānibinden şeyhzāde ya'nī ki şerifü't-ṭaraṭeyn bir merdümzādedür. Ḳal'a-i Ḥonazda ٲoĝmuş ḳaribindeki Deñizli nām ḳaşabada vücūda gelmişdür. Nice rüzgār dānişmend olduĝdan soñra mülāzım oldu Risāle-i Ḳalemiyye ile beyne'l-buleĝā iştiḥār-ı küllī buldı. Ve baḥr-ı serī'da Yūsuf u Züleyḥā söyledi. Eş'arını daḥi tertib-i ḥurūf üzre dīvān eyledi

Nazm

Tā kim cihāna pertev-i ḥüsni yayılmadı
Māhiyyetini ol güneşüñ kimse bilmedi

Göz göre nūr ḥiyre ider çeşm-i merdümü
Ol āfitāb-ı ḥüsne kemāhī baḳılmadı

Ve lehū (K.432b)

'Aks-i müjgān-ı ruḥın dide dil ü cānā şunār
Şanki berber ele āyine ile şāne şunar

NA'İMİ :

Çeşmecizāde dimekle meşhūr Ni'metullah Çelebidür ki İstanbul içinde elli akçe ile müderris olmuşdur. Ekābir ḳapularında tereddüd itdüĝiçün akrānına göre ḳat'ı merātīb (Hk.300a) behresin bulmamışdur.

Nazm

Āsitanuñdur şehā dergāh-ı a'lāmuz bizüm
Ḥaḳ bilür ĝayrı ḳapudan yok temannāmuz bizüm

Kullaruñ ‘ālî-cenāb ise biz eñ ednāsıyuz
Yoluña olsun fedā a‘lāmuz ednāmuz bizüm

NA‘İMÎ-İ SÂNÎ :

İstanbulıdır. Ehl’i kalem zümresinden olmağla ‘Ali Paşa’yı cesimüñ zamân’ı vezâretinde re’is’i küttâb olmışdur. Hâlince nazmı vardır. Küllü kâtib tâ‘rifinde dâhil iken bu deñlü dâniş ü binişle medh u ta‘rife sezâvârdur.

Nazmuhû

Cânâ dime vişâlûme irmek muhâldür (Ü.420b)
Kim bile Hâk müyesser ide ihtimâldür

Mağrûr olma manşib’ı hüsne igen begüm
Bâkî degüldür elde bu bir dest-mâldür

Göñlümde gözlerüñ senüñ ey Leylî’i cemâl
Mecnûna üns bağlamış iki gazâldür

Cânâ murâdı şî‘r degüldür Na‘imînüñ
Belki cenâb’ı ‘âlîye bir ‘arz’ı hâldür

NİKÂBÎ :

İznîkîdür. Muhyiddîn Fenârîden mülâzım olup giderek kâdî Keşân oldu. Esnâ’yı seferinde reh-zenân’ı merdüm-keşâna râst gelüp keşân-ber-keşân darb’ı tîğ u külünge bî-nâm u nişân oldu.

Ve lehû

Büsene dil kânı‘ olmaz vaşlınuñ şeydâsıdur
Döstüm ma‘zûr tut dünyâ tama‘ dünyâsıdur

Ve lehû

Hâk’i pây’ı yâr için turmaz yeler bâd’ı seher
Kendüyi göstermez ammâ sürmeyi gözden siler

NAKŞÎ :

İstanbulıdır. Nakşâşlar zümresinüñ ve müneccimîn fırkasınıñ üstâd’ı maqbûlidür. Şâ‘iriyyeti dañi kem degüldür. Ya‘nî ki ol meziyyeti dañi mübhem degüldür. Bu hünelerinden gayrı dehrîligi muqarrer ratz u ilhâd şivesine râğbeti mükerrer bir kişidür. Ma‘a zâlik merdümeleri zemm itmek heccâvlık lu‘betine dad virmek kendinüñ işidür. Ammâ nakşâşlğı müsellemdür. Taqvîm istihrâcında ve ol fenne müteferri‘ mezâyâda bir dañîka-şinâs âdemdür. Sultân Süleymân Han Câmî’i ki yapıldı. Dârü’l-mülk’i İstanbuldaki müneccimîn içinde mümtâz olmağın sâ‘atçılığı aña virildi. Bir zamân üstâd Şâh Kulu Nakşâşdan her güne nakş murâd idinmiş (Hk.300b). Huşûl’i merâmı ‘avk olındukda bu kıt‘ayı gönderüp muhaşşalü’l-merâm olmuş.

Nazmuhû

Göñlümü eglemege ‘Alî ‘ışkına begüm

Gel bāri eyle sīneme bir zū'l- fikār naķş

İltūp şuya şusız getürür Māniyi revān
Dest-i leāfetinden olan āb-dār naķş

Alma gözüm yaşını şakın naķş-ı hūsñüñi
Su toķununca olmaz igen pāyidār naķş

Her biri kebkebenūñ izüdür hāk-riz iden
Olsa 'aceb mi yürüdügin reh-güzār naķş

NİGĀHİ :

Nels-i İstanbulda zühūr itmiş bir kābil cevān imiş gāh tarīķ-ı 'ilme sülūk itmiş gāh taḥşil-i kitābete küşiş kılmış
bir pesendide-şān imiş. Feammā çokluk mu'ammer olmamış. Bī-vefā dünyāda cefādan ğayrı nesneye dest-res
bulmamış.

Nazm

Tenhā senüñle kalmağıçün bu zamānede
Bir kaç kimesne Yūsuf-ı Mısrıyi şatdılar

Ben ğār-ı hierde nice biñ sāl yatduğum
Aşhāb-ı Kehf işideli bir pāre yatdılar

Ve lehū

Bī- 'amel cennete girmez diyu da 'vālar ider
Gūyiyā almış idi (H.373a) cenneti vā 'iz 'amele

Cümle 'uşşākuñ işigüñde biter gerçi işi
Bitdi bizüm işimüz işigüñe vara gele

Şāh-bāz itdügiçün çeşmüñe kendin teşbīh
Amı şayyādlar ey kebk-i hırām aldı ele

NŪHİ :

Rūmilinden Piriştinelidür (Ü.421a - F.373b). Nām-ı māder-zādı Eyne Ḥan iken tebdil idüp Ahmed kōmışdı.
Şu 'arādan Levhī ve 'Azmi Beg Maḥremi ve Fiğāni ve Ni'meti Beg hem-demi zurefā-yı 'ayyāşinūñ muḥteremi
bir nedim ü kerim ādem idi. Bir zamān Dāvud Paşanuñ kitābetin itdi (K.433a). Bir zamān Şehzāde Sultān
Meḥemmed Ḥanla sancağa bile gidüp kātīb-i sırrı nāmına oldu. Ve anlar vefāt itdükden soñra der-i devletdeki
küttāba qarışıp ta'ayyün buldı. Feammā evā'il-i hālinde şarāb-ı müdāma mübtelā olmağın hidmet-i divāniyyede
aña mecāl olmadı. Berşi ref' it 'aksi ile 'āmil ol mazmūnına imtisāl idüp tenāvül-i berşe ve afyona kapuldı. Az
zamānda bir mertebeye vardı ki kaçınmağdan yazı yazmağa eli degmezdi (Hk.301a). Uyhu yüzini ḥod
düşünde bile göremezdi. 'Aķıbet ol ibtilāsı ğarķ-āb-ı tūfān-ı fenā olmasını mūcib oldu. Sefine-i vücūdı sāhil-i
necāta çıkmayup Van seferinde nakl ü rihleti taḥaķķuk buldı.

Nazm

Senüñ çak Nüh deñlü 'ömrüñ olsun isterüm Hâkdan
Benüm fülk-i vücûdum rûzgârı geldi yaprağdan

beytini okıyup yârânına vedâ'la cân virdi.

Min eş'ârihî

Şâf dil gibi gelüp meclis-i rindâna şafâ
Ağzı şuyın akıdurmış leb-i cânâna şafâ

Ve lehû

Şuya konmış güle beñzer deheni dil-dâruñ
İçmege şu viricek ol şeh-i hûbâna şafâ

NÜRİ :

Sâbıkan Mısr kıâdisı olan 'Arabzâde 'Abdülbâkî Çelebinüñ kulu idi. Okıyup yazup dânişmend olduğdan soñra Rüstem Paşa merhûma virdi. Lâkin murâdınca ri'âyet görmemegin berş ü atfona düşüp nağd'ı vücûdı telef oldu.

Nazm

Eger can görmek istersen bedensüz
Yüri cânânı seyr it pîrehensüz

Ve lehû

Cevceviden âleme sultân olur berrâşlar
Hey ne sultân belki cânâ cân olur berrâşlar

Nem kıaparlar oddan ammâ gözleseñ hatırlarım
Yoluña cânlar virüp kıurbân olur berrâşlar

Otunuñ kengerliginde söyleme tınma şakım
Kim o demde âteş-i süzân olur berrâşlar

NEHÂRİ :

Rûmilinde Pirizren nâm kıaşabadandur. Bu mañla'ı lañif andan şudûr itmışdür.

Nazm

Ğamzeñ dile zahm ursa ciger kıanı saçılsa
Sûsenlere kıarşu gül-i hamrâlar açılsa

NIHÂNİ :

Kaşamonıdandur. Huşuşâ zümre-i kıuzâtdandur. Mükemmel divânı taşavvufa mûte'allık ebyât'ı lezzet-nişânı vardur. Cümleden biri bu kııt'a-i belâgat-beyândur.

Nazm

Şūfîlik ṯac ile ‘abā oldı
Hayl kim ma‘rifet hebā oldı

Dāniş ü fazlı ehl-i ‘ilm olanuñ
Ḵaba ḏülbend ile ḵabā oldı

Ümerā kapusunda anuñ için
‘Ulemā ‘abd-i müşterā oldı (Hk.301b)

VĀHİDİ :

Gelibolılıdır. Küttāb zümresinden olmağla benī nev‘inüñ maḳbūlidür. Laṭîfî ḳavlince (Ü.421b) mükemmel dīvānı ra‘nā ğazeliyyātı ve işğāya ḳābil muḥayyel mü’ellefātı vardır. El-ḥaḳ bu sözleri taḥsine sezāvārdur.

Nazm

Zerd olsa n'ola ḳaşlaruñ ey ruḥları gül-gün
Ser-süreleri muşḥafuñ ekser olur altūn

VIŞĀLİ :

Nāmı Sefer ve mevlidi İstanbuldur. Huşūşā ki Ḥācizāde dimekle ma‘rūf kemāl-i zekā ve cevdet-i zihinle Fārisī Anesi diyu mevsūtdur. Bu şi‘ri ḥaḳ budur ki kem dimemişdür.

Min eş‘ārihī

Rūz-ı hierūñ olalı zūlf-i siyāhuñ şāhı
Şeb-i ğam oldı kara günlülerüñ eyyāmı

Çini zūlfüne Habeşī memleketin beñlerine
Bir gice māh-ruḥı seyrine virmem Şāmı

Biz ölümlüsi iken itmese aġyārı helāk
Girmese ḳanımuza ḥançer-i ḥūn-āşāmı

HİCRİ :

Mevālî-i ‘izāmdan Ḵara Çelebi dimekle meşhūr olan merḥūmdur ki taṣṣili ebnā-yı cinsi taşlinda mersūmdur. Babası Ḵāḍi Ḥüsāmüddin nām kimesne idi ki Sultān Meḥemmed devrinde vezir-i a‘zām olan ve Üsküdārda ‘imāret yapıduran Meḥemmed Paşanuñ ‘uteḳāsından idi (H.373b). Kendüsi Kemāl Paşazāde merḥūmdan mülāzım oldı. Ba‘dehū ḳaṭ‘-ı merātible dārü'l-mülk-i İstanbula ḳāḍi olup imtiyāz-ı (K.433b) külli buldı. Ḥattā Ebu's-su‘ūd gibi şeyḥü'l-islām mevcūd ve ḳāzî-‘askerlerden Böstān Efendi ve Muḥaşşī Sinān Efendi gibi e‘ālî ol zümreden ma‘dūd iken mesned-i fetvāya Ebu's-su‘uddan soñra anlar eḥaḳḳ idügi müttefikun ‘aleyh idi. Fezā’ilinden taḫla eş‘ār-ı laṭîfesi vardır. İnşāsı daḥi pesend ü taḥsine sezāvārdur.

Nazm

Gerçi her meh-rūya dil virmekde mähirdür gönül

Sen şanemden ğayriye baş egse kâfirdür göñül

Ve lehû

Yime hicrân ğamın ey dil ecelden öñdin olmış yok
Yeter çek ğuşşâ'î hâtın yazılmışda (Hk.302a) bozulmuş yok

Ve lehû

Ol âsitâna hâlûmi kim 'arz ider benüm
Ser-geşte kaldı nâme'î şevkum kebûteri

Cânâ saña sa'âdetle büsbütün cihân
Tavk'ı belâ vü ğam baña bahş'ı kâlenderî

Yârüñ dehânı sırrını bir bir aradılar
Bulmadılar nişânını ğâ'ib erenleri

Bundan mâ'adâ merhûm Ebu's-su'ûd Rûmili kâzî- 'askeri iken bu kıt'ayı şunup istid'â'yı 'inâyet itmışdür .

Kıt'a

Hikmetde Bû- 'Alî ola ger şî'rde Zahir
İtmez zuhûr olmayıcağ kimseye zahir

Ey mışr'ı fazla 'izz ile sulţân olan 'azîz
Kaldum ayakda dâmenüñ olmazsa dest-gîr

HUDÂYİ :

İstanbulda toğup büyümişdür. Bilâl'î Habeşî maķâmında şalâ Muşlîsî nâmı ile şöhrat bulmışdır. Beyne'z-zürelâ maħbûb-döşlüğüyle engüşt-nümâ olup 'avret adın anmağâ 'âr ve zen lafzı kendüye ta'na-zenlige nümüdâr iken hikmet Hudânuñdur temekkünü 'Avret bazarında oldu. Cihet'î te'ezzini daħî Sulţân Süleymân Hanuñ halîlesi câmî'inde ta'ayyün buldı. Haylî hoş-âvâz u maķâm-şinâs ve nâme-perdâz kimse idi. Eş'ârı daħî rağbete karîn ve edâları (Ü.422a) dil-pesend ü rengîn olmağın şâ'ir dinilmege yarar ve muhtelif bend'î müseddесleri ile şöhre'î diyâr idi.

Nazm

Belâlaruñ dil-i'uşşâğ'ı dil-fikâre gerek
Belî 'inâyet ü rahmet günâh-kâre gerek

Sipihri gör ki çeker sînesine bir mâhı
Heman felekde begüm tâlî' u sitâre gerek

Belâ vü derd ü ğama hemdem olsa dil nâçâr
Harîf ü şâhid ü şem' u şarâba çâre gerek

Cemâlünü nice yüzden görem diyen diller
Şikeste âyineler gibi pâre pâre gerek

Hudāyî tāze gāzeller kâşîdeler diyicek
Hemîşe ol yüzi gül- ‘ārızî bahāre gerek

Ve lehū

Berk urur ruhlaruñ ol kûşe’i ebrûlardan
İki yanuñda iki şem’ gibi mihrābuñ

HELĀKĪ :

Vilāyet’i Karamāndandır. Tarîk’ı ‘ilme sülûk idüp rütbe’i isti’ dāda vāşıl olduqdan soñra imāmet ihtiyār itdi.
Fürs ü ‘arûzla iştiḥār bulup tālîbîne ta’lîm semtini tutdı. Ba’z’ı nev-hevesleruñ müşkilini ḥall iderdi. Fürs
kavā’idinden su’âl itdüklerinde kanā’at virecekleyin ifāde eylerdi.

Nazmuhū

Çeşm’i ḥûn-rizin ki vālâyile dil-ber bağlamış
Ya’ni kanludur diyu tutmuş o server bağlamış

Ve lehū

Nice meyl itmesün Nîl ü Fırāṭa gözlerüm yaşı
Ki cennetden bile çıkmış durur ağlaşı ağlaşı

Diger

Tabîb’i cūda idüp fakr u fākādan zāri
Didüm ne çāre didi kim şarāb’ı dînārı

Ve lehū

Cāmesiyle қоça gör ol şanemi toyunca
Ādemüñ cānı çıkar cāmesini şoyunca

Diger

Ey kılıcıyla manşiba irişen
Şöyle beñzer firengidür kılıcuñ

HİLĀLĪ :

İstanbulıdır. Taḳyacılık şān’atında ser-āmed’i rûzgār iken şā’irlik fenninde ser-tāc u pîşe-kār añılmışdır.
Huşûşā ki pesend ü işgāya kâbil sözleri (K.434a) daḥi düşürmişdür.

Ve min eş’ārîhî

Şikest olsa sürāḥî cām’ı meclis ber-karār olmaz
Meseldür sākıyā baş gitse ayak pāyidār olmaz

Ve lehū

Beni yanında her kim ki görürse sen perî-zâduñ
Şanur taşvîridür bir yirde Şîrîn ile Ferhâduñ

YETİM :

İsmi ‘Alidür. Silahdârlar bölüğünde dâhil olan zümrenüñ bî-bedelidür. Merhûm Hayretinüñ ğazel’i meşhûrına cümleden a ‘lâ nazîreyi mezbûr Yefîm dimişdür. Ya ‘nî ki cevâhir’i kelimâtından ve Lücetü'l-Aẖbâr nâm (H.374a) kitabından zâtı ne maķûle dürr’i yetîm idüğün bildürmişdür. Ol maṭla ‘ı budur.

Nazm

Göz yaşı gibi şuyı ğam gibi aşı var imiş
Kaysa Mecnûn dimeñüz ‘aklı ma ‘âşı var imiş

Ve lehû

Dirîĝâ münkesir gönüm olupdur yârdan maḥrûm
Belî gözgü şikest olsa olur didârdan maḥrûm

Ve lehû

Geçüp devlet serîrinden mu ‘azzez çok gedâ-meşreb
Düşüp ḥâk’i mezelletde yatur çok pâdişâ-meşreb

Maṭla

Sâkıyâ şanma görinenleri (Hk.303a) cām içre ḥabâb
Leb’i bârîküñe gözlükle baķar cām’ı şarâb

Ve lehû

Anı ki yâr va ‘de’i vaşl ile güldüre
Kaşdı budur sevinmek ile anı öldüre

Mesnevîsi dahi dil-güşâdur. Merhûm Hayreddîn Paşa’yı Ğazî vaşfinda (Ü.422b) bu ebyâtı pesendide’i aşḥâb’ı şafâdur.

Mesnevî

Nükte-güzârı yem’i güftârı naĝz
Muḥbir’i aẖbar u ḥikâyât-maĝz

Fülk’i ma ‘âniye açup bâd-bân
Şöyle kıılır lücce’i râzı beyân

Mîr’i Cezâyir şeh’i mîrân’ı ğarb
Şalder’i merdâna dîlrân’ı ḥarb

Ḥamd aña kim nice zamân nice dem
Aķdeñize başdum anuñla ķadem

Milket'i Efrençi yakup yıkmışuz
Deyrleri çanına ot tıkmışuz

Mâlik olup dil-ber'i tersâlara (F.374b)
Turra'i zünnâr u çelipâlara

Baňa yeterdi ululuk Hâk 'alim
Şandalımuñ oğlanı olsam Yetim

El-kışşa bir hoş-tab ' âdem idi. Ekâbirden herkesüñ huzûrunda mükerrerrem idi. Sene erba'in ve sittin ve tis'amie muharreminde vefât eyledi.

YAHYÂ BEG :

Arnavud aşlından Tuğākîn begleri neslindendür. Aña binâ'en Gülşen'i Envârında dimişdür.

Nazmuhû

Arnavuduñ hâşları yegleri
Nes'i kadimüñ Duğākîn begleri

Pes babası yeñiçeri ocağından hâşıl olup kendüsi dahî yeñiçeri oldu. Hattâ ol zümrenüñ kâtibi kapusunda hizmet iden şakirdlere qarışup ta' ayyün buldı. Ba' dehû bölüğe çıkdı. ' Âkıbet selâtin evkâfına mütevellî olup istikâmetle iştiâr buldı. El-kışşa gâh Bolayır 'imâretine ve Ebî Eyyüb'ı Enşârî evkâfına ve nefs'i İstanbulda vâkı' Sultân Bâyezîd Han câmi'ine tevliyet cihetinden külli hizmet eyledi. Bi'l-âhare vezir'i a'zam Rüstem Paşa ki bi'z-zât ba'z'ı ebyâtında mumâileyhe tokınmışdı. Ya'nî kim

Nazm

Eyâ serir'i sa'âdetde pâdişâh'ı cihân
Diri kâla ne revâdur (Hk.303b) tesâd iden şeytân

beytiyle iktifâ itmedi

Mışra'

Vücûdına sitem'i Rüstem ile irdi ziyân

beytini muşarra' zıkr itdi. Vezir'i mesfûr dahî tekrâr destûr oldukda mezbûrı nice kerre teftiş itdükden soñra tevliyetden 'azl eyledi. Yolu tarîk'ı defterdârlık iken İzvornik sancağında otuz biñ akçe ze'âmet virüp bu nezâketle şehrden sürdi. Sene isnâ ve semânin ve tis'amie târihinde ki mezbûrla şöhetimiz sebķ itdi. Evvelâ bu maķûle mersiyeyi ihtiyâr sâniyen bî-baklûkle illere iş'âr neden oldu diyu sordugumuzda bir ğarîb cevâb virdi. Berâ'yı izhâr dimeyüp bi-tarîk'l-ahfâ mahlaş kaydından müberrâ miyân'ı şu'arâya ilkâ (K.434b) niyyetinde iken ordu seyrine vardum. Mersiyemi bir nice şahsuñ elinde gördüm. Meger ki yârândan biri çadıruma gelmiş. Ben hâbnâk iken müsveddemi bulup yazmış. Ân'ı vâhidde tâlibîne bezl idüp münteşir itmiş diyu bildürdi. Ammâ ba'de zamân ki Rüstem Paşa şadra geçmiş birgün kendüsini tâlib olup getürdüp vâfir itâb eylemiş. Bir pâdişâhdur nizam'ı 'âlem içün oğlını (Ü.423a) öldürdi. Huşuşâ katline müftülerimiz fetvâ virdi. Bundan soñra sen fuzûlî bu maķûle sözler söylemen isâbet da'vâsın iden şehriyâra haţâ eyledüñ dimeñ ne haddüñ idi diyu şormış. Mezbûr dahî hüsn'i tedârük idüp öldürenlerle bile öldürdük ağlayanlarla ma'an ağladuķ. Bunda haţâmuz ne idüğini bilmedük didükde ne bileyin ol söyledüğün mühmelâtta filândan oldu dimişsin. Ba'zı kimesnelere iltirâ itmişsin. Buña cevâb nedür didükde. Aşıl-zâdemüz haţâ itdi (H.374b) demekden ğarâz ehli

iftirā eyledi dimegi münāsıb gördüm. Bā' is bu idi ki ol maķūle te'vīlāta muķayyed oldumdidüğini bu haķire söyledi. Ya'nī ser-encāmını (Hk.304a) bu yüzden beyān eyledi. Ve şol zamān ki Rüstem Paşa vefāt eyledi. Merhūm Yahyā Beg sābıkdaki rencīdeligini isbāt itdi. Ya'nī ki mezbūra bi-tarıķı'l-hicv bir mersīye didi. Āhır bendini bir maţla' ile müzeyyel eyledi.

Min nazmihi

Gülmez idi yüzi maşşerde daħi gülmiyesi
Çoğ iş itdi bize ol sağlğ ile olmayası

El-haķ zebān'ı vukū'a meyyāl ğazelde ve meşnevīde şāhib-hāl bir şā'ir'i ehl'i kemāl idi. Egerçi üzerine celeb-keşlikden başkası yaķışmazdı. Feammā gizli genc gibi pūşide idi. Evzā'ı hōd nādīde olup vaşf'ı hālī gūyā ki nā-şenīde idi. Meşnevīde Şāh u Gedāsı ve Gencine'i Rāz nāmına bir kitāb'ı dil-küşāsı oldukdan ma'adā Yūsuf u Züleyhāsı ve Uşul-nāme nām bir kitāb'ı dil-ārāsı medh u tavsīfe sezāvārdur. Eşnā'yı vefātında dīvānını daħi tekmiş eyledi. Ol tārīhde bu haķır Bosna ser-haddinde bulunmağın ferzend-i şulbisi olan Ādem Çelebi dīvānı dībācesini bize getürdi. Haţāsı var ise işlāh itsünler vaşiyetini itmişdür diyu huzurumuza yetürdi (F.375a). Haķķā budur ki hūb edā itmiş ve turla tarzla inşā eylemiş. Hālāki terākib-i 'Arabıyyesinde bile haţāsı yoğ idi. İşlāha göndermeden maķşūdı ol iken ol daħi nā-būd idi. Ammā Şāh u Gedāsından

Nazm

Bile ağlardı ağlasam enhār
Bile inlerdi inlesem kühsār

Şāf-dil ol begüm piyāle gibi
Kara gönüllü olma lāle gibi

Ve Gencine'i Rāzdan

Nazm

Geçinür bir dilim etmekle fakīr
Yidi iķlīmi yiyüp toymaz emīr

Virdi biñ taht'ı Süleymān bāda
Rüzgāra ne döyer dünyāda

Ve Yūsuf u Züleyhāsından

Nazm

Babamuzla turursun oturursun
Uyumağa ķoduķ düş de görürsün

Ve Uşul-nāmesinden

Nazm

Beni dūd'ı āh itmişdi nihān
Tumanlı tağa dönmiş idüm hemān

Gülşen-i Envārından yukarıdaki beyti kāfidür. 'Aşıkāne ğazellerine daħi nihāyet yokdur

Nazm

Her kitābı okımış ‘ālim ü dānāyuz biz
Dürlü dürlü dilimüz var ulu deryāyuz biz

Gazel

Āhır-ı māha döner derd ehlinüñ māhiyyeti (Ü.423b)
Varduğınca cānib-i za‘fınuñ artar kuvveti

Ve lehū

İki kat oldu vücūdum kocadum kat kaldum
Melekü'l-mevt selāmını egildüm aldum

Ve Şāh u Gedā te'lifine bā'is olan Aḥmed Şāh ki derbān-ı pādīşāhī olmuştur. Ve başına (K.435a) altun üsküf giyüp güneş gibi şöhrat bulmuş. Yahyā Beg ol tārīḥde bu gāzeli dimiş. Bā-ḥuşuş ki mābiḥi'l-ittihārı olup meḥāfil ü mecālisde pesend olunmuşdı.

Gazel

Derbān-ı pādīşāh idüp ol serv-kāmeti
Devrān yine kapuya getürdi kıyāmeti

Sürine sürine varaym āsitānene
Dergāhdan beni süre ḥışm ile gāyeti

Baḥa şol deñlü eyledi zulmi ki şanuram
Dergāha varan andan ider hep şikāyeti

Merḥūm Yahyā Beg tā sene selāse ve semānīne dek ḥayātde idi. Gālībā ḥisāb-ı ‘ömri seksenden ziyāde iken rihlet itmış idi. Mezārı kaşaba-i İzvornikdedür. Raḥmetüllāhi ‘aleyh. Hudāyā cümlesine raḥmet eyleye.

II. Selim Dönemi

Şāirleri

(1566 Ñ 1574)

FAŞLUN MİN ŞU‘ARĀ’İ SULTĀN SELĪM ŞĀH

Kendü cevāhir-i güftāra mālīk ṭarīḳ-ı nazmuñ dekāyıkına sālīk ehl-i dillerüñ ri‘āyetlerine mütehālīk (F.410b) ṭab‘ı selīm ‘aklı müstaḳīm bir şehriyār-ı şāḥīb-dihīm idi. Bu ḥaḳīr sene ḥamse ve sittin ve tis‘amie tārīḥinde manzūme-i Mihr ü Māhı itmām itdüm ki Konya şahrāsındaki muḥārebeden bir yıl soñra taḳbīl-i ‘atabe-i ‘ulyālarına ithāf niyyetine gıtdüm. Fī nefsī'l-emr niçe ri‘āyetler eylediler. Mes'ülümüz olan pāye-i mülāzemetle muḥaşşalu'l-merām kıldılar. Hattā merḥameten ve şefḳaten ṭarīḳ-ı ‘ilmüñ şedā'idinden tahvīl ve fāḳamuzı rütbe-i kitābetüñ ‘avā'idine tebdil buyurdılar. Ve bī'l-cümle dürer-i nazma meyl-i tāmları muḳarrer idi. Niteki bu minvāl üzre sözleri rağbetde ‘ayn-ı cevher idi.

Min eṣ'ārī'l-belīga

Tālibā sa'y-i belīg it kūy-ı yāre varı gör
Cānı cānāne virüp terk eyle bunca varı gör

Kūy-ı dil-berde gel ey zāhid kemāle tālib ol
Ārzū-yı cenneti қо cehd idüp didārı gör

Çeşm-i dil-ber hışm ile 'uşşākı katl eyler dime
Mürdeler ihyā iden la'lı Meslḥ-āṣārı gör

Zülf-i dil-ber halka halka rūy-ı yārı örteyor
Ser-be-ser kılmış ihāta genc-i hüsni mārı gör

'Işk emrini koyup gel 'aqla uyma ey Selīm
Şahne buyuruḡına hükm eyleyen hünkārı gör

(K.435b) MEVLĀNĀ ĀGEHĪ :

İsmi Manşūr ve Vardarilikle meşhūr olup evvelā aşḡāb-ı buḡ'adan Gelibolıda on beş akçe ile müderris ve ba'dehū tarīḡınca kazāya rızā ile ba'zı kaşabāta kādī vü dāris iken manşūrlukla dār-ı bekāya ihtiyār diyār-ı fenādan rihlet ü güzār eylemişdür (Ü.480a). Selīkası ḡalile ve bādresi nādire-i bī-'adile idüḡine evşāf-ı keşideki kaşidesi bürhān ve aña mu'ādil ḡayrı sözleri yoḡ idüḡi bir vāzih-ı beyāndur.

Laṭife: Hāşlar kādīsı iken bir gün bu ḡakire geldi ve kılet-i maḡsūl-i kazādan vāfir şikāyet kıldı. Gördüm ki böylelikle olmaz ve kimse kimse ile ḡuṣūmet idüp baña mürāca'at kılmaz. Ve ol tarīḡla sicill ü ḡuccet akçesi kuvvet-i (Hk.380a) ḡuṣūl bulmaz. Taḡt-ı kazāmdaki re'ayā 'umūmen gebr ü tersā olup kendülerden namāz şorıcı olam. Ve nezāketle bir kaç akçe cerā'ime dest-res bulam. 'Āḡıbet āyın-i baṡılları üzre kiliseye varanlar ve levendlikle varmayup ruhbānına mürāca'at kılmayanları bir bir tefṡiṣe mübāşeret itdüm. Ve bu hile ile maḡsūl-i kazā nāmına bir miḡdār zehr-i kātile muvāşalat itdüm diyu ḡasb-i ḡālını şikāyet ve taḡr u tāḡasını ḡikāyet kıldı.

Hele nazma ḡādir şā'irdür. Ve 'ilm ü ma'rifeti daḡı (H.409b) nazmı rütbesi gibi bāḡırdür. Sene ḡamse ve semānīn ve tis'amie tāriḡinde vefāt eyledi. Raḡmetüllāhi ta'ālā ve 'aleyhi. Ve ol kaşidesindeki ebyāt-ı zībā ise ma'lūm-ı zevī'n-nühā olmaḡla irād olunmadı.

Min ebyatihī

Ayırđı ben ḡubārı reh-i kūy-ı yārdan
Çokđur bizüm şikāyetimüz rüzḡārdan

Ve lehū

Baḡs-i vişālūñ olsa nice sebzezārda
Alınma sevdüḡüm çok olur söz kenārda

MEVLĀNĀ SEYYİD İLĀHĪ :

Vardarī (K.477a) Selmān nām sāde-dil ü şirīn kelām nev-heves-i şāḡīb-'irfān terkīb-i bendler tetebbu'na mā'il-i sermest ü ḡayrān idi. Tarīḡ-ı 'ilme sālīk ve pāye-i mülāzemete mālīk olduḡdan soñra süveydāsna

sevdā'yı 'ışk hıttā'i cebīninde muḥabbet āyeti ser'i meşq muḥarrer olmağın gāh Gülşenī tarīkında dāmen-der-miyān ve edā'yı nazm'ı pāk ile ol gülistāna bülbul'i hoş-elhān oldu. Ve gāh dervīşlik daḥi kayd imiş bī-kaydlık hümā'yı 'ālem'i lāhūtī şayd imiş diyu ne dānişmendāne kisvete ve ne dervīşāne şāl'ı kanā'ata meyl itdi. Hattā bir zamānda Şām'ı şerīfde bu ḥākire karīn ve gāh u bī-gāh ser-vakt'i ḥālet-baḥşımuza yakīn olmuş idi. Ve ba'z'ı mü'ellefātımuza dest-res bulup istinsāh itmege müsāra'at ve zihn'i şerīfine pūşide olan nükātuñ (Hk.380b) istikşāfına mümāreset itmiş idi. Hayf ki cevānken fevt oldu. Ve İlāhiliği anı cānib'i İlāha cezb ile taḥaḥḫuk buldı. Ve bu ebyāt ol Vardarīnūñ vāridātındandır.

Nazmuhū

Sırrumı fāş eyledi ol nokta nokta ḥāller
Kumda oynasun begüm şimden gerü remmāller

Ve lehū

'Āşıkuñ rāh'ı belāda çeşme iden (Ü.480b) yaşını
Çeşmeler üzre iki tārīḥ kılmış qaşını

EMĀNİ ÇELEBİ :

Rūmilinde Rusçuk nām qaşabadan peydā olmuş evvelā dānişmendlikle ve sāniyen tarīk'ı kitābetde ercūmendlikle zuhūr bulmuş esās'ı bünyan'ı (F.411a) ma'rifeti kavā'id'i 'ulūmiyye ile muḥkem ve libās'ı 'irfān u bizā'ati fevā'id-i furs ferāsetiyle müstaḥkem lā'übālī ve qarīn'i e'āzim'i ehālī akrānınuñ mutaşallibi ektā' vü ḥullānınuñ mü'eddeb ü müte'evveli olup bir vā'iz'i kürsī-nişin ki sehv ile ḥalt'ı kelām ve yañlış terkīb okımağla cehlini i'lān u i'lām eyleye. Ol ḥāzır olduğu taḥdīrce sükūt itmek belki dāmān u girībānından yapışup kürsiden aşığa indirmek muḥarrer ve dāimā vicdānında emr'i ma'rūf ve nehy'i münker kitābet ide ide geldiği aḥkām gibī vācibü'l-ımtisālūñle mu'abberdür. Egerçi ki küttāb ammā henüz şāhib-dīvān degüldür. Ve şi'ri az ve öz demek vādisine sülūkla şimdilik ol bizā'ası verā'i kümūnda pinhāndur. Bu nazmı daḥi ḥāline şāhid ve da'vāmıza müsā'iddür.

Min nazmihī

Vaş'ı dendānını geh geh dil'i mahzūn söyler
Söylemez söylemez ammā dūr'i meknūn söyler

Maṭla'

Āḥir olsa rūze'i derd ü elem 'id eylesem
Sine-çāk olsam libās'ı 'ışkı tecdid eylesem

Bu maṭla'ı gāyetde pesendide ve edāya mā'il olan ehālī yanlarında ḥaylice güzidedür. Egerçi ki libās'ı 'ışkı eylesem dimişler idi. Feammā 'ışk bir sıfat'ı kemāl ve tebdil ü tecdid mahz'ı vehm ü ḥayāl olmağla şevki tecdid rāciḥ ve maḥāmāt'ı sālīkında tecdid'i şevk rütbesinūñ meziyeti gün gibi vāzıḥdur.

BEYĀNİ :

Qaşaba'i Rusçukdandır. İsmi Muştafā ve Cārullāhzāde demekle mükennādur (Hk.381a). Cihet'i 'ilmiyyesi ma'mūr ve akrāmı beyninde ma'ārif ü kemālātla meşhūr olmağın Şeyhü'l-islām ve müfessir'i benām Ebu's-su'ūd merḥūmuñ maḥdūmı Meḥemmed Çelebiden mülāzım oldu. Ba'dehū gāh manşib'ı tedrişe gāh mesned'i qaḫāya 'āzim oldu. Bi'l-āḥare cezebāt'ı İlāhiyyeden bir şemmeye maḫzar düşüp cümleden el çekdükdē nefsi

İstanbulda zāviye-niṣīn olan meṣāyihden Ekmel Efendi ki yine kendüsi gibi ṭarīk-ı tedrisden ferāğat ile meṣīhat silkine sülūk idenlerüñ ercümendi idi. Anlardan bi'āt itdi. 'Aḳabince (K.477b) hılaletle behremend olup Gelibolıdaki zāviyelerüñ birine gitdi. 'Āḳıbet şeyhi vefāt itdügi gibi bi'l-istiḥḥāḳ anuñ seccādesine cülüs eyledi. Sābıkan rütbe-i mülāzemetine bādī bir 'Arabī ḳaṣīde dimişdür ki mātla'ı budur.

Nazmuhū (Ü.418a)

¹⁰₂ (I)

سجع الحمام على الافنان افناني
وفيض دمعي عن الاجفان اجفاني

Türkī eş'arı daḥi ḳābil-i ıṣḡādur (H 410 a). Güzide ebyātı bunlar idügi hüveydādur.

Ve lehū

Ġamzeñ bu sür'at ile ki her an gelür geçer
Seyl-i revāndur ki şitāban gelür geçer

Gel geç libās-ı atlas-ı şāhiden ey göñül
Cūy-ı fenā-yı ḥalḳ çü 'uryan gelür geçer

'Uṣṣāḳa zaḥm-ı tır-i sitemdür elem viren
Ammā ki riş-i nāvek-i müjgan gelür geçer

Ve lehū

Gerçi kim gözden geçürdüm bu yidi deryāyı ben
Bulmadum gitdüm dirīgā ol dür-i yektāyı ben

TİRĀŞİ:

Neis-i Gelibolıdan nāmı Meḥemmed cerrāḥzādelikle sāde-rūlar içinde ser-āmed ḥuṣūṣā ḳuloğullarından ma'dūd olup mecrūḥ-ı tiğ-ı ğamzeleri şāhib-baḥt-ı sermed bir cevānken ğazeliyyāt okımağa heves itdi. Gāh rāḳım-ı ḥurūfa gāh ātī'z-zıkr 'İbādī maḥlaş olan 'āşık-ı meṣḡūfa geldi gitdi. 'Āḳıbet meleke-i zihniyyesi meziyyet-i nazmıla zāhir oldı. Aḥyānen ba'z-ı eş'ar-ı dil-küşā nazmına ḳādir oldı.

Nazmuhū

Olmış iken hem-demüm ol la'li rūḥ-efzā benüm
Bu ne ḥikmetdür (Hk.381b) vücudum oldı nā-peydā benüm

Kimseler vāḳıf degül soñunda yok bīm-i firāk
Ḥaylī zevḳum var ḥayāl-i yār ile tenhā benüm

Ben o nahl-i meyvedārum ma'rifet bāğında kim
Berg u bārumdur Tırāşī şī'r ile inşā benüm

Ve lehū

Öpsem lebûnî didüm o şeh nāza başladı
Ben bûselik şorarken o şeh nāza başladı

Ve mezbûr Tırāşî heccāvlar zümresine ser-defter idi. Her kime incinse bir kaşîde ile olmazsa bârî bir kıt'a ile hicvi muḳarrer idi. Farazâ ki Sānî kendüye sânî olduğu taḳdîrce ben aña evvelüm dir idi. Müderrisinden Ḥadîdî mahlaş bir hemşehrisi (F.411b) ve o Zencîri nām bir cevāna 'āşîk idi. Anuñ hicvinde bir beyti münāsib ü muvāfîk idi.

Ve lehû

Zülfine bende geçdüñ zencîrini sürürsün
Olduñ cefâ çekici şovuk demir dögersin

Andan mā'adâ Meryem nām mezmûm'ı hāş u 'ām olan 'avretüñ Bodur 'İsâ nām bir kaşîrû'l-kāme oğlu yetişüp babası penbe-düz olmağla beyne'l-enām Eskicizāde diyu şöret bulup ve bir tarîkla yeñîçeri zümresine katılup mezbûr Tırāşîye yeñîçerilik şatdukda ya'nî ki seng'i ta'nî ile ṭab'ı şîşesini ulatdukda bu bedîheyi söylemişdi.

Min hezlihî

Niye büyüklenür Bodur 'İsâ
Bilirüz Meryem idügin anesin

Yeñîçeri bölükli şatma bize
Eskicizāde soñradan nicesin

SĀNÎ:

Bu daḥî kuloğullarındandır. Serv'i kâmeti bâğ u rāğ'ı İstanbulda neşv ü nemâ bulmuş gül-'izârlar ve lâle-ruḥsârlar (Ü481b) miyânında Cān Memi diyu meşhûr olmuş bir heccāv şā'ir ve tettebbu'ı devāvîn'i Fûrs itmekle mefîn'i belâgat-rehîn ğazeller nazmına kâdir kimse idi. Evâ'il'i cevānîde tōhmet'i ilḥādla katl olman Şeyḥ Karamāniye mürîd oldu. Esnâ'yı teftîşde daḥî (Hk.382a) maẓhar'ı ğazab olması muḳarrer iken güçle kurtuldu. Fî mā ba'din mecâlis'i ḥarabâtdan dūr olmadı. Şeyḥler bezmine (K.478a) yakîn olmağa tevbeler itdüm diyu ḥum-hānelerden mehcûr olmadı. Ḥadd'i zātında ṭab'ı mezra'ı toḥm'ı ilḥād idügi keşret'i fişk u fesād ve sū'i i'tikādından ma'lûm idi. Nihāyet ¹⁰⁻³ (I) استر مذ هباك kavli ile 'āmil olup ketmine rāğîb idügi evzâ'ında mefhûm idi. Evâşî'ı 'ömrinde yeñîçerilikden kurtulup sekbān oldu. Ba'dehû ebnâ'yı sipāhiyān zümresine duḥûl eyleyüp murādına dest-res buldı. Şol zamān ki şehriyār'ı cihān Sultān Süleymān Ḥan şûrb'i şarāba belki anı işrāba ve irtikāba yaşağ eyledi. Mu'tekif'i küy'ı ḥarabāt olan Sānî bi'z-zarûre kahve-hāneler mecâlisine tereddüd kıldı. Ḥattâ kemāl'i ḥüzn ü elemden ol esnâlarda bu maṭla'ı söyledi

Nazm

Ḥumlar şikeste cām tehî yok vücûd'ı mey
Kıldıñ esîr-i kahve bizi hey zamāne hey

Ve lehû

Yokdur bahāne ḥüsnüñe bir nāzenînsin
'Aybûn hemān budur ki erāzil-nişînsin

Diger

Göñül mir'âtını şûfî mücellâ itseñ olmaz mı
Cemâl'i yâri her yüzden temâşâ itseñ olmaz mı

Ammâ üslûb'ı hicvüñ 'Ubeyd'i Zākānîsi ya'nî ki Sānî şöreti ile ol semtûñ bi-şānîsi idügi sözlerinden ma'lûmdur. Âtî'z-zıkr (H.410b) Sā'î nām bir şā'irle bir birini hicvleri hod ekser'i erbāb'ı tab'ıñ mecmu'alarında mersûmdur. Sābıkan Haydarzāde nām bir cevāna incindi. Ğalaṭa re'is-zādelерinden olmağın haḳḳında bu iki kıt'ası zuhūra geldi.

Min hezeliyyātihi

Bu hicv'i şā'irāne Ğalaṭada Sāniyā
Haydar re'isüñ oğlı şu 'alıḳ cihānedür

Her dem s.k.r 'azabları bir varma gelmedür
Güyāki göti ol kekizüñ ters-ḥanedür

Ve lehū

Huşsa tınemle s.k.m üç nefer abdālumdur (Hk.382b)
Ben ki babalarıyum tekyegeh'i dünyāda

Haydarî-veş s.k.m.ñ boynına ṭavḳ itmek içün
Halka'ı götünü virmez mi ki Haydarzāde

CĀMĪ BEG :

Nefs'i İstanbulda neşv ü nemā bulmış şehzādelikleri hālinde Sultān Selīm şāh'ı sānî cenābına ḳul olmuş bir hoş-ṭab' u sāde-dil ādem idi. Huşūşā şikāra mensüb ağalarından olmağın meclis'i şerîf'i şehzādeye duḥülle mükерrem idi. Tahta cülüs itdüklerinde daḥi atmacacı başları (Ü.482a) oldu. Lākin hüma'yı ṭab' ı şehriyārî 'alā mā-hüve'l-me'mül şayd u şikāra çendān mā'il olmamağın kenāra çekilüp Mısr muḥālazasındaki ümerāya inzimām buldı. Feammā istimā'a ḳābil sözleri nādirdür. Mücerred şāhib-maḥlaş olmağın ayn'ı sa'ādet bilür bir şā'irdür.

Min nazmihī

Zülf'i dil-ber ṭolaşur boynuma iki gicedür
Ey mu'abbir vāḳı'a ta'biri anuñ nicedür

CELĀL BEG :

Menba' ı şu'arā ve zurefā olan Manaşırda vücūda geldi. Nāmı Hüseyin iken Celālî maḥlaşını ihtiyār kıldı. Feammā ḥikmet Hudānuñdur Cezbe'i maḥlaş anı cāh u celāle eḥaşş itdi. Hattā giderek Selīm Şāh'ı sānî gibi pādīşāhuñ meclis'i ḥāşına maḥrem ü muḥtaşş eyledi. Timāra müstahakḳ sipāhî-zādelерden iken süveydāsına sevdā'yı sülük'ı fenā zāhir oldu. Seyāhatla diyār'ı 'Araba ya'nî ki seyr'i Şām u Halebe gidüp (F.412a) ol tārīḥde Hama sancağı begi olan Ca'fer Begle aşınāluk idüp bezmine ihtişāş buldı. Ba'de zamān ki mezbūr'ı mīr-livā şehzādelikleri hālinde Selīm Şāh'ı kār-fermā cenābına lālā oldu. Merḥūm Celāl Begi yanınca bile iletüp şavb'ı şehzādeye gönderdügi 'urüzî varakaları anuñ ḥüsni ḥaṭṭı ile gönderürdi. Vaktā ki nüyün'i Cemşid-rā (Hk.283a) bu ruḳ'aları kim yazar diyu lālādan istiḥsār u istibnā kıldı. Maḥall'i fırşatdur diyu mezbūr Celālî ol şāh'ı şāhib-cemāl (K.478b) cenābına vaşf u tavşif eyledi. Hattā medḥinde ifrāt idüp hoş-nüvisliginden mā'adā ebyāt u eş'arı daḥi vardur. Muşāḥib'i ḥāşları olmağa lāyık u sezāvārdur diyu bildürdi. El-ḳışşa şā'ir'i mezbūr

maḥrem-i şāh-ı mesfūr oldu. Farazā ki şöḥbet ü ülfeti yigirmi yıl mıkḍarı imtidād buldı. Hālā ki dirligi pāye-i ze‘āmet idi. Zirā ki ol zamānlarda rütbe-i ze‘āmet herkese külli ri‘āyet idi. Konya şahrāsındaki muḥārebeden soñra ki verāset-i tāc u taḥt ol Hudā-vend-i rūşen-baḥt cenābına münḥaşır oldu. Celāl Bege Anaṭolı tımārları defterdārlığı virilüp izdiyād-ı şān buldı. Lā-siyemmā mezbūr ki mazhar-ı iltifāt-ı şehriyāri olmuş idi. Velıyy-i nı‘metüm ve bā‘is-i devletümdür diyu Ca‘fer Paşa ḥānedānına ri‘āyeti taḥakkuk bulmuş idi. Hattā oğlunuñ mır-i mırān olmasına bezl-i mechūd kıldı. Ve kerimesi ile tezevvüc idüp ārayış-i ḥānedān idindi. Felā-cerem gāh u bī-gāh ḥıdmetine giderdi. Ahyānen ‘izz-i ḥuzūr-ı şehzādeyi ziyārete ‘azm iderdi. Bu ešnālarda ātīz-zıkr Nihānī ki Turak Çelebidür Celālınıñ ḥüsn-i terbiyesiyle dāḥil-i ḥarem oldu. Ya nı ki ol daḥi muşāḥib nāmına olup (Ü.482b) ri‘āyet-i külli buldı. Pes mā-beyinleri bozuldı. İki ‘āşık bir dil-ber sevmişe dönüp ‘ukde-i ülfetleri çözüldi. Merḥūm Celāl bir murabba‘ nazm eyledi ki

Her kimi ilerü çekdümse celāsın çekdüm

mışra‘ı ile terbi‘ idüp ḥaşb-i ḥālın söyledi. Lākin Nihānī mu‘ammer olmayup genc gibi ḥāk içinde nihān oldu. Merḥūm Celālī yine izdiyād-ı iltifātla iḥtişāş buldı. Vaktā ki taḥt-ı saltanata cülüs kılındı. Az zamānda kendü talebiyle Celāle (Hk.383b) mır-i ‘alemlik virildi. Kemā il-evvel be’l-ezid ve ekmel-i sa‘ādet ülfetiyle mübeccel iken gāh vezir-i a‘zam ve dāmād-ı muḥterem olan Meḥemmed Paşa-yı Tavil cenābına gāh şeyḥü’l-islām üstād-ı benām müfti-i zamān Ebu’s-su‘ūd-ı ‘ālī-makām şavb-ı bā-şavābına gāh ‘umde-i meşāyih-i kirām kıdve-i vā‘izin-i ‘izām Şeyḥ Muhyiddin bin Nüreddinüñ semt-i hidāyet-me‘ābına izḥār-ı ‘adāvet semtin tutdı. Ke’ennehū bu tarıkla teferrüd ü tefavvuk ḥāṭrasında oldu. Hālā ki (H.411a) sū-i tedbiri ḳalb-i pādīşāhınıñ tenfirine ‘ākıbet rütbe-i rātibe-i muşāḥabetden teb‘id-i dil-girine sebep ‘add olındı. ‘Acabā seyāḥāt itdüğü yirlerden ḳaṅğı memlekete mā’il olmuşdur diyu vālide-i Sultān Murād Han izn-i pādīşāhī-sāmī-mekān ile ḥatun-ı Celāle söyledi. Anlar daḥi semt-i nezāketle aḡzın arayup sābıḳan gördüğünüñ diyārdan ḳaṅısı maḳbūl olmuşdur didükde Şām-ı şerifi cümleden rāciḥ gördüğünü beyān eyledi. Hemān ki bu ḥaber cānib-i şehriyāre nakl olındı. Celāle Şām beglerbegliği tevcih olunup ḥatt-ı ḥümāyūn gönderüldi. Ma‘a zālīk bu tevcihatdan iki gün evvel ki dāḥil-i ḥarem olmuş idi. Evvelkiden ziyāde mazhar-ı iltifāt olup üç yüz dīnār muḳavvam ve kırk biñ aḳçalık bir taşşī elmās ḥātem ‘Acem ḳalıçalarından bir bisāt-ı ‘ālī-ḳıyām bahşış olunmuş idi. Hattā derdmend Celāl müddet-i ‘ömründe def‘aten ol maḳūle in‘ām-ı ber-kemāl görmedüğüne binā’en bezm-i pādīşāhīde sābit-ḳadem olmasına ḥaml itmiş idi. Beglerbegilik varaḳası ki kendüye vardı. Vücüdını ḥücüm-ı ḥümüm ve ‘umüm-ı ḡumüm iḥāta idüp ḥatırı münḳabız oldu. Gördi ki rızādan ḡayrı çāre yokdur. ‘İnād iderse ziyānı fā‘idesinden artuḳdur. İrtesi ḥarem-i muḥtereme girdi. Dest-būsle muḡtenem olduḳdan soñra şadr-ı a‘zama varalum mı (Hk.384a) diyu (K.479a) istihbār kıldı. Belı varursun vezir-i a‘zamımızdur mürāca‘at kılursun buyuruldı. Celāl gördi ki ‘arz-ı (F.412b) cemāl bir yüzden oldu. Evvelki fırşat u inbisāt bi’l-ḳüllīye zā’il olup ¹⁰⁻⁴ (IV) لا وفاء ملوك (Ü.483a) nüktesi ta‘ayyün buldı. Bir iki günden soñra beyne’s-selāteynde Meḥemmed Paşaya vardı. Vüzerā ve ümerādan bir ferd dāḥil olmaduḡı ḳaşrında bulunup ḥaber virildüğü gibi içeri girmesine ruḥşat virildi. Muşārünileyh ki dāḥil oldu. Kemāl-i ādābla el öpüp eyālet-i Şām-ı şerif ḳışşasını bildürdi. Lākin hālā murādum şıla cānibine teveccühdür. Geldükden soñra Şām-ı şerif emri alınmak ve ḥaşlarımız ol zamānda bendezādeñuze tevcih kılınmak mutaḡarrı‘dur diyu ricā kıldı. Pes şadr-ı a‘zam-ı kām-yāb her ḥālde luṭf ile cevāb eyledi. İster misiñüz şimdi mütesellimiñüz emirle gitsün hemān bu tāriḥde mülk-i Şāmı zabt itsün maḥdumuñuza daḥi ḥaşlarımız sā‘atiyle tevcih kılınsuñ sözlerin söyledi. Celāl Beg te’hiri münāsib gördi. Nihāyet ḥaşlarımız bir mıkḍarın oğlına virdi. El-ḳışşa mezbūr gördi ki nazar-ı pādīşāhī müteḡayyer ḥatır-ı ‘atırı nehri ise temāmen mütekedder. Hemān çekilüp gitmegi muḳarrer itdi. Ancaḳ bir kere daḥi bezm-i ḥāşa girdi. Anda daḥi ne evvelki ülfeti gördi ne bir şemme şafā sürdi. Ba‘zılar ḳavlince reddine bā‘is Fazlullāh Ḥurūfnüñ Cāvidān nām mecmu‘a-i muzāḥrefātına raḡbetden ḥādis oldu. Şeyḥü’l-islām Ebu’s-su‘ūd-ı Zemāḥşerī-ḳıyām cenāb-ı saltanata mektūb gönderdi. Bu maḳūle ratz u ilḥādla müttehem olan şahsuñ ḥarem-i muḥtereme duḥūli cā‘iz degüldür diyu bildürdi. Bina’en ‘alā zālīk eyālet tarıkıyla Şām-ı şerife gitmesi münāsib görüldi. Nihāyet kendüsi şıla cānibini taḳdīm itmegin ruḥşat virildi. Ve bi’l-cümle ešnā-yı veda‘daki dāḥil-i bezm-i şāhī oldu. Üç yüz ḥasene in‘āmları (Hk.384b) zuḥūr buldı. Feammā şadr-ı a‘zam olan Meḥemmed Paşa beş yüz sikke dīnār-ı bī-hemtā ve bir ḳatar ḳatır ve bir ḳatar deve ve üç re’s raḥş-ı sebük-pā ve nice ṭonluk ıḳarlaṭ ve atlas u kemḥā

bağışladı. Hattā merhūm Celāl Beg vezīr-i müşārünileyhe muhālefetine nādım olup dünyāda hızm̄met idicek Mehemmed Paşa imiş dimege başladı. Bu tārıkla çıkup Manastıra gitti. Lākin cāndan ayrılmış mevti mūte‘ayyen olan hastaya döndi. İkinci konağdan bu gūne bir gāzel söyledi ve gönderdi ki maṭla‘ı budur.

Min nazmihī

Bu çeşm-i hūn-feşānum giryān olur kalur mı
Seyl-i sirışkūm āhīr ‘ummān olur kalur mı

Ve bir kaç günden soñra bu gāzeli de gönderdi.

Ve lehū

Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyin
Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

Ġarābet bundadır ki tezākīr yazarlardan Monlā Hasan bin el-Mühennā tettebbu‘ında takşīr idüp (Ü.483b) re‘is-i küttāb oldı diyu yazmış. Hālā ki yañılmış. Merhūm ‘Āşık ise mizān-ı ‘aql ü idrākde deprendi (H.411b). İrtifā‘ı inhīṭāta mübeddel olıcağ vāz‘a mürtekib olmadı dimiş. Def‘aten şadr-ı a‘zam ve müftī-i efham ve şeyh-i mükerrrem cenābına muhālefeti ve ‘adem-i müdārātını fehm itmemiş. Mā-ḥaşal ol yolda vefāt itdi. Ne eyālet-i Şāma mutaşarrıf oldı ne gitti. El-ḥaḳ şā‘ir-i pākize-gūy idi. Nihāyet keyfiyyet-i beng ḥayālātı ile söyledüğü eş‘arı şanki bir mükerrer cūy idi. Zirā ki dā‘imī beng ekl iderdi. Ol sebebden hātırına geleni dir idi.

Nazm (K.479b)

Ḥallāḳ-ı cihān ‘āleme kılduğda tecellī
Her şey'i birer hāl ile kılmış mütesellī

Ve lehū

Ḥattı vechūñ şerḥ ider cennāt u hūri bundadır
Ḥallı ferdāyā şalar vā‘iz temāşā bundadır

İkide bir cān u dil peykānuñ (Hk.385a) inkār itmesün
İkiden hālī degül yā andadır yā bundadır

Ol tārīhde āsitāne-i şehzādede

Mışra‘

Ḳoyun elā gözlü İsmā‘ilüm ol körpe kuzu

mışra‘ı birle murabba‘ bağlamış. Bir cevān var idi ki Ka‘be-i kūymı tavāf idenlerūñ cānları ḳurbān-vār idi. Bir gün kemāl-i leṭāfetle ‘arz-ı didār idüp bedidār oldı. Celāl Beg merhūm ve bu ḥaḳīr-i mağmūm bedīhe birer maṭla‘ dimege gūyāki mülhim-i ḡaybī cenābından emr olındı. fe lā cerem evvelā ol emīr-i muḥterem

Nazm

‘İd-i vaşluña irişmege tek imkān olsun
Bir başum var yoluña ol daḥi ḳurbān olsun

maṭla‘ını söyledi. Ve ol hinde bu ḥaḳīr daḥi

Nazm

Öldürürsün seni cān ile gönülden seveni
Beni evvel beni ey gözleri kıttāl beni

maṭla'ını edā eyledüm. İrtesi merhūm Turaḫ Çelebi vākı'ı ḥālî cenāb'ı şehzādeye bildürdi. İkimizüñ bedihesini gösterüp yigirmişer ḥasene iḥsānlarına bais oldı. Nihāyet 'Ālîñ edāsı bülend ü 'āşıkāne Celālîñ vaşlına lafzındaki rekāketi ile ḳadr'i güftārı miyānedür buyurulmuş. Çünkü böyledür in'āmında berāber tutulmasına bā'is nedür didüklerinde anuñ cāh u celālî mezbūruñ kemāl'i ma'rifet ü kemālî i'tibārından idügi beyān olınmış.

Min nazmihî

Ehl'i zühed irse riyāzetle maḳām'ı meleke
Vādî'i 'ışka sülük itmege gelmez meleke

Beyt

Bir bir işin bitürdüñ küyuñda ehl'i 'ışkuñ
Āgāh ol ey gül'i ter cān bōstānda bitmez

Ve lehû

Ba'zî şî'rüm ḳatı küstāh gelür baña Celāl
Okımadın varur ol serv'i ḥıramān eline

CEMĀLİ :

Nels'i İstanbulda ḥāşıl olmış Defterdārzāde diyu maṭālî'i (Ü.484a) ğarrāsı ile şöhet bulmış tarz'ı ḥāşa mālîk nezāket tarîḳına sālîk meşel-gūy meşel-bürüz ba'zî ğarā'ib u bedāyî'a muḳtedir ü hünerver kimsedür.

Min nazmihî

Meze bāde dükendi yāre söyleñ
Ḳabaḳ dolmasına bir çāre eyleñ

Ve lehû

Çeşm'i giryānum görüp biñ baş ḥaḳḳuñdur didi
Ḥāk'i pāyuñ (Hk.385b) baña toprak ḳāḍısı ḥükm eyledi

Ve lehû

'Āḳıbet çünkim tolar toprak gözüne ḳaşına
Fahır iden şāhuñ muraşsa' tāt ile taş başına

Ve lehû

Ḥāb'ı ğafletde yatan menzil'i vaşla varamaz
Yaşdanın yārin işigin yaramaz düş göremez

HUBBÎ HATUN :

İsmi Âyişedür. Sâbıkan Selîm Şâh-ı şânî hâceleri olan Şems Efendinüñ halîle-i celîlesi hüsn-i cemâli rûz-efzûn ve suhenver u suhendânlığı gûn-â-gûn bir ‘azîze idi. Vaktâ ki kendüler şehriyâr-i cihân oldu. Mezkûre hatun merci‘i dânişverân olup tağarrûbi tağakkuğ buldı. Zîrâ ki zevci olan monlâ ‘âzim-i râh-ı beğâ olduğda kendüsi harem-i şehzâdede kalmış idi. Hattâ münâdeme ve muşâhabesi olmuş idi. El-hak şâ‘irlikden dem-zenân olan zenân fırkasınuñ ‘ârîflerindendir. Kaşâ‘id u eş‘ârından gayri Hurşid ü Cemşid nâm manzûmesi dahî vardur ki üç biñ miqdârı ebyâtdur. Du‘â temsîlinde bu sözleri lâıyk-ı irâd u isbâtdur.

Nazmuhû

Du‘â (K.480a) temsîli Yûsuf gibidür hem
Kim aña müşteridür halk-ı ‘âlem

Virür her kişi miqdârınca gevher
Anuñ tâ müşterisinden olalar

Sen olduñ Hubbiyâ ol zen mişâli
Kaçan ‘arz eyledi Yûsuf cemâli

Getürüp niçe rişte anda ol zen
Haridâr oldu aña cân u dilden

Çü şâh-ı şubh irüp kodı cihâna
Kuruldu çetr-i zerrîn âsumâna

Şu rahmet hattımı eylerdi tahrîr
Nesim ol âyeti eylerdi tefsîr

Şu üzre nakş iderdi şanasın bād
Anuñ gibiydi nakş içinde üstād

Ba‘zılar kavline hafıyyeten ‘âşık-bâzlık itmeleri dahî meşhûrdur. Ya‘nî ki mezkûre olması hâş u ‘âm miyânında mezkûrdür.

MONLÂ HÜKMİ :

(H.412a) Nâmı Mehemmeddür. Nefs-i Gelibolıda hâsıl olmuşdur. Tullâbe ifâdeye meşgûl bir imâmuñ oğlu iken mülâzım olup semt-i kazâya (Hk.386a) vuşûl bulmuşdur. Kendüye zu‘m u pindârı ziyâdedür. Güyâ ki halk-ı ‘âlem taht-ı hükminde bir bölük fütâdedür. Ma‘ azâlık eş‘ârı lâıyk-ı tahsîn degüldür. Güzide güftârı bunlardır ki ma‘lûm-ı emâsıldür. Ve ekseriyâ sözleri mülemma‘ olmağ vâdîlerine mâ‘ildür.

Nazmuhû

Na‘l kesdüm bedende hem-çü kamer
¹⁰⁻⁵ (I) طابق النعل بالنعل didiler

Tıfl-ı dil qadduñ görüp ‘ışka elîden başladı (Ü.484b)
¹⁰⁻⁶ (II) رب يسر لا تعسر تمم بالخير

Diger

Ġam u ġussa elem firġat belā vü mātem ü ħasret
Bişürdi baġrumı cānā kebāb itdi yidi firġat

HĀTEMİ :

Edirnevîdür. Burġusda cāmi'î olan Mîr-livā Aĥmed Beg oġlı Zā'im Divāne Maĥmûduñ oġlı olup evā'il'î hālinde Mātemî taĥalluş eyledi. Ve bir zamān ābā vü ecdādı tarîķına sülûk idüp tîmār aldı. Ba' dehû ol mülki terk idüp Şeyh İbrāhîm Gülşenî tarîķını ihtiyār itdi. Ammā Mevlānā 'Āşîķ kavlince gāh hayderî ve gāh ħalenderî oldu. Piyāde ĥacc eyleyüp ol sa'y ile gûn-ā-gûn şafālar buldı. Bu tarîķle giderek vilāyet'î Mısr u Haleb ü Şāmı geşt iderek sene seb'a ve seb'in târîhinde şehzāde'î kām-bîn a'nî bihi Selîm şāh'ı (F.413b) Sikender-nişîn āsitānesine geldi. Muşāhiblerinden Celāl Beg merĥûm ile ve Tırak Çelebi cenābına intisāb itdi. Vaktā ki mezbûr Tırak kemāl'î taĥarrubla ser-bülend'î āfāk olup mirāĥorî iken defterdārları oldu. Ve kânûnları üzre yevmiyye elli akçe tevcihine ruĥşat virildi. Altı ay muĥaddem bu ĥakîre ki on akçe yevmiyye ile divān kitābeti virilmiş ĥuşûşā ki mülāzemetden gelmişdür diyu müteterrikalîķ 'unvānı munzam kılınmış idi. Mezbûr ma'den'î cevher'î kerem ve menbā'ı zülāl'î aĥlāk u şiyem olan defterdār'ı ekrem ki ol 'atıyyeyi tevzî' u taĥsîm buyurdı. Altı akçasını ber-vech'î terakķî bu aĥķere ve altışar akçe (Hk.386b) yevmiyye 'Ulvî ve Mātemî nāmındaki suĥanverlere ta'yîn idüp ikisin daĥî zümre'î ebnā'yı sipāhiyāna ilĥākı münāsib görildi. Ve merĥûm Mātemîniñ çār-ender-çār ĥaşıdesini 'arz'ı şehzāde'î bā-vaĥār cenābına virüp ĥüsn'î terbiyyet kıldı. Egerçi nazmı pesendide idi. Lākin maĥlaşında şeāmet vardır diyu Mātemî iken Hātemî lafzına tebdîle emr olındı. İmtisālen li'l-emr târîĥ'î mezbûrdan soñra Hātemîlikle şöĥret buldı. El-ķışsa metûn-güy şā'ir ve müşķil zemînlerde nazm'ı güftara ķādir ĥadd'î zātında dilîr ü bahādır gerek kendinüñ gerek ġayruñ eş'ārına bî-vech daĥl idenlerüñ hedm ü 'arz taķrîrinde māhir bir sāde-dil ādem idi (K.480b). Sene ĥamse ve elf târîhine dek mu'ammer oldu. Zann'ı ġālibimiz üzre sîn'in'î 'ömri seksenden mütēcāviz idüġi ta'ayyûn buldı. Ve bu meţālî'ı pür-envār mezbûruñ āşār'ı dürer-nisārındandır ki cümlesi güzide ve 'inde'l-buleġa maĥbûl ü pesendide sözlerdür.

Min nazmihî

Görüp nāfında cānānuñ siyeh bir ĥāl'î 'anber-bû
Nedür didüm göbek miski didi ol gözleri āhû

Ve lehû

Şivesinden tıramaz bir dem ayaġ üstine yār
Tāze şāĥuñ yine kendüye (Ü.485a) olur mîvesi bār

Ve lehû

Sen tıururken mihr ü māha bakmış ey ĥurşid ĥad
İsterin Ĥakdan çuķurunda bula ehl'î rāşad

Ve lehû

Yāre şorınca şive'î ĥadd'î nihālini
Didi gel itme baña kıyāmet su'ālîni

Ve bi'l-cümle şāĥib-divān idi. Muşanna' ĥaşıdeleri ve maĥbûl ġazelleri kesretle 'ıyān idi. Gāĥi āzmāyiş içün didüġi fārisî eş'ārı muĥtāc'ı iz'ān idi.

HUSREV :

İstanbul kuloğullarından Divâne Husrev demekle meşhûr ve yayabaşılıktan sancağa çıkmış Karagöz Beg nâm şahsuñ oğlı idüğü mezkûrdur. İsnâd'ı cünûna bâ'is gün-â-gün kisvetler ile hâdis ve zurefâ zümresi ile elbette müte'arrız u bâhiş olduğundan idi. Zîrâ ki bir zamân (Hk.387a) Serhoş Bâlî merhûmdan bî'at itdi. Şeyhî vefâtından sonra Hâcî Bektaş'ı Velî kisvetin (H.412b) giydi cezebât'ı ilâhiyyeden bir cezbeye mazhar oldu. Ol cihetden gâh hayderî gâh kalenderî nâmı ile şöhrat buldı. Ve ol esnâlarda bu matla'ı söyledi.

Nazmuhû

Bu dehr-i dehşet-âbâduñ geçüp câm'ı şafâsından
Çevürdüm yüzümi âyine-i 'âlem-nümâsından

Ammâ evâhîr-i hâlinde uşlandı. 'Arz'ı cedîd peydâ kılp hıffeti giderdi ağırlandı. Hattâ kendüye yayabaşılıktan Şâm dizdarlığı virildi. Haylî ehl-i şevk u 'âşık-pîşe ve şâhib-zevk âdem idi. Huşûşâ ki lâıyık'ı tahsin sözleri var idüğü müsellemler idi.

Min ebyatihî

Zindân olursa n'ola bu gün başıma cihân
Bâzâra çıkmadı bugün ol Yûsuf'ı zamân

Ve lehû

Bizümle imtizâc itse n'ola ol pâdişâ-meşreb
Gedâlar pâdişâ-meşreb gerek şehirler gedâ-meşreb

Baňa câm'ı mahabbetden şunulmuş saňa kevşerden
Haķıķat hep bir olmaz muhtelîdür zâhidâ meşreb

Mezbûr bedihe-gûlûķda daħi ķudretle meşhûrdur. Ekâbirden biri eşrâf'ı Etrâkdan niçeleri ziyâfet idüp ve kendüsi daħi anlardan peydâ olmağla olanca tuhhetlerin tertib-i zîb ü zînet itdükde Türkûñ biri yaldızlı sâ'atlerûñ birini görür. Zer-endüd bir hoķķa kıyâs idüp pōstuñ içinde güm kılp. Şâhib-meclis çalar sâ'atini yerinde bulmaz. Bu meclisten kimse gitmemişdür lâbûd bulunur ola diyu âzürde olmaz. Vaķtâ ki bir sâ'at temâm olur. Türkûñ cebindeki sâ'at velvele itmege başlar (F.414a). Mezbûr Husrev o meclisde hâzır olmağın bedihe bu kıt'ayı nazmla edâ kılp

Kıt'a

Bir şadâ çıkdı içinden kürküñ
Bire ne şu didi biri türkûñ

Bildiler anı ki sâ'at (Ü.485b) çaldı
Sâ'atı geldüğü sâ'at çaldı

Bundan mâ'adâ sâbıķu'z-zıķr Cemâlî fuķarâ devesi demekle mülâķķab Tâbî mahlaş olan bergeşte-hâlî mübâlağa ile vaşf (Hk.387b) eyledükde bedihe bu matla'ı dimişdür

Ve lehû

Tâbiyi ögüp şatmak olmuş durur a'mâlî
Gördüñ mi Cemâlîyi olmuş deve dellâlî

(K.481a) DERŪNĪ :

Āb u hevā ile behišt-āsā olan Magnisadandur. Haylī dervīş-meşreb ve şāhib-sükūn u hoş-mezheb kimse idi. Huşūşā ki ƙopuz-nevāz ve ‘ilm-i edvāra müte‘allik taşnīle mümtāz olup nice naqş u şavt u murabba‘ baġladı. Cihāt-ı sitteye velveleler şalup ƙār-erkān-ı ‘āleme āvāzeler şaldı. Hattā şehzādelikleri hālinde bi‘d-defe‘āt Selīm Şāh-ı şānī bezm-i hāşına girdi. Muktezaları üzre uşūl ü ādāb ile nice eyyām ƙaldı ƙaġırdı. Ba‘demā bir gün kendülerden bir cüz‘i nesne ricā eyledi. Huşūl-i merāmı cā‘iz görülmeyicek terk-i diyār idüp bir murabba‘ söyledi. Ve cenāb-ı ‘āfilerine bir tarīƙla gönderdi. Mazhar-ı cezebāt-ı ilāhiyye olmaġın bāb-ı devletlerine ilticādan yüz döndürdi.

Nazmuhū

Ol dem ki fenā buldı bu şehir-i dil-ābādum
Bir nesneye meyl itmez bu hātır-ı nā-şādum

Ey bü'l-heves-i devlet maġlūb-ı mey-i ġaflet
Şimden gerü dünyāyı al saña baġışladum

‘Ale’l-huşūş bunı baġlamış idi. Ve ba‘z-ı şākirdāna ta‘līm idüp meclis-i şehriyārīde okıtmış. Monlā Hasan-ı İbnü’l-mülhennā tezkiresinde mezbūra vāfir nefrīn eylemişdir. Niçün devlete hārīş olmadı. Küfrānū’n-ni‘melik itdi. Ehl-i dünyā hevesini koyup tarīƙ-ı Hāƙƙa gitdi diyu ta‘yibe müte‘allik niçe sözler söylemişdir. Hālā ki ¹⁰⁻⁷ (I) من لم يذق لم يعرف maзмūnına mā-şadaƙ olmaġın nesā’im-i tevfiƙdan bir şemme ile saltanat-ı tāc u tahtın terk idenlerūñ zevƙın fehmi itmemişdir. Muƙaddemā mezbūr Derūnīnūñ keşti ƙaşidesi dahī vardur ki Āgehiye nazīre ƙaşd eylemişdir. Ve ıstılāhāt-ı mellāhiyyeyi şa‘nat-ı bahāriyye tarīƙında edā itmişdir.

Velehū

Kim ki deryā-yı hāƙīƙatde olursa ƙapudān
Hāzret-i Nūh necī gibi gerekdür ƙorşan

Ƙıbleden döndi esüp bād-ı nesīm-i ƙudret (Hk.388a)
Başladı (?) itdi temevvüc yine deryā-yı ƙemen

Cā-be-cā yelken açup ƙıƙdı açıldı ezhār
Şanki deryā-yı sefid oldı tezā-yı ġülşen

Bizi şalındıya bıraƙdı hevā-yı ƙaddūñ
Ƙaraya atdı ġam-ı zūlfūñ ile keşti-i ten (Ü.486a)

‘Āƙıbet seyāhāti temām itdi. Nefs-i Magnisada bir tekyegāha ittīƙā ile ihtiyār-ı makām itdi.

DERVİŞ ÇELEBİ :

Nefs-i İstanbuldan ‘Aşık Paşa maħallesindendür. Bir yayabaşımuñ oġlı iken mevālī-i ‘ızām (H.413a) hizmetine yetişüp mülāzım ba‘dehū otuz akçe ile medresede derse müdāvim olduƙdan soñra vezīr-i a‘zam-ı ‘aşr olan ‘Alī Paşanıñ hūsn-i iltifātıyla tahvīl-i tarīƙ itdi. Ya‘nī ki küttāb-ı dīvān olanlar zümresine duhūl idüp evvelā yevmi yigirmi beş akçe vazīleye ba‘dehū pāye-i ze‘āmete yetdi. Şi‘r u inşāyla nev‘an mümāreseti vardur. Hāzret-i Mevlānāya müte‘allik bu meşnevī ise şöhre-i dār u diyārdur.

Nazmuhū

Ḳurı eṣsāne şanur şūfī şadā'yı nāyı
Ne ile sālīk idi görsene Mevlānāyı

Meşnevīden iden ıṣḡā'yı kelām'ı mu'ciz
Döne döne tolanur ol ḥarem'i ma'nāyı

Ṭutdı āfākı şadā'yı ney ile şevḳ'i semā'
Şöyle kim rakşa getürdi felek'i mīnāyı

Mevlevī gibi semā'a girüp ol ḥālet ile
Dā'irüñ gözle ki Dervīş olasın mevlāyı

Ve lehū

Bezm'i cihānda itmez iken nūş cām'ı Cem
Sāḡar şunardı destüme ber-müstedām dem

Emvāc'ı baḥr'ı ḳulzüm'i eşkümden itdi ḥavf
Yüz yire sürdi eyledi çok iltiyām yem

Sen ḡayrilerle zevḳ u şafāda revā mıdur
Dervīşüñ aḳa böyle gözinden müdām dem

Ve lehū

Yār serkeş sine pür āteş göñül (K.481b) sevdā-perest
Baḥt nā-hem-vār ṭālī' ser-nigūñ ḥātır şikest

RĀYĪ :

İstanbul'dur. Derzizāde demekle meşhūr (F.414b) 'Ulvīnūñ birāder'i kihteri idügi ma'rūf u mezkūrdür. Muştafā nām bir nev-cevān idi. Merḥūm Ḳınalı-zāde 'Alī Çelebinūñ maḳbūl ü mer'isi ve ḡāḥ āyīne-i cemālin gören manzūr u mer'isi belki 'āmme-i 'ulemā şāhid-bāzlarınuñ (Hk.388b) maḥbūb u rā'isi iken sene iḥdā ve semāninde fevt oldu. Ḥaylī ḥoş-ṭab'u nāzūk-fehm ādem idi. Fenn'i mu'ammāda daḥi ad çıkarması müsellemler idi.

Nazmuhū

Dil tıflı ḡā'ib oldu maḥallinde nā-gehān
Dellāldür ki çağırıp anı arar fiḡān

Diger

Şatma ey ḥāce nebāt'ı Ḥamevīden bize ḥiç
Dehen'i yār tırurken şekerin ez şuyın iç

Ve lehū

Tiḡ ile taş şokdı şanmañ biline ol ser-trāş
Bir kesicisi yavuz yeldür ḳomşılar anda taş

RĀYĪ-İ SĀNĪ :

Ķarahiřārdan nāmı ‘ Abdullaţıl bir dāniřmend’i Germiyānı idi ki řarı Rāyı demekle řöhret bulmıř idi. Ke'ennehū ‘Ulvīnūñ birāder’i mūmtāzından imtiyāz kaçd olınmıř idi. Hikmet Hudānuñdur bu daĥi mu‘ammer olmadı. ‘Abdurrahman Efendiden mülāzım oldu. Velākin (Ü.486b) tedriř ü kaçā müyesser olmadı. Ķaylı pür-güy řaĥş idi.

Nazmuhū

Rişte gibi görünür cism’i nizārum tāreten
Döndi za‘fı süzen’i müjgānuñ ile tāre ten

Ve lehū

Zāhid ki meyl’i Ķalbi hemān Ķıl u Ķāledür
‘Iřķ ehlinüñ Ķamu nazarı Ķıl ü Ķāledür

Ķutsañ yüziñe destüñi ‘aksın gören şanur
Miĥrāb’ı ĥüsne yazılı iki celāledür

REF‘Ī-İ LENG :

Çorlıdandır. Pervīz Efendiden mülāzım ve bir iki kerre kaçā manşıbına ‘āzım iken sene selāse ve semāninde fevt oldu. Zamānında ba‘zı ĥořça sözleri iřtiĥār buldı ki bunlar ol Ķazellerindendir.

Min nazmihī

Encümle hilāli biribirine kaçarlar
Bu ĥalk Ķehi na‘la Ķehi mīĥa kaçarlar

Ve lehū

Çoĥdan olurdum yolına şeh-suvārum ĥāk-sār
ĶorĶarın kim çoĥ görür anı götürmez rüzgār

Ve lehū

Eřķüm düşerse ayaĥına tañ mı her seĥer
Ey māh-pāre sen güneşi yıldızum sever

Ve lehū

‘Aks’i ĥālūñ göricek bu ĥadaĶ’ı pür-seyle
NokĶa düşdi didiler anı görenler Nīle

Ve lehū

Rakībūñle tirüñ eyā kaçı yā
Şavulmaz kaçādur görünmez belā

RŪĤĪ :

(Hk.389a) Nāmı Muştafā Şeyhü'l-islām Ebu's-su'ūd merhūmuñ Hasan Ağa nām kethüdāsına ferzend-i bī-hemtā idi. Hüsn ü cemāline binā'en cümle nazm ehlinüñ şümāra gelenleri ve bākisi känd-i la'line tūṭi' gūyā geçinürlerdi. Şu'arānuñ ekseri ki anı işidür revānı işigine yüzün sürmege cān virürlerdi.

Min nazmihī

Can virürken lebine 'āşık olan
'Āşıkma can virürdi ol cānān

Sene seb'in hüdūdunda dünyāsın değışdi. Eş'arından bu iki beyti hātırımuza gele düşdi.

Nazmuhū

Bendesin şāh'ı kerem itmese yād
Elimüzden ne gelür gerçi ne dād

N'ola bed-nām'ı maḥabbet olsam
Rūhiyā bākī kalur çün eyü ad

SIRRI :

Nāmı 'İsā Yeñice-i Vardardan hüveydā bir ehl-i 'ilm ü şā'ir ve nādire-gūy u 'irfānı bāhır kimse idi (H.413b). Evān'ı kesb-i 'ilm u taḥşilde gāhī birbirimizle ülfet iderdük. Ve ba'zı maqbülce zemīnlerde ğazeller dir idük. Sene selāse ve tis'inde ki bu ḥaḳır hīzāne-i Erzurūma defterdār oldum. Sırrı merhūmı üç yüz akçe Trabzonda kādī buldum. Hattā ba'de'l-'azl manşıbını muḳarrer itdüm. Bir zamān müfettiş-i emvāl idinüp nizām'ı aḥvāline daḥi sa'y ü dıkkat itdüm. Egerçi ş'i'ri az dir ḥālā ki hem öz hem mümtāz dir idi.

Min ebyātihi (K.482a)

Ne ḥālüm añmağa kudret ne şabra tākāt var
Efendi ḥal mükedder ziyāde ḥayret var

Ve lehū

Ādemler öldürür (Ü.487a) gözün ey şūh'ı şivekār
Dirlerse vechi var saña şāh-bāz'ı cān-şikār

Ve lehū

Bahār oldı zamān şimdi kenār'ı cūy-bāruñdur
Benüm serv'i revānum ḥāşılı 'ālem kenāruñdur

Diger

Söyledür rāz'ı 'işkuñı bir bir
'Āşıkā bāde şu şikencesidür

ğazelün beyt-i āḥirini ki söyledi

Ve lehū

Bahr'ı hüsn içre zevrāk'ı (Hk.389b) çeşmüm

Sırrıyā zülf-i yār kıncasıdur

maķta‘-ı birle temām eyledi. Ol eṣnālarda ki zümre-i müste‘iddāndan idük. Mevlānā Bāķī ve Rūhī ve Rumūzī bir taraḫdan bu ḫaķırle Monlā Sırrī bir cānibden oturup bir meclisde ṣafālar sürdük ve nev-güftelerimiz okıyup müṣā‘areye raġbet gösterdük. Hemān ki Sırrī merhūm bu maķta‘-ı okıdı. Rumūzī zebān-ı ta‘arruzī dirāz idüp bu kıanca nenüñ kıncasıdur diyu baña ṣordı. Cümlesi istihzāya meyl idüp içlerinde bir gülüşme kıopdı ki dinmez. Ḥaķır ki nazar itdüm. Sırrī-i derdmendi cevābda ‘āciz gördüm. Ne gülüşürsüz ki bu kıanca Bāķī Çelebinüñ şandalı kıncasıdur cevābın virdüm. Ya‘nī ki ol eṣnālarda

Pādişāhuñ micmer-i ‘adlinde şandal yakdılar

mıṣra‘-ınuñ ṣi‘r-i temāmın dimiş idi. Ve ba‘z-ı ‘ulemā şandal micmerde yanmaz. Bā-ḫuşuş micmer-i pādişāhī ola diyu daḥl eylemişler idi. Bu kere ḫaclet ol taraḫa ‘ā‘id oldı. Sırrī bu sırdan haberdār olup ġalebe bu cānibe düşüp Sırrī mesrūr (F.415a) olup ‘azim ṣafālar buldı.

SİRRİ-İ ṢANİ:

Bu Sırrī Trabzon vilāyetinden Muzaḫḫer Sırrī demekle meşhūr ehl-i kıalem mīyānında mezķūr bir kimsedür. Dā‘imā Celāl Beg merhūmuñ dāḫil-i meclisi idi. Ḥālā yine kem-keremliginden şikayet eylerdi. Ḥattā bir kıt‘asında

Nazmuhū

Çünkü el virmedi baña kāruñ
Götüne şok taşaklı destāruñ

dimişdi. Merhūm ise zamān-ı kadimdeki turalı ḫālā ki mücevveze şaruķlarına maḫşūş olan gibi ucı şokulmuş kevrli ‘imāme giymegin aña tókundurmuş idi. Hele laṭif eş‘ārı vardır. Işġāya kıābil sözleri bī-şümārdur.

Min eş‘ārihī

Kanı ḫāk-i rehūñ āhumla berbād itdügüm demler
Añılmaz mı ser-i kūyūñda teryād itdügüm demler

Ve lehū

Reng-i rū olsa eger māhda ey ġonca-dehen
Beñzedürdüm ruh-ı renginine mehmā-emken

Min ġazeliyyātihī

Şehā çeşm-i çerāġ-ı ‘ālem ü (Hk.390a) nūr-ı başarsın sen
Nazırūñ görmedüm bir merdüm-i şāḫib-nażarsın sen

Görüp ben nāṭüvānuñ kaçma luṭf it ey perī-peyker
Seni görsem vücūdum maḫv olur kimden kaçarsın sen

Ve lehū

Ne nümāyiş var ola serv-i ḫırāmānunda
Serv-ķadler kıatı alķaķ ġörinür yanūñda

SEMÂ'Î:

Nefs-i İstanbulda neşv ü nemâ bulmuş (Ü.487b) leâfet-i yāl ü bāl ile serv-i çemen gibi mümtâz olmuş bir ser-âmed cevân idi. Kendüsi yeñiçeri ve 'âşıkî şolâklar zümresinüñ şîr-i neri olmağın Şolâk Hüsni diyu şöhe-i 'âlemiyân idi. 'Unfuvân-ı cevânide bir gavgada bulunup 'ulûfecigi kesildi. Kendünün tab'ı evvel ü âhîr tarîk'ı fenâya mâ'il olmağın Şeyh İbrâhîm-i Gülşenî meslegine sülûk kıldı. Feammâ âhîr 'ömrinde ol tarîk'dan dañi rücû' kıldı. Meşâyih-i nakşibendiyyeden Ahmed Şâdık nâm şeyh Rûma geldükde anlardan dest-i bî'atle inâbeti muqarrer oldu. Haylî hõş tab' u tîz tehm idi. Ve haylî dervîşlik taşşil itmiş idi. Zann'ı gâlibimiz budur ki bir rütbe-i 'âliyyeye yetmiş idi. Hõş-âyende güftârı pesende lâyıķ eş'ârı vardır. Ol cümleden bunlar (K.482b) pesend ü taşşine lâyıķ u sezâvârdur.

Min nazmihî

Pertev ki şem'a mihr-i ruh'ı yârdan gelür
Bir lem'adur tecellî-i didârdan gelür

Tab'um çerâğı Kâsım'ı Envârdan yaķar
Büy'ı fenâ dimâğuma 'Attârdan gelür

Tenhâda şu yirine içer şûfi bâdeyi
Gördüm ki kâfîri (H.414a) bize inkârdan gelür

Âzürde olma vaz'ı Semâ'î-i bî-dile
Mestânedür ol hâne-i hammârdan gelür

Ve lehû

Kimi ebrûna kimi hattûna taşşîn eyler
Şu'ârâ her biri bir mışra'ı tazmîn eyler

Ve lehû

Ey baña seng-i melâmetden iden 'âr diyen
Benüm ol başumı ortaya koyup 'âr diyen

Ve lehû

Ne 'ışķa hayr ider oldum ne aķl ile yârüm
Ne kârı başa iletüm ne bellü bî-kârüm

Ve lehû

Hiç ola mı cân u dil elden kıoya dâmânunı
Ey sehi-kâmet boyuñca görmişüz ihsânunı

ŞÂNÎ:

Bosnasarâyından 'ulemâ zümresinüñ şu'arâ-yı gâzel-serâyındandır. Bu maţla' (Hk.390b) anuñdur.

Nazmuhû

Ser çekmesün semāya kendüni kılmason ‘arz
Farķı boyuñla servüñ beyne's-semāi ve'l- ‘arz

Egerçi ki münāsebet fi'l-cümle kâfidür ve muķarrerdür. İllā teşbih-i tām cihetiyle gayr-ı müyesserdür. Zırā ki fi'l-haķıķa beyne's-semāi ve'l- ‘arz degüldür.

Li münşiihî

Kavs-i kuzah ile anuñ bir tākım itseler ‘arz
Her kim görürse dirdi beyne's-semā‘i ve'l- ‘arz

Bir cısır vaşında bu beyt Heft-Meclis nām kitābumuzda vāķı‘dur. Hıķmet Hudānuñdur mezbūr ekşeriya bizim eş‘arumuzu tettebbu‘ eylemiş. Sābıķan çarsü‘yü sarāyda sākin bir muğ-peçe haķķındaki ğazelümüze daķı bu ğüne nazıre söylemiş.

Li münşiihî

Bir firenk oğlam can mülkini yağma kıldı
‘Ālem-i ma‘nide ‘İsā beni ihyā kıldı

Kütrini n'eyliyelüm hüsine yüz biñ taḥsîn (Ü.488a)
Şanki bir nūr idi zulmetde tecellā kıldı

Bir melek yüzli güzeldür yine gökden indi
Mürdeler cismini ‘İsā ihyā kıldı

Aķdeñizdür yañağı zülfi tonanmasıdır
Milket-i cān u dili ğāret ü yağma kıldı

ŞĀNİ-i DiğER :

Bu Şānî Lārendelidür. Huşuşā ki sābıķı gibi zümre-i müderrisindendür

Ve lehū

Tır-i ğamzeñden ider şanma beni cānā ğüriz
Bir ok atım yir aña karşı çıkar cān-ı ‘aziz

Ve lehū

Düzd-i çālākdur ey serv-i sehî bād-ı seher
Tütiyādur kademüñ ḥāķi şaķm anı siler

Bu iki Şānīnün şā‘iriyetinde ba‘z-ı zurefā lā-farķun beynehümā dimişlerdür. Ammā cihet-i ilmiyyelerinde tefavvukı evlā görmişlerdür.

ŞĀDIĖ :

Edirne de toğmışdır. Sipāh kısmından bir divāne-meşreb şahş-ı kemter idi. Her kim ğazel (F.415b) söylese elbetde nazıre dimesi muķarrer her ğazeli cönklerde muḥarrer idi. Ekşeriya kendünün ḥaṭṭı ile musattar idi.

Nazmuhū

Sāķi saña göz kıpduğını gördi ħabābuñ
Alunduğı hep bu idi meclisde şarābuñ

Meclisde tutup çekmez idi şışeye Şādık
Yıl zahmeti olmasa ayağında ħabābuñ

Egerçi ki bu mazmūnı bizden tırāş eylemişdür. Lākin edāda kuşūr eyleyüp cehlini fāş itmişdür. Zırā ki bizden bu vech ile şādır olmuş idi.

Li münşiihī

Tabīb aydur şarāb iç vā'iz aydur cām'ı meyden geç
Çü 'illet hūn'ı ğamdandur münāsib (Hk.391a) şışe çekmekdür

Ammā Şādıkun bu maṭla'ı kem degüldür.

Ve lehū

Salındırmaķ diler şahn'ı çemende serv'i āzādı
'Aceb midür Süleymān'ı zamāne qovlasaķ bādı

Uyutmaz goncanuñ tıfılın diyu feryād'ı bülbülden
İder şāh'ı güle yırtup yaķasın yāsemin dādı

ŞADRI :

İştibīdür. Sābıķan şeyhū'l-islām olan Şeyhī Efendinüñ mülāzımlarından olup kırk akçe yevmiyelü medreseye müderris olduğdan soñra fevt oldu (K.483a). Bir hoş-ṭab' u zekī şāhid-bāzlık da'vāsın idenlere müzekkī şahş idi. Bu maṭla' anuñ güftārındandır.

Nazmuhū

Gerek derviş'i dil-riş u gerek şāh'ı cihān olsun
Saña 'āşık geçen evvel benümle imtiḥān olsun

MONLĀ 'ĀŞIK :

Sādāt'ı 'Acemden mahırūse'i Burusada mütemekkin ve şāhib'i kār u bār ve nukūd'ı bi-şümār idügi müte'ayyin olan Seyyid Nizāmuñ oğlıdur ki nāmı Pır Meḥemmed ve tāriḥ'i vilādeti feyz'i ilāh ve 'Āşık lakabı ve mahlaş'ı ḥaķķ'ı şariḥi idügi kendünün bu beyti ile mü'eyyeddür.

Nazmuhū

Toğaldan vaşfı ismine muṭābık
Güzeller mübtelāsı ya'nī 'Āşık

'Ulemā'i fiḥām ḥidmetlerinde pūyān ve taḥşil'i 'ilm ü kemālāt tarıķında dāmen-der-miyān olup gerek ḥucurāt'ı ḥalvetde gerek Keşiş tağı gibi yaylaķ'ı (Ü.488b) nüzhet-simātda keşiş ü küşişden ḥālī olmayup şuğlinde mücidd ü mükibb olmağla mümtāz'ı aķrān oldu. Ya'nī ki ol 'aşruñ ehāl'i 'izāmından şeyhū'l-islām olan

Muhyiddin Efendi merhûmdan mülâzemeti ta'ayyûn buldı. Pes te'sîr-i mahlaş anı 'ışk'ı mehruyâna ehaşş ve 'uşşâk'ı âlûde-dâmânla seyr ü sülûka mahtaşş kılup her zamân bir gül- 'izâruñ vaştında bülbül'i nâlân (H.414b) olmakdan hâli degül idi. Belki her ân meclis'i üns ü kenârından bir mûmiyân'ı lâlâ-ruhsârûñ zevk u şafâ behresini bulmağdan hâli degül idi. Bu haķır ya'nî mü'ellif'i keşîrû't-takşîr sene erba'a ve seb'in hudûdunda ba'z'ı hîdemât'ı şehriyârî edâsma teveccühle şeh'r'i Üskübe uğradum. Mevlânâ 'Âşıkı anda kâdî ve 'âmme-i hâlâyık'ı ahlâk'ı hasenesinde râzî nihâyet (Hk.391b) Kâse-bâz Mehemmed nâm ma'sûk'ı ser-âmedüñ da'vâ'yı 'ışkında müteķâdî hûşûsâ 'Âşık'ı ol şâhid-i sîm-sa'ide nakd-i dili teslimde ve ol hûb-rûy'ı fâyık'ı anı şadrma alup sâ'ir 'uşşâğdan takdîmde müterâzî buldum. Bu mahlaş'ı ahķeri istikbâl idüp üç gün 'ale't-tevâlî ziyâlet itdi. Ve câm pâresini bir dirlükle behremend itmek hûşûsunda külli minnet idüp ba'z'ı akmişe ve ıskarlatdan gayri sîm'i hâmdan düzülme bir câm çekdi. Ve bir al varaka üstüne bu kıt'asını haţt'ı hûn-âb ile yazdırup ol câm içine vaz' itdi. Gûyâ ki şarâb'ı gül-fâmla tölmiş bir sâgarı ol bezm içinde bizüm 'ışkımuza çekdi.

Min nazmihî

Ma'ârif ehl'i bezminüñ tamâmı
Fenâ nüzhet gehinde belki câmı

İçerler yâduñ ile döst-kâmı
Kabûl it çekdi 'Âşık da bu hâli

Lâkin bize her mülâkât itdükçe şerm ü hicâbdan hâli olmadı. Bâ'is nedür didükde semt'i i'tizâra mahlaş buldı. 'Âķıbet râz'ı dilini beyân eyledi. Meş'aru's-Şu'arâsında bizi yazmayup tettebbu'ındaki kuşûrını müş'ir sözler söyledi. Ya'nî ki niçe yıllar aşhâb nazmuñ tettebbu'ında oldum. Yine hâtîme-i kârda bir kaç ğazel diyenleri yazmış kitâb te'lîf iden fużalâ tercümesinde kendümi yañış buldum diyu zeyl'i i'tizâra teşebbüs idüp tekrâr kendü nüshasına der-kenâr ve ahvâl'i mü'ellefât u âsârumuzı icmâl üzre nakş ü nigâr itdi. Lâkin ol zamâne dek nice nüshası münteşir olup ekserinde bizüm zikrümüz bulunmamağla ğafletine haml itdüklerini yâd itdükçe 'aklı başından gitdi. El-kışşâ ehl'i 'ilm ü kemâl ve 'âşık-pîşe vü şâhid-bâz'ı ricâl vicâhet yüzinden küseç (K.483b) ü 'abûs-timsâl ve beşâset cihetinden gül'i handân gibi hayrû'l-âl bir seyyid-i lâzimü'l-iclâl idi. Şakâyıkla müsemmâ olan tevârih'i 'ulemânüñ bir tekmişesini daħi bunlar bâz-pervâz'ı evc'i ma'ârif olmuşlardır. El-haķ terâķib'i 'Arabiyye ile hûb edâ itmişdür. Andan mâ'adâ ba'z'ı risâleleri ve 'âşık u ma'sûk'ı beynindeki muhâkemeye mahşûş hucec şüretlerini inşâ itmişdür. Cümlesi maķbûl-i fûhûl idügi tahķiķe yetmişdür.

Min ebyatihî

Libâsm şanmañuz ol gül- 'izâruñ çeşm'i bülbüldür
Hezârân çeşm'i bülbülden tecelli itdi bir güldür

Ve lehû

Ķadem basup gele çün ķabr'i Ķaysa nâka'i Leylâ
Mezârı üstüne örter deve ķabanı bir kemhâ

Ve lehû

Zer ister iseñ cânuma minnet yüzüm üzre
La'l üdür ü mercân ise iki gözüm üzre

TEZYİL :

Aşhâb'ı fehmi zekâ ve erbâb'ı fazl ü nühâ olanlara zâhirdür ki (Ü.489a-F.416a) vilâyet'i Rûmda re's'i sene

ve elfe gelince dörd kıt'a tezkire-i şu'arâ yazıldı. Yine bu cümleden ikinci 'add olunan Latîfi Tezkiresi gerek inşâ cihetinden gerek ta'yîn-i tevârîhle tettebbu' (Hk.392a) haysiyyetinden müfid ü muhtaşar görüldi. Zîrâ ki cümleden evvel yazılan Tezkire-i Sehîdûr hâlâ ki bâğ u râğ-ı nazm u neşre göre güyâ ki hazân görmüş bir serv-i sehîdûr. Sâni 'add olunan ki Mecmu'a-i Lâîfidûr bî-şübhe her varakı gül-berk-i tarî ve her mazmûnı bir nahl-i mevzûn-ı nev-berî meşâbesinde cümle tezkirelerüñ laîfidûr. El-hâk her 'aşruñ şu'arâsını îzâh u beyân eylemişdür. Hiç bir ferde nisbet-i ta'aşşub eylemeyüp herkesüñ evşâfını güftârına göre 'ıyân itmişdür. Hattâ ba'z-ı ashâb-ı ğaraż ki ¹⁰⁻⁸ (I) **في قلوبهم مرض** sırrına ma-şadâklardur ehl-i nazmuñ ekşerini Kaştamonlı yazmışdur. Vatan-ı mevlidin bilmedügi hünerverleri kendüye hemşehri 'add itmek ğarażına sülûk itmişdür diyu ol derdmendi ta'n oklarına hedef eylediler. Ya'nî ki ¹⁰⁻⁹ (II) **من صنف قد استهدف** mazmûnına mazhar düşüp buldukların söylediler. Ammâ sâlis-i tezâkir ki 'Âşıkun (H.415a) Meş'aruş-şu'arâsı idügi zâhirdür. Bilmedüğini ke-mâ yenbağî vaşf itmişdür. Ne 'özü eylemiş ne haĸdan 'udül itmek tarîkına gitmişdür. Hemân 'aybı ehl-i nazm olmayan zurefâdan ba'zı kimesneleri münâsebetle kitâbına idhâlidür. Hâlâ ki andan maĸşûdı ri'âyet-i haĸĸ-ı nân u nemekle nice âşınâlarınuñ beyân-ı hâlidür. Feammâ tezkire-i çârmin ki râbî'uhum menzilesine ĸarîndür. Naĸîr ü kıtmîr ğarâbet-i kelimât ve tetâbu'ı izâfât 'uyûbı ile zâhir ü mübeyyendür. Bir mecmu'a-i keşîrül'-edâ ve ĸalîlül'-ma'nâ idügi ma'lûm-ı 'uĸûl-i dür-bîndür. Bu haĸîr ol nüshayı ser-â-pâ gördüm. Nesh-efsûn u sehĸârın gibi şihhati mefsûh idüğün tahĸîke irgürdüm. Egerçi ki edâlarına bi ĸasb-ı l-ırs mâlik olmışdur. Yabandan degüldür. Kendü babamuñ münşe'âtı edâlarındandır diyu ahzına mütehâlik olmışdur. Lâkin nice şâ'iri yerinden yurdundan dür ve nice meţâlî' u ebyâtı nâzımından mehcür itdüğinden (Hk.392b) mâ'adâ müddet-i 'ömrinde bir muhtaşar beyte mâlik olan 'ulemâyı ve ba'z-ı aĸniyâyı mücerred kendünüñ ebnâ-yı cinsinden olmağla ol eser-i menşûrda vaşf ile evc-i süreyyâya çıkarmışdur. Ma'a zâlik âsâr-ı mütenevvi'a ve te'lîfât-ı müteterri'a ve devâvîn-i mecmu'a vü resâ'il ve muşannefât-ı (Ü.489b) maţbu'a aşhâbından olup fezâilî (K.484a) ĸucetini kâdî Eflâk olan Bircîs-i ĸikmet-celis dest-i ĸabûl ile imzâ itdügi efâzılı ve ma'ârifî temessükâtınuñ şihhatinde şuhûd-ı 'udül olan fuhûl-i bî-'adîl ĸûsn-ı telâĸĸi ve raĸbetle inhâ itdügi fevâzılı medĸ itmedüğinden ĸayrı kendü zu'mınca kâdh eylemişdür. Lâ-siyemmâ ekâbir-i şu'arânuñ ekşerine kizb ü dürûğ iftirâsın idüp şu maĸûle kitâbum vardur didi ve yâhûd bu ĸazelleri kendünüñ 'add idüp baña gönderdi nükteleri ile yazmışdur. Şu'arâdan Monlâ Zihnî ve 'Aĸlî naĸl eylediler ki tezkiresinden ba'z-ı şafĸaları gözden geçürmüşler. Ekşer-i suţûrında itrâ lafzını mükerrer bulup inşâsını tarâvetden hâlî görmüşler. Ya'nî ma'ârif-semîri elbette tahĸîri ve çûb-ı hâmesi ve şikence elfâz-nâmesi ile takrîri muĸayyed bulmuşlar. ĸıbbe zâlik mecâlis-i ehâlden birinde ol tezkire kırâ'at olunmuş. Zuhûrî nâm bir şabî'i endek-şu'urî ifrâtlâ vaşf idüp Perizâde dimekle ma'rûf bir perîdür. Ve ol vilâyeti envâr-ı ruĸsâr-ı nâmdârı ile süzân eylemiş ol ĸıttanuñ ĸûşîd-i peykeridür diyu yazmış. A'lem olan Pîri lafzı iken bi-ĸayr-ı yâ' perî şanup perri edâsı ile tenâsüb ĸaşd itmiş ve ruĸsârı nâmdâr ile şıfatlayup bî-vech yañlış yola gitmiş. ĸuşûşâ peyker lafzı kâldır murâdîfi olup ekşeriyâ temâmül'-a'zâ olanlara itlâĸ olunduĸını bilememiş. Ve ba'z-ı nev-hevesler ki birer maĸlaşa intisâb ve berzah-ı cehâletden ol nâmla maĸlaş bulmaĸı iktitâb eylemişlerdür. Hâlâ ki (Hk.393a) mecmû'ı mecmu'alar yoklansa işğâyâ ĸâbil ve ĸayr-ı ĸâbil birer beytleri bulunmaduĸını şu'arâ-yı zamân tahĸîk ü beyân itmişlerdür. Elbetde İbnü'l-mühennâ nâmındaki Mevlânânuñ gibiler (F.416b) yazmışdur. Maĸlaşına şerîk isnâd itmedügi ancak Necâtî ile Zâtî ĸalmışdur. İntihâ kelâmuhumâ

'İBÂDİ :

Nels-i Gelibolıda neşv ü nemâ bulmuş ĸadrîzâde Yûsuf nâm bir sipâhîzâde idi. Evâ'il-i cevânide sîm-ber-i Yûsuf gibi naĸd-i cânâ deĸer bir bâlâ-ĸâmet-i perî-peyker olmağla Gümüş Servi dinilmiş idi. Merĸûm pederimiz muşâhiblerinden bir şahş-ı âferîde idi. Feammâ ĸâyetle zen-pâre ve mey-perest ü mey-hâne-nişîn âvâre olmaĸın Midilli cezîresine göçdi. Anda bir sipâhînuñ kızmı alup rez-i duĸteri ile müdâm ültet eyleyüp murâdınca yidi içdi. Ümîdüm budur ki inâbet ü istiĸfâr ile gitmiş ola. Hâlâ rûhı sermest-i şarâb-ı kevşer idügi tahâĸĸuk bula. Bir ĸarîb ĸoş-âyende nazmı var idi. Ba'zısı tahşîne sezâ-vâr idi. (Ü.490a)

Gerçi olmaduk cihān içinde hürrem bir nefes
Eksük olmadı gönülden gussa vü gam bir nefes

Bezm-i gamda ney gibi sen yār için kıldum figān
Gözlerüm yaşından özge kanı hem-dem bir nefes

Hālet-i nez‘a varup vaşluñ diler ditrer gönül
Çıkmağa tenden iver bu kuşça cānum bir nefes

Senden ayrılmakdan ölmek yeg durur biñ kez baña
Dōstum sensüz gerekmez iki ‘ālem bir nefes

Mihnet ile cān virüp kurtulmayınca guşşadan
Rāhat olmaz ey ‘İbādī ibn-i ādem bir nefes

‘UBEYDİ :

Şehr-i Edirnedən idi. Nāmı ‘Abdurrahman olmağın ol mahlaşı ihtiyār itmiş idi. Huşuṣā pederi ‘azizi Nebi Dede nāmında bir veli idi. Merhūm ‘Ubeydī sā’ir evlādının evveli idi.

Nazm

Veled sırrı olur (H.415b) çünkim ebīnūñ
N'ola dinse aña sırrı Nebīnūñ

‘Ālem-i tufūliyyetden tahşil-i ‘ilm ü kemāle çalışdı. Sā’ir fūnundan gayri ‘ilm-i mūsikī ile ṭab‘-ı nāzügi alışdı. Farazā ki muṣannefātı ile ‘Irāk u Hicāza āvāzeler şaldı. Fenn-i mu‘ammāda dahī Emīriye peyrevlik idüp ad çıkardı (K.484b). Ve'l-hāşıl şānı halim ve ṭab‘ı sefīm dilinden kes rencide ve elinden kimse remide olmamış bir mahdūm-ı lehīm idi. Egerçi ki nefsine nazar evlādı kalmadı (Hk.393b). Feammā nefsi oğlı nāmına laṭif murabb‘aları ve naqş ü füsūnları nām-ı nīgini mensi kılmadı. Mevālī-i ‘izāmdan sābıkan şeyhü'l-İslām olan Kāḏizāde Efendiden mülāzım oldu. ‘Ākıbet yüz elli akçe kādılar rütbesine vāşıl u ‘āzim oldu. Dahī dānişmend iken bu gazelini Sultān Süleymāna ithāf kıldı. Mezid ‘ināyetlerinden mevālizādeler gibi ‘ulūfe ile muvazṣaf kılındı.

Nazm

Bu ṭāḳ-ı lāciverdi zer-beft oṭağūñ olsun
Mihr ile meh yanınca iki şolağūñ olsun

Luṭf it ‘Ubeydīnūñ gel uyar murād-ı şem‘in
Be tekye-i cihānda yanar çerāğūñ olsun

Ve lehū

Ṭağlar taşlar yarıldı itdügüm feryāddan
Ṭalī‘üm taş yarmada kalmaz benüm Ferhāddan

Ve lehū

Şalındūñ seyre illerle benümle va‘de itmişken

Baňa katlanmadın sen katlan ey rūh'ı revān katlan

Diger

Şanma beni nāleyle cihāndan güzer itdüm
Gördüm seni ey ġāfil uyursın haber itdüm

Evāhir-i 'ömrine karīb Nihālī mahlaş bir cevān'ı dil-firib 'ışkına giriftār oldu. Ol zamānlarda nazm itdüğü eş'arında ve ba'z'ı muşannefāt u āsārında Nihālī lafzı ile anı iş'ar itdüğü ta'ayyün buldı.

Ve lehū

Ey cāme'i siyāh giyen şāh'ı hışm-nāk
Çep-rāst düğme ile beni eyledüñ helāk

Feammā igen mu'ammer olmadı. Sene semān'n esnālarında 'azīmet-i bāğ'ı cinān kıldı.

'İZĀRİ :

Edirne'de tevellüd itmiş nāmı Mehemmed olup ser-āmed'i cevān'ı gül-'izār olmağla 'İzārī mahlaş idündüğü taḥkīke yetmişdi. Evān'ı tufūliyyetde taḥşil-i 'ilm u kemāle rağbet idüp Hasan Beg Efendiden mülāzım oldu. Hattā bir medresecege mutaşarrıf olduğdan şoñra 'ālem'i āḥirete 'āzim oldu. Mezbūr 'İzārī ve Mecdī ve 'Ubeydī ve Emrī ol merḥūmla ülfet ü mu'āşerete tālib idiler (Ü.490b). Farazā ki birbirlerinden biran mülāraḳati mūcib-i ḥüzn ü ġam bilüp ihtilāta rağbet itdiler. Hoşça muḥayyel sözleri ve muḥādarāt'dan ba'z'ı yāddāşt'ı mu'teberi muḳarrer idi. Ol cihetden ekser-i (Hk.394ā) aşḥab'ı devlet meclisine duḫūli müyesser idi.

Nazmuhū

Nihālden ayırup ġoncasın ġülsitānuñ
Koparma yüregini 'andelīb-i şeydānuñ

Ve lehū

Dik gelmek istedi ḳad'i bālā'yı dil-bere
Tübāyı dikdiler depesi üstine yire

Diger

Gelmedi sāķī ḳanā'at var iken mey-hāneye
Bir ayağum evdedür bir ayağum mey-hānede

Ve lehū

Yanuña alup raķibi eyledüñ seyr-i çemen
Yanuña ḳalur mı ey serv-i sehī seyr eyle sen

'AZİZİ :

Hırlıti mücellid ve (F.417a) taḥşil-i ma'rifete mücidd iken Yedi Kullede ḥişār eri oldu. Lākin bi-'ayb Hudādur zen-dost olup ba'z'ı bık'r-i ma'nālara dest-res buldı. Hattā İstanbuluñ nigārları ḥaḳḳında bir Şehr-engizi vardur. Maḥbūbān vaşfında olmadı ġaysiyyetle ve ol 'aybı ile yine taḥşine sezā-vārdur.

Der-vaşf'ı Şaçlu Zemān

Biri maḥbūbenüñ Şaçlu Zamāndur
Kati çok başlu fettān'ı cihāndur

Zamāne gibi cevvar ü sitemkār
Şaçmuñ şāğış'ı 'āşık'ları var

Alur dil kişverinden zülfi bacı
Beni başdan çıkardı eñse saç'ı

Cennet

Birinüñ nāmı Cennet la'li kevser
Hudā itsün baña anı müyesser

N'ola beñzetsem anı hūr'ı 'ine
Cemāli ta'n ider huld'i berine

Kimüñle ḥaşr olursa ol kıyāmet
Cihān içinde oldur ehl'i cennet

(K.485a) Bundan mā'adā yine muşanna' u maḥbūl sözleri muḥarrerdür. Ol cümleye bu zıkr idecegümüz meṭāl'i i ser-defterdür

Maṭla'

İdünce bir dūr'i yek-dānesi dilā peydā
Olanca varını yolında çalkadı deryā

Ve lehū

Gözüm kan dökmegi ol ğamze'i bī-dāddan görmiş
Zihī hūnī ki merdüm-küşligi cellāddan (H.416a) görmiş

Ve lehū

Göz yaşın şarf eyledükçe girye eyler dem-be-dem
Her kişi ḥarcından ağlar bir 'aceb demdür bu dem

Ve lehū

Cefā sengiyle cismün gömgök itmiş bir perī-peyker
Urulmuşım yine ey 'āşık'ı miḥnet-zede beñzer

'İŞRETİ :

İstanbul kurbında Yeñiḥişārdandır. Nāmı Muştafā olup hoş-āvāzeler nāmındaki aşḥāb'ı edvārdan idi. Manşib'ı kazā ile behredār (Hk.394b) iken bir tarīkla Şehzāde Sultān Bāyezīd cenābına taḳarrub kesb itmiş idi. Anlaruñ ricāsı ile Eskişehir kādīsı olup Seyyid Battāl Ġāzī ocağından ışıklarūñ def'ine mezbūr bā'is oldu. Ba'dehū nūyīn'i nev-āyini meclis'i 'işret-güzine ilkā eyleyen 'İşretidür dinilmekle 'azl olup Sultān Süleymān

Hanuñ mazhar'ı kahr'ı ğazabı olmak muḳarrer iken bu űi'ri diyüp rikāb'ı hümāyūna űundı. Ol kahr mihre mübeddel olup siyāset ihtimālinden ḳurtuldu. Ol ğazel budur.

Min ğazeliyyātihī

Ol elā gözler bizümle (Ü.491a) mekr ü āl üstindedür
Ġamzeler 'uűűāk ile ceng ü cidāl üstindedür

İűigünde kebkebüñle na'ḷeñ naḳűı sehā
Bure'ı rif'atde süreyyādur hilāl üstindedür

Cilveler ḳılsa semend'i nāz ile ol űeh-süvār
Berg'i güldür fi'l-meűel āb'ı zülāl üstindedür

İűte boynı iűte űeűűirün kefen-berdüş idüp
'İűrefi emr'i űerife imtiűal üstindedür

Ve lehū

Yüzün Rüm illeri ḥatt'ı siyāhuñ Ḳara Boĝdandur
Cebünün Aḳűehir zülf'i siyeh-püşuñ Ḳaramāndur

Huṱen gülzārıdur āhū'yı çeűmünle binā-güşuñ
űaḱuñ maĝrib diyārıdur leb'i la'lün Bedaḱsandur

Cemālün Ka'bedür sineñ Medīne gözlerüm nūrı
Memālikde ruḥ'ı aluñ diyār'ı āl'i 'Oűmandur

'İLMİ :

Nāmı Aḥmed bir ḳāḏizādedür ki ṭab'ı müűtaḱımı bāĝ u rāĝ'ı ma'rifetde gūyā ki bir serv'i āzādedür. Taḥűil'i 'ulūmdan űoñra mülāzım ve manűıb'ı ḳazāya 'āzim olmuűdur. Ve bu ebyāt Tezḳire'i İbnü'l-Mühennāda meűtūr bulunmuűdur.

Nazmuhū

Leb degül cām'ı űarāb'ı dil-küşādur gördüğün
Ruḥ degül āyine'i 'ālem-nümādur gördüğün

Ve lehū

Aḱıl aḱıl ki cihān gülűeni bahār olsun
űalın űalın ki ḱemen servi bi-ḱarār olsun

'ULVİ :

Nels'i İstanbulda toĝmuű nāmı Meḥemmed olup zurefā miyānında Derzizāde diyu űöhret bulmuű (Hk.395a) ğazel-gülükda İűḥāk Etendi merḥūmuñ ṭarıkına sālİK ya'nı ki sāde ve 'āűıḱāne eű'ār'ı belāĝat-űi'ār nazmına mütēhālik űā'ir idi. Egerḱi ki cihet'i 'ilmiyyesi nādİr ve meydān'ı fūrű fārİslerİnün edāları ile ülfeti ve meleke'i zihniyyesi nokűűānla mütēbādir idi. Lākin ḱār-ender-ḱār ḱaűİdelerİne ve ba'z'ı 'āűıḱāne ğazellerinde nızām'ı

kelāma kudreti bāhir idi. Terceme-i Hātemīde beyān olunan vech ile ser-defter-i ekārim-āfāk merhūm Tırak Çelebinūn himmetine muḳārin olup altı akçe yevmiyye ile şehzāde-i zī-şān bölüğine dāhıl olmuş idi. Hālā ki yine de gāh Mu'allimzāde merhūmuñ gāh Hubbī Monlāsı diyu meşhūr olan Monlā'yı Rūmuñ (K.485b) dānişmendi nāmına şöhet bulmuş idi. Vaktā ki Tırak Çelebi ḳatlı olındı. Ol eṣnālarda 'Ulvī

Nazmuhū

Dil-ḥarāba varıyor şehrine cānān gelsün
Şehri ḥālī ḳomasun tahtına sultān gelsün(F.417b)

dimekle ḳuvvet-i vāhimeye düşüp bir zamān ne taşra çıḳdı ne görindī. Ma'a zālīk cenāb-ı Sultānīden iştiḡāl-i nār-ı ḡazab āsārı zāhir olmadı. Ancaḳ ba'z-ı zurefānuñ tehdīd ü tahvīfī ile nefis-i şehirde temekkünē mecāl bulmadı. El-ḳışṣa Sultān Selīm Şāh cülūsında aṣāleten sābıḳu'z-zıkr Monlā Hubbīden mülāzemeti muḳarrer oldı. Giderek şarāb-ı müdāma müdāvet iden 'ayyāşlara ḳarışdı. Kendüsi Rusüyyü'l-aşl bir cāriyeden mütevellid olmaḡın (Ü.491b) zümre-i Rus bekrīleri ile yıldızı barışdı. Şabāḥ u aḥşām ḥum-ı mey gibi mey-ḥānede sābit-ḳadem oldı tırdı. Ne bir ān ayaḡı elden ḳodı ne kimse anı ḥum-ḥāneden taşra gördi. Hattā 'ayāzen billāh mensūḥ şekline girdi. Ba'z-ı müzmīne ihtimālī ile zurefā kendüden müfāreḳati evlā bildi.

Min eṣ'ārihī

'Adem gülzārına bir ḡonca-leb cānānımız gitdi
Diriḡ ol serv-ḳad sīmīn-beden tez bitdi tez yitdi

Ve lehū

Ḥarc eyler ise ḥançerine (Hk.395b) dil n'ola (H.414b) varın
Yeg bilür efendi ḳişi kendüye ḳıkarın

Matla'

İşler yüregüm yareleri bitmez oñulmaz
Şabr eyliyelim çāre nedür bitmez iş olmaz

Ve lehū

Fütāde dilleri seyr eyledükde toprakda
O şeh-süvār didi kim ḡöñüller alçaḳda

Diger

Bulandı dīde ḥatt-ı müşk-bāra bakmaḳdan
Gözüme ḳara şu indi kitāba bakmaḳdan

Ve lehū

Diriḡā seyl-i eşküm cūy-bār olmaḳda gitdükçe
Benüm servüm ḥaş u ḥāre kenār olmaḳda gitdükçe

'Aceb kimdür benüm māḥ-ı neve teşbīh iden cismüm
O bedr olmaḳda ben dā'im nizār olmaḳ gitdükçe

El-ḥaḳ mü'essir eş'ārı ve ciḡer-süz ḡazeliyyāt u güftārı vardır.

‘AHDİ :

Şems-i Bağdādınun oğludur. İsm-i māder-zādı Ahmed ve şütür-gürbe eş‘ār söylemede ser-āmed bir şahş idi. Sene sittin ve tis‘amie hüdūdında pāy-ı taht-ı Rūma geldi. On yıl mīkdārı şu‘arā aḥvālını tettebbu‘dan soñra sene ihdā ve seb‘inde‘ ahd-i Selīm Han-ı s̄anī ve zamān-ı Süleymānīdeki ehl-i nazmuñ aḥvālını yazup nāmını Gülşen-i Şu‘arā kodı. Hattā bir zamān ‘Acemiligi bilmedi. ‘Acemiligi hālinde şu‘arā-yı Rūm tezkiresin yazmağa ölçümlendi. Hadd-i zātında ahlākı laṭif ve meskeneti ḥaysiyetinden lāzimu't-ta‘rīf kimse idi. Sene erba‘a ve tis‘inde ki bu ḥakīr Bağdād ḥazīnesine defterdār olup vardum. Aşhāb-ı nazmdan otuz mīkdārı şā‘ir ḳaşā‘id ü tāriḥ ü ḡazel şunup her birine ¹⁰⁻¹⁰ (I) **على ما هو المأمول والمقدور** ri‘āyet itdüm. Mezbūr ‘Ahdī dahī anlardan idi. Ve ol cümleñün ser-āmedi Monlā Tarzī ve nev-heveslerden Rūḥī bulunmış idi. Ve bu eş‘ār mezbūr ‘Ahdīñün güftārındandır.

Nazmuhū

Can metā‘ı bulmadı bāzār-ı dehr içre revāc
Gel ḥadeng-i ḡamzeñ ile aña luṭf it ḳapuñ aç

Ḳan idüp ey ḳaşı yay oldı oḳuñ dilde nihān
Yaremün ağzın arar cerrāḥ anuñçün her zamān

FAZLİ :

Bir sarracuñ oğlu idi. Nāmı Meḥemmed ve nefsi İstanbulda toḡmış büyümiş hattā Kara Fazlī diyu şöḥret bulmuş bir ḳābil-vücūd imiş. Bir zamān Zātī merḥūmuñ dükkānına mülāzemet itmiş. Mā-beynlerinde üstād ü şākird mu‘āmelesi muḳarrer olup ḥaḳıḳati tahḳıḳa yetmiş. Mevlānā ‘Aşık ḳavlince bir mīkdār naḥv u şarf gördükden soñra (K.486a) Riyāzī merḥūmdan Fūrs oḳımış. Ba‘dehū (Hk.396a) Şehzāde Sultān Meḥemmed Han Maḡnisa sancaḡına müteveccih olduğda küttāb-ı divānına mülḥāk olup bile gitmiş. Hikmet Hudānuñdur anlar ki sālīk-i rāḥ-ı āḥiret oldılar (Ü.492a) ḳulları taḡılıp Kara Fazlī merḥūmı Sultān Muşṭafā āsitānesine sevk itdiler. Tālī‘i nā-sāzkārında anuñ dahī divānı dūrölüp ‘ömr-i ‘azizi āḥir olmaḡın Sultān Selīm ḳapusına vardı. Ba‘z-ı ekābir ḥüsn-i terbiyet ve şefḳat-i mü‘essir zāhir itmekle anda dahī debīr-i ḥakānī oldı. Nice rūzgār ḥidmetden soñra sene seb‘in ve tis‘amie hüdūdında re‘is-i küttāb olup altmış biñ aḳçe ze‘ametle i‘tilā-yı şān buldı. Ammā aḥvālī muntazam olduğdan soñra iki yıl ancak mu‘ammer oldı. ‘Aḳabince vāşıl-ı diyār-ı üns olduğı ta‘ayyün buldı. Evvelā baḥr-ı recezde Hümāy u Hümāyūn nām bir kitāb nazm eylemişdür. Ba‘dehū şī‘r u inşāda gerḳekden meleke taḥşil idüp ihtirā‘ı ḥāşī olan Gül ü Bülbül nām manzūmeyi söylemişdür. Ve biñ ‘aded rübā‘iyyātı müstemil bir eser dahī ḳomışdur. Hattā Şeyḥ Nizāmīñün Maṭla‘ül-Envārına muḳabil Lücetü'l-Esrār nām bir kitāb dahī te‘līf eylemişdür. Ve bunlardan ḡayrı Kitāb-ı Gülistān tarzında nazm u neşirle ālūde Nahlistān nām bir kitāb dahī taşnīf ḳılmışdur. Cümlesi pesendide‘i zurefā ve maṭbū‘ı ṭibā‘ı şu‘arā idüḡi taḥḳıḳe yetmişdür Nihāyet pūr-ḡüy olmaḡla eş‘ārı nā-hemvārdur. İnşāsı dahī nazmı gibi perişān-güftār idüḡi zāhir ü āşıkārdur. Bu ḥakīr ol āsitānede baş ḳatib iken mezbūr Fazlī re‘is idi. Hālā ki (F.418a) ‘abūsü'l-veche bir cesim ü zāḥim-i ḥire-celis idi. Evāḥir-i ‘ömrinde tekrār naḥv u şarfı iştigāl eyledi. Terākīb-i ‘Arabıyyedeki saḳāṭatını cüll-i himmetle tahṛīf idüp bızā‘asını ber-kemāl eyledi. Ve bī'l-cümle eş‘ārı şütür-gürbedür. Beyt diyecek maḥalde ya heft-beyt ve yāḥūd nūh-beyt söylese yine ancak bir beyti pesendide bulunurdu. Sābıḳan Sultān Bāyezid ḥuşūşında ‘Acem Şāḥına yazılan nāme ki cenāb-ı (Hk.396b) übüvvet-me‘ābla muşaddardur ol fende ki mahāreti ol edālarından gün gibi ezhērdür. (H.417a)

Min eş‘ārīḥī

Leylinün Mecnūnı Şīrinün dilā Ferḥādı var
Kār-ı ‘ışkı baña şor her şan‘atun üstādı var

Ve lehū

Saňa göz 'āşık u ten 'āşık u canla ben 'āşık
Tenümde her kılum cānā olupdur cümleten 'āşık

Ve bu ebyāt daħi Gül ü Bülbülüñdendir.

Ve lehū

Didi n'eyler bu arada o gedā
Ki fiğānıyla virdi cāna ezā

Nice yañşar bu nice yañşakdur
Öte tır dirseñüz aña haqdur

Bilmezem ki nice ötüşdür bu
Dili durmaz 'aceb ne kuşdur bu

Nice baş ağrıdur o murğak'ı mest
Ötme diñ aña incinirse kuşest

FÜNÜNİ :

Vilāyet'i Kaşamonıdandır. Egerçi ki tab'ı nezāketden hālī degüldür. Lākin sırkat töhmetinden eli kesilmeyince el çekmeyüp herkesüñ mālına taṭvīl'i yed itmesi lāzım'ı hāl idi (Ü.492b). Ve ol fende zü-fünün'ı 'aşr olup gūyā ki Fününī maḥlaşımı aña binā'en ihtiyār itmişdür. Sābıku'z-zıkr Cān Memi ile 'adāvetleri olup mezbūr Sānī mektüb'ı mezmūmında

Nazm'ı Sānī

Fününī fūta peydā itmege varur mı ḥammāma
Şerik'i Şīrvān Şeyḥ derün'ı cāmekān n'eyler

Kemend endāz olanlarla gezer mi kūşe vü (K.486b) şehri
Taḫar mı birbirinüñ gerdenine rısmān n'eyler

edāsımı itmişdür. Merķūm daħi anuñ ḥaqqında bu kıt'ayı söylemişdür.

Seferedür didiler Cān Memiyi
Sefer bir kıt'a'ı āteş durur hem

Didiler geçdi ol Nemrūd'ı sānī
Didüm geçdi ise cān-ber-cehennem

Ve lehū

Hüsñüñ nitekim zülf'i zeneḥdān ile ḥoşdur
Divānesi zencir ile zindān ile ḥoşdur

MEVLĀNĀ FEVRİ :

Gerçi ki faşl'ı mevālīde icmālle yazılmışdır. Şā'iriyeti hasebiyle irādı lāzım olmağın tekrārında şanmasınlar ki mü'ellif'i kitāb yañılmışdır. Hırvadiyyü'l-aşl her kelāmı hıred kitābına faşl nāmı Aḥmed fūnūn'ı mütenevvi'a ile baḥs'i 'ilmiyyesi sermed kendüsi akrānı miyānında ser-āmed hem(Hk.397a) şā'ir'i monlāyān idi ve hem monlā'yı şā'irān'ı meşel-güyān idi. Defterdār İskender Çelebi merḥūmuñ müşterā kullarından iken tarīk'i 'ilme sülūk idüp her fende yedi ve her 'ilmde kadr'i mü'eyyedi olmağın Bōştān Efendi merḥūm Burusa kādīsı olduğda ki sene isna ve ḥamsin tāriḥi idi Fevrī mülāzım oldı. Ba'dehū tadrīcle medāris menāşıbını taḥşile 'āzım oldı. Kendüden mesmū'ımuздur ki henüz sinn'i bulūga bāliğ degül iken mü'ellif'i Füşüş ledünn'i nüşüş olan Şeyḥ'i Ekber ḳaddesallāhü sırrehu'l-ezher rü'yāsma girüp telkīn'i imān eylemiş. Aşılđa şeref'i İslāmıla teşrifi evvelā anlaruñ işareti ile vücūd bulmuş. Ğāyetle hoş-nüvis idi. Güya ki Sultān 'Aliye yāḥūd Enisiye enis idi. Ve tab'ı ğāyetle nāzūk olmağın 'ıyş u nūşa rağbetden müdāme-i meyi ḥamrā bulunmaduğı takdīrce ğassāle-i beyzā ile mu'āşeretden ḥālī olmazdı. Otuz akçe medreseden munfaşıl olduğdan soñra Rūm illerine seyāḥāt itdi. Ol 'aşruñ ümerā'yı keremkārı ile ülfet idüp cihād u ğazā meşūbātın taḥşil-i cüll'i himmet itdi. Lā-siyemmā daḥi dānişmendliği ḥālinde Ḥacc'ı şerife gitmiş idi. Medīne-i Münevveriyi daḥi ziyāret sa'ādetine yetmiş idi. Vaḳtā ki Rūm illerinden geldi. Toğrı şehzāde-i 'aşr olan Selīm Şāḥ'ı sānī āsitanesine vardı. Ḥuşul-i merāmına müte'allik şela'āt-nāmeleri ile der-i devlete vāşıl oldı. Kenār'ı şela'āt-nāmede

Nazm

Fevrī kim ez'afu'l- 'ibādumdur
Ber-murād olması murādumdur

beyti muḳayyed ü mestūr bulunmağla murādı ḥāşıl oldı. Mevlānā 'Aşık tezkiresinde Monlā'yı mezbūr sene sittin ve tis'amie tāriḥinde Sultān Süleymān (Ü.493a) Ḥan üçünci nevbet-i memālik-i 'Acem fütūḥātına 'azimet-künān olduğda Fevrī ol seferde bile bulunmuş ḥattā bu maṭla'ı temām ğazel eyleyüp şunup nice luṭl (Hk.397b) u in'āma mazḥar kılinmış idi.

Nazmuhū

Musahḥhar oldı ḥāl'i rüy'ı yāre bağrımuñ başı
Diyār'ı Rūm sultānı bu kez alır Kızılbaş

ba'dehū iki yüz beyt bir ḳaşıde virmiş. İki yüz ḥasene iḥsān olıup mansıbla ri'āyeti emr olunmış. Mükemmel Dīvānı ve ḳaşa'id-i belāğat-nişānı ḥuşūşā ki 'Arabī ḳaşıdelerle imtiyāz'ı şānı vardır. Mesel-güyulukda ḥōd Necāfiden soñra anlar geldiği müttefikun 'aleyh'i şu'arā'yı rüzgārdur.

Min ğazeliyyātihī

Teb'i tāb'ı maḥabbetden bu cism'i (F.418b) nā-tüvan dıtrer
Ne cism'i nā-tüvān cism içre cānā ḥaste can dıtrer

Ezel bir zelzele şaldı (K.487a) şadā'yı āhum āfāḳa (H.417b)
Daḥi ol dem bu demdür ṭurmayup kevn ü mekan dıtrer

Şararsa şolsa tañ mıdur ten'i zerd ü nizārum kim
Göñül bir ḳadd'i şimşād üzre çün berg'i ḥazan dıtrer

Leb-ā-leb şunduğın cāmuñ ne mümkin ḳaṭresin dōkmek
Müdām içmekden ammā destüm ey pīr'i muğan dıtrer

Güneş ruḥsāruña Fevrī gibi 'aşık degül çünkim

Niçün gördükçe sen meh-rûyı mîhr-i âsuman dîtrer

Ve lehû

Cism-i nizârum ile görüp sâyem ehl-i dil
Didi ten-i za'îf ü nahîfe hayâl-i zıll

Ve lehû

Gelmedin dünyâya kahr-ı dehri iz'ân itmişem
Toğduğum dem aneden anuñçün efgân itmişem

Ve lehû

Gezüp mülk-i vücûd-ı âlem-i 'ışka kadem başdum
Bu günden şöñra ölmezsem 'adem iklimidür kaşdum

Min gâzeliyyâtihî

Kâmetüñ serv degül mi gele toğrı söyle
Gül degül mi ruñuñ ey gonca-i gül-bû söyle

Dişüñi dürr-i girân-mâyeye beñzer dirler
Öyle midür görelüm ey dişî lü'lü söyle

Secdede kâmet-i a'lâsını yâd it yârüñ
Zâhidâ egri otur sözini toğrı söyle

Germ kıl meclisümi yârüñ ög ağıyâruma sög
Muñribâ her ne bilürseñ eyü yatlu söyle

Leblerinüñ birin em birini vaşî it yârüñ
Fevrî rind iseñ eger tatlu yi tatlu söyle

Ve lehû

Baña hûd besdür ol mehüñ cevri
Kim çeker yâ bu miñnet-i devri

Kim durur dirseñ 'âşık-ı zârüñ
Oñmaduk Fevrî gülmedük Fevrî

El-hak şâ'ir-i pâkize-güydur. A'lâ (Hk.398a) kaşîdeleri ve mu'aşşer ü müsemmenler dimede hûd ekser-i şu'arâya âb-ı rûdur. Kesret-i eş'ârına binâ'en bu miqdârla iktifâ olınmışdur.

GERMÎ

Bağdâd u Başraya ve nice memâlike mîr-i mîrân olan 'Elvân oğlu 'Ali Paşanın birâderzâdesi idi. Dâ'imâ Başra ve Laşsâ semtlerindeki sancakların birine mutaşarrıf bir hoş-tâb' u zekî nihâl-âzâdesi idi. Liyâkat-ı şânına göre mîr-i mîrân-ı mezbûrdan luğl u kerem recâsın eylerdi. Kem-keremlik idüp hilâfı zuhûr itdükde Germî hiddetle germ olup (Ü.493b) hicvine kıt'alar söylerdi. Cümleden biri merkûm 'Ali Paşa Laşsâdan ma'zûl olup Başra

eyāleti tevcih olınup ol semte teveccüh itdükde dimişdür. Haqqā ki hūb-meşel-perverlik eylemişdür.

Min nazmihī

10_11 (I)

رفتى بسوى بصره چو لحسا خراب شد

بعد از خراب بصره کجا میروی بکو

Müşārünileyh Paşa gāhī mezbūruñ la'übālī meşreb olup bī-tekellüfāne çārşūlarda gezdüğini ve her gördüğü maḥbūba ezilüp güftār-ı şīrini vaşf-ı la'inde sükker ezdüğini men' u def' kaşdın itdükde bedihe bu maṭla'ı dimişdür.

Nazm

10_12 (II)

بازار کرد وکوچه نشینم متصل

بر رغم عرض حال چنبینم متصل

Bu beyti daḥi şāhid-bāzlıgına müşāhid ve cevānuñ çār-ebrūsına meylinüñ teveccühi haqqında vāriddür.

Diger

Hüsni artar güzelüñ haṭṭı gelicek Germi

Nā-tırāşide olan dir ki tırāşı gelmiş

Ve heccāvlıkda daḥi 'Ubeyd-i Zākāniyi ebu'l-'ubeydi yirine şaymaz. Bir bedihesinden kudreti ma'lūm olup şihḥat-i bızā'asında kimse reyb itmez

Min hezeliyyātihī

Devr-i 'akrebde zuhūr eyledi bir mār kedi

Ḳati mu'zī kedi mühmel kedi murdār kedi (K.487b)

MECDİ:

Nāmı Meḥmeddür. Edirnedən bir tācir-i mālđaruñ oğlu iken taḥşil-i 'ilm ü ma'rifet idüp eḥaveynüñ biri Ḳaramānī Meḥmed Çelebiden mülāzım olup intihā-yı 'ömrinde yüz elli akçe ile kazāya vāşıl ve ma'āşına kifāyet-i 'avā'idi ḥāşıl olmışdur. Cihet-i 'ilmiyyesi mükemmel ve 'irtlāmı cānibi ve şī'r u inşāda mu'ammāsınüñ taraf-ı (Hk.398b) gālibi müttefikun 'aleyhi kümmeldür. Ḥadīs-i Erba'ini terceme eylemişdür. Ḳalemiyye üslubında Risāle-i Şemsiyye te'lif itmişdür ki bu fıkārāt ol risālesindendür.

10_13 (III)

شمس الائمہ سراج الامہ امام فناری زجاجی شارح الدعوی السراجی له زهن وقاد
وطبع نقاد انوارى الطبيعىه سنائى القريحه يكادوا ان يقال له قاسم الانوار اذهو اللانوار

Min ebyātihī

Baňa göstermemek ruhsār'ı zībāsını cānānuñ
Olupdur başı altından ser'i zülf'i (H.418a) perişānuñ

Ve lehū

Germesün gögsün ġām'ı Leylāda āh u zār ile
Kays feryāda gelince söyleşür kūsār ile

Ve lehū

Sākıyā bir kaşr'ı mīnā-fāmdur cām'ı şarāb
Kim çıkup başı kabā kesb'i hevā eyler ḥabāb

Ve lehū

Virmişüz şabr u qarārı 'āşık'ı dermandeyüz
Gönlümüz qalmışdur ancak aña ḥātırmandeyüz

Ve lehū

Dil şoqar derd'i dili yazmağda ağızma qalem
Yoksa ağız var dili yokdur devātuñ ey şanem

Diger

Ḥaṭ var dinilse ḥāşıye-i rüy'ı yārde
Alınma ey göñül söz olur çok kenārde

Ve lehū

Sākı cem' itdi birer ayāğ ile yārāmı
Pādişehdür n'ola eylerse ayak dīvāmı

MUḤYİ :

Nāmı Meḥammed idi. Nets'i Nigdede vücūda gelüp evā'il'i ḥālinde (Ü.494a) taḥşil-i ma'ārifle engüş-t-nümā dānişmend idi. Ḥattā bu ḥaķir ile niçe rüzgār şerik'i ders oldu. 'Āķıbet merḥūm Ebu's-su'ūd'ı müfti maḥdūmı Aḥmed Çelebinūñ i'ādesinden mülāzım olup evāḥir-i 'ömrinde üç yüz akçe kādıların ser-āmedi idügi ta'ayyün buldı (F.419a). Ṭab'ı mütelevvin zekāsı müte'ayyin şı'r u inşā ve sālir ma'ārifle mütefennin ḥayli ma'mūr ve 'āşık-pişeligi meşhūr ādem idi. Gālibā sene ḥamse ve elf esnālarında Edirne kādīsı iken fevt oldu. Ḥōşça eş'arı ve taḥşine lāyık inşā'yı dürer-nışarı vardur. Sene seb'in ḥudūdunda bir cevāna 'āşık olup

Nazm

Gezerken yār ben bīmār ile āheste āheste
Didiler kim ölümlü oldu cānnı gezdürür ḥaste

maṭla'ını temām ġazel eyledi. Şu'arā'yı rüzgārdan otuz mikdārı mu'āşır-ları nezā'ir söyledi. Ḥattā Mevlānā Bākī

daḥi ol zümreden (Hk.393a) idi. Ve bu maṭla‘lar daḥi anuñ güftârındandır.

Min eş‘ârihî

Yoğ ise elde eyâ ḥâce n'ola gevherümüz
Devletüñde tolidur dâmen'i çeşm'i terümüz

Ve lehû

Câme-ḥābumda görüp çın seher ol mâh-veşi
Öyle şandum ki inüp koynuma girdi güneşi

Diger

Oldı ey gönca-dehen hicrûñ ile ḥaste hezâr
Gül şarâbıyla ‘ilâc itdi ṭabīb'i gülzâr

MUḤYİ-İ DİĞER :

Ümmü'd-dünyâ olan Mısr'ı Kâhirede mütevellid ü mütemekkîn ve Şeyḥ İbrâhîm'i Gülşenî ḥazretlerinüñ dūdman'ı hidâyet-nişânından idügi müte‘ayyin ḥuşûsâ ki Bâley bilen nâm lisân'ı mahşûş ihtirâ‘ında mütefennin aḥlâkı laṭîf mekârim ü işfâkı lâzımu't-ta‘rîf bir zât'ı şerîfdür. Egerçi ki her dilden ebyât u eş‘ârı vardır. Feammâ ihtirâ‘ı ḥâşî olan lisânındaki ebyâtı ile'l-ân mahfi‘ani'l-enzârdur.

MUḤTÂRİ :

Şu‘arâ'yı Benî Hâşimüñ muḥtârı Emîrinüñ birâder'i pesendide-güftârı ve Hâşimî mahlaş şâ‘irüñ ḥāherzâde'i nâmdârı olup nefis'i Edirne de toğmış büyümişdür. Henüz nev-cevân'ı endek-sâl iken pîrâne sözleri ile iştiḥâr virmişdür. El-kıssa belâğatı çerâğı ḥānedân'ı (K.488a) nübüvvetle yananlardan ve teşâḥatıñ ötesi Muḥammed ‘Aliye çıkanlardan idügi muḥarrerdür. Ve bu maṭla‘lar ol kâbil-vücûduñ âsârından idügi muḥarrerdür.

Nazmuhû

Hiddetde kalb'i yâr katı âhenindür
Nerm iden anı âh ile sūz u enindür

Geh cāna od urup gehî teskîn'i sūz iden
Ol la‘l'i âbdâr u ruh'ı âteşindür

Başuñ göge irürse de germ olma gün gibi
Ser-menzilüñ bu yolda çü zîr'i zemindür

Ve lehû

Zülfüñ açup nesîm ide mi ḥaddin âşikâr
Ol günü gösterür mi ‘aceb baña rûzgâr

Diger

Bâde nûş itme gel ağıyâr ile dirsem ter olur (Ü.494b)

Meded ol şüh'ı cefā-pîşe ne ter dil-ber olur

MERDÜMİ :

Merhûm 'Amrînüñ oğlıdır ki Selîm Şâh'ı sâni şehzâde iken 'atabe-i 'ulyâları bendelerinden emîn'i maṭbah nâmına olmışdır. Tahta cülûs (Hk.399b) itdükleri zamânda vazîtesine terakķi olup ber-vech'i te'yîd Ğalaṭa gümrüğüñün kitâbeti tevcîh kılınmışdır. Zu'munca merd'i meydân ve ferd'i zümre-i şâ'irân tavr'ı hâşla nümâyân kendü haķķındaki iz'ânı me'mûl olandan ziyâde idügi 'ıyân bir ğarîb şahş idi. Sene seb'in esnâlarında Turaķ Çelebi merhûma ki defterdârlik virildi. Mirâhōrlıĝı hâlinde giydügi ser-â-ser zer-beft câmeler ile vaķt'i 'aşrda nîm-mest haremnden çıķdı. Anda hâzır bulman mensûbâtı taķbîl'i yed itmege müsâra'at itdi. Pes merķûm Merdümü bedihe bir maṭla'la çıķa geldi. El öpüp şunduĝı gibi elli pâreden ziyâde zer-beft ve dîbâ câmenüñ ol meclisde bahş olunmasına sebep oldu ki ol maṭla' bu idi.

Nazmuhû

Çünkü defterdâr olduñ hâreler giymek gerek (H.418b)
Şehbenek kaftanların bî-çâreler giymek gerek

Ve lehû

Ditreden cismümi gün ruhları tâbı tebidür
Kara günler getüren başuma zülfi şebidür

Sünbülün zülfini yire düşüren kâkülidür
Goncaya gül gibi açıl diyen anuñ lebidür.

MEŞÂMİ :

Ḳonevidür. Merhûm Rüstem Paşanuñ Muştafâ kethüdâsı evlâdından hüsni hulkla meşhûr ve nezâket-i ṭab'la mezkûr bir maḥdûm idi. Merhûm Turaķ Çelebiye duhûl itmiş idi. Anlaruñ hüsni terbiyesi ile ze'âmet rütbesine yetmiş idi. Öz ve az söylerdi. Gâhî ba'zı zemîn'i hâş bulup mümtâz söylerdi. Dükene redîf olan şî'r'i âbdâr anuñ eş'ârındandır. Hâlâ ki lâyıķ'ı pesend olan güftâr'ı dürer-bârındandır

Min nazmihî

Boşala kîse-i kân kâse-i 'umman dükene
Ne ğam'ı dil (F.419b) ne nem'i dîde-i giryan dükene

Şol kadar arayaym şâhid-i maķşûdumı kim
Cüst ü cûda talebüm rahşma meydan dükene

Çekmezüm ğam çekerüm gözüme hâķ'i kademüñ
Meger ey nûr'ı başar kuḥl'i Sifâhan dükene

Gide mi fikr'i leb'i yâr Meşâmî dilden
Kândan hiç ola mı la'î Bedehşan dükene

Ve lehû

Haṭ başdı rûy'ı dil-beri ben kışdaym dahî

Ahşam irişdi seyr-i kemân-keşdeyin daği

Diger

Sineden hālî degül hicrân hicrân üstine
Tekyededür eksik degül mihmân mihmân üstine

(Hk.400a) El-hak mu'ammer olsa nice akrânına ser-defter olurdi. Hayf u dirîğ 'untuvân'ı şebâbı hālinde ceride-i 'ömri düridi.

MAKÂLİ:

Vilâyet-i Aydında Akşehir nâm kaşabadandur. Fe lâ cerem tahşil-i 'ilm u hikmet kılup 'Arabzâdeden mülâzım oldı. Ve kazâ tarîkına 'âzım olup sene işneyn ve tis'ine dek hayât'ı zindegânisi ta'ayyün buldı. Bu maṭla' anuñ güftârındandur.

Nazmuhû

Bu çarh'ı pîre-zen ey dil (Ü.495a) degüldür pâye-i devlet
Kışınuñ başı sağ olmak durur sermâye-i devlet

Diger

Sinemüñ dâğın gören atar melâmet sengini
Gel gör ey şîrîn-dehen tağ ile taşuñ cengini (K.488b)

Egerçi ki ser-defter-i kuzât ve eş'ar'ı velât'ı pesendide-şîfât olan Hâleti 'Abdullâh Etendi merhûm

Nazm

Taşlar ile dögerin sine-i pür-dâğı kati
Gele Ferhâd göre tağ ile taşuñ cengini

beytini diyüp bu mazmûnı bulmuş idi. Makâli andan tırâş ve maṭla' resminde fâş itdüğü beyne'z-zurefâ meşhûr olmuşdur.

MAKÂLİ-İ SÂNİ:

Bu daği ol Makâlinüñ hemşehrîsi idi. Hattâ ki imtiyâzen buna kör Makâli dinilüp 'alil olduğın ihâm kaşd olunmuş idi. Bu hâķır meclisinde ikisi bile bir yire geldi. Her kângısı bir beyt okıdı ise ol birisi benümdür da'vâsın itdi. Lâkin Sanînuñ tetebbu'ı devâvîn-i Fûrs itmesi ve hüsni edâ ile ba'zı ışğâya kâbil gazeller demek semtine gitmesi şâ'irîyyetine dâl oldı. Ma'a zâlik lâ-farkun beynehümâ kelâmı imtidâd'ı eyyâm'ı huşûmetlerinde müstefâd idüğü ta'ayyün buldı. Ve bi'l-cümle sene seb'in eşnâlarında şehzâde âsitânesine geldi. Turaķ Çelebi merhûmün ihşânı ile yevmiyye beş akçe ta'yîn olup bölüğe geçdi. Hâlâ ki Mevlânâ Hasan bin Mühennâ bir mu'in ü zahîri olmamağın Süleymân gibi dil-şâd u handân olmadı dimiş idi. İsti'dâdından ziyâde ri'âyet olunduğın fehmi itmeyüp mezbûrî gerçekden şâ'ir ve tezâ'il ü kemâlâtı mütebâdir olanlardan şanmışdur. Ve bu maṭla'lar Makâlî-i sanînuñ gazeliyyâtındandur.

Nazmuhû

Kim ki sen nokta-dehâna bula bir zerrece (Hk.400b) 'ayb

Dilerin yoğ ide sultān'ı ser-ā-perde-i ğayb

Ve lehū

Yārdan hoşnūd u a 'dādan melāmet-dideyüz
Şākirüz gülden velikin hārden rencideyüz

Diger

Zülfütünden istedi kese bir 'anberin teli
Mikrāz şındı ditredi meşşātanuñ eli

Ve lehū

Ağyāra cefā itmede hem-reng'i felekdür
Āhır bizi de sağ komaz öldürecekdür

Gāh olurdu bülend elfāzla bir maṭla' dir idi. Mazmūnı yoqladukda bir şemmesi bulunmayup yerinde yiller eserdi. Bir kere şehzāde medāyihinde bir kaşide söyledi. İbtidā'yı kelāmında (H.419a) bu maṭla' ı irād eyledi.

Melāḥat ehli zamānında bulmadı ta 'zīm
Bütān'ı deyr ile mānend-i devr-i İbrāhīm

İttifāk ol esnālarda bu fakīre emr olunmış idi ki kaşā'id u eş 'ār'ı şu 'arāy'ı görürdüm. Lāyık'ı irsāl olanı imzā'yı qabüle çeküp Turak Çelebiye gönderürdüm. Mezbūruñ ki ol maṭla' ını gördüm

Melāḥat ehli zamānında bulmadı ta 'zīm

yañlışdı. Hāk edā

Melāḥat ehline zamānuñda ta 'zīm olunmadı

dinilmekdür. (Ü.495b) Şaḥih olduğ'ı taķdırce de mevhībe-i Hudā-dād olan cemāl'i bā-kemāle rağbet olunmamak bī-mezāk'lığı müş 'ir ve memdūhuñ hicv-i melih'i mücerreddür diyu kendüye virdüm idi. Ya 'nī ki ḥarem-i sa 'ādete irsālını cā'iz görmedüm idi.

NİGĀRĪ :

Ġalaṭa re'islerinden ve fānūs getirüp qapudān nāmındaki meşāhirūñ emīnlerinden hattā vāriş'i mülk-i cihān olan şehzāde-i zī-şānuñ celislerinden idi. Naķķāş Haydar nāmı ile şöreti ve ol şān'atda daḥi bī-şebih yazmağla 'arz'ı kudreti muqarrer idi. Ol tāriḥde ki Hācezāde nām nedim'i şehriyār'ı ki Pok yidi re'is laķabı ile şöhre-i dār u diyār ve Ġalaṭa re'islerinden yüz aķçe 'ulūfe ve deryā (F.420a) müteferriķalığı ile bülend-iştihār olan şaḥşa mezbūr Nigārī mu 'arız kılınmış idi. 'Izz-i ḥuzūrlarında birbirlerine şetm ü düşnāmları vākı' olduğda diş sırtmış mürde-i sad-sāleyi ḥandān itmek ca'izdür dinilmiş idi. Egerçi ki ol cāhil ammā (Hk.401a) ve Nigārī nazma māl' il idi. Hālā ki fāhiş laṭifelerde ve ba 'z'ı (K.489a) ehli-i 'irzā ta 'arruz demlerinde ikisi daḥi zehr-i kātıl idi. Ma 'a zālīk Nigārīnūñ luṭf u keremi ğālib u peyveste cem 'iyyeti aşḥāb'ı 'irfāna rāğib idüğine söz yoğ idi. Bu sözler anuñ eş 'arındandır.

Nazmuhū

La 'l'i lebüm ışrdı diyü girme qanuma
Hiç ola mı efendi girem kendü qanuma

Ve lehū

Servden bālā-ter olmuş kāmēt-i dil-ber bu gün
Nā-residem dahī bir açılmaduk goncaydı dün

NIHĀNĪ :

Şāhib-i kerem-āfāk ve muhterem-i sutūde-aḥlāk olan Turaḳ Çelebi merhūmdur ki aşıda ‘Acemzāde ve pederi Ebī Eyyūb Enşārī civārında temekkūn itmegin neşv ü nemāy ol ḥavālīde bulmuş bir serv-i āzāde idi. Mezbūr Turaḳ ve birāderi Kaya Duḳāḳinoḡlı Meḥemmed Paşanuñ maḥremlerinden olup biri kemānçe-nevāzlıkda üstād ve biri sāz-ı āherle aña dem-sāz u hem-rāz gibi birbirlerinden ayrılmazlardı. Ve şeb ü rüz ḥarem-i muhterem-i Paşadan dūr olmazlar idi. Hattā bir zamān Turaḳ Çelebi nişāncısı ve Kaya Çelebi mūhürdārī nāmına olmuşlar idi. Kendüden mesmū‘ımuздur ki mezkūr Paşa Haleb beglerbegisi iken vaḳt-i ‘aşırda Turaḳ Çelebi bāḡ-ı sultāniye varmış. Nīm-mest bulunmaḡla kemānçesin ele alup bir mīqdār firudāşt kılmış. Meger ki meczūbından bir merd-i vāşıl kenār-ı bāḡda ḥāzır imiş. İstimā‘-ı neḡamātdan temām mütelezziz olup Turaḳ ḥaḳḳında ‘uluvv-i himmeti mütebādir olmuş. Fī nefsī'l-emr eyāletle Mısra varılmış. Şehzādeler cenābına pişkeşler irsālinde mezbūr Turaḳ Çelebi Sultān Selīm-i pesendide-aḥlāk cenābına gönderilmiş. Bir iki (Ü.496a) def‘a sāzını ki dinlemiş kemāl-i vicāheti ve ḥüsn-i adāb-ı muşāḥabeti ve silāḥ-şörlḡa müte‘allik maḥāreti ma‘lūm-ı ‘ālileri olmaḡın min ba‘d sāz çalmaḡa tevbe virilmiş. Tekmil-i ‘arz itdürilüp (Hk.401b) mīrāḥōr-ı kebir kılınmış. Nice yıllardan sonra ki defterdārlik virildi. Lālālık ümīdiyle der-i devlete geldükde ba‘z-ı müfsidler lā lā diyüp Sultān Süleymān merhūmı kuvvet-i vāhimeye ilkā itmegin boynı urıldı. Sa‘ādet-i şehādet rütbesine lāyık görildi. Ḥayli şāhib-kerem ü ḡālib-himem ve sutūde-aḥlāk u şiyem bir vecīh-i bī-şebīh-i muhterem idi. Ve bu ebyāt katl olmaḡa esnālarda nazma koyduḡı vāridātındandır.

Min nazmihī

Cān oldı şehā menzil-i maḳşūdına vāşıl
Sultān-ı ḡam-ı ‘ışḳına dil olalı menzil

Katlüme delil olsa n'ola ḡamzeñe zülfün
Meşhūrdur ¹⁰⁻¹⁴ (I) الدال على الخير كفاعل

Ey kaşı keman tīr ḥavādisden alınmaz
Peykānuñ ile sinede cān olalı yek-dil

Zulmetde ḡalurdum şeb-i hicranda Nihānī
Āhum şereri olmasa ḡüyā ki meşā‘il

VUŞŪLĪ :

Yahyālī beglerinden nām-ı şerīfī Meḥemmed ve ümerā-yı mücāhidīn miyānında ḡadri sermed ve luḡf u kerem ü sehā vü himem tārīḳında büzürkvār u ser-āmed bir emīr-i nāmdār ve dilīr-i ḡazā-girdār idi. Dā'imü'l-evḳāt ḡapusından üç dört yüz ādem eksik olmazdı. İçlerinden beş on neter şā‘ir bulunmamasını cā‘iz görmezdi. Ya‘nī muttasıl raḡbeti ḥünervlere ve ülleti ma‘rifetle nām-verlere maşrūf idi. Dem olırdı mevcūdın bahşışle hebā ve eḡnindeki ve ḡazīnesinde bulunan cāmeleri bahş idüp ‘uryān u bī-ḡabā ḡalurdı. Derzileri cāme yetiştürünce taşra çıkması mümkün olmayup (H.419b) mülazimīne i‘tizār kılurdu. Mükemel divānları var idügi ‘iyāndur. Belki şāhib-divān olmaları (K.489b) iki cihetden ma‘lūm-ı a‘yāndur.

Min eş‘ārihi

Eger dāmānuña irmezse destüm dār‘ı vuşlatda
Elüm yaqanda ey serv‘i ser-efrāzum kıyāmetde

Velehū

O miyān da güzel ol zülf‘i semen-bū da güzel
Kılca yok farkı begüm o da güzel bu da güzel

YAKİNİ :

‘İmād Sinān nām bir kādīnuñ veledidür. Ehl‘i ‘ilm olduğdan gayrı edāsı hūb ve maзмūnları mergūb (Hk.402a)
ğazelleri de vardur. Anlardan bu eş‘ārla iktifā ihtişār‘ı kelāma sezāvārdur.

Nazmuhū

Gel ey nihāl‘i kadūñ serv‘i cūy-bār‘ı revān
Tarāvet‘i gül-rūyuñ bahār‘ı ‘ālem‘i cān

Ve lehū

Az midur yoksa bahā‘yı leb‘i la‘lūñ çok mı
Behey āfet biricik söyleye ağzuñ yok mı

Diger

Kimūñ kolındadur ol çeşmi şāhbāz ‘aceb
Kimūñle şalınur ol serv‘i ser-firāz ‘aceb

Maṭla‘

Yine berg‘i ruhıma bir lebi can-perverdūñ (F.420b)
Şad hezār āh ile ey bülbul‘i dil can virdūñ (Ü.496b)

Ber-murād eylemez insānı cihan bī-minnet
Er iseñ çekme dilā minnetin ol nā-merdūñ

Maraż‘ı ‘ışk ile dirdūñ ki fiğān eylemeyem
Şimdi dehri iniletdūñ nedür ey dil derdūñ

Bezm‘i miḥnetde Yakīnī bes idi efğānum
Bir yaña çün ney‘i nāle kıluben n'eylerdūñ

⁵⁻¹1- Onun elçilerinden hiç birini diğerinden ayırmayız (Bakara,285)

⁵⁻²11- İşte biz, o elçilerden kimini kimine üstün kıldık (Bakara,253)

⁵⁻³1. Ülkeyi koruyan ve düşmanları kahreden Yıldırım Han çağımızın Bâyezididir. O, Tehemten tenli, Iskender'in özelliklerine ve Dārā'nın görüşlerine sahip biridir.

⁵⁻⁴11. Geceler gebedir.

⁵⁻⁵1. Bu beyit Latîfî Tezkiresi'nde şöyledir: Fikr eyle mebde'ün neredendür nedür me'ād Hem geldigünden işbu makāma nedür murād

⁵⁻⁶1. Biz görünüşe göre hüküm verimiz, sırları en iyi Allah bilir.

⁵⁻⁷1. Tevhidi isteyen lā üzerinde yürümeli sonra da vahdet âleminde illā demelidir. Gerçeğin renk ve kokusunu elde ettin mi bir kere, artık gül-i sad-berg gibi ovaya çadır kurabilirsin Nesimi, taklitçilerle uğraşıp Hak sırlarını yok etme, körün önünde tecelliden söz edip ne elde edilebilir.

⁵⁻⁸11. Bu apaçık bir gerçektir ki bunları dile getiren bizim ay yüzlümüzdür. Sünbüllü ona, güzellik ülkesinin kendisinin olduğunu söylüyor; doğrusu eğri oturup gerçeği fade ediyor.

⁵⁻⁹1. Bu beyit Latîfî Tezkiresi'nde şöyledir:

Kelāmı çün nevā'yı sâz'ı bülbül
Selāmı çün nesim'i sünbül ü gül

⁵⁻¹⁰1. Burası, Allah'ı övüp ona yalvaranlar için hazırlanmış nurlar bucağı olan bir yerdir. Onun cemalini özleyenler bu bayağı dünyadan uzaklaştılar. Rūhu'l-kuds onun tarihini şöyle söyledi: Umulur ki Cennet onun rûhuna durak olur.

⁵⁻¹¹1. Bu beyt Latîfî Tezkiresi'nde şöyledir:

Serv eger kaddüñ yolunda itmese rûhın revân
Başı üzre cem' olup itmezdi bülbüller figân

⁵⁻¹²(1) Züfün senin uzun boyunu kaplamış, göstermiyor; benim durumunda olanlar nasıl başlarını senin ayağına koyabilecekler?

⁵⁻¹³(1) Tcpragi, rüzgarı ve ateşi yaratan temiz ve güçlü olan Allah'ın adıyla. Bize güneş ışığı göndererek ondan yararlanmamızı sağlayan ve bize imkanlar veren Tanrı ya, gündüzün mumunun ışığı ondandır. Onun bahşış yüküne felekler ve dağlar dayanamaz. Onun sözleri yazılmaya kalkılsa kalemde bunları yazma cesareti kalmaz.

⁶⁻¹1 Gönlin āhının gamını saklarsam buna şaşılmamalı, bir kimse mumu rüzgarlı pencere önüne nasıl koyar.

⁶⁻²1- Yemekte tuz gibi

⁶⁻³11- İnsanlara bazı faydaları varsa da (Bakara,215)

⁶⁻⁴111- Günahları faydalarından büyüktür. (Bakara 215)

⁶⁻⁵(1) Onun bizleri perişan etmesinden yine ona sığınırız. Ona isyan etmekten tevbe ederiz.

⁶⁻⁶(1) Sevgili gezip dolaşmaya ıkmış. Önünde ve arkasında da rakıp. İşin sevinilecek yanı şu ki mihnet

ve hüzin onu izliyor.

6⁻⁷ (1) Her şeye gücü yeten Allah, geceyi sizin için elbise yaptı. (Furkan,46).

6⁻⁸ (1) Kapplerinde hastalık bulunanlar...(Er,fâl,45)

6⁻⁹ (1) Senin ayak toprağın dertlilerinin bakışından uzaklaşalıberi göz o kadar ağladı ki derya olup gitti.

6⁻¹⁰ (1) Yağmur sırasında sevgilinin bulunduğu yere öyle sığındım ki artık aşk yolunda yağmurdan kormayan bir kurt oldum.

6⁻¹¹ (1) Ar.flerin yerleştiği yeşil cübbenin hayalinden binlerce nükte peyda olmuş.

6⁻¹² (1) Âlî, beyti yanlış değerlendirmiştir. Doğrusu Lat.fî Tezkiresi'nde şöyledir:
Selâmı çün nesim'i sünbül ü gül
Peyâmı çün nevây'ı sâz'ı bülbül

6⁻¹³ (1) Bu beyit Hasan Çelebi Tezkiresi'nde şöyledir:
Gerçek güzel durur senüñ ey meh-likâ kaşuñ
Kendin eger gerer çeker ise revâ kaşuñ

6⁻¹⁴ (1) İlim bir noktadır, onu cahiller arttırdı.

6⁻¹⁵ (1) Kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir (Cum'a,5)

6⁻¹⁶ (1) Bana da sana da göz bebeği (Kasas,9)

7⁻¹ (1) Bu cümlede eksiklik var. Doğrusu Lat.fî'de şöyledir:
Cânanlar ile kâfiyesin evvel ol bulmuşdur ve bâkî nazîre-güylar aña peyrev olmuşdur.

7⁻² (1) Beyit Lat.fî Tezkiresi'nde şöyledir:
Ne bana sabr müyesser ü ne hod vasl'ı habîb
Düşeyin şehrine şeydâ olup efgânlar ile

7⁻³ (1) Vatan sevgisi imandandır.

7⁻⁴ (1) Sadaka alan içindir.

7⁻⁵ 1- Ne ben deve gönüllüyüm, ne de vücudum ahır gibidir. Gönül odam dardır ve oraya deve sığmaz. Bu dünyanın deve gönüllüleri mezar hücrelerine esir oldular, ben nasıl vücud hücreme eğlence devesini sığdırayım. Fakir hücrelerine isyankar deve gibi girme. Felek hücrelerine asi deve gibi boyun uzatma.

7⁻⁶ 1- Gönüldeki ateş yüzünden gözüm yaş dolu; zaten bu pınarın vaziyeti kaynaktan bozuk. Sen olmayınca kendimde değilim ve gönülündeki ateş beni yakıyor; senden ayrılınca güya yaşıyorum ama bil ki ölüm azabı çekiyorum. Sanma ki ayrılık gecesinde gözüme uyku giriyor; gözümü yumar yummaz hayalimde yüzünü görüyorum. Sâkî, sen âşık olmayanlara şarap ver, ben zaten aşk sarhoşuyum şaraba ne ihtiyacım olacak.

Ey Muhibbi, gam gecesinde canım damarımdan akıyor; çeng ve rebâbın hali benden çok daha iyi. Meyhane kapısında dilencilik yapmağa alıştığımдан beri sâkinin kır piği dinimde delikler açtı. Yine anber kokulu bir güzelin hasreti yüzünden perişanım; canım ve gönlüm bir kaşın düğümünde bağlı.

7-7 1 Tanrım, bu perişan halimle ne yapayım; felekten bizim payımıza düşen dert, bela ve gam.

8-1 (1) Elhas hikâye sevmez.

8-2 (1) Ben, başkası yok.

8-3 (11) Cılız vücudum ayrılıktan öylesine zayıflamış ki karşımdaki gölgem görünmez halde.

8-4 1- Ey gönül, eteğini ustalıkla döndürüp cilve yapmayı çok iyi beceren sevgilinin ayağı toprağına kan damlalarını dök.

8-5 (1) Mecaz hakikatin köprüsüdür.

8-6 (1) İlk mısra' Hasan Çelebi tezkiresi'nde şöyledir: Vâ'iz müzemmet eylese 'azm-i melâmeti

8-7 1, Güvercinin dallar üzeinde ötüşü benim sanatımdır; kırpiklerimden akan göz yaşlarım ise buluttan süzülen yağmur gibi dökülüyor.

8-8 11. Allah ticaretle uğraşanı sever.

8-9 1- Ben bir ateş gördüm (Tâhâ, 16)

8-10 11- Israr amaca ulaştırır.

8-11 Benim i'in sadece Allah kâfidir

9-1 (1) Sıf içindeki kıskançlıktan ötürü (Bakara, 105).

9-2 (1) Sultanın beğendiği her kusur hünerdir.

9-3 (1) İşte hüner sahibi bir öğretmen ve işte onun öğrencisi.

9-4 (1) Her canlı şeyi sudan yarattık (Enbiya, 36).

9-5 (1) O dünyada eşi ve benzeri olmayan bir güzellik madeni idi.

9-6 (1) Ölümden kurtuluş yoktur.

9-7 (1) Süslü kanat parlak bedenli kuşu yaktı.

9-8 (1) Eğer yaşlı ve kötü huylu yılan yavrusunu cennet hurilerine gerdanlık yapsan, yemesi için ona cennetin bal ırmağından bal getirsen, yaşaması için ona İsa'nın nefesini verip ağzından hayat öpücüğü sunsan, gene de diş çıkardığında bu diştten hayır bekleme, iyilik umma. Tabiaten acı olan ağaç ne kadar bakarsan bak karşılığında acı meyve verir.

9_9 (I) Onun tabiatı acı ağaç gibidir.

9_10 (II) Acı tatlı hanzel ve zehirli yılan

9_11 (IV) Bir kişi cennet bahçesine tatlı bir karpuz elde ederim ümidiyle bir hanzel ekti.

Ona cennetin nehirlerinden su, zaman zaman da bal ve süt verdi.

Ona zaman zaman da selsebil ırmağından can verdi, sabah yeli yerine de Cebrâil ona nefes sundu.

Fakat yaprak ve meyve gösterdiğinde bunlar yılan zehiri gibi acı hanzel oldu.

9_12 (i) Şeyh İbrahim Güşleni bu fâni dünyadan göçüp Lâhut makamına ayak bastı, dostluk ve halvet sarayına yerleşti.

Bu geçici, aldatıcı dünya nakışlarından ayrılıp eski tekkeye misafir oldu.

Gayibden haber veren melek onun ölüm tarihi için şunu söyledi: Zamanın kutbu İbrahim öldü.

9_13 (i) Hergün daha bir yeşeren şu feleğin bu hale gelmesi, bu benim gibi üzgün ve dertli kişilerin gözyaşlarındandır.

9_14 (i) İşlerin hayırlısı orta olanıdır.

9_15 (i) O ay yüzlü sevgili, halkın gönlünü fitne ve kin ile çaldığı halde yine de memnun olmuyor.

9_16 (II) Bana bir söz söyle dedim, ağzım yok dedi. Israr etmedim, laf etmenin yeri değil, ne yapayım.

9_17 (II) Zayıflık kudreti gücümü aştı, kalkıp hareket etmeye dermanım yok. Ancak Tus ve Ebu'l-bereke mi jdesi kendi lıfından gönderirse bu mümkün olabilir. (?)

9_18 (i) Onlar bağışta bulunduklarında ıyılık yağmuru gibidirler; yağmaladıklarında da halkın arslanıdır.

9_19 (II) Kadı meddah Gubārî şöyle dedi: Onun şiiri şairler arasında anahtardır. Onlar cennetü'l-me'va'nın mi.jdeleyicisidir ve sürekli Mevlâ'nın rahmetini sayarlar.

9_20 (i) Bu dünyaya iki İbrahim geldi; biri put kırdı, biri put dikti.

9_21 (i) Çocuk babasının yolundadır.

9_22 (i) Sebat eden gelişir.

9_23 (II) Hırslı olan mahrum kalır.

9_24 (i) En doğrusu doğru ve eksiksizi, tam eksiksiz.

9_25 (i) Yer nerede, Süreyya yıldızı nerede.

9_26 (i) Vatan sevgisi imandandır.

9_27 (i) Tasnif eden hedef olur.

9_28 (i) Öyleyse sakın öksüzü ezme, dilenciyi azarlama (Duha,9-16),

9_29 (i) Her ne kadar altın taç sultanların başını süslüyorsa da asıl sultan, onu başına giymeyendir.

9_30 (Lı) Ey gönül, aşk çağrısını şimdi feleğe ulştır; ova dönüp dolaşmaktan felek gibi bukalemuna döndü. (?)

Baharın başında kırlara doğru hareket et, başlangıçta sessizlikten dolayı her şey mazur görülür.

10_1 (i) Sabahleyin züfündeki kıvrımının yanağı örtüp karartması gibi gecesinin esintisi de sabah pırıltılarını örtüyor.

Kapısında hasretle bekleyen ona erişir; onu seven de bir gün bu sevgiye layık olur.

O, çağının yegane şerefli ve değerlisi idi; aynı zamanda asrının eşsiz ve benzersizi oldu, kapısı da hep açıktı.

Bütün mülklerin sahibi olan varlığa hamd ediyorum; Onun yakınında oturan ona bağlanıp kulu kölesi oluyor.

Ondan uzaklaşmak beni üzer, yakınlığı ise sevindirir, uzaklaşışı beni gama gark eder, dönüşü ise sevindirir.

Gece sıkıntıları, onun düzgün varlığı ile yok oluyor.

Herhangi bir meselede bir yanlışlığa sebep olduğunda güvenilirliği, kusurunu örtüyor.

10_2 (i) Güvercinin dallar üzerinde ötüşü benim sanatımdır; kirpiklerimden akan göz yaşlarım ise buluttan süzülen yağmur gibi dökülüyor.

10_3 (i) Mezhebinizi gizle

10_4 (i) Sultanlarda vefa yoktur.

10_5 (i) Birbiri ile uyuştu.

10_6 (Lı) Rabbim, işlerimi kolaylaştırma ve onları hayırla sonulandır

10_7 (i) Tatmayan bilmez

10_8 Onların kapılarinde hastalık vardır (Bakara,16)

10_9 (Lı) Tasnif eden hedef olur

10_10 İstenen ve takdir edilene göre.

10_11 (i) Lahsa yıkılmca Basra ya doğru gittin, peki Basra yıkılmca nereye gideceksin?

10_12 (Lı) Yeryüzü ahalisinin aksine sürekli sokak ve pazarları dolaşıyoruz

10_13 (Lı) O, imamların güneşi, toplumun kandili imam Fenarî ve Zeccâci gibi alim ve ed-Davû's-sırâciyi şerh edendir. Onun ateş gibi bir zekası ve araştırmacı bir tabiatı vardır. Nurlu tabiatı Senâi gibi yetenekli olup kendisine nurların dağıtıcısı denebilir; çünkü o, aydınlığın kaynağıdır.

10_14 İyiliğe teşvik iyilik gibidir.